

ΕΛΛΗΝΕΣ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΕΣ 1453 - 1821

...για του Χριστού
την Πίστη την Αγία
και της Πατρίδος
την ελευθερία...

**ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΑΙ ΚΑΙ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙΣ ΠΟΥ
ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΘΗΚΑΝ – ΜΕ ΟΠΟΙΟΝΔΗΠΟΤΕ ΤΡΟΠΟ –
ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ**

1. Ιερά Αρχιεπισκοπή Νέας Ιουστινιανής και Πάσης Κύπρου
2. Ιερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών και Πάσης Ελλάδος
3. Ιερά Μητρόπολη Αλεξανδρουπόλεως
4. Ιερά Μητρόπολη Αργολίδος
5. Ιερά Μητρόπολη Άρτης
6. Ιερά Μητρόπολη Αιτωλίας και Ακαρνανίας
7. Ιερά Μητρόπολη Γουμένισσης, Αξιουπόλεως και Πολυκάστρου
8. Ιερά Μητρόπολη Γρεβενών
9. Ιερά Μητρόπολη Δημητριάδος και Αλμυρού
10. Ιερά Μητρόπολη Δράμας
11. Ιερά Μητρόπολη Ηλείας
12. Ιερά Μητρόπολη Θηβών και Λεβαδείας
13. Ιερά Μητρόπολη Ιερισσού, Αγίου Όρους και Αρδαμερίου
14. Ιερά Μητρόπολη Καλαβρύτων και Αιγιαλείας
15. Ιερά Μητρόπολη Καρπενησίου
16. Ιερά Μητρόπολη Καστοριάς
17. Ιερά Μητρόπολη Κερκύρας, Παξών και Διαποντίων Νήσων
18. Ιερά Μητρόπολη Κίτρους, Κατερίνης και Πλαταμώνος
19. Ιερά Μητρόπολη Κιτίου
20. Ιερά Μητρόπολη Κορίνθου, Σικυώνος, Ζεμενού, Ταρσού και Πολυφέγγους
21. Ιερά Μητρόπολη Κυδωνίας και Αποκορώνου
22. Ιερά Μητρόπολη Κυρηναίας
23. Ιερά Μητρόπολη Κώου
24. Ιερά Μητρόπολη Λαγκαδά
25. Ιερά Μητρόπολη Λέρου, Καλύμνου και Αστυπαιαίας
26. Ιερά Μητρόπολη Λευκάδος και Ιθάκης
27. Ιερά Μητρόπολη Μαντινείας και Κυνουρίας
28. Ιερά Μητρόπολη Μεγάρων και Σαλαμίνας
29. Ιερά Μητρόπολη Μεσσηνίας
30. Ιερά Μητρόπολη Μονεμβασίας και Σπάρτης
31. Ιερά Μητρόπολη Ναυπάκτου και Αγ. Βλασίου
32. Ιερά Μητρόπολη Νεαπόλεως και Σταυρουπόλεως
33. Ιερά Μητρόπολη Νέας Ιωνίας και Φιλαδελφείας
34. Ιερά Μητρόπολη Νέας Κρήνης και Καλαμαριάς
35. Ιερά Μητρόπολη Νέας Σμύρνης
36. Ιερά Μητρόπολη Νικοπόλεως και Πρεβέζης
37. Ιερά Μητρόπολη Ξάνθης και Περιθεωρίου
38. Ιερά Μητρόπολη Παροναξίας

39. Ιερά Μητρόπολη Πατρών
40. Ιερά Μητρόπολη Πειραιώς
41. Ιερά Μητρόπολη Ρόδου
42. Ιερά Μητρόπολη Σάμου και Ικαρίας
43. Ιερά Μητρόπολη Σερρών και Νιγρίτης
44. Ιερά Μητρόπολη Σισανίου και Σιατίστης
45. Ιερά Μητρόπολη Σταγών και Μετεώρων
46. Ιερά Μητρόπολη Τρίκκης και Σταγών
47. Ιερά Μητρόπολη Ύδρας, Σπετσών και Αιγίνης
48. Ιερά Μητρόπολη Φθιώτιδος
49. Ιερά Μητρόπολη Φωκίδος
50. Ιερά Μητρόπολη Χίου, Ψαρών και Οινουσσών

ΛΙΓΑ ΓΙΑ ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΚΑΙ ΤΑ «ΠΡΑΚΤΙΚΑ» ΤΟΥ

Το Συνέδριο για τους Έλληνες Νεομάρτυρες 1453 – 1821 που έγινε το Λιδωρίκι, 29-30 Μαΐου 1997, σημείωσε μεγάλη επιτυχία και χαρακτηρίστηκε ως «Σταθμός» στην έρευνα για την ιστορία των χρόνων της σκλαβιάς του γένους, σε Λατίνους και Οθωμανούς.

Το αναφερόμενο χρονικό διάστημα 1453 – 1821 είναι τελείως ενδεικτικό, γιατί πολλοί Έλληνες μαρτύρησαν και πριν το 1453 και μετά το 1821 για του 7 Χριστού την Πίστη την Αγία και της Πατρίδος την Ελευθερία.

Τα «Πρακτικά του Συνεδρίου» περιλαμβάνουν όλες τις εισηγήσεις που ανακοινώθηκαν σ' αυτό.

Ακόμη περιλαμβάνουν :

- 1) Τον λόγο του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ιερισσού, Αγίου Όρους και Αδραμερίου, κ.κ. Νικοδήμου, κατά το μνημόσυνο που έγινε στον Ιερό Ναό της Ζωοδόχου Πηγής Λιδωρικίου για τον Αυτοκράτορά μας Κωνσταντίνο Παλαιολόγο και τους συν Αυτό Πεσόντες.
- 2) Του «χαιρετισμούς» που απηύθυναν στο Συνέδριο Μητροπολίτες, Εκπρόσωποι Μητροπολιτών, Βουλευτές, Δήμαρχοι, Καθηγητές Πανεπιστημίου, Ανώτατοι Εκπαιδευτικοί, Πρόεδροι Οργανώσεων κ.α.
- 3) Τις επιστολές με τις οποίες Αρχιεπίσκοποι και Μητροπολίτες ανταποκρίθηκαν στην πρόσκληση για το Συνέδριο.
- 4) Το Εορτολόγιο των Αγίων Νεομαρτύρων.

Ακόμα, υπάρχουν πολλά άλλα ενδιαφέροντα στοιχεία για την όλη οργάνωση.

Το Α' Συνέδριο για τους Έλληνες Νεομάρτυρες πέρασε με επιτυχία στην ιστορία.

Η Ιστορία περιμένει το Β' Συνέδριο.

Α'

**ΕΠΙΜΝΗΜΟΣΥΝΟΣ ΔΕΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΙΕΡΟ
ΝΑΟ ΤΗΣ ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ ΛΙΔΩΡΙΚΙΟΥ**

ΕΠΙΜΝΗΜΟΣΥΝΟΣ ΔΕΗΣΙΣ ΣΤΟΝ ΙΕΡΟ ΝΑΟ ΤΗΣ ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ ΛΙΔΩΡΙΚΙΟΥ

Πριν το Συνέδριο – το πρωί της 29^{ης} Μαΐου – έγινε Αρχιερατική Θεία Λειτουργία και Επιμνημόσυνη Δέηση υπέρ του Αυτοκράτορος ΜΑΣ Κωνσταντίνου ΙΑ' Παλαιολόγου - και των συν Αυτώ πεσόντων κατά την Άλωσιν της Κωνσταντινουπόλεως - στον Ιερό Ναό Ζωοδόχου Πηγής Λιδωρικίου από τον Μητροπολίτη Ιερισσού και Αγίου Όρους Νικόδημο, τον Μητροπολίτη Φωκίδος Αθηνάγορα – συμπροσευχήθηκαν οι Μητροπολίτες Δημητριάδος Χριστόδουλος (νυν Αρχιεπίσκοπος), Μαντινείας Αλέξανδρος και Άρτης Ιγνάτιος – και δεκαοκτώ ιερείς (στον Ναό υπήρχαν πενήντα, περίπου, ακόμα Κληρικοί).

Ο Σεβασμιώτατος Ιερισσού Νικόδημος, μίλησε για την θυσία ΕΚΕΙΝΩΝ και ο λόγος του φλόγισε τις ψυχές όλων και έφερε δάκρυα συγκινήσεως. Δάκρυα που δεν μπόρεσε ν'αποφύγει ούτε ο ομιλών Μητροπολίτης.

Ολόκληρη η ομιλία του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ιερισσού, Αγίου Όρους και Αρδαμερίου κ.κ. Νικοδήμου, έχει ως εξής:

Η αποφράδα ημέρα της ιστορίας του Γένους. Η 29η Μαΐου του 1453, κατά την οποίαν έπεσεν η Βασιλίδα των Πόλεων, η Κωνσταντινούπολις, η Μαρτυρική Πόλις του Γένους μας, εις τους αγαρηνούς. Και τελούμεν τα ιερά Μνημόσυνα "υπέρ μακαρίας μνήμης και αιωνίου αναπαύσεως του αοιδίμου και αιμνήστου ημών Βασιλέως και Αυτοκράτορος του Βυζαντίου του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου και των συν αυτώ μαρτυρικός τελειωθέντων και ηρωϊκώς πεσόντων τελευταίων προμάχων της Βασιλίδος των Πόλεων πατέρων και αδελφών ημών κατά την Άλωσιν της Μαρτυρικής Πόλεως του Γένους ημών".

Επέρασαν 544 χρόνια από την Άλωσιν της Κωνσταντινουπόλεως. Χρόνια βεβαρημένα από γεγονότα και συμφορές και αναμνήσεις. Και δεν επεσκιάσθηκε όμως η σημασία της εις την ιστορίαν. Απεναντίας ό,τι σχετίζεται με αυτήν, έγινε θρύλος, έγινε τραγούδι, μέσα από τα οποία εκφράζεται ο πόνος, η οδύνη, αλλά και το δέος και το νίκος του Γένους.

Διότι η Άλωσις, δεν ήτο ένα σύνηθες ιστορικών γεγονός. Ήτο ένα γεγονός παγκοσμίων και οικουμενικών διαστάσεων. Εάν προσπαθήσης να το αξιολογήσης ιστορικός και να αποδώσης ευθύνης εις πρόσωπα και να τοποθετήσης γεγονότα, ευρίσκεσαι αντιμέτωπος με όλην την Ελληνικήν Ιστορίαν. Το μικρότερον επεισόδιόν της, κρίνει τρεις χιλιάδες χρόνια Ελληνισμού. Η αναπαράστασις των επεισοδίων της, έπαυσε να είναι έργον ιστορικού. Έγινε μόχθος του

θρύλου, μέσα από τον οποίον ακούεται ο στεναγμός ενός απέραντου Λαού.

Με υπερήφανον καρτερίαν το Βυζάντιον εξεπλήρωσε την μεγάλην του αποστολήν. Επάνω εις την καθημαγμένην ανδρείαν του, εθραύσθησαν οι έξαλλες παρορμήσεις βαρβάρων ορδών. Εύρεν ακόμη καιρόν, διά να οργανώση την πνευματικήν του πορείαν. Εκχριστιάνισε λαούς και πολιτισμούς. Έσμειξεν το αρχαίον Ελληνικόν πνεύμα και την φιλοσοφίαν με την Ορθοδοξίαν και την Παράδοσιν. Και προσέφερε τον υψηλότερον πολιτισμόν του ανθρώπου εις όλον τον κόσμον, ποτισμένον με τα αίματα και τα μαρτύρια και την αγιότητα εκατομμυρίων Αγίων και Μαρτύρων της Εκκλησίας και εστεφανωμένον με τις επτά Οικουμενικές Συνόδους, οι οποίες οχυρώνουν την Πίστιν και διερμηνεύουν την Παράδοσιν.

Εκεί εις το Βυζάντιον ο Αυτοκράτωρ και ο Πατριάρχης εστερέωσαν την Καθέδραν της Αγίας Ορθοδοξίας, που επέρασε δια πυρός και σιδήρου, υπερέβη και αυτό το Μαρτύριον της Αλώσεως, αντεπεξήλθε και κατετρόπωσε όλες τις αιρέσεις και τις ψευδοδιδασκαλίες και κατέστη το Προπύργιον και ο Σύνδεσμος της αμωμότητος ημών Πίστεως και Ευσεβείας. Εκεί διεφυλάχθη το Ορθόδοξον ήθος και φρόνημα. Εκεί ηρμηνεύθη, εν Αγίω Πνεύματι, το Δόγμα και η Παράδοσις. Εκεί επλουτίσθη η ζωή της Εκκλησίας με τον ακένωτον θησαυρόν της Ορθοδόξου Υμνολογίας και Υμνογραφίας. Από εκεί διεσαλπίσθη η Πατερική Σκέψις και Θεολογία. Από εκεί αντιβοά η Ανατολή την θυμωμένην βεβαιότητα. "Εν λυπηρόν, αμαρτία μόνον, τα δε λοιπά πάντα, κόνις και καπνός". Από εκεί εκπέμπεται πάντοτε η ανωτέρα Σκέψις, η οποία έχει ασκηθή να αναζητή και να απολαμβάνη "τη ταπεινώσει τα υψηλά, και τη πτωχεία τα πλούσια".

Η Δύσις και ο κόσμος όλος οφείλουν πολλά εις την Μαρτυρικήν Πόλιν του Γένους. Το Βυζάντιον δεν υπήρξε μόνον ο αήττητος πολεμικός προμαχών της υπερχιλιετούς ιστορίας του, ο οποίος προστάτευσε την πνευματικήν και πολιτικήν συγκρότησιν της Δύσεως, αλλά και ο εμπνευσμένος διδάσκαλος και καθοδηγητής της. Ασφάλισε τα παρθενικά της βιώματα εις την οδόν της πολιτιστικής ενότητος και προφύλαξεν αυτά από την ολίσθησιν προς την αντίφασιν και την αναρχίαν.

Και ως κορωνίδα της ιεράς αυτής αποστολής το Βυζάντιον, προσέφερεν εις την ανθρωπότητα την Άλωσιν, "λύτρον αντί πολλών" και μέγιστον Μάθημα Ελευθερίας και Χρέους.

Ο μεγάλος χριστοφόρος λαός της Βασιλευούσης, οι ελεύθεροι πολιορκημένοι του 1453, εις τα χείλη του Μάρτυρος Βασιλέως επέθεσαν την ηρωϊκήν απόφασιν. Δεν ήκουσε ποτέ και έκτοτε η Ιστορία τόσον γενναίον λόγον: "Το δε την Πόλιν σοι δούναι, ούτ'

εμόν ἐστίν οὐτ' ἄλλου τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ. Κοινή γὰρ γνώμη πάντες αυτοπροαιρέτως ἀποθανοῦμεν καὶ οὐ φεισόμεθα τῆς ζωῆς ἡμῶν".

Καὶ ἡ Δύσις προσέφερεν εἰς τὸ Βυζάντιον, ἀντὶ τοῦ μάννα χολῆν καὶ ἐγκατέλειπε τὴν Πόλιν εἰς τὸ Μαρτύριον τῆς Ἀλώσεως. Μάτην ἤλιπεν ὁ Αυτοκράτωρ τὴν βοήθειαν. Μάτην υπέγραψε τὴν ψευδοένωσιν ὁ Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος, Μάτην ἐξετέθη ὁ Μαρτυρικός Αυτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος. Αὐτοὶ οἱ Φράγκοι ἤθελαν καὶ ἐβοήθησαν τὴν Ἄλωσιν. Αὐτοὶ ἤθελαν τὴν καταστροφὴν τῆς Πόλεως, γιὰτὶ ἤθελαν τὸν ἀφανισμόν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Καὶ ὁ Μαρτυρικός Αυτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος, ἐγκαταλελειμμένος καὶ προδομένος ἀπὸ ἐχθροῦ καὶ φίλου, στάθηκε τὴν τελευταίαν ἐκείνην νύκτα γονατιστός εἰς τὸ μέσον τοῦ Ναοῦ τῆς Μαρτυρικῆς Ἐκκλησίας τοῦ Γένους, τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὡς ἀπλούς στρατιώτης, χωρὶς τὰ βασιλικά καὶ πορφυρά ἐνδύματά του, καὶ ἐζήτησε συγγνώμην ἀπὸ τὸν Θεόν καὶ ἀπὸ τὸν Κλήρον καὶ τὸν Λαόν τῆς Βασιλευούσης. "Ὁ Θεός ἰλάσθητι μοι τῷ ἀμαρτωλῷ. Ἀδελφοί, συγχωρήσατέ μοι τῷ ἀμαρτωλῷ". Καὶ ἔτσι ἐπροχώρησεν εἰς τὸ Μαρτύριον τῆς Ἀλώσεως τῆς Πόλεως τῶν πόλεων, ποὺ τόσον ἠγάπησε καὶ ἐθυσίασθη δι' αὐτήν.

Καὶ ὀλίγον προ τῆς πορείας τοῦ εἰς τὸ Μαρτύριον, ὁ Μαρτυρικός Βασιλεὺς παρεκάλει τοὺς στρατηγούς καὶ στρατιώτες τῆς Βασιλευούσης: "Παρακαλῶ ὑμᾶς, ἀδελφοί, ἵνα στήτε ἀνδρείως καὶ μετὰ γενναίας ψυχῆς. Καλῶς γινώσκετε, ἀδελφοί, ὅτι οφείλομεν κοινῶς πάντες, ἵνα προτιμήσωμεν τὸν θάνατον μᾶλλον ἢ τὴν ζωὴν, πρῶτον υπέρ τῆς Πίστεως ἡμῶν καὶ Εὐσεβείας, δεύτερον υπέρ τῆς Πατρίδος. Ἄν ὁ Θεός, διὰ τὰ ἐμὰ πλημμελήματα, δὲν δώσῃ τὴν νίκην εἰς ἡμᾶς, θὰ κινδυνεύσωμεν υπέρ τῆς Πίστεως ἡμῶν τῆς Ἁγίας, ἢν ἐδωρήσατο ἡμῖν ὁ Χριστός διὰ τοῦ οἰκείου αἵματος. Διότι τι ὠφελήσῃ ἄνθρωπον, ἐὰν κερδίσῃ τὸν κόσμον ὅλον καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ... Ἐὰν ἀπὸ καρδίας φυλάξῃτε ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν, πέποιθα ἐπὶ τὸν Θεόν, ὅτι θὰ λυτρώσῃ ἡμᾶς τῆς ἐνεστώσης δικαίας αὐτοῦ ἀπειλῆς, δεύτερον δε καὶ ὁ στέφανος ὁ ἀδαμάντινος ἐν οὐρανοῖς ἐναπόκειται ἡμῖν, καὶ μνήμη αἰώνιος καὶ ἐπάξιος ἐν τῷ κόσμῳ ἔσεται".

Ἐνα ἀμάρτημα βαρύνει τὸν Μάρτυρα Αυτοκράτορα. Ἡ ἀναγνώρισις τῶν γενομένων τῆς ψευδοενώσεως τῆς Φλωρεντίας, ποὺ διέπραξεν ἐξ ἀνάγκης καὶ ἀπὸ τὴν μεγάλῃν τοῦ ἀγάπῃν πρὸς τὴν Πόλιν. Ὅπως γράφει ὁ ἱστορικός: "Ὁ Κωνσταντῖνος δὲν ἔκαμεν ὁ ἴδιος τὸ ἀμάρτημα τῆς ψευδοενώσεως τῆς Φλωρεντίας, ποὺ τὴν υπέγραψεν ὁ φιλόπατρις, ἀλλὰ φιλόδοξος ἀδελφός τοῦ Ἰωάννης. Παρεδέχθη ὁμῶς τὰ γεγονότα, διὰ νὰ σώσῃ με τὴν υποστήριξιν τῶν

Φράγκων την Πόλιν του. Ηγάπησεν την Πόλιν, αλλά εξηπατήθη από τους Λατίνους. Και αν δεν προσήρχετο εκείνο το τελευταίο βράδυ της 28ης Μαΐου του 1453 εις την Αγίαν Σοφίαν, να συγχωρεθή και να μεταλάβη, θα ήτο αιρετικός, όχι εκ προαιρέσεως, αλλά εξ ανάγκης. Αλλά το βράδυ της αποφράδος εκείνης νυκτός ο Κωνσταντίνος γοναπιστός εις την Αγίαν Σοφίαν, ως απλός στρατιώτης, εξήτησε την συγγνώμην από τον Θεόν, από τον ιερόν Κλήρον και τον Λαόν της Βασιλευούσης, μετέλαβε των Αχράντων Μυστηρίων και επροχώρησεν εις το Μαρτύριον της Αλώσεως της Βασιλευούσης. Ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος δύναται να καταταγή μεταξύ των Μαρτύρων του Γένους και της Αγιωτάτης ημών Εκκλησίας".

Αυτήν την αιώνιον Μνήμην της Αλώσεως της Βασιλίδος των Πόλεων, μνημονεύομεν και επιτελούμεν κατά την 29ην Μαΐου, αναπολούντες το ιερόν Μαρτύριον του τελευταίου Μάρτυρος Βασιλέως και Αυτοκράτορος του Βυζαντίου Κωνσταντίνου του Παλαιολόγου και των συν αυτώ ηρωϊκώς αγωνισαμένων και ενδόξως πεσόντων τελευταίων προμάχων της Μαρτυρικής Πόλεως του Γένους.

Κρατούμεν και φυλάσσομεν την ιεράν Μνήμην. Μνημονεύομεν τον Μαρτυρικόν Λαόν. Διδασκόμεθα από το Μαρτύριον της Αλώσεως και φυλάσσομεν την παρακαταθήκην του Μαρτυρίου και της Μαρτυρίας της Αγιωτάτης Ορθοδόξου ημών Εκκλησίας και της αμωμήτου ημών Πίστεως και Ευσεβείας, τα οποία εστερεώθησαν εις την Μαρτυρικήν Πόλιν του Γένους. Και προσευχόμεθα υπέρ της στερεώσεως και διαφυλάξεως της Αγίας και Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας, του Σεπτού ημών Οικουμενικού Πατριαρχείου, το οποίον κρατά ορθίαν πνευματικώς την Πόλιν με επικεφαλής τον Μάρτυρα Οικουμενικόν Πατριάρχην, τον ιερόν Κλήρον και τον ευσεβή λαόν της Βασιλευούσης, οι οποίοι, ολίγοι των εκλεκτών, κρατούν και φυλάσσουν τας φρουράς και τας Θερμοπύλας του Γένους εις το Κέντρον της Ορθοδοξίας, την Μαρτυρικήν Πόλιν του Γένους.

Αυτά τα Μηνύματα και τα Διδάγματα, μέσα από την ιστορικήν μνήμην του Μαρτυρίου της Αλώσεως της Κωνσταντινουπόλεως, προσφέρομεν εις όλους σας, ιδιαίτερος εις τα παιδιά και τους νέους, που καλούνται να ενθουμούνται και να παραδειγματίζονται. Και επικαλούμεθα επί πάντας πλουσίαν την ευλογίαν του Κυρίου και την προστασίαν της Παναγίας.

"Του Μαρτυρικού Βασιλέως και τελευταίου Αυτοκράτορος του Βυζαντίου Κωνσταντίνου Παλαιολόγου και των τελευταίων προμάχων της Βασιλίδος των Πόλεων, εΐη η μνήμη αιωνία".

B'

**ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ
ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΣΥΝΕΔΡΟΥΣ**

ΕΝΑΡΞΙΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

**ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΕΥΘ. ΚΑΨΑΛΗ,
ΕΚΔΟΤΟΥ-ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ «ΣΤΟΧΟΣ»**

Σας ευχαριστώ για τη θυσία που κάνατε να βρεθείτε εδώ. Ευχαριστώ όλους όσους παρίστανται και όσους δεν χωράνε στην αίθουσα, (έχουμε βάλει μεγάφωνα απ' έξω και θα ακούνε από κάπου αλλού όσα λέγονται εδώ μέσα).

Όπως είδατε, είναι φτωχό το μέρος και δεν μπορεί να δώσει περισσότερα από όσα δίνει αυτή τη στιγμή, με μεγάλες και υπεράνθρωπες θυσίες. Ούτε υπάρχουν άνθρωποι, ώστε να μπορέσουμε να τους βρούμε για να κάνουν κάποια δουλειά. Όταν ξεκίνησα για την πραγματοποίηση της ιδέας, όταν σκέφτηκα γι' αυτό το Συνέδριο, δεν είχα βάλει στο νου ότι έκανα κάτι πάνω από τις δυνάμεις μου. Όταν το διαπίστωσα, κατάλαβα, με μεγάλη ικανοποίηση, ότι μια Ανώτερη Δύναμη βοηθούσε πολύ περισσότερο απ' ό τι πίστευα πως θα βοηθήσει. Ας με θεωρήσετε αμαρτωλό. Δεν πίστευα ότι θα Βρισκόταν τόσο πολύ κοντά στην πορεία για το Συνέδριο, όπως Βρέθηκε και πήγαν όλα πάρα πολύ καλά.

Στην Εκκλησία, υπήρχαν εκπρόσωποι Μητροπόλεων απ' όλα τα Γεωγραφικά διαμερίσματα της ως τώρα Απελευθερωμένης Ελλάδας μας, και ακόμα, από την σκλαβωμένη, την λησμονημένη Αντιόχειά μας.

Πρώτη φορά στην ιστορία του Λιδωρικού - και, ίσως, και της Κεντρικής Στερεάς ολόκληρης - πήραν μέρος σε θεία Λειτουργία πέντε Μητροπολίτες και δεκαοκτώ ιερείς - ενώ συμπροσεύχονταν σαράντα δύο άλλοι κληρικοί.

Και υπάρχουν συμβολισμοί.

Πέρα από τον Μητροπολίτη Φωκίδος Αθηναγόρα - τον συνεχιστή του έργου του Επισκόπου Σαλώνων Ησαΐα - δένεται με το Κάστρο της Στερεάς, το Λιδωρίκι, η ασπίδα του Ελληνισμού, η Θεσσαλία, με την παρουσία του Μητροπολίτη Δημητριάδος Χριστόδουλου. Συγκινεί ιδιαίτερα την ευλαβή επαρχία μας η παρουσία του Μητροπολίτη Αγίου Όρους Νικόδημου - παρουσία που έδωσε την ευκαιρία να ακουστεί στη Εκκλησία (για πρώτη φορά στο Λιδωρίκι) το όνομα του Οικουμενικού Πατριάρχη και Γενάρχη μας, κατά την Δέηση της Μεγάλης Εισόδου, των τιμίων Δώρων. Φέρνει στο νου τους Δεσμούς της περιοχής με το Ένδοξο "Δεσποτάτο της Ηπείρου" η εδώ παρουσία του Ιγνατίου Μητροπολίτη Άρτης, μιας Μητροπόλεως στα όρια της οποίας υπαγόταν και η Βαρνάκοβα με τους τάφους των Δεσποτών της Ηπείρου. Τέλος, όλοι εμείς οι Ρουμελιώτες ξέρουμε ότι η Αρκαδία είναι η καρδιά της Πελοποννήσου και η Αρκαδία δίνει το παρόν με τον Μητροπολίτη Μαντινείας και Κυνουρίας Αλέξανδρο. Η καρδιά της Πελοποννήσου,

η Τρίπολη, και η καρδιά της Ρούμελης, το Λιδωρίκι, χτυπάνε σήμερα μαζί. Η καρδιά της Ορθοδοξίας χτυπάει σήμερα σε τούτη την αίθουσα, στην οποία βρίσκονται Εκπρόσωποι δεκάδων Μητροπόλεων και οι Δεκάδες Κληρικοί και Λαϊκοί που έστειλε με πούλμαν ο Μητροπολίτης Αιτωλίας και Ακαρνανίας Θεόκλητος, ο οποίος, για σοβαρούς λόγους που προέκυψαν την τελευταία στιγμή, απουσιάζει. Και το Μεσολόγγι εδώ.

Γύρω στο 800, ο Επίσκοπος Αρέθας είχε γράψει ότι πίστευε πως το Λιδωρίκι "είναι αυτό που λέμε Θερμοπύλες".

Ταύτιζε τις Θερμοπύλες με το Λιδωρίκι. Και πραγματικά. Το Λιδωρίκι, δεν είναι, βέβαια, οι γεωγραφικές Θερμοπύλες, αλλά είναι οι Θερμοπύλες που κράτησαν τον Ελληνισμό. Είναι οι Θερμοπύλες που, από την εποχή των Γαλατών, κράτησαν τη βία κατά του Ελληνισμού, είναι οι Θερμοπύλες που πρώτες ξεσηκώθηκαν σ' όλα τα κινήματα που έγιναν από την πτώση της Πρωτεύουσάς μας, της Κωνσταντινουπόλεως, μέχρι την Επανάσταση - που δεν ολοκληρώθηκε και θα ολοκληρωθεί όταν δεν θα μείνει ούτε εκατοστό σκλαβωμένης Ελληνικής γης - είναι οι Θερμοπύλες που και στην Κατοχή την πρόσφατη, ακόμα, ανέθρεψαν, εξέθρεψαν και δυνάμωσαν τα διάφορα Κινήματα τα Απελευθερωτικά, όλων των χρωμάτων. Από εδώ ξεκίνησαν όλα τα Απελευθερωτικά Κινήματα και δεν είναι στιγμή να πούμε ποιο ήταν καλό και ποιο όχι, γιατί όλα ξεκίνησαν για καλό.

Θα ήθελα να πω ότι αυτό το σημερινό ξεκίνημα δεν θα σταματήσει εδώ. Το πρόγραμμα που έχετε όλοι σας, γράφει "Α' Συνέδριο". Θα γίνεται εδώ κάθε δύο χρόνια.

Είμαι σίγουρος ότι ο επόμενος Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και Πάσης Ελλάδος - όποτε έρθει η ώρα και η στιγμή - θα είναι κάποιος από τους παρευρισκόμενους σήμερα εδώ άξιους πέντε Ιεράρχες, οπότε είμαστε σίγουροι ότι θα έχουμε τη συμπαράστασή του.

Θα ενεργήσουμε, ακόμα, ώστε να γίνει ένα "Κέντρο Μελέτης των Νεομαρτύρων" εδώ, σ' αυτό το μικρό μέρος, το Λιδωρίκι.

Διάβαζα, προχτές, για ένα "Κέντρο Έρευνας και Μελέτης του Ρεμπέτικου Τραγουδιού". Εκεί που δίνουν τόσα λεφτά για τέτοια και χειρότερα, θα βρούμε και κάποιες δεκάρες για να φτιαχτεί ένα "Κέντρο Μελέτης και Έρευνας του Ελληνισμού, των Νεομαρτύρων", που είναι, ακριβώς, η ιστορία του Ελληνισμού.

Και, φυσικά, θα φτιάξουμε εδώ ένα Ναό των Αγίων Νεομαρτύρων του Γένους. Ο Δήμαρχος θα δεσμευτεί ότι θα βρει την έκταση και τα υπόλοιπα θα βρεθούν όλα. Αρκεί να γίνει ένας Πανελλήνιος Έρανος από την Εκκλησία και να δώσει ο κάθε Έλληνας από 10 δραχμές. Και πρέπει να δώσουν όλοι συμβολικά για

τον σκοπό αυτόν, γιατί ένας τέτοιος Ναός δεν πρέπει να είναι το έργο ενός, αλλά το έργο όλων των Ελλήνων.

Θα φτιάξουμε εδώ, λοιπόν, ένα Ναό αφιερωμένο στους Αγίους Νεομάρτυρες του Γένους, εκείνους που κράτησαν και κρατάνε την Πίστη, την Ορθοδοξία και τον Ελληνισμό.

Έχουμε ένα, - δύο, - τρεις Νεομάρτυρες που γιορτάζουμε... Δεν είναι ένας, - δύο, - τρεις, όμως, οι Άγιοι Νεομάρτυρες. Είναι οι γνωστοί αυτοί. Όπως είπε ο Σεβασμιότατος Ιερισσού, είναι στρατιές που δεν τις ξέρουμε, Στρατιές που πέρασαν ανώνυμα.

Αυτός, λοιπόν, ο Ναός, αυτή η παραπέρα πορεία θεμελιώνεται σήμερα.

Ελπίζω ότι το 2003 - που συμπληρώνονται 550 χρόνια από την σκλαβιά - να έχει απελευθερωθεί η Πρωτεύουσά μας, η Κωνσταντινούπολη, και ελπίζω, ως τότε να έχει γίνει ο Ναός.

Οι Σεβασμιώτατοι, πάντως, ας το έχουν υπ' όψιν τους, ότι δεν θα ησυχάσουν από δω και πέρα. Θα τους το θυμίζουμε, μέχρι να ακουστεί η πρώτη καμπάνα για την πρώτη λειτουργία στον Ιερό Ναό των Αγίων Νεομαρτύρων και Εθνομαρτύρων Λιδωρικίου, τον πρώτο Ναό του Ελληνισμού.

Σας ευχαριστώ.

**ΚΑΛΩΣΟΡΙΣΜΑ ΔΗΜΑΡΧΟΥ ΛΙΔΩΡΙΚΙΟΥ
κ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΑΝΔΡΙΤΣΟΥ**

Σεβασμιότατοι, Σεβαστοί Ιερείς, κ. Υπουργέ, κύριοι Δήμαρχοι, και, για να μην κάνω κανένα λάθος για τους υπόλοιπους, θα πω: "Καλώς ήρθατε κυρίες και κύριοι Σύεδροι στην Πρωτεύουσα της Δωρίδος".

Ως Δήμαρχος του Λιδωρικού σας καλωσορίζω στην πόλη μας.

Τί είναι η πόλη μας, μπορεί να το δει ο καθένας: Χωμένη στα βουνά, αλλά όχι μακριά από τη θάλασσα. Γη φορτωμένη αναμνήσεις - κομμάτι, με λίγα λόγια, της Ελλάδος μας με αγώνες και θυσίες - σήμερα, δυστυχώς, βρίσκεται σε φάση πληθυσμιακής ερημώσεως. Αυτό είναι τραγικό. Αν τούτος ο ιστορικός τόπος εγκαταλειφθεί από τους κατοίκους του, τότε πως θα διατηρηθούν οι ζωογόνες μνήμες;

Με ιδιαίτερη χαρά χαιρετίζω την πρωτοβουλία του αγαπητού μου συμπολίτη Γεώργιο Καψάλη, να οργανώσει εδώ, στη γενέτειρά μας, το Συνέδριο για τους Νεομάρτυρες. Εύχομαι, επιπλέον, η προσπάθεια να έχει συνέχεια.

Πράγματι, η διοργάνωση Συνεδρίων ιστορικού, εθνικού και θρησκευτικού χαρακτήρα σε τόπους ιστορικούς σαν το Λιδωρίκι, μπορεί να εξελιχθεί σε αφετηρία αναζωογόνησης ιστορικών τόπων της χώρας μας.

Εύχομαι, λοιπόν, ευόδωση των εργασιών του Συνεδρίου και από τη δική μας πλευρά, τόσο εγώ, όσο και όλοι οι Λιδωρικιώτες, θα κάνουμε ό,τι μπορούμε, για να πετύχει η προσπάθειά. Θα επιλύσουμε όποιο πρόβλημα ανακύψει κατά τη διάρκεια των εργασιών, αλλά και θα παρακολουθήσουμε, με ιδιαίτερο ενδιαφέρον, τις συζητήσεις και τις ανακοινώσεις που θα γίνουν. Καλή επιτυχία, λοιπόν, και ολοψύχως εύχομαι η προσπάθεια που ξεκίνησε ένας Λιδωρικιώτης να βρει γρήγορα και άλλους μιμητές.

Όσο γι' αυτό που είπε ο συμπολίτης μας Γεώργιος Καψάλης - για την διάθεση από τον Δήμο οικόπεδου για να χτιστεί ο Ναός των Νεομαρτύρων - σας δηλώνω υπεύθυνα ότι είμαι στο πλευρό της Εκκλησίας. Ότι χρειάζεται από το Δήμο θα διατεθεί, ώστε να γίνει εδώ στο Λιδωρίκι αυτός ο Ναός, που θα τιμήσει τους Νεομάρτυρες, οι οποίοι πολέμησαν για του Χριστού την Πίστη την Αγία και της Πατρίδος την Ελευθερία.

**ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ
ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΟΣ ΚΑΙ ΑΛΜΥΡΟΥ κ.κ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ
(ΝΥΝ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ)**

Ημέρα Εθνικής Μνήμης σήμερα, ημέρα για το Έθνος και μια ημέρα, νομίζω, που καλούμεθα να αναμετρήσουμε τις ευθύνες μας ξεκινώντας από το παρελθόν, κυρίως για το παρόν και το μέλλον.

Θέλω να συγχαρώ και τον Σεβασμιώτατο και τον κ. Γεώργιο Καψάλη που συνδιοργανώνουν αυτό το Συνέδριο και γενικότερα αυτή εδώ την όμορφη εκδήλωση της μνήμης, σ' αυτόν εδώ τον όμορφο τόπο, το Λιδωρίκι, το ορεινό, πίσω και μπροστά από τα ιερά λάβαρα του Γένους και του Έθνους μας, κάτω από τις σημαίες μας του Βυζαντίου και της Πατρίδος. Για να θυμηθούμε, για να αναπολήσουμε, για να ορκιστούμε, γι' αυτό κυρίως που έγινε, γι' αυτό που έρχεται.

Σήμερα, βλέπω το Λιδωρίκι ουσιαστικά να λοιδορεί το «Κράτος», αυτό το «Κράτος» το οποίο, επί έτη πολλά, ηθέλησε να θάψει τη Μεγάλη Ιδέα. Αυτό το χώρο ο οποίος εχλεύασε τα ιερά και τα όσια του Γένους. Αυτόν που έμαθε τους Νεοέλληνες να μη γνωρίζουν ιστορία, να μη μιλούν ούτε για πατρίδα, ούτε για Βυζάντιο, ούτε για τους ιερούς οραματισμούς αυτού του Έθνους και αυτού του Γένους.

Γι' αυτό θεωρώ ότι αυτή η πρωτοβουλία, είναι πρωτοβουλία η οποία έχει σημασία καίρια, ριζική, αποφασιστική, ριζοσπαστική. Είναι αυτό το οποίο, όπως είπα προηγουμένως, έρχεται: Οι Άγιοι Νεομάρτυρες του Γένους μας είναι οι αντιστασιακοί της Πατρίδας και της Εκκλησίας. Αυτοί που αντιστάθηκαν πραγματικά, οι εκφραστές αυτού του πνεύματος, της ουσίας της Ορθοδοξίας, της αγάπης προς την Πατρίδα και προς την Ελευθερία. Είναι αυτοί, οι οποίοι κατόρθωσαν να διασώσουν, μέσα στις ψυχές των ραγιάδων, το Έθνος, το 1453. Γιατί στη διάρκεια της μακροχρόνιας δουλείας των 400 χρόνων, "τα δύο στοιχεία που συναποτελέσαν τον πληθυσμό του τόπου κατόρθωσαν" - λέει ο Παπαρρηγόπουλος - "να παραμείνουν άμμικτα, όπως το ύδωρ και το έλαιον". Θυμηθείτε αυτήν την ωραία εικόνα, η οποία παρουσιάζει το καντήλι που έχει από κάτω το νερό και από πάνω το λάδι. Ανακάτεψέ τα όσο θέλετε, αλλά όταν ηρεμήσουν, το καθένα παίρνει τη θέση του. Δεν αναμειγνύονται, από τη φύση τους, τα στοιχεία αυτά.

Έτσι, Έλληνες και Τούρκοι, μπορεί να έζησαν στον ίδιο τόπο, υπό δυσοίωνες συνθήκες οι πρώτοι, με καταπίεση οι κατακτητές, αλλά, ωστόσο, η ψυχή των Ελλήνων έμεινε αδούλωτη, γιατί πίστευε στην ελευθερία, γιατί γνώριζε την ιστορία, γιατί πραγματικά υπήρξαν Εκείνοι, όπως οι Νεομάρτυρες παραδείγματος χάριν, οι οποίοι

στάθηκαν σαν ένας βράχος μπροστά σ' αυτήν την μανία του εκτουρκισμού - όπως είπε - πριν λίγο μέσα στην Εκκλησία ο Σεβασμιώτατος Ιερισσού - σ' αυτή τη μανία του εξισλαμισμού.

Γιατί αυτοί που έθεσαν σε κίνηση αυτόν τον μηχανισμό των εξισλαμισμών, ε γνώριζαν εκείνο που, ατυχώς, πολλοί από τους Νεοέλληνες καμώνονται πως δεν το γνωρίζουν, ότι, δηλαδή, όταν ένας ραγιάς έπαυε να είναι χριστιανός ορθόδοξος, πολύ γρήγορα θα έπαυε να είναι και Έλληνας. Και πάνω σ' αυτή τη βάση στηριζόμενοι, έθεσαν σε κίνηση αυτόν τον μηχανισμό, στον οποίον αντιστάθηκαν και τον ακύρωσαν και τον ανήρεσαν οι Άγιοι του Χριστού Νεομάρτυρες της Εκκλησίας μας, που ήσαν απλοϊκοί άνθρωποι, δεν είχαν πάει στις Θεολογικές Σχολές, δεν ε γνώριζαν γράμματα οι περισσότεροι απ' αυτούς, αλλά ζούσαν βιωματικά την πίστη μέσα στο πετσί τους και, κυρίως, μέσα στη ζωή τους.

Αυτοί είναι εκείνοι τους οποίους τιμά σήμερα αυτό το Συνέδριο και του οποίου τα πορίσματα αναμένουμε όλοι μας με μεγάλη ανυπονησία. Γιατί το Συνέδριο αυτό συγκαλείται σε μια εποχή, αγαπητοί, και σε μια περίοδο που χρειάζεται να στερεωνόμαστε σ' αυτή την πίστη των πατέρων μας και να σχεδιάζουμε την παρουσία μας στον κόσμο και το μέλλον.

Η τρίτη χιλιετία, το 2000 δηλαδή, ανατέλει σε λίγες μέρες με πολύ δυσοίωνους οiwονούς. Ο κόσμος βρίσκεται σε μία αναταραχή, η πατρίδα μας απειλείται, πλέον, από εκείνους, οι οποίοι πραγματικά, ανέκαθεν, υπήρξαν και εξακολουθούν να είναι οι ορκισμένοι εχθροί της. Η Δύση και αυτή τη φορά "νίπτει τας χείρας της" ως άλλος Πόντιος Πιλάτος, ουσιαστικά εγκρίνοντας το έγκλημα, το οποίο ετοιμάζεται να γίνει, και εμείς, οι νεοέλληνες, οι πλείστοι - όχι όλοι ευτυχώς - κατατρίβονται στο να συζητούν αν θα πέσει ο τιμάρημος ή δεν θα πέσει, αν οι συνθήκες της ζωής μας θα γίνουν καλύτερες απ' ότι ήσαν χθες, αν οι μισθοί θα αυξηθούν. Αλλά ποιος προβληματίζεται για το αν το Έθνος θα ζήσει, εάν μέσα στην Ενωμένη Ευρώπη υπάρχει μία θέση αξιοπρέπειας γι' αυτόν τον Λαό, γι' αυτό το Έθνος, γι' αυτήν την Πατρίδα; Ποιος προβληματίζεται αν μπορούμε να ελπίζουμε για κάτι το σημαντικό γι' αυτόν τον τόπο, για να μην περιοριστούμε απλώς να γίνουμε ο τόπος αναψυχής των Ευρωπαίων;

Θέλω από τη θέση αυτή να συγχαρώ για άλλη μια φορά τον κ. Καψάλη, εκδότη και διευθυντή της γνωστής εφημερίδος "Στόχος" των Αθηνών, που είναι γνωστός Ελληνοκεντρικός και Ελληνόψυχος και, ταυτόχρονα, χριστοκεντρικός και ορθόδοξος. Επιτέλους, έχουμε ανάγκη από τέτοιους ανθρώπους, από ανθρώπους που θα βάλουν σε ίδια μοίρα τα θρησκευτικά μας και τα εθνικά μας ιδεώδη και τους

προβληματισμούς εκείνους οι οποίοι πάντοτε υπήρχαν στη βάση της ουσιαστικής επιβίωσης αυτού του τόπου και αυτού του Λαού.

Υπήρξαν περίοδοι που το να μιλάς για την πατρίδα εθεωρείτο φασισμός σ' αυτόν τον τόπο. Επέρασε, ίσως, αυτή η εποχή, αλλά δεν μετανόησαν εκείνοι οι οποίοι είχαν εισαγάγει αυτόν τον τρόπο ζωής.

Τώρα, μπροστά στους κινδύνους οι οποίοι διαφαίνονται πολύ χαρακτηριστικά και πολύ αισθητά μπροστά μας, φαίνεται ένα πολύ σημαντικό μέρος του λαού μας να έχει αφυπνιστεί, να προσπαθεί να δει το πως μπορούμε να σωθούμε.

Αγαπητοί, αφρόνως εφροντίσαμε να καθυποτάξουμε, να ευτελίσουμε και να καθηλώσουμε τα πνευματικά ερείσματα αυτού του τόπου. Δια τούτο και επτωχεύσαμε σφόδρα. Επτωχεύσαμε πνευματικώς.

Μπορεί υλικώς όλα εκείνα τα παράγωγα της Ενωμένης Ευρώπης, καταφθάνοντα εις την Ελλάδα, να καλύπτουν υλικές ανάγκες, αλλά κανένα έθνος και κανένας λαός ποτέ δεν έζησε χάρη εις την ευμάρειά του. Έζησαν οι λαοί χάρη εις τον πολιτισμό τους και, κυρίως, χάρη εις το πνεύμα τους.

Και θέλετε και κάτι άλλο; Τρεις τρόποι υπάρχουν για να ζήσει σήμερα ένας λαός.

Ο πρώτος είναι αν έχει όγκο πληθυσμιακό, δεν τον έχει η Ελλάδα. Είμαστε 10 εκατομμύρια μόνο - και αν είμαστε τόσοι - μπροστά στα 350 εκατομμύρια της Δύσης. Το δεύτερο; Μπορείς να επιβιώσεις αν έχεις πολιτική και οικονομική δύναμη. Δεν την έχει και αυτή τη δύναμη η πατρίδα.

Το τρίτο; Επιβιώνεις μόνο αν παράγεις και αν εξάγεις πνεύμα. Κι αυτό είχε πάντοτε η πατρίδα μας, γιατί υπήρξε πάντοτε γεννήτρια πνεύματος και στη συνέχεια εξαγωγέας αυτού του πνεύματος που φώτισε ολόκληρη την ανθρωπότητα και έδωσε νόημα στη ζωή των ανθρώπων.

Κι αυτό το πνεύμα - που είναι η μοναδική μας δύναμη και η οποία δύναμη θα μπορούσε να αποτελέσει την ειδοποιό διαφορά μας από τους άλλους λαούς - φροντίσαμε να το θάψουμε, φροντίσαμε να το υποβαθμίσουμε, να το υποτιμήσουμε. Γι' αυτό καταστρέψαμε τη γλώσσα μας, καταστρέψαμε την ιστορία μας, διαλύσαμε την παιδεία μας, διαλύσαμε την οικογένειά μας.

Και τι θα μείνει στο τέλος; Το κατά κεφαλήν εισόδημα; Ας ζήσει κανείς ουσιαστικά με το κατά κεφαλήν εισόδημα!

Αλλά, ίσως, λίγο πριν από το τέλος, αν και υπάρχουν πολλοί διανοούμενοι στον τόπο μας που έχουν ήδη διατυπώσει την άποψη ότι το τέλος της Ελλάδος και του Ελληνισμού έχει πλέον επέλθει - προσωπικά δεν συμερίζομαι αυτή την άποψη - έστω λίγο πριν από το τέλος όχι το βιολογικό, αλλά το πνευματικό τέρμα αυτού του Λαού,

του πολιτισμού και αυτής της ιστορίας, ίσως, λέω, ο Θεός επιτρέπει να έχουμε αυτές τις απειλές, ώστε να αφυπνιστούμε, επιτέλους, και να δούμε ποιος είναι ο τρόπος ο αληθινός και ο σωστός για να μπορέσουμε να εξασφαλίσουμε την ουσιαστική μας επιβίωση.

Οι Άγιοι Έλληνες Νεομάρτυρες, προς τιμήν των οποίων είναι αφιερωμένο αυτό το Συνέδριο - και που βλέπω εδώ δοκίμους, υπηρέτες και θεράποντες του καλού Λόγου, οι οποίοι ασφαλώς θα τονίσουν αυτά που πρέπει να τονισθούν- οι Άγιοι Νεομάρτυρες είναι πραγματικά. Αυτοί που μπορούν να σταθούν σαν φάροι μετέωροι και ακτινοβόλοι, για να δώσουν σε όλους μας την κατεύθυνση και τον προσανατολισμό, ο οποίος είναι ένας και μόνος: Αντίσταση.

Αντίσταση σε κάθε κακό, αντίσταση σε καθετί που δεν είναι χριστιανικό, που δεν είναι ορθόδοξο, που δεν είναι ελληνικό, που αποβλέπει στον ευτελισμό των πνευματικών αξιών.

Το Κράτος, η Εκκλησία και όλοι οι φορείς, πρέπει, επιτέλους, να αναλάβουμε τις ευθύνες μας, να δώσουμε στα παιδιά μας ένα νέο νόημα ζωής, ένα νέο νόημα το οποίο θα δείχνει πραγματικά την παρουσία τους σε αυτόν τον κόσμο.

Εύχομαι, μέσα από την ψυχή μου, καλή επιτυχία στις εργασίες αυτού του Συνεδρίου και καλή διδασχία για όλους μας από τους Αγίους Νεομάρτυρες και από ότι αυτοί μπορούν να προσφέρουν στο σημερινό κόσμο, σαν ένα έρεισμα πνευματικό, σαν ένα εφελτήριο για νέες κατακτήσεις, για νέες επιδόσεις.

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΑΡΤΗΣ κ.κ. ΙΓΝΑΤΙΟΥ

Ευχαριστώ τον Αναστάντα Κύριο που με αξίωσε σήμερα να έλθω στο ιστορικό Λιδωρίκι - σε μια ημέρα συγκλονιστική, νομίζω, για όλους μας - και για την όμορφη πνευματική ευκαιρία που μας δόθηκε το πρωί, επίσκοποι, ιερείς και όλος ο ευσεβής λαός του Θεού να υμνήσουμε το Θεό και να φέρουμε στη μνήμη μας το μαρτύριο και την ομολογία των Νεομαρτύρων της Εκκλησίας μας, οι οποίοι, σε μια εποχή δύσκολη, σε μια εποχή συγκλονιστική κυριολεκτικά, έδωσαν τη μαρτυρία και την ομολογία τους με το μαρτυρικό τους αίμα.

Είναι ανάγκη όλοι μας να λάβουμε το μήνυμα των Αγίων Νεομαρτύρων της Εκκλησίας μας, ένα μήνυμα που προσδιορίζεται από αυτή τη ζωή του Κυρίου μας που πέρασε την επίγεια ζωή του μαρτυρικά, και έτσι ο καθένας καλείται μέσα σ' αυτή την κοινωνία που ζει, μα κυρίως εμείς οι Ορθόδοξοι, καλούμαστε να δώσουμε την ομολογία και την μαρτυρία μας για την αγάπη του Θεού και για την αγάπη των ανθρώπων. Και όλοι μας, και ο καθένας μας ξεχωριστά.

Στην εποχή μας και από τη θέση μας, μπορούμε και πρέπει, αυτή την ομολογία να τη δίνουμε με θάρρος και παρρησία και, προπάντων, με αυτογνωσία, βλέποντας βαθιά μέσα μας, βλέποντας την ευθύνη που έχουμε ο καθένας μας και μη προσπαθώντας να δικαιολογούμε τον εαυτό μας κάνοντας γενικεύσεις και μεταφέροντας αυτή την ευθύνη σε πολλούς.

Βεβαίως, ποτέ ο Χριστιανός δεν φοβάται, ποτέ δεν δειλιά, αλλά, όμως, η μαρτυρία του και η ομολογία του γίνονται με ένα τρόπο σιωπηλό και ταπεινό και, πάντα, για την αγάπη του Θεού και για την αγάπη των ανθρώπων.

Ας σκύψουμε, λοιπόν, στους Νεομάρτυρες, οι οποίοι δεν έκαναν πολλά κηρύγματα, όμως έδωσαν το αίμα τους απλά γιατί αγαπούσαν τον Θεο, αγαπούσαν αυτή την πατρίδα και η ψυχή τους ήταν γεμάτη από τα μηνύματα της πίστεως και από τα μηνύματα της ουσιαστικής, πολιτιστικής, εθνικής και θρησκευτικής παραδόσεως.

Για τους λόγους αυτούς, θερμά ευχαριστώ τον φίλιτο κ. Γεώργιο Καψάλη που είχε αυτήν την ιδέα και έκανε αυτόν τον αγώνα, μαζί με τον κ. Δήμαρχο και όλους τους άλλους που συμμετέχουν στο Συνέδριο.

Πιστεύω ότι για να φθάσουν μέχρι εδώ, με την παρουσία τους και τον λόγο τους θα βοηθήσουν ώστε να ζήσουμε όλοι μας αυτή την τραγική εμπειρία της Αλώσεως και τη δυναμική, πλέον, ομολογία των Νεομαρτύρων της πίστεως μας, όχι απλά για να τους θυμηθούμε, αλλά για να ξαναζωντανέψουμε στις καρδιές μας, όλοι μας, αυτή την

ανάγκη της ομολογίας στη σύγχρονη εποχή μας, για την αγάπη του Θεού, για τη δόξα της Εκκλησίας και την οικοδομή των αδελφών μας.

**ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ
ΥΔΡΑΣ, ΣΠΕΤΣΩΝ ΚΑΙ ΑΙΓΙΝΗΣ κ.κ. ΙΕΡΟΘΕΟΥ,
ΑΝΑΚΟΙΝΩΘΕΝΤΟΣ ΥΠΟ ΤΟΥ ΣΕΡΑΦΕΙΜ ΣΤΕΡΓΙΟΥΛΗ,
ΙΕΡΟΚΗΡΥΚΟΣ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΟΥ ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΟΥ
ΕΠΙΤΡΟΠΟΥ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ**

Αγαπητέ κ. Καψάλη,

Λαμβάνετε τον ακολοθούντα χαιρετισμόν.
ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ!

Εκ μέσης ψυχής χαιρετίζω το επιστημονικόν Συνεδριόν σας, το αφιερωμένον εις τους Νεομάρτυρας, οι οποίοι ως "άνθη εαρινά" ανέθαιλον κατά την διάρκειαν του ασελίνου και ανάστρου χειμῶνος της τετρακοσαετούς δουλείας του Ελληνορθόδοξου Γένους μας, και συγχαίρω θερμῶς τονσχόντα την εμπνευσμένην πρωτοβουλίαν της συγκλήσεως του Συνεδρίου τούτου, διακεκριμένον δημοσιογράφον κ. Γεώργιον Καψάλην, ὅστις ως ἄλλος "ακρίτας" μάχεται εις τας καιρίους ἐπάξεις του Ορθοδόξου Ελληνισμού, ἐκεῖ ὅπου ἀκοιμήτως φρυκτωρεῖ και ἀγρυπνεῖ ἡ συνείδησις του Ελληνορθόδοξου Γένους.

Πολυχεύμονες ποταμοὶ ἀναβλύζουσι ἀπὸ τὴν κατέρυθρον και ἀστεῖρευτον πηγὴν των Νεομαρτύρων, τα φυσίζωα νάματα της οποίας δεν ἔχουν εἰσέτι διαυγάσει τας διανοίας και τας καρδίας των περισσοτέρων Νεοελλήνων.

Ερωτώμεν: Ποιοι εἶναι αυτοὶ οι Νεομάρτυρες; Δίδεται ἀπάντησις παγία: Εἶναι οι πνευματικοὶ Πατέρες μας "ους ἀγνοοῦντες εὐσεβοῦμεν". Και πότε θα παύσωμεν να ἀγνοοῦμεν αυτοὺς τους οποίους προσκυνούμεν μηχανικῶς και ἀνεπιγνώστως εις τα προσκυνητάρια της Ορθοδοξίας; Ποῖος θα μας ἀφυπνίσῃ ἀπὸ τον Βαρούχειον ὕπνον της ἀδιαφορίας και της δουλικῆς ἀχθοφορίας του ονόματος Ἑλλην - Ορθόδοξος;

Ἀσφαλῶς θα συμβάλῃ προς τούτο και το εὔχομαι ολοψύχως το λαμπρόν υμέτερον Συνεδριον με τους δοκίμους εισηγητὰς και λοιπούς συνέδρους.

Θα εἶναι πολῦτιμοι αι ἀνακοινώσεις, αι θέσεις, τα πορίσματα κ.λ.π. - εὐαρεστηθῆτε παρακαλῶ ἢ δυνατὸν να μου τα ἀποστείλετε - και ο ὅλος πνευματικὸς παλμός του Συνεδρίου.

Ζηλῶν την ἐκλεκτὴν ομήγυριν του Συνεδρίου σας και την πλουσιωτάτην πνευματικὴν πανδαισίαν - παρὰ την βαθείαν ἐπιθυμίαν μου δεν ἠδυνήθην τελικῶς να μετακινηθῶ προς την ἀγίαν γην των ἐκ μητρὸς προγόνων μου - και συγχαίρων και ἀυθὶς ολοκαρδίως εὔχομαι ἐπιτύχη διεξαγωγὴν τούτο και χαιρετίζω πάντας με τον χαρμόσυνον Ἀναστάσιμον Χαιρετισμόν:

ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ
ΚΑΛΗΝ ΕΠΙΤΥΧΙΑΝ!
Ελάχιστος ευχέτης σας
Ο ΥΔΡΑΣ ΣΠΕΤΣΩΝ ΚΑΙ ΑΙΓΙΝΗΣ ΙΕΡΟΘΕΟΣ

**ΜΗΝΥΜΑ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΠΑΤΡΩΝ
κ.κ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ, ΑΝΑΓΝΩΣΘΕΝΤΟΣ ΥΠΟ ΤΟΥ
ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΥ ΤΟΥ Κ. ΠΑΝΑΓ. ΑΝΔΡΙΟΠΟΥΛΟΥ**

Προς τον Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Φωκίδος
Κύριον Αθηναγόραν

Σεβασμιώτατε,

Γνωρίζομεν εις την αγάπην σας, και παρακαλούμεν να ανακοινώσετε εις το Συνέδριο δια τους Νεομάρτυρας, ότι αποστέλλομεν τους υπευθύνους του ημετέρου Τηλεοπτικού Σταθμού, δια να καλύψει τας εργασίας του Συνεδρίου.

Ημείς δε προτιθέμεθα, εν συνεχεία να προσφέρομεν την συμβολήν μας εις αυτό αξιοποιούντες και προβάλλοντες εις την ακτίνα της εμβλεείας του Τηλεοπτικού Σταθμού ημών την όλην δια του Συνεδρίου τούτου προβολήν του θέματος των Νεομαρτύρων, προς οικοδομήν.

Ευχόμεθα καλήν επιτυχίαν
Με πολλήν εν Χριστώ αγάπην
ο Πατρών Νικόδημος

**ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ
ΝΕΑΠΟΛΕΩΣ ΚΑΙ ΣΤΑΥΡΟΥΠΟΛΕΩΣ κ.κ. ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ,
ΑΝΑΚΟΙΝΩΘΕΝΤΟΣ ΥΠΟ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΥΡΜΕΛΗ,
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ**

Αγαπητέ κ. Καψάλη

Με αληθινή συγκίνηση χαιρετίζω το υπό την έμπνευση και οργάνωσή σας Πρώτο Συνέδριο για τους Έλληνες Νεομάρτυρες από το 1453 μέχρι το 1821. Σας πρέπει ιδιαίτερη τιμή γι αυτό. Λόγοι πέρα από τη θέλησή μου - η από καιρό πολύ πριν προγραμματισμένη φιλοξενία των αποφοίτων της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης στην Ιερά μας Μητρόπολη - καθιστούν αδύνατη την παρουσία μου. Είλικρινώς λυπούμαι. Με εκπροσωπεί όμως επαξίως όπως θα διαπιστώσετε ο καθηγητής και γραμματεύς της Μητροπόλεως κ. Γεώργιος Κυρμελής. Πιστεύω ότι το Συνέδριο θα έχει μεγάλη επιτυχία. Και εξ ίσου μεγαλύτερη απήχηση. Οι καιροί που οι δυτικοθρεμμένοι εγκάθετοι των ξένων πνευματικών υποπροϊόντων, ημέτεροι Γκραιοκύλοι, πέρασαν ανεπιστρεπτί. Ένας κόσμος με σάπιες ρίζες καταρρέει. Είναι ο γνωστός πολιτισμός της Εσπερίας που κι εδώ σ' αυτόν τον άγιο τόπο μεταφυτεύθηκε βίαια, με τα γνωστά αποτελέσματα και τους καρπούς που θερίζουμε και θα θερίζουμε ακόμη. Αυτό το κατασκευάσμα καταρρέει. Ένας νέος κόσμος αναδύεται. Ποιός άραγε; Ο εφιαλτικός - θαυμαστός νέος κόσμος του Χάξλεϋ ή των ηλεκτρονικών υπολογιστών ή του κλωνισμού; Ή ένας σύμμορφος της εικόνας του αληθινού ανθρώπου, όπως βγήκε από τα χέρια του Θεού; Η δική μας επίδραση στο νέο αυτό κόσμο, η επίδραση της καθ' ημάς Ανατολής, της ορθοδοξίας της ελληνικής και γι αυτό οικουμενικής, θα είναι εκ των πραγμάτων μεγίστη. Αρκεί να γνωρίζουμε, να αγαπήσουμε και να βιώσουμε αληθινά το μέγα αυτό αγαθό και πρώτο, που είναι η ζωντανή πίστη μας. Αυτή που έδωσε τους επίγειους τούτους αγγέλους, για τους οποίους το Συνέδριό σας. "Η Ρωμανία - κι όχι πλέον το Βυζάντιο - κι αν επέρασεν, ανθεί και φέρει κι άλλα". Όπως έφερε τα μυρίνοα αυτά άνθη του παραδείσου, τους Νεομάρτυρές μας. Ζωή, Σταυρός, Ανάσταση, θέωση είναι τα συνθήματα της Ορθοδοξίας μας, βγαλμένα από τα ιερά και άγια αίματα των νεομαρτύρων αδελφών μας... Απόδειξις της χειροπιαστής παρουσίας του Θεού στον τόπο αυτόν τον άγιο, τον σημαδεμένο με τη δύναμη του Σταυρού και δοξασμένο με το φως της Αναστάσεως.

Εις όλους τους μετέχοντας αδελφούς συνέδρους εύχομαι η χάρις του αναστάντος Κυρίου, δια των ευχών των νεομαρτύρων της πίστεώς μας, να είναι μαζί σας φωτιστική, καθαρτική και θεοποιός.

Με ιδιαίτερη τιμή και αγάπη Χριστού

Ο ΝΕΑΠΟΛΕΩΣ ΚΑΙ ΣΤΑΥΡΟΥΠΟΛΕΩΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

**ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΥ - ΙΕΡΟΚΥΡΗΚΟΣ
ΚΟΣΜΑ ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΥ,
ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΑΙΤΩΛΙΑΣ ΚΑΙ
ΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ κ.κ. ΘΕΟΚΛΗΤΟΥ**

Μεταφέρω τις ευχές και τις ευλογίες του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου μας, Αγίου Αιτωλίας και Ακαρνανίας κ.κ. ΘΕΟΚΛΗΤΟΥ στο συνέδριό μας.

Ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης μας εύχεται ευόδωσιν των εργασιών του Συνεδρίου και πλουσία καρποφορία.

Ο Μεγάλος Νεομάρτυς Άγιος μας Κοσμάς ο Αιτωλός, έλεγε: Ψυχή και Χριστός σας χρειάζονται.

Οι Νεομάρτυρες, για την αγάπη του Χριστού μας έφθασαν μέχρι μαρτυρικού θανάτου, για να μη μολύνουν και χάσουν την ψυχή τους, έχυσαν το άγιο τους αίμα.

Αν και μεις που συμμετέχουμε στο ευλογημένο αυτό συνέδριο, θελήσουμε να αγαπήσουμε με όλη μας τη δύναμη το Χριστό μας, αν φροντίζουμε πάντοτε και συνειδητά να αγωνιζόμαστε για να αγιάζουμε την ψυχή μας, τότε θα μπορέσουμε να τιμήσουμε αληθινά τους Νεομάρτυρας, θα τους μιμηθούμε, θα είμαστε σε θέση να κρατάμε καθαρά την παράδοση και τα ιδανικά της φυλής μας, θα μπορούμε να πούμε το ηρωικό ΟΧΙ στους επιδρομείς των σκοτεινών δυνάμεων που κατέκλυσαν την πατρίδα μας.

Έτσι θα επιτύχει το Συνέδριό μας και θα ωφεληθούμε όλοι μας.

Να ευχηθούμε να δώσει ο Θεός μας.

**ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΥ ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ
ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ, ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΣΑΓΜΑΤΑ, ΘΗΒΩΝ,
ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΥ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ
ΘΗΒΩΝ ΚΑΙ ΛΕΒΑΔΕΙΑΣ κ.κ. ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ**

Συμμετέχω με ιδιαίτερη χαρά στο Συνέδριο αυτό, εκπροσωπώντας τον Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Θηβών και Λεβαδείας κ. Ιερώνυμο και μεταφέροντας τις ευχές του, για ευόδωση των σκοπών και στόχων του πνευματικού αυτού συμποσίου.

Ζούμε σε μια εποχή που χαρακτηρίζεται από πνευματική καθίζηση, από πνευματική νωχέλεια και ραθυμία. Συχνά στις μέρες μας ακούγεται το σύνθημα, "ότι πρέπει να πάμε μπροστά". Σκέφτομαι όμως πως κάτι τέτοιο είναι αδύνατο με την πνευματική ραθυμία που μας χαρακτηρίζει, αλλά και αποκομμένοι από τις ρίζες μας, την παράδοσή μας. Χωρίς αυτές "γιατί κοπιώμεν". Κάποιος νεαρός αναρχικός μου έλεγε κάποτε κάτι, που με προβλημάτισε έντονα: "Για να πάμε μπροστά, θά'πρεπε πρώτα να πάμε πίσω για να πάρουμε φόρα!" Θεωρώ, ότι το Συνέδριο αυτό είναι πολύτιμο, γιατί μας ξαναγυρίζει στις ρίζες μας. Μας φέρνει μπροστά μας ανθρώπους που είχαν όραμα και που γι' αυτό θυσιάστηκαν.

Ακούγοντας στο ναό την ομιλία του Σεβ. Ιερισσού κ. Νικοδήμου, αναλογίσθηκα τη θυσία των τελευταίων Ρωμιών της Πόλης, όταν αντιμετώπισαν έναν μεγάλο πειρασμό: Να υποταχθούν στη Δύση ή στους Τούρκους; Προτίμησαν το δεύτερο. Δηλαδή, θυσίασαν την ελευθερία για χάρη της αλήθειας. Προτίμησαν την αλήθεια, γιατί χάνοντας την αλήθεια, αυτόματα θα έχαναν και την ελευθερία. Και πάνω σ'αυτόν τον θυσιαστικόν δρόμον βάδισαν ακολούθως οι Νεομάρτυρες. Πράγματα ακατανόητα για μας τους Νεοέλληνες, που το όραμα ζωής είναι η αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος, κατά το πρότυπο της Δύσης.

Όμως αυτή η άλλη λογική, η λογική των Νεομαρτύρων, μπορεί να αποτελέσει πηγή έμπνευσης για όλους εμάς και να επιδράσει θετικά στο λαό μας.

Εύχομαι ολόψυχα κάθε επιτυχία στο Συνέδριο. Οι πρεσβείες των Νεομαρτύρων να συνοδεύουν όλους και ιδιαίτερα όσους κοπίασαν για τη διοργάνωση του Συνεδρίου.

**ΜΗΝΥΜΑ ΠΡΩΤΟΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΚΟΥΤΡΑ,
ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΚΕΡΚΥΡΑΣ, ΠΑΞΩΝ
ΚΑΙ ΔΙΑΠΟΝΤΙΩΝ ΝΗΣΩΝ κ.κ. ΤΙΜΟΘΕΟΥ**

Σεβασμιώτατοι Άγιοι Αρχιερείς,
Ελλογιμώτατοι κ. Καθηγηταί,
Σεβαστοί κ. Σύεδροι.

Έχοντας την τιμήν να εκπροσωπώ τον Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Κερκύρας Παξών και Διαποντίων Νήσων κ.κ. Τιμόθεον, ο οποίος λόγω ανειλημμένης υποχρέωσης δεν μπορεί να παρευρεθῆ εις το Συνέδριο, μεταφέρω εγκάρδιον χαιρετισμόν και ευλογίαν επί τη ενάρξει των εργασιών του Συνεδρίου.

Δια του Συνεδρίου τιμάται η Ορθοδοξία και ιδιαιτέρως η Εκκλησία της Ελλάδος και η Ι.Μ. Κερκύρας δια του Ποιμενάρχου της συγχαίρει την πρωτοβουλίαν των διοργανωτών του Συνεδρίου. Γι' άλλη μια φορά διά της πρωτοβουλίας αυτής καταδεικνύεται η ευαισθησία και η κοινωνική προσφορά της δημοσιογραφίας στην κοινωνία με την προβολή της μαρτυρίας ζωής και του έργου της Εκκλησίας, η οποία δια της Θυσίας των Νεομαρτύρων της υπέρ της Πίστεως του Χριστού της Αγίας και της Πατρίδος την Ελευθερία υπερτονίζει την συνέχισιν του ιστορικού της και εθνικού της βίου.

Η Εκκλησία της Κερκύρας δια των ευχών του Σεπτού Ποιμενάρχου της ευελπιστεί και πιστεύει πως η ευμενής αποδοχή των θέσεων των αποτελεσμάτων των επιδιώξεων του Συνεδρίου θα προβάλλουν την σημασίαν της Ορθοδοξίας και της Θυσίας των Νεομαρτύρων.

Δια τούτο δεχθήτε ολόθυμη την ευχήν του Σεβασμιωτάτου μας και την επίκλησιν αυτού όπως δια πρεσβειών του Αγ. Θαυματουργού Σπυρίδωνος το Συνέδριο επιτύχη του σκοπού του.

Μετά της εν Κυρίω αγάπης
ο Κερκύρας και Παξών Τιμόθεος
Ο Εκπρόσωπος
Πρωτοπρεσβύτερος Ευάγγελος Κούτρας

**ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΠΡΩΤΟΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν.
ΔΕΛΗΜΠΑΛΤΑ, ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΟΥ ΕΠΙΤΡΟΠΟΥ
ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ, ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΥ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ, ΖΕΜΕΝΟΥ, ΤΑΡΣΟΥ
ΚΑΙ ΠΟΛΥΦΕΓΓΟΥΣ κ.κ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ**

Σεβασμιώτατοι Άγιοι Αρχιερείς, Αδελφοί και πατέρες, κυρίες και κύριοι, προσωπικά εγώ σήμερα αναβαπτίστηκα. Δεν μου έχει δοθεί πολλές φορές στη ζωή μου η ευκαιρία να ζήσω αυτά που σήμερα ζω εδώ και ευχαριστώ από καρδιάς τον Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Κορίνθου κ.κ. Παντελεήμονα που μου έδωσε αυτήν την ευκαιρία.

Μεταφέρω το μήνυμά του και ευχόμεθα την ευόδωσιν των σκοπών του Συνεδρίου. Αναμένομεν τα καλά συμπεράσματα του Συνεδρίου να τα βάλουμε μέσα στις ψυχές μας και εμείς όλοι που διαθέτουμε ένα άμβωνα ή ένα βήμα, μικρό ή μεγάλο, να τα μεταφέρουμε στο λαό μας που έχει ανάγκη από εμπύχωση και πνευματική στήριξη.

Σας ευχαριστώ.

**ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΓΙΑΠΙΤΖΙΟΓΛΟΥ,
ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ Ι.Ν. ΑΓΙΑΣ ΓΛΥΚΕΡΙΑΣ ΓΑΛΑΤΣΙΟΥ,
ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΥ ΤΩΝ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ**

Σεβασμώτατοι, Πανοσιολογιώτατοι, Ιερολογιώτατοι, κυρίες και κύριοι σύνεδροι εκπρόσωποι των μητροπόλεων.

Εκ μέρους των εν Ελλάδι Αντιοχέων χαιρετίζω το πρώτο και εύχομαι όχι το τελευταίο αγιολογικό επιστημονικό συνέδριο αφιερωμένο στους εν Ελλάδι νεομάρτυρες αγίους φίλους του Θεού, τους μαρτυρήσαντες υπέρ πίστεως και πατρίδος την χρονικήν περίοδον 1453-1821.

Παρέλκει να σημειώσω ότι πρώτον τα χρονικά πλαίσια και δεύτερον τα γεωγραφικά όρια του θεματολογίου του υπό εξέλιξη συνεδρίου αποκλείουν τους μαρτυρήσαντες αγίους της Εκκλησίας οι οποίοι είναι εκτός των ορίων της Ελλάδος, όπως της Μ. Ασίας, της χερσονήσου του Αίμου, Συρίας, Παλαιστίνης και Αιγύπτου.

Η Εκκλησία της Αντιόχειας έχει να παρουσιάσει πλούσιο αγιολόγιο νεομαρτύρων που δυστυχώς λόγω των περιορισμένων χρονικών πλαισίων και γεωγραφικών ορίων του θεματολογίου, μας απότρεψαν να κάνουμε μία εκτενή αναφορά.

Εύχομαι αυτό να γίνει μελλοντικά στο Β' συνέδριο για τους νεομάρτυρες. Τέλος εύχομαι το συνέδριο τούτο να επιτύχει τους θεθέντες σκοπούς του και να οφελήσει τα μέγιστα τους συνέδρους και οι νεομάρτυρες άγιοι φίλοι του Θεού φωτεινά παραδείγματα της νεότερης Παγκόσμιας Ιστορίας να μας παραδειγματίσουν και να μας φωτίσουν με τη μαρτυρία τους, καθώς επίσης να προστατεύουν και να φυλάσσουν το έθνος μας από κάθε καταστροφή και συρρίκνωση.

Σας ευχαριστώ πολύ.

**ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ κ. ΧΡΗΣΤΟΥ ΣΠ. ΒΟΥΛΓΑΡΗ,
ΚΟΣΜΗΤΟΡΟΣ ΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ,
ΑΝΑΓΝΩΣΘΕΙΣ ΥΠΟ ΤΟΥ ΛΕΚΤΟΡΟΣ ΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗΣ ΑΘΗΝΩΝ κ. ΣΠΥΡ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ**

Σεβασμιώτατοι Άγιοι Αρχιερείς και Αγαπητοί Σύεδροι: Χριστός Ανέστη!

Μη δυνηθείς, τελικώς, να παρευρεθώ εν τω μέσω υμών εις την πρωτεύουσαν της αγαπητής μου Επαρχίας Δωρίδος και ποθνείου γενετείρας μου, επικοινωνώ μεθ' υμών διά του παρόντος. Λόγοι σοβαροί, σχέσιν έχοντες με την διοίκησιν της Θεολογικής Σχολής και του Πανεπιστημίου Αθηνών, και γενικώτερον, με το εν τω Ιδρύματι τούτω επιτελούμενον έργον, με κρατούν σήμερον μακράν της λαμπράς ταύτης ομηγύρεως και της πνευματικής Τραπέζης. Διότι, πράγματι, το θέμα, το οποίον θα αρχίσετε μετ' ολίγον να συζητήτε, είναι εξόχως σημαντικό και σπουδαίον, τόσον διά την Ορθόδοξον ημών Εκκλησίαν και δη την Ελληνικήν, όσον και διά το Γένος ημών και το Έθνος.

Από τας πρώτας ήδη ημέρας της ζωής της, η Εκκλησία του Χριστού εσηματοδότησε την απόλυτον αφοσίωσιν των μελών της εις τον Θεόν με το αίμα του μαρτυρίου των. Πρωτομάρτυς και φωτεινός σηματοδότης εις την πορείαν Της, ο διάκονος Στέφανος. Έκτοτε, πλήθος πολύ, ολόκληρον νέφος μαρτύρων στολίζουν την αλουργίδα Της με το αίμα τους και πυκνώνουν τας τάξεις της θριαμβευούσης Εκκλησίας ως στρατός, όπως παρατηρεί ο άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός. Οι μάρτυρες, είναι το ζωντανόν παράδειγμα της πλήρους αυταπαρνήσεως διά τον Χριστόν, της περιφρονήσεως των προσκαίρων και εγκοσμίων χάριν των αιωνίων και ουρανίων. Αλλά και διά το Έθνος ημών οι νεομάρτυρες αποτελούν τους θεμελίους λίθους, επί των οποίων οικοδομήθη η ελευθερία και η κρατική μας υπόστασις. Δεν είναι τυχαίον το γεγονός, ότι όλοι σχεδόν οι νεομάρτυρες υπήρξαν θύματα των Οθωμανών κατακτητών της μεγάλης Πατρίδος ημών, όχι μόνον της σημερινής Ελλαδικής χερσονήσου, αλλά της ευρυτέρας, εκείνης η οποία απλώνεται από την Β. Ήπειρον και προχωρεί μέσω της αλυτρώτου Μακεδονίας μας (αυτής την οποία σφετερίζονται σήμερον οι Σκοπιανοί και οι προστάται των) και της Ανατολικής Ρωμυλίας, δια να καταλήξη σ' ολόκληρη την Μ. Ασίαν μέχρι της Καππαδοκίας και της Αντιοχείας. Πλήθος Ελλήνων εμαρτύρησαν σ' αυτόν τον χώρον υπέρ της πίστεως εις τον Χριστόν, αλλά και υπέρ της Πατρίδος ημών. Διότι, το κατ' εξοχήν χαρακτηριστικόν των νεομαρτύρων είναι τούτο: ενώ δηλαδή, οι μάρτυρες της αρχαίας Εκκλησίας εμαρτύρησαν μόνον υπέρ της

πίστεως εις τον Θεόν, οι νεομάρτυρες εμαρτύρησαν υπέρ της πίστεως εις τον Θεόν και της πίστεως εις την Πατρίδα. Αυτούς, λοιπόν, τους Νεομάρτυρας θα τιμήσετε εις το Συνέδριόν σας, "εν αγάπη χορός γενόμενος άδοντες τω Πατρί εν Χριστώ Ιησού" (Ιγνατίου, Ρωμαίους, β'2). Αυτούς, τους Νεομάρτυρας θα πρέπει να τιμά περισσότερον σήμερα το Γένος των Ελλήνων Ορθοδόξων "συναγόμενον εν αγαλλιάσει και χαρά" (Μαρτύριον Πολυκάρπου, ιη), δια να αντλή δύναμιν από την αστείρευτον πηγήν του μαρτυρίου των και να μιμήται το παράδειγμά τους. Το Γένος ημών, επεβίωσε κατά την διάρκειαν των αιώνων και θα συνεχίση να επιβιώνη όσον θα υπάρχη ο κόσμος, χάρις κυρίως εις τας θυσίας των τέκνων του. Οι Νεομάρτυρες κατέχουν την πρωτοπορείαν και μας οδηγούν εις την οδόν του χρέους και του καθήκοντος μέχρι της νίκης. Ας τους ακολουθήσωμεν.

Με αυτάς τας σκέψεις, χαιρετίζω πάντας υμάς εκ μέρους της Θεολογικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, συγχαίρων ενθέρμως τους διοργανωτάς και ευχόμενος πλήρη επιτυχίαν.

**ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ κ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΓΚΕΛΕΣΤΑΘΗ,
ΒΟΥΛΕΥΤΟΥ ΦΩΚΙΔΟΣ - ΠΡΩΗΝ ΥΠΟΥΡΓΟΥ**

Χαιρετίζω τις εργασίες του Συνεδρίου για τους Έλληνες Αγίους Νεομάρτυρες και έχω το δυσμενές προνόμιο να διαδέχομαι στο βήμα διακεκριμένους ομιλητές, οι οποίοι αναφέρθηκαν στη σημασία των εργασιών του Συνεδρίου αυτού για το οποίο δεν μου επιτρέπεται χρόνος να αναφερθώ και εγώ.

Όπως είπε ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Φωκίδας, ο κ. Αθηνάγορας ο Ποιμενάρχης μας, εδώ στην Φωκίδα, στην καρδιά της Ρούμελης, γεννήθηκε ο Επίσκοπος Σαλώνων Ησαΐας ο οποίος αφού μόνασε σε Μοναστήρια της περιοχής μας που είναι φάροι του Ελληνισμού και της Ορθοδοξίας, πήγε, στη συνέχεια, στην Κωνσταντινούπολη, στο Φανάρι και εσπούδασε στη Θεολογική Σχολή απ' όπου και τον έστειλε ο Πατριάρχης Γρηγόριος ο Ε' πάλι εδώ, έχοντας κάνει μαζί του σχετική συνεννόηση πως θα τον ειδοποιούσε για να κηρύξει την Επανάσταση του Γένους μας το 1821. Αυτή που, πράγματι, εκήρυξε εκείνος πρώτος, ο Ησαΐας Επίσκοπος Σαλώνων, και μετά ακολούθησαν άλλοι σε άλλες περιοχές.

Και, όπως είπε ο Ποιμενάρχης μας, ο Επίσκοπος Ησαΐας "πέρασε με μικρά γράμματα στην Ιστορία", ενώ άλλοι - που δεν είχαν τέτοια παρουσία στον Θρύλο του 1821 - "μήκαν" με μεγάλα γράμματα.

Έτσι θέλω να πω, ότι δεν ξέρω αν οι περισσότεροι ή οι λιγότεροι Έλληνες - δεν είμαι σε θέση να το εκτιμήσω αυτό - εχόμενοι της ιστορίας μας, των παραδόσεών μας και με βαθιά πίστη στον Θεό, πορευόμεθα αγωνιζόμενοι και υπερασπιζόμενοι τις μεγάλες αξίες και του Έθνους μας και της Πίστης μας στο Θεό.

Δεν ξέρω αν η γενίκευση εκείνων των λιγότερων, που δεν πορεύονται με τον ίδιο τρόπο, δημιουργεί όχι μόνο αίσθημα αδικίας και πικρίας, αλλά ίσως και απογοητεύσεως, κάτι που αν συμβεί και σε εκείνους που πορεύονται σωστά σ' αυτή τη ζωή, υπερασπιζόμενοι αυτές τις μεγάλες αξίες, τότε ίσως, πραγματικά, να μπορούμε σε κινδύνους και για το Έθνος μας και για την Πίστη μας στο Θεό.

Δεν το επιτρέπει ο χρόνος και ο τόπος να αναφερθώ σε ορισμένα θέματα που, οπωσδήποτε, πρέπει να μην τα παρασύρει η γενίκευση η οποία είναι τώρα της μόδας στη σύγχρονη ζωή, γενίκευση που δημιουργεί εντυπώσεις που δεν είναι σωστές.

Είναι πολλοί οι Έλληνες που υπερασπίζονται τις αξίες και του Έθνους μας και της Χριστιανοσύνης.

Παρακολουθούμε τις εργασίες του Συνεδρίου αυτού που οργανώθηκε από την εφημερίδα ο "Στόχος", της οποίας εκδότης και διευθυντής είναι ο κ. Γεώργιος Καψάλης, διακεκριμένος

συμπατριώτης μας και δημοσιογράφος που υπερασπίζεται αυτές τις αξίες, και του πατριωτισμού και της χριστιανοσύνης, που έχει τη δυνατότητα να τις μεταφέρει στο κοινωνικό σύνολο, όχι μόνο από τις στήλες της εφημερίδας του, αλλά και με άλλους τρόπους.

Για τον λόγο αυτόν, είναι άξιος συγχαρητηρίων και για την οργάνωση αυτού του Συνεδρίου, τις εργασίες του οποίου θα παρακολουθήσουμε με προσοχή και θα περιμένουμε τα πρακτικά να τα μελετήσουμε, πρακτικά που θα είναι και αυτά ένα μεγάλο εφόδιο για όσους γνωρίζουν καλά την ιστορία μας και την απόφαση να αγωνιζόμαστε για τις αξίες αυτές.

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ κ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΑΝΔΡΕΟΥΛΑΚΟΥ, ΒΟΥΛΕΥΤΟΥ

Σεβασμιώτατοι, Κυρίες, Κύριοι.

Ευχαριστώ τον συμπατριώτη μου Γεώργιο Καψάλη για την πρόσκληση να παρακολουθήσω τις εργασίες του Πρώτου Συνεδρίου για τους Έλληνες Νεομάρτυρες. Ένα Συνέδριο το οποίο θα ερχόμουν να παρακολουθήσω, ακόμα και αν δεν είχα προσκληθεί.

Οι εκλεκτοί εισηγητές, θα αναπτύξουν το ιστορικό των Νεομαρτύρων, τους οποίους εγώ - που μεγάλωσα σε τούτα τα Δωρικά βουνά, τα πλασμένα με θρύλους, αίμα, ιστορία, αγώνες, παραδόσεις - έχω στη φαντασία και την καρδιά μου από παιδί, από τις διηγήσεις των γιαγιάδων και των παππούδων για το μεγαλείο Εκείνων που κράτησαν τον Ελληνισμό, Εκείνων που μας επιτρέπουν σήμερα να μιλάμε για την ελεύθερη Ελλάδα, για το μεγαλείο του Έθνους μας.

Το Συνέδριο για τους Νεομάρτυρες - ένα Συνέδριο που κατεγράφη ήδη στην Ιστορία - έρχεται σε μια στιγμή που ο Ελληνισμός χρειάζεται, όσο ποτέ άλλοτε, την αναβάπτισή του στο Μεγαλείο του παραδείματός τους.

Σήμερα που κάποιοι προσπαθούν να μας ξεριζώσουν, που κάποιοι προσπαθούν να μας εξαφανίσουν, που κάποια θηρία παλεύουν για να διαλύσουν Πατρίδα και Θρησκεία και Ελλάδα, το Συνέδριο στέλνει το μήνυμά του: Κρατηθείτε καλά και κάν'τε να καταλάβουν όλοι πως ο Ελληνισμός δεν λυγίζει, ο Ελληνισμός δεν χάνεται. Βαδίστε πάνω στη λογική των Νεομαρτύρων, τους οποίους πολύ σωστά χαρακτήρισε «πραγματικούς αντιστασιακούς του Γένους» ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Δημητριάδος Χριστόδουλος. Δεν θα παραδώσουμε τα Όσια και τα Ιερά σε κανέναν και για κανένα λόγο.

Οι Άγιοι Νεομάρτυρες, όλοι, προέρχονταν από ταπεινές οικογένειες, απ' όλο τον χώρο του Ελληνισμού - και εκείνου που βρίσκεται μέσα στα όρια του τωρινού Ελληνικού Κράτους και εκείνου που είναι ακόμα εκτός.

Και από αυτό - την προέλευση και την ευρύτητα στον χώρο, των Νεομαρτύρων - γιγαντώνεται το μεγάλο μήνυμα για μας, αυτό που πρέπει να γίνει μήνυμα σε όσους επιβουλεύονται τον Ελληνισμό:

Το Γένος των Ελλήνων έχει τις δυνάμεις που δεν θα επιτρέψουν τον αφανισμό του.

Η θυσία των Νεομαρτύρων, δεν είναι μόνο παράδειγμα. Είναι μεγάλος δρόμος. Αυτός που ακολουθούμε.

Καλώς ήλθατε στην ηρωική Επαρχία.

**ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ κ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΓΟΥΡΓΟΥΡΗ,
ΔΗΜΑΡΧΟΥ ΓΑΛΑΞΙΔΙΟΥ**

Θα ήθελα να συγχαρώ το συμπολίτη μας κ. Γεώργιο Καψάλη, για τη σπουδαία πρωτοβουλία που είχε να διοργανώσει το Συνέδριο αυτό και, μάλιστα, σε μία εποχή που η συζήτηση αυτή θεωρείται επίκαιρη.

Πιστεύω ότι τα αποτελέσματα και συμπεράσματα του Συνεδρίου θα βοηθήσουν σ' ένα ξεκαθάρισμα του χλωμού τοπίου στο οποίο ζούμε σήμερα.

Δεν έχω χρόνο να πω πολλά λόγια. Θα πω μόνο κάτι που το είπα και χθες, όταν είχαμε την χαρά και την τιμή να φιλοξενούμε στο Γαλαξίδι τόσες εξαιρετες προσωπικότητες τις οποίες ο συμπατριώτης μας, κ. Σκούρτης, είχε την πρωτοβουλία να δεξιωθεί.

Είπα ότι ουδέποτε μία περιοχή έχει προσφέρει τόσα πολλά και έχει εισπράξει τόσα λίγα, και εννοούσα την ιδιαίτερη πατρίδα μας, τη Φωκίδα, η οποία έχει προσφέρει στον αγώνα της εθνικής παλιγγενεσίας τα μέγιστα, άλλα, δυστυχώς, έχει εισπράξει, η περιοχή μας, τόσα λίγα μια διαπίστωση που, με μεγάλη ευχαρίστηση άκουσα προηγουμένως και από τον Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Δημητριάδος να αναφέρεται σ' αυτήν και τη σημασία που έδωσε.

Ο νομός Φωκίδος, ξέρετε, έχει μια τεράστια προσφορά στον Εθνικό Αγώνα, τον τόσο, αν θέλετε, παραμελημένον ιστορικά Αγώνα τον οποίον ανέφερε προηγουμένως ο Υπουργός κ. Γκελεστάθης.

Ξεκινώντας από τον Ησαΐα, θα καταλήξουμε στους Γαλαξιδιώτες караβοκύρηδες που έδωσαν τα καράβια τους και στους Γαλαξιδιώτες αγωνιστές που συμμετείχαν στο Χάνι της Γραβιάς και τόσους άλλους.

Δυστυχώς, όμως, ο Νομός, αυτή η περιοχή της πατρίδας μας, είναι από τις πιο παραμελημένες και εγκαταλελειμένες, σε σχέση με άλλες.

Πιστεύω και εύχομαι ότι το Συνέδριο αυτό, με τα συμπεράσματά του, θα βοηθήσει, ώστε η αδικία αυτή κάποτε να εκλείψει και ότι οι Νεομάρτυρες Έλληνες, γενικότερα, αλλά και ειδικότερα της περιοχής της δικής μας, να βρουν τη θέση και την αξία την οποία έχουν μέσα στο ιστορικό γίγνεσθαι.

Καλή επιτυχία στις εργασίες του Συνεδρίου.

**ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ Η. ΣΚΟΥΡΤΗ, ΓΕΝΙΚΟΥ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΗΣ Α.Ε.Γ. ΑΣΦΑΛΕΙΩΝ «Γ. Η. ΣΚΟΥΡΤΗΣ»,
ΕΠΡΟΣΩΠΙΟΥ ΤΩΝ ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΩΝ**

Είναι μεγάλη η συγκίνηση που με διακατέχει για την όντως τιμητική διάκριση που μου εγένετο της σημερινής εδώ παρουσίας μου, ως γνησίου εκπροσώπου αυτού του λιτού και απέριττου, από άποψη περιβάλλοντος τόπου, αλλά και πλούσιου σε αρετές, ενσωματωμένες σε ευρωστία σώματος - πνεύματος και ψυχής λαού.

Εκτός όμως από την συγκίνηση, αισθάνομαι και δέος μπροστά στα θαυμαστά επιτεύγματά του, που στη γεμάτη δόξα, αλλά και ευλάβεια προς το Θείο, μακρά διαδρομή του έχει να επιδείξει.

Δεν είναι η στιγμή για να αναφερθώ στα διακριτικά όσο και διδακτικά γνωρίσματα και κατορθώματα που έχει να επιδείξει αυτός ο τόπος, και στις Θεάρεστες μορφές, που με την πολυσχιδή χριστιανική του δράση ανέδειξε, σε σημείο ώστε να έχουν γράψει λαμπρές σελίδες ιστορίας που κοσμούν το Πάνθεον των Ηρώων που εξέθρεψε.

Το μόνο που θα περιορισθώ ενδεικτικά να αναφέρω, υπενθυμίζοντάς το με την ευκαιρία αυτή σε όλη την Οικουμένη καθώς και διαχρονικά, είναι ότι αυτός ο ευλογημένος από τον Μεγαλοδύναμο τόπος, εξέθρεψε και όσους μέσα σε ολόκληρο το Έθνος μας διέθεσαν μέση, ικανή για να φορέσουν την θρυλική φουστανέλλα, η οποία εκφράζει την λεβεντιά που τους διακρίνει, όπως και τα υψηλά, ηθικά και πατριωτικά ιδανικά, που την συνοδεύουν, πάντα περιορισμένη αυστηρά μέσα σε ηθικά πλαίσια.

Αυτή είναι η Ρούμελη!

Είμαι υπερήφανος που είμαι Ρουμελιώτης.

**ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ κ. ΠΕΡΙΚΛΗ Ν. ΠΕΤΡΟΥ,
ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ «ΔΩΡΙΚΗΣ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΟΣ»**

Σεβασμιώτατοι, Εκλεκτό Ιερατείο, κύριε Υπουργέ, κύριοι Βουλευταί, κύριοι Δήμαρχοι, κύριοι Καθηγηταί, εκλεκτοί Σύεδροι, Κυρίες και Κύριοι.

Η σημερινή Ημέρα, αποτελεί σταθμό στην ιστορία της επαρχίας μας, της Δωρίδος, μια Επαρχία που – από τα βαθιά χρόνια, εκείνα στα οποία μπλέκεται η ιστορία με το μύθο – πρόσφερε και προσφέρει και θα προσφέρει πολλά στον Ελληνισμό. Εδώ κρατήθηκε το Έθνος.

Το Συνέδριο για τους Έλληνες Νεομάρτυρες που πραγματοποιείται στην Πρωτεύουσα της Επαρχίας μας, το ηρωικό Λιδωρίκι, το εμπνεύστηκε και το υλοποιεί ένας Δωριέας, ένας Λιδωρικότης, ο Γιώργος Καψάλης.

Και το Συνέδριο τούτο, τιμά την Δωρίδα και τιμάται από την Δωρίδα. Γιατί η Δωρίδα, έχει προσθέσει μύρια άστρα στον γαλαξία των Νεομαρτύρων – Εθνομαρτύρων, με πιο λαμπρά τον Αθανάσιο Διάκο, τους Μοναχούς της Βαρνάκοβας, τους γνωστούς και άγνωστους που βασανίστηκαν και έδωσαν την ζωή τους για του Χριστού την Πίστη την Αγία και τις Πατρίδος την Ελευθερία. Τα στενά δρομάκια που περάσατε μέχρι την Εκκλησία και μέχρι το Δημαρχείο, είναι τα ίδια που περπάτησαν ο Κοσμάς ο Αιτωλός και άλλοι φλογεροί δάσκαλοι και κήρυκες του Γένους των Ελλήνων. Τίποτα δεν άλλαξε.

Είναι εκπληκτικό το ότι και σήμερα ακόμα, οι κάτοικοι της Επαρχίας μιλάνε για τους Εθνομάρτυρες σαν να περπατάνε μαζί τους, σαν να' ναι δίπλα τους: «Εδώ στάθηκε ο Πατροκοσμάς, εκεί φυλακίστηκε ο Διάκος, σε αυτό το σημείο βασάνισαν οι Φράγκοι, οι Καταλανοί, οι Σλάβοι, οι Τούρκοι τους Λαϊκούς και τους Μοναχούς που κάθε φορά θυσιάζονταν για το Γένος.»

Πρώτη φορά στον Ναό της Ζωοδόχου Πηγής, την Μητρόπολη της Μητροπόλεως των Δωριέων, το Λιδωρίκι, λειτούργησαν και συμπροσευχήθηκαν τόσοι Αρχιερείς, Ιερείς και Μοναχοί, πρώτη φορά το Λιδωρίκι δέχτηκε τόσοι κορυφαίους επιστήμονες, πρώτη φορά, μετά από αιώνες, το Λιδωρίκι ντύθηκε στα χρώματα της Αυτοκρατορίας μας, του Βυζαντίου.

Η Δωρική Αδελφότητα συμφωνεί με τα όσα είπε ο αγαπητός Γεώργιος Καψάλης για την ανέγερση Ναού στην μνήμη των Αγίων Νεομαρτύρων – Εθνομαρτύρων του Ελληνισμού και τη δημιουργία Κέντρου Ερεύνης και Μελέτης των Νεομαρτύρων – Εθνομαρτύρων στο Λιδωρίκι, και θα κάνει ό,τι μπορεί για να κτιστεί σύντομα ο Ναός και να λειτουργήσει το Κέντρο.

Ως Δωριεύς, σας ευχαριστώ που τιμάτε με την παρουσία σας την Επαρχία μου, και ως Πρόεδρος της Δωρικής Αδελφότητας εύχομαι να φωτίσει τον Ελληνισμό το Συνέδριο, το οποίο έχει εξασφαλίσει την επιτυχία με συμμετοχή σε αυτό τόσων προσωπικοτήτων.

Καλωσορίσατε στην πατρίδα του Διάκου, του Μακρυγιάννη, των χιλιάδων Ηρώων.

Και εύχομαι, ποτέ να μην φύγει από τον νου και την καρδιά σας το ότι βαδίσατε στα ίδια ακριβώς μονοπάτια που περπάτησαν ο Πατροκοσμάς και οι άλλοι Δάσκαλοι και Μάρτυρες του Γένους.

Σας ευχαριστώ.

**ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΟΥΤΣΟΚΛΕΝΗ,
ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΦΩΚΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ**

Σεβασμιότατοι,
Σεβαστόν Ιερατεϊόν,
Αγαπητοί φίλοι,
Κύριε πρόεδρε,

Εύχομαι ο Θεός να ευλογεί τον αγαπητό φίλο Γιώργο Καψάλη που είχε την πρωτοβουλία να φέρει στη μνήμη μας την αποφράδα τούτη ημέρα της 29^{ης} Μαΐου, που είναι ένα από τα μεγάλα ορόσημα της Ιστορίας μας και τον ευχαριστώ για την ευγενή του καλοσύνη να με καλέσει, ως Πρόεδρο της Εταιρείας Φωκικών Μελετών, στο μνημόσυνο τούτου του Αυτοκράτορά μας και των συμπολεμιστών του.

Από την ώρα που η οργή του Προφήτη πέφτει πάνω στη νικημένη Πόλη, άρχισε να υποφέρει ο Ελληνισμός. Με διωγμούς, σφαγές και μαρτύρια προσπάθησε ο εχθρός να τουρκέψουν οι Έλληνες, να τουρκέψουν οι Χριστιανοί, πολιτική που και σήμερα ακόμα εφαρμόζει.

Μπρος σ' αυτή τη συμφορά που βρήκε τον Ελληνισμό, όταν δηλαδή «η αράχνη απόμεινε μόνος φρουρός του αυτοκρατορικού παλατιού...» κατά τον Πέρση ποιητή, όλοι οι δάσκαλοι του Γένους βρέθηκαν στην Εσπερία και δημιούργησαν την περίφημη Αναγέννηση, αφήνοντας την εκπαίδευση του Λαού στους αγράμματους πατριώτες καλογήρους. Και αυτοί ανέλαβαν να διδάξουν τον κατατρεγμένο λαό. Και αφού δεν ήξεραν γράμματα αποφάσισαν να τον διδάξουν με το παράδειγμά των.

Γι' αυτό ο Χριστός τους δέχτηκε σαν μάρτυρες και ελεύθερους στην αγκαλιά Του και μεις τους ευλογούμε και τους δοξάζουμε σαν «Νεομάρτυρες», όπως πρέπει.

Αυτούς τους Νεομάρτυρες τιμούμε σήμερα.

Θερμά συγχαρητήρια στον οργανωτή του Συνεδρίου τούτου.

Ευχαριστώ.

**ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ κ. ΟΛΥΣΣΕΑ ΤΟΣΚΑ,
ΔΙΚΗΓΟΡΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ,
ΝΟΜΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΟΥ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ «ΣΤΟΧΟΣ»**

Ως Σουλιώτης ζυμωμένος με τον βαθύτατο Ελληνισμό της Μακεδονικής Γης, στην οποία ζω πολλές δεκαετίες, νοιώθω ιδιαίτερα συγκινημένος που βρίσκομαι σήμερα στην καρδιά της Ρούμελης, στο Λιδωρίκι, για να μετάσχω στο Συνέδριο για τους Άγιους Νεομάρτυρες – Εθνομάρτυρες που διοργανώνει ο «Στόχος», του οποίου έχω την αγαθή τύχη να είμαι Νομικός Σύμβουλος.

Στο ζωντανό Βυζάντιο που είναι η Θεσσαλονίκη, μπόρεσα να συνειδητοποιήσω και να γιγαντώσω μέσα μου αυτά που άκουγα και ζούσα στα πρώτα μου χρόνια, στα Ηπειρωτικά βουνά, για τον Πατροκοσμά και για τις θυσίες όλων εκείνων που έσπερναν τον Αναστάσιμο λόγο που οδηγούσε το Γένος : «Για του Χριστού την Πίστη την Αγία, και της Πατρίδος την Ελευθερία».

Σε μια εποχή που κυριαρχούν οι καλλιεργούμενες από πολλούς και διάφορους ψεύτικες «αξίες», το Συνέδριο για τους Άγιους Νεομάρτυρες – που εμπνεύσθηκε ο αγαπητός μου Γιώργος – αποτελεί μια όαση σωστής σκέψεως και ορθής πίστεως.

Είναι βέβαιο πως κάποιοι από εκείνους που ενοχλούνται από την υπόμνηση του Ελληνικού Μεγαλείου – όλοι εκείνοι που δεν αντέχουν το Ελληνικό Φως γιατί τους τυφλώνει - θα μας χαρακτηρίσουν «προγονολάτρες», «ρομαντικούς», «οπισθοδρομικούς» και ό,τι άλλο νομίζουν πως μπορεί να σκιάσει τα όσα θα ειπωθούν εδώ από τους εκλεκτούς εισηγητές.

Είναι βέβηλη, ίσως, η σύγκριση, αλλά θα πρέπει να πω πως - στα μέτρα των περιστάσεων και των καιρών – όλα όσα θα εκστομίσουν οι τωρινοί, είναι τα ίδια ακριβώς με εκείνα που καταμαρτυρούσαν στους Άγιους Νεομάρτυρες Εθνομάρτυρες οι πριν από αυτούς πολέμιοι του Ελληνισμού. Οι αδιάφοροι και οι επικριτές αυτοί, συγχωρούνται γιατί αγνοούν – ή δεν μπορούν να συλλάβουν - την τιμή και τη μεγαλοσύνη του να πορεύεται κανείς στο δρόμο του αγώνα και της θυσίας «Για του Χριστού την Πίστη την Αγία, και της Πατρίδος την Ελευθερία.»

Εμείς, με το Συνεδρίο μας, εκεί βαδίζουμε – Αυτόν τον δρόμο ανοίγουμε.

Με του Θεού την Ευλογία και του Γένους την Ευχή.
Καλή επιτυχία.

ΛΕΠΙΟΥΝ ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ:

Ακόμα, απήθυναν χαιρετισμό (το κείμενο του οποίου δεν κρατήθηκε από τη Γραμματεία του Συνεδρίου):

ο Αρχιμανδρίτης **Σταμάτιος Σκλήρης**, εκπρόσωπος του Μητροπολίτου Νέας Σμύρνης κ.κ. **Αγαθαγγέλου** (ο Σεβασμιώτατος έστειλε στο Συνέδριο και τον Αρχιμανδρίτη **Κωνσταντίνο Στρατηγόπουλο**)

ο Καθηγητής κ. **Θεόδωρος Ψαριώτης**, εκπρόσωπος του Μητροπολίτου Πειραιώς κ.κ. **Καλλινίκου**.

ο Αρχιμανδρίτης **Διονύσιος Παπανικολάου**, εκπρόσωπος του Μητροπολίτου Χίου, Ψαρών και Οινουσών κ.κ. **Διονυσίου** (ο Σεβασμιώτατος έστειλε στο Συνέδριο και τον Αρχιδιάκονο **Μάρκο Βασιλάκη**.)

ο Αιδεσιμώτατος **Θωμάς Βαμβίνης**, εκπρόσωπος του Μητροπολίτου Ναυπακτίας και Αγίου Βλασίου κ.κ. **Ιεροθέου**.

ο Πρωτοπρεσβύτερος **Νεόφυτος Ραφαηλίδης**, εκπρόσωπος του Μητροπολίτου Φθιώτιδος κ.κ. **Νικολάου**.

**ΚΗΡΥΞΗ ΕΝΑΡΞΕΩΣ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ,
ΑΠΟ ΤΟΝ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗ ΦΩΚΙΔΟΣ
κ.κ. ΑΘΗΝΑΓΟΡΑ, Ο ΟΠΟΙΟΣ ΑΝΕΓΝΩΣΕ ΜΗΝΥΜΑ
ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΘΗΝΩΝ
ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ κ.κ. ΣΕΡΑΦΕΙΜ**

Σεβασμιώτατοι, κυρίες και κύριοι Σύεδροι,
θα ήθελα να σας προσφωνήσω αδελφοί μου.

Εν πρώτοις, μεταφέρω τις πατρικές ευχές και ευλογίες του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου μας Αθηνών και πάσης Ελλάδος, κ.κ. Σεραφείμ, ο οποίος ευχεται ευόδωση στο Συνέδριο αυτό. Ούτε ο ίδιος, ούτε, φυσικά, ο αντιπρόσωπός του -εκπρόσωπός του μάλλον - μπορούσε να 'ρθει σήμερα, γιατί σήμερα ο Μακαριώτατός μας τιμάται με τον Μεγαλοσταυρο από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας μας. Επίσης, ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Πατρών, ο οποίος έστειλε και το τηλεοπτικό συνεργείο της Μητρόπολής του, με παρακάλεσε να μεταφέρω στην αγάπη σας το εξής, το οποίο το κάνω με πολύ χαρά:

"Προς τον Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Φωκίδας κ.κ. Αθηναγόρα Σεβασμιώτατε γνωρίζομεν την αγάπη σας και παρακαλούμε να ανακοινώσετε στο Συνέδριο δια τους Νεομάρτυρας ότι αποστέλλομεν τους υπευθύνους ημετέρου τηλεοπτικού σταθμού δια να καλύψουσι τις εργασίες του Συνεδρίου. Ημείς δε, προτιθέμεθα, εν συνεχεία, να προσφέρωμεν τη συμβολή μας εις αυτό, αξιοποιούντες και προβάλλοντες εις την ακτίνα της εμβελείας του τηλεοπτικού σταθμού του Θέματος ημών την όλην δια το Συνέδριο τούτου προβολή των Νεομαρτύρων προς οικοδομήν. Ευχόμεθα καλή επιτυχία. Με πολλή εν Χριστώ αγάπη, Νικόδημος".

Δεν θέλω να επαναλάβω ότι και οι άλλοι είπαν. Αρκούμε σε τούτο: Ως ιεράρχης της περιοχής καλωσορίζω όλους σας με πολύ χαρά, κηρύσσω την έναρξη των εργασιών και θα ήθελα έτσι, απλά και λιτά, να πω ότι όπως όλα τα μέρη της Ελλάδος έπαιξαν αποφασιστικό και καθοριστικό ρόλο για την απελευθέρωση της Αγίας Πατρίδας μας, έτσι συνέβαλε και η Ρούμελη και ειδικότερα η Φωκίδα, με τους Μακρυγιάννη, Πανουριά, Γκούρα, Αθανάσιο Διάκο, Σκαλτσοδήμο...

Δυο λέξεις μόνο επιτρέψτε μου, για έναν ξεχασμένο και λησμονημένο από τους ιστορικούς, ακόμη δε και από τον μεγάλο κατά τ' άλλα, ιστορικό Παπαρρηγόπουλο. (Ο Κόκκινος βέβαια έγραψε περισσότερα πράγματα.)

Πρόκειται για τον άνθρωπο που έπαιξε πρωταγωνιστικό ρόλο στην κήρυξη, όσο και την οργάνωση, αλλά συνάμα και στην ίδια την Επανάσταση, τον Επίσκοπο Σαλώνων Ησαΐα, ο οποίος είναι, πιθανώς, ο μοναδικός Αρχιερέας, ο οποίος έπεσε επάνω στη μάχη.

Όπως γνωρίζετε, δεκάδες ιεραρχών, εκατοντάδες ιερέων και χιλιάδες λαού θυσιάστηκαν και έτσι πήραμε τη λευτεριά μας. Αλλά ο Ησαΐας - του οποίου κάποτε πρέπει να γραφτεί η ιστορία - ήταν μια από τις μεγαλύτερες μορφές της Εκκλησίας μας και έπαιξε πρωταγωνιστικό ρόλο για τη διατήρηση της Πίστεώς μας και την Απελευθέρωση του Γένους. Είναι και πρωτομάρτυρας και Εθνομάρτυρας.

Ένα μήνα πριν έρθει ο "καιρός", ο Οικουμενικός Πατριάρχης του έδωσε διάφορες οργανωτικές εντολές για την Επανάσταση με το περίφημο εκείνο γράμμα που έχει περάσει στην ιστορία του Έθνους. Ήταν μέλος της Φιλικής Εταιρείας ο Ησαΐας το παιδί του Παπαστάθη από τη Δεσφίνα, ένα παιδί που ο Αλή Πασάς σε νεαρή ηλικία, το πήρε από τον Παπαστάθη και το εσπούδασε και, από τα Γιάννενα, ο φλογερός νέος πήγε στο Πανεπιστήμιο της τότε εποχής, της Κωνσταντινουπόλεως, όπου ο Γρηγόριος Ε', η μεγάλη μορφή της Εκκλησίας μας, του ανέθεσε την οργάνωση της Επανάστασεως στην Φωκίδα.

Για την προσφορά του αυτή, θα σας διαβάσω, για να κλείσω, γιατί ο χρόνος μου είναι περιορισμένος, τι λέγει ο Μεγάλος μας ποιητής, ο Αριστοτέλης Βαλαωρίτης:

*"Και πριν αρχίσει ο πόλεμος, θυμήσου, ο Ησαΐας
να βγει ψηλά στο ξέφαντο κι εκείθε να κηρύξει
τον φοβερόν τον όρκο μας, για να γνωρίσει ο κόσμος
ότι το ράσο του παπά και η μίτρα του Δεσπότη
θα γένουν χάρου φλάμπουρο και σκιάχτρο και σκοτάδι
και κατασάρκι μελανό στην Αγια Τράπεζά μας
όσο σ' αυτά τα χρώματα δαφνοστεφανωμένη,
η δουλωμένη Εκκλησιά το μέτωπο δε δείξη".*

Γ'

**ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ
(ΑΚΟΛΟΥΘΕΙΤΑΙ Η ΣΕΙΡΑ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ)**

**ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ
ΜΑΝΤΙΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΚΥΝΟΥΡΙΑΣ
κ.κ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ, ΜΕ ΘΕΜΑ:**

ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΕΣ - ΕΘΝΟΜΑΡΤΥΡΕΣ

1. Για να στερεωθή η Εκκλησία του Χριστού εχρειάσθη, μετά τους Αποστόλους, να χυθή το αίμα των Μαρτύρων, αίμα πολύ, πάρα πολύ. Το φαινόμενο τούτο δεν περιορίσθηκε χρονικά ούτε τοπικά αλλά ξαπλώθηκε έως εσχάτων των χρόνων και επί πάσαν την γην. Εις τους πρώτους προστίθενται και οι δεύτεροι και τους παλαιούς ακολουθούν οι νέοι και η παράταξις των θεηγόρων Οπλιτών της στρατευομένης Εκκλησίας αποτελείται από Πρωτομάρτυρες και Νεομάρτυρες.

Επώνυμοι και ανώνυμοι μάρτυρες άνδρες και γυναίκες και μικρά παιδιά και οικογένειες ολόκληρες προσφέρονται θυσία και σπονδή στο θυσιαστήριο του βασιλέως του Μεγάλου. Και όπως μας πληροφορεί παλαιότερος μελετητής "ουκ έστι πόλις και τόπος, όπου των Ορθοδόξων ημών ου προχέονται υπέρ της ευσεβείας τα αίματα, κατάλευκοι πρεσβύτες και νεαροί βλαστοί πορεύονται άφοβοι και ενωμένοι εις το μαρτύριον" ⁽¹⁾ και προσφέρουν οι μεν τα τιμημένα γηρατεία τους οι δε τα αγνά νειάτα τους.

Πολλοί από τους μάρτυρες είναι γνωστοί κατ' όνομα, αλλά οι περισσότεροι είναι άγνωστοι και γι' αυτό η Εκκλησία μας τιμά τους μάρτυρες κατ' όνομα ή καθ' ομάδες, αλλά και ανώνυμα και έχει καθιερώσει και κοινά υμνολογικά κείμενα σ' αυτούς, όπως "Ως απαρχάς της φύσεως, τω φυτουργώ της κτίσεως, η οικουμένη προσφέρει σοι Κύριε τους θεοφόρους Μάρτυρας..."⁽²⁾. Και αλλού, "Των εν όλω τω κόσμω Μαρτύρων σου, ως πορφύραν και βύσσον τα αίματα η Εκκλησία σου στολισαμένη, δι' αυτών βοά σοι Χριστέ ο Θεός, τω Λαώ σου τους οικτισμούς σου κατάπεμψον..." ⁽³⁾. Θα μπορούσα να κάμω λόγον ιδιαίτερον για την προσφορά των Μαρτύρων, γιατί οι μάρτυρες στεφάνους εκομίσαντο της αφθαρσίας Χριστού του Θεού ημών και έγιναν στύλοι ακλόνητοι της Εκκλησίας, αλλά τούτο δεν είναι έργον της παρούσης στιγμής.

2. Σταθμός μέγας στην μακρά Ιστορία του Έθνους μας η 29η Μαΐου 1453 έκλεισε το κλέος της μεσαιωνικής Ελληνικής αυτοκρατορίας με πλήθος μαρτύρων, που διήλθαν δια στόματος μαχαίρας γύρω από τα τείχη και μέσα στα σοκάκια της Βασιλίδος των πόλεων, της Κωνσταντινουπόλεως, με περιφανή πρωτομάρτυρα τον ίδιο τον αυτοκράτορα, τον μαρτυρικών βασιλιά και το αγγαίσιμα του

Ελληνισμού. Η μάχαιρα του κατακτητού εδημιούργησε τους πρώτους μάρτυρες του Έθνους, ακριβώς τις ημέρες εκείνες της αγωνίας της βασιλίδος, της άμυνας και της θυσίας. Ψάλλεται ακολουθία του μάρτυρος αυτοκράτορος, αλλά στη συνείδησι του ευσεβούς Λαού Κωνσταντίνος ο Παλαιολόγος παραμένει ένα εθνικό σύμβολο, ο μαρμαρωμένος βασιλιάς που θα εμφανίζεται στις κρίσιμες στιγμές της ιστορίας του Έθνους και θα συνοψίζει τα πεπρωμένα του μέχρι που να έλθη το πλήρωμα του χρόνου για την αποκατάστασί του. Γι' αυτό ο Κωνσταντίνος έκτοτε ζη ως ο μαρτυρικός αυτοκράτωρ της αλώσεως, επικεφαλής των συμπολεμιστών του και του πλήθους των άλλων μαρτύρων των ημερών που ακολούθησαν την Άλωσι.

Οι ημέρες που ακολουθούν το φοβερόν έτος 1453, μετά το εθνικόν ναυάγιον, υπήρξαν σκληρές για το Ελληνικόν Έθνος⁽⁴⁾. Οι Ασιάτες κυρίαρχοι της Ελληνικής γης ήσαν απάνθρωποι, βασανιστές, απαιτητικοί, απαίσιοι. Οι σελίδες της Ελληνικής ιστορίας εφεξής γράφονται με αίμα. Υπεχρεώθη ο χριστιανικός πληθυσμός να συμβιώση με μουσουλμάνους, μισαλλόδοξους και φανατικούς πολέμιους του χριστιανικού στοιχείου.

Κακομαθημένοι, απρόκοφτοι και απράγμονες οι κατακτητές δεν μπορούσαν και δεν ηνείχοντο να βλέπουν Χριστιανούς προκομμένους, νοικοκυραίους, ευπρεπείς, ήθελαν τους Χριστιανούς να τους υπηρετούν οι ίδιοι, τα μέλη της οικογενείας τους, ακόμη και τα υποζύγια τους. Κυριαρχούμενοι δε και από θρησκευτικό φανατισμό και μισαλλοδοξία κατέφευγαν σε μέσα ληστρικά και εκβιαστικά για να επιτυγχάνουν τους σκοπούς τους. Η *αβανιά* ήταν το κύριο μέσο στις ενέργειές τους, δηλαδή η συκοφαντία ότι ύβρισε τον Μωάμεθ ή ότι είπε θα γίνη μουσουλμάνος και υπανεχώρησε και πολλά άλλα παρόμοια. Ο κατηγορούμενος εκλείετο στη φυλακή και υπεβάλλετο σε συστηματικά βασανιστήρια, όπως πείνα, δίψα, ραβδισμούς, ακρωτηριασμούς κλπ. ανατριχιαστικά βασανιστήρια μέχρι θανάτου. Στην προκειμένη περίπτωση όμως το θαυμαστόν γεγονός που έχει και ιδιαίτερα σημασία είναι, ότι τα μαρτύρια αυτά εγνωστοποιούνται και προκαλούσαν τη γενική συγκίνησι των ραγιάδων, του σκλάβου ελληνικού Λαού. Πολλοί έτρεχαν στη φυλακή, εξαγόραζαν τους δεσμοφύλακες, προσέφεραν τρόφιμα, παρηγορούσαν τους φυλακισμένους και μετά το θάνατό τους με αδρά αμοιβή έπαιρναν τους νεκρούς και τους έθαβαν με τιμές σε μιαν ατμόσφαιρα εθνικής εξάρσεως. Αυτοί είναι οι *Νεομάρτυρες*.

3. Ο όρος Νεομάρτυς δεν εκφράζει ποιοτικήν διαφοράν από τους άλλους Μάρτυρες της Εκκλησίας, απλώς σημαίνει χρονικήν απόστασι από εκείνους. Απεδόθη εις τους μετά τους χρόνους της Εικονομαχίας μαρτυρήσαντες γενικά, αλλά ειδικά ως Νεομάρτυρες

εξακριβώθηκαν κατά τους χρόνους της Τουρκοκρατίας "οι καλώς αθλήσαντες και στεφανωθέντες" και αυτοί οι μάρτυρες των "Μπουντρουμιών" συνδέονται στενά και αποτελούν συνέχεια των Μαρτύρων των "Κατακομβών"⁽⁵⁾, σε γενική θεώρησι.

Μετά την εξάπλωσι του Χριστιανισμού ανά τον κόσμο και την δημιουργία των εκκλησιαστικών διοικητικών μονάδων, κάθε επαρχία, οιασδήποτε μορφής έγραψε την ιδική της ιστορία και μέσα σ' αυτήν υπάρχει κεφάλαιον Μαρτύρων και Νεομαρτύρων. Ως οικουμενική έκφρασις της Ορθοδοξίας το Οικουμενικό Πατριαρχείο σε πολλές περιπτώσεις εστήριξε το κύρος του στους παλαιούς και νέους Μάρτυρες, που όλοι μαζί αποτελούν άλυσο. Εξάιρεται όμως στην ιστορική ροή του χρόνου η πικρά περίοδος αυτή, γιατί έχει ιδιαίτερος σημαντική αξία για τον Ελληνισμό και την Ορθοδοξία. Ακριβώς μετά το 1453, κατά την μεγάλη περίοδο των δακρύων και των θλίψεων του Ελληνικού Γένους, δημιουργείται μακρός κατάλογος νέων Μαρτύρων και αυτούς μπορούμε να αποκαλούμε Νεομάρτυρες. Αυτοί εμαρτύρησαν για να διαλαλήσουν την Ορθόδοξο πίστι και την τιμή του Ελληνικού Έθνους προς τους μουσουλμάνους κατακτητές. Ψρθωσαν το ανάστημά τους και έδωσαν τη ζωή τους πλήθος Χριστιανών Ελλήνων. Μακεδόνες και Θρακιώτες, Νησιώτες και Στερεολλαδίτες, Πελοποννήσιοι και Ηπειρώτες και από όλα τα μέρη της Βαλκανικής Ορθοδοξίας, ο ένας μετά τον άλλον προχωρούν άφοβοι και πρόθυμοι στο μαρτύριο, ωσάν σ' ένα ατελείωτο πανηγύρι του θανάτου ⁽⁶⁾.

Αιτίες του μαρτυρίου τους υπήρξαν πολλές και όχι πάντα λεπτομερώς γνωστές⁽⁷⁾. Επίσης ο τρόπος που εμαρτύρησαν ποικίλλει. Και μόνον από όσα - σχετικώς ολίγα - στοιχεία εξακριβωμένα έχει φέρει εις φως η έρευνα μπορούμε να πληροφορηθούμε τη θυσία των Νεομαρτύρων και δοκιμάζομε φρίκη. Θα έλεγα - και τούτο δεν είναι υπερβολή - ότι ολόκληρη η περίοδος της δουλείας υπήρξε μαρτυρική για τον Ελληνισμό.

Θα ημπορούσαμε σε γενική θεώρησι να προβούμε σε μια γενικού χαρακτήρος κατάταξι των Νεομαρτύρων. Πρώτα πρώτα παίρνουν θέσι αυτοί που εδέχθησαν το μαρτύριον, γιατί τους επεβλήθη, αλλά αποτελούν ένα ωρισμένο ποσοστόν. Άλλο ποσοστόν, σε υψηλόν αριθμό, περιλαμβάνει εκείνους που επεδίωξαν με τις πράξεις τους και με την στάσι τους έναντι ωρισμένων περιστατικών της υπόδουλης ζωής. Και ακόμη υπάρχει η κατηγορία εκείνων που επήγαν γυρεύοντας, είτε για να εξιλεωθούν για κάτι που έκαμαν οι ίδιοι και ένοιωθαν να τους βαραίνει, είτε για κάτι που δεν έκαμαν και ήθελαν να δώσουν ένα μάθημα στους βασανιστές των ομοεθνών τους με τη δική τους θυσία, και αυτή είναι υπέροχη θυσία. Όσον αφορά για τα ενεργά μέλη της Εκκλησίας, γεγονός είναι ότι κατά προτίμησι

ωδηγούνται στην αγχόνη οι κληρικοί και ωρισμένοι Πατριάρχες δεν την απέφυγαν.

4. Φυσικόν ήταν στον πίνακα των Νεομαρτύρων να ξεχωρίζη κανένας πρόσωπα μέσα από την στρατευομένη Εκκλησία. Αλλ' αν αυτό αποτελή ευνόητον κανόνα, προσεκτική έρευνα στο πλήθος των Νεομαρτύρων αποκαλύπτει πολλούς ανθρώπους του λαού, μάλιστα δε νέους, ώστε βλέπομε μετά την αρχόντισσα των Αθηνών, την Φιλοθέη, να έρχεται η Κυράννα η χωριατοπούλα της Μακεδονίας, και δίπλα στο Δημήτριο τον μπαρμπέρη της Τριπολιτσάς να στέκεται ο κηπουρός των Αθηνών Μιχαήλ ο Πακνανάς, ο Αγγελής ο ιατρός του Αργους, ο Γεώργιος ο φουστανελλάς των Ιωαννίνων και άλλοι πολλοί.

Η αναφορά γίνεται δείγματος χάριν ενδεικτικώς και μάλιστα εφ' όσον το μαρτύριον ανήκει στα αθώα ή μη θύματα της ανελέητης τουρκικής θηριωδίας και το αίμα εχύνετο αδιακρίτως και μάλλον για τα δύο ιδανικά της Πίστεως και της Πατρίδος. Επομένως, ο θάνατος των ηρώων έχει εθνικόν προ πάντων χαρακτήρα και τούτο έχει ιδιαίτερα σημασία. Του λόγου το ασφαλές βεβαιώνει η πειστική περίπτωσης σε συγκεκριμένα ιστορικά πρόσωπα.

Χαρακτηριστικόν δείγμα με σοβαρές προεκτάσεις μεταξύ των πολλών Νέων Μαρτύρων αποτελεί η Φιλοθέη η Αθηναία, γόνος της μεγάλης οικογενείας των Αθηνών των Βενιζέλων. Και τι δεν έκαμε η Φιλοθέη! Ελευθέρωνε αιχμαλώτους, επροστάτευε νέες γυναίκες, ίδρυσε σχολείο, ήσκησε ζωντανή φιλανθρωπία και με όλα αυτά προκαλούσε τον κατακτητή. Εσυκοφαντήθη ότι δήθεν είχε αποφασίσει να ασπασθή τον ισλαμισμό και μετενόησε και γι' αυτό εφυλακίσθη, εβασανίσθη και μαρτυρικά εθανατώθη στις 19 Φεβρουαρίου του έτους 1589⁽⁸⁾. Ένα ακόμη παράδειγμα παρμένο από το Χρονικό του Παπασυνοδινού: "οι Τούρκοι επαλούκωσαν το 1604 τον Μανόλη Μποστάντζόγλου" για παρεμφερείς λόγους. Οι Τούρκοι ήθελαν να τον σκοτώσουν, γιατί ηρνείτο να γίνει Τούρκος και αυτός τους ύβριζε σκύλους απίστευτους και τα όμοια, γι' αυτό και τελικά δεν εγλύτωσε τον ανασκολοπισμό⁽⁹⁾.

Θα μπορούσα να φέρω χαρακτηριστικά και διδακτικά παραδείγματα Νεομαρτύρων αντλώντας και από άλλες πηγές αλλά και από του Νικοδήμου του Αγιορείτου το Νέον Μαρτυρολόγιον, το Νέον Λειμωνάριον, τις ακολουθίες, τα Συναξάρια κλπ. Αλλά δεν είναι νοητή περαιτέρω επιλογή μέσα από ένα κατάλογο, που υποτίθεται ότι περιέχει 1000 Νεομάρτυρες, ενώ ο ακριβής αριθμός αγνοείται⁽¹⁰⁾.

5. Πέρα όσων έχουν υποστηριχθή από σοβαρούς ειδικούς μελετητές, περί Νεομαρτύρων, ενδιαφέρει να μην μονεύσω εδώ ότι το

μαρτύριο για έναν υπόδουλο της περιόδου της Τουρκοκρατίας αποτελεί ένα είδος αντιστάσεως. Και θα ήταν το πλέον φυσικόν φαινόμενον φιλοτίμου πατριώτη της εποχής, Ένας νέος με φιλελεύθερα συναισθήματα που δεν ανεχόταν την καθημερινή απάνθρωπη συμπεριφορά του Ασιάτου κατακτητού είχε να διαλέξει έναν από τους τρεις δρόμους. Ο ένας ήταν να εγκαταλείψει την πατρίδα του και να φύγει μακριά στα ξένα. Δεύτερος να πάρη τα όπλα, να ενταχθή σ' ένα Κλέφτικο σώμα και να γίνη εκδικητής της αυθαιρεσίας. Όσοι ακολούθησαν τον πρώτο δρόμο δεν απεκόπησαν από την υπόδουλη πατρίδα, αλλά εργάσθηκαν στις Κοινότητες του εξωτερικού - μάρτυρες κι αυτοί της ξενιτειάς - και ωφέλησαν την Πατρίδα. Οι Κλέφτες φεύγοντας για το βουνό από την οικογένεια είχαν εκτελέσει κάποιον ισχυρό της εξουσίας, έδιναν συχνά μάχες με τους εχθρούς και έπεφταν τιμημένοι ή περνούσαν μαύρη ζωή, όπως χαρακτηριστικά την περιγράφει ο ανώνυμος δημοτικός στιχουργός "μαύρη ζωή που κάνουμε εμείς οι μαύροι Κλέφτες", θύματα και τα όργανα της ένοπλης αντιστάσεως του Έθνους αυτά της - μαρτυρικής αυτής αποστολής των - εδικαίωναν τον τίτλο του μάρτυρος.

Τον τρίτο δρόμο edιάλεγαν κάποιοι άλλοι, που είχαν ειδικούς λόγους να μαρτυρήσουν. Εξεχώριζαν από τον μαρτυρικό λαό της δουλείας και εστεφανώνοντο για την ηρωική τους πράξι, να επιδιώξουν να επιτύχουν το μαρτύριο και μάλιστα πολλές φορές ενώ ημπορούσαν να το αποφύγουν.

Θα έχη γίνει ήδη αντιληπτόν, ότι η παρούσα ανακοίνωσις δεν εξέρχεται από τα όρια επίκαιρης ομιλίας με ωρισμένες επισημάνσεις. Δεν πρόκειται, λοιπόν, για συστηματική μελέτη περί Νεομαρτύρων αλλά με την διδομένη ευκαιρία πρόκειται για τη διατύπωσι ωρισμένων ιδεών επί του θέματος με αναγκαίαν αναδρομή στο μέγα - κατ' εμέ κριτήν - θρησκευτικό και εθνικό θέμα των Νεομαρτύρων.

Η παρακολούθησις, κατά ταύτα των βαθυτέρων νοημάτων της θυσίας των ανθρώπων της δουλείας καθ' ομάδας, άτομα, περιπτώσεις και κατηγορίες αποτελεί συμβολή στην κατανόησι του μεγάλου θέματος και αποτελεί υποδομή για τη στήριξι μερικών τελικών θέσεων επί του όλου θέματος.

Νομίζω, λοιπόν, ότι ο διαχωρισμός των Νεομαρτύρων σε κατηγορίες δεν παρακολουθεί απλώς την τοποθέτησι του ιστορικού, αλλά διαγράφει κάποια χρέη των γενεών, που ωφελήθησαν από την θυσία αυτών των ηρώων της Ορθοδοξίας και του Έθνους. Δεν είναι, λοιπόν, τολμηρό να θεωρή κανείς μάρτυρα τον Κλέφτη, που αποχωρίζεται οικογένεια και ευκολίες της ζωής και αναλαμβάνει αντίστασι ένοπλη κατά του κατακτητού, αφού συνάντησις γίνεται του Κλέφτη με τον οιασδήποτε μορφής μάρτυρα στο ότι και οι δύο κάνουν αντίστασι κατά του απαισίου τυράννου. Τούτ' αυτό γίνεται και

με τον ξενιτεμένον, που μεταφέρει τον ιδιότυπον αγώνα του στα ξένα, μακριά από την Πατρίδα, από την οποίαν όμως δεν αποκόπτεται. Αντίστασι κάνει και αυτός κατά του εχθρού, μαρτυρεί στην ξενιτειά και εμμέσως ωφελεί Θρησκεία και Έθνος.

6. Σύγχρονος ιστορικός μελετητής κατατάσσει σε τρεις κατηγορίες τους Νεομάρτυρες ⁽¹¹⁾. Θα γίνη αναλυτικότερα παρακολούθησις για να εξειδικευθή ο λόγος.

Πρώτον τα θύματα πάσης τουρκικής θηριωδίας σε δεδομένη στιγμή είτε από έξαψι του τουρκικού όχλου είτε λόγω σκοπιμότητος της εξουσίας για αντεκδίκησι ή τρομοκράτησι. Συγκεκριμένα παραδείγματα ευρίσκονται στην περίοδο των Ορλωφικών, όταν, μετά την αποτυχία της αλώσεως της Τριπολιτσάς από τους επαναστάτες, 29 Μαΐου 1770, εφονεύθησαν όλοι οι Χριστιανοί κάτοικοι της πόλεως, περίπου τρεις χιλιάδες, και πρώτος ανεσκολοπίσθη υποδειγματικά ο οικείος Αρχιερέυς Άνθιμος ⁽¹²⁾. Στη συνέχεια, μετά την καταστροφή του τουρκικού στόλου στον Τσεσμέ κοντά στη Χίο, 26 Ιουνίου 1770, για αντεκδίκησι οι Τούρκοι έσφαξαν πλήθος κατοίκων της Σμύρνης και των νησιών ⁽¹³⁾. Στη Σμύρνη εξ άλλου έλαβε χώραν το περίφημο Ρεμπελιό της Σμύρνης το 1797 με ομαδικές εκτελέσεις του πληθυσμού ⁽¹⁴⁾. Τα παραδείγματα αυτά είναι εξόχως διδακτικά της πρώτης αυτής περιπτώσεως και δη για ομαδικές σφαγές σε ευρείαν έκτασι.

Δεύτερον εκτέλεσις εν ψυχρώ προσώπων με κάποια ξεχωριστή αξία και ο θάνατός τους συνδέεται με ωρισμένη συγκεκριμένη εθνική υπόθεσι. Εθνατώθησαν χαρακτηριζόμενοι ως προδότες, ύποπτοι, απείθαρχοι, είτε ήσαν είτε όχι. Παραδείγματα από τον πολιτικό κύκλο, την Εκκλησία, το Αρχοντολόι και τον απλό λαό. Διονύσιος ο Λαρίσης, ο επικαλούμενος Σκυλόσοφος, Κύριλλος ο Λούκαρης, Κοσμάς ο Αιτωλός, Ανδρέας Λόντος, Ιωάννης Δεληγιάννης, Γρηγόριος ο Ε', ολόκληρη η Πατριαρχική Σύνοδος του 1821, Φαναριώτες αξιωματούχοι, Βεκίληδες, Δραγουμάνοι και άνθρωποι του απλού Λαού. Θα ημπορούσε κανείς να ισχυρισθή ότι αυτοί είναι οι κατ' εξοχήν Εθνομάρτυρες. Έδωκε στην περίπτωσι αυτήν η Εκκλησία ένα θύμα με διπλή του ιδιότητα, θρησκευτική και πολιτική, ταυτόν ειπείν Χριστιανική και Εθνική. Το θύμα Αρχιερέυς και Μοραγιάνης, ο Μητροπολίτης Λακεδαιμονίας Ανανίας (Λαμπάρδης - Θεοφίλης) και πολιτικός ηγέτης των Πελοποννησίων, εφονεύθη εμπρός στην είσοδο της Μητροπόλεως του το 1760. Πιθανώς εδούλευε μυστικά στην προετοιμασία ένοπλης εξεγέρσεως, που εξεδηλώθη το 1770. Ο Ανανίας εξετελέσθη ως κληρικός - ηγέτης μάλιστα Μητροπόλεως - και ως πολιτικός κατηγορούμενος για

ενέργειες εναντίον της εξουσίας. Τέτοιες κατηγορίες ήσαν συνήθεις αληθινές εξ ολοκλήρου ή εν μέρει ή κατασκευασμένες.

Είναι λοιπόν ο Ανανίας κατ' εξοχήν Νεομάρτυς - Εθνομάρτυς - Ιερομάρτυς. Ακριβώς όπως εμφανίζεται στο αρχιερατικόν του στάδιον και ο

Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Ιωσήφ το 1821, μέλος της Πατριαρχικής Συνόδου και ασφαλώς των Φιλικών. Ο Ανανίας Λακεδαιμονίας τιμάται κατά χώραν - από τον Μυστρά της εποχής του έως τη σημερινή Σπάρτη - γι' αυτές ακριβώς τις ιδιότητες και φυσικά είναι ιδιότητες άσχετες προς την αγιότητα του βίου κατά την έννοια που περικλείει η έκφρασις ⁽¹⁵⁾.

Τρίτη κατηγορία ιδιάζοντως συγκινητική, πρωτότυπη, σοβαρά. Γράφει ο μελετητής: "το να σου επιβληθή ο θάνατος και να τον δεχθής, διότι δεν μπορείς να αντισταθής ή να τον αποφύγης, είναι άλλο πράγμα, αλλά το να επιδιώκεις ηθελημένα, να προκαλής τον κατακτητή με τις έκνομες ενέργειές σου και να δέχεσαι τον θάνατο με την μεγαλύτερα ικανοποίησι ως λύτρωσι είναι διαφορετικό" ⁽¹⁶⁾. Θα έλεγα ότι αυτοί οι Νεομάρτυρες είναι ιδανικοί αυτόχειρες, που θυσιάζονται για την Πίστι, για το Γένος, για την Πατρίδα, για το δίκαιο. Απόδειξις ότι προκαλούν τον θάνατο, τον δέχονται και την ώρα της εκτελέσεως, με μαρτύρια μάλιστα ⁽¹⁷⁾, αγάλλονται, ψάλλουν ύμνους της Εκκλησίας, διαλέγονται με τον ίδιο τον Θεό. Υφίστανται θάνατον μαρτυρικόν αλλά ηρωϊκόν. Έχουν δε οι Νεομάρτυρες της τρίτης κατηγορίας μεγάλη ομοιότητα με τους της δευτέρας και δη στο σημείο που οι δεύτεροι μπορούν να εξαγοράσουν τη ζωή τους - ωρισμένοι και το έκαμαν - αλλά δεν το θέλουν, γιατί προσβάλλεται το ελληνικό φιλότιμό τους!

7. Οποσδήποτε παν είδος μαρτυρικού θανάτου ισοδυναμεί με ηρωική πράξι. Αγκόνη, παλούκι, μαχαίρι, βούρδουλας, φωτιά, γκρεμός, θάλασσα, ντουφέκι είναι μέσα πασίγνωστα και εχρησιμοποιήθηκαν όλα από τους Τούρκους. Στην πατρίδα μου την Τριπολιτσά ένα ύψωμα απόμερο αλλά ορατό ονομάζεται σήμερα *Παλουκόρραχη*. Πληροφορούμαι ότι και αλλού υπάρχει αυτό το χαρακτηριστικό τοπωνύμιο, μάλιστα έχω ήδη την ένδειξι, ότι μια ράχη Κορινθιακή κοντά στο Μοναστήρι της Φανερωμένης ονομάζεται κι αυτή *Παλουκόρραχη*. Οι Τούρκοι δήμιοι ηδονίζοντο με όλα τα είδη εκτελέσεως των Νεομαρτύρων, αλλά από τον ανασκολοπισμό δεν υπήρξε πιο φοβερό μαρτύριο. Συνδέονται με την Τριπολιτσά και τιμώνται εξαιρετικά κατά χώραν δύο Νεομάρτυρες της προεπαναστατικής περιόδου, Δημήτριος και Παύλος ⁽¹⁸⁾.

Μνημονεύω τους δύο Νεομάρτυρες της Επαρχίας μου, για να σημειώσω ότι τιμώνται ως άγιοι με ιδιαίτερους Ναούς στην Τρίπολι

και με χωριστές Ακολουθίες. Επί του θέματος τούτου χωρούν δύο παρατηρήσεις. Ότι η αγιοποίησης πλείστων Νεομαρτύρων της περιόδου της δουλείας είναι δικαίωσις γι' αυτούς και βέβαια μαρτυρία χρέους του θρησκευόντος Λαού. Είναι ικανοποιησις συνειδήσεως. Άλλωστε κατά μέγα μέρος, αν όχι στο σύνολο, η αγιοποίησης αυτών δεν έγινε με πατριαρχική πράξι αλλά με την κοινή συνείδησιν ⁽¹⁹⁾, τούτο δε έχει ιδιαίτερη σημασία. Θα σταθώ σ'αυτήν την πρώτη παρατήρησι.

Συνοδεύει, λοιπόν, το μαρτύριον η αγιοποίησης, η σύνταξις Ακολουθίας και Συναξαρίου, η ίδρυσις ιδιαίτερου Ναού και η τιμητική λατρεία του Νεομάρτυρος. Από τις συναφείς αυτές ενέργειες λαμβάνω πρόχειρον δείγμα την αγιοποίησι του Νεομάρτυρος Δημητρίου (στην Τριπολιτσα έμαρτύρησε στις 14 Απριλίου 1803, και το μαρτύριον αυτού συνεκίνησε βαθύτατα τον θρησκευόντα Λαό) και έγινε η σύνταξις της Ακολουθίας του σχεδόν αμέσως: "Ακολουθία του εν Τριπολιτσα λαμπροφανώς μαρτυρήσαντος αγίου Δημητρίου του νέου, ποιηθείσα υπό του ευτελούς Ιωσήφ ιεροδιακόνου των Αμυκλών..., εν Ενετία 1804". Ο ευτελής ιεροδιάκονος του Επισκόπου Αμυκλών είναι ο μετά ταύτα πολύς Επίσκοπος Ανδρούσης Ιωσήφ. Το χειρόγραφον του νεαρού Διακόνου ετέθη υπ' όψιν αυστηρού κριτού, του διδασκάλου και σχολάρχου Δημητσάνας Αγαπίου Λεονάρδου (αυτός είναι ο έτερος των συγγραφέων του Πηδαλίου μαζί με τον Αγιορείτη Νικόδημο τον Νάξιο). Χαρακτηριστικώς ο δύσκολος Αγάπιος απεφάνθη ότι διαβάζοντας την Ακολουθία του Νεομάρτυρος είχε την εντύπωσι, πως εκείνος έλεγε ο ίδιος και ο Ιωσήφ έγραφε και έγραφε τόσο τέλεια, που το χρυσούν πόνημά του δεν είχε ανάγκη από καμμία διόρθωσι.

Η Ακολουθία αυτή απηχούσε το θρησκευτικό και εθνικό φρόνημα των Χριστιανών, που επρόκειτο να την παρακολουθήσουν να ψάλλεται κατά την εορτήν του Νεομάρτυρος. Για να γίνη φανερόν πόσον η Ακολουθία αυτή θα ερέθιζε το εθνικόν φρόνημα, αρκεί να μεταφέρω δείγματος χάριν από το απολυτίκιο του Αγίου ολίγες φράσεις "... ως το θράσος της Άγαρ κατέβαλες και κλονουμένους καλώς επεστήριξας, ούτως άγιε..." Ιεροδιάκονος και διδάσκαλος ήταν κατά το ξεκίνημά του ο Ιωσήφ και αναδεικνύεται σε νεαρή ηλικία εκφραστής υψηλών φρονημάτων, αδιαφορώντας για την τύχη που θα επερίμενε την αθυροστομία του, αν θα έπαιρναν είδησι οι Τούρκοι των γραφομένων του⁽²⁰⁾.

Ασφαλώς η περίπτωσις αυτή δεν είναι μοναδική, όχι για το θάρρος του υμνογράφου αλλά για την βαθειάν απήχησι που είχε το μαρτύριον ενός νέου ανθρώπου μέσα από τα σπλάγγνα του υποδούλου λαού. Αυτά τα συναισθήματα αποκαλύπτει στην κυριολεξία η λογία έκφρασις, *ότι εφρονημάτιζαν τον υπόδουλο λαό οι*

Νεομάρτυρες με την αυτοθυσία τους, ακριβώς γιατί εναντίον των τυράννων φανερά ήταν πράξις διαμαρτυρίας, αντιστάσεως και φρονηματισμού.

Η άλλη παρατήρησις είναι, ότι μέχρι τινός το θέμα των Νεομαρτύρων περιορίζετο στην έκφρασι που κατά χώραν προσέφεραν προς τιμήν των οι συμπολίτες τους, οι περίοικοι και οι κάτοικοι της περιοχής όπου είχε συντελεσθή το μαρτύριον. Εχρησιμοποιείτο φυσικά και ιερά Ακολουθία των Νεομαρτύρων εφ' όσον περιλαμβάνετο στο Νέον Μαρτυρολόγιον, στο Λειμωνάριο, στ' Αγιολόγια ή και τυχόν εκδεδομένες αυτοτελείς Ακολουθίες. Τα τελευταία χρόνια επεδείχθη ιδιαίτερον ενδιαφέρον της Ελλαδικής Εκκλησίας. Ειδική επιτροπή για την αναθεώρησι των λειτουργικών βιβλίων και μάλιστα των Μηναίων προέβη στις αναγκαίες συμπληρώσεις και κατά την επανέκδοσι των κειμένων περιελήφθησαν οι σχετικές μνείες στο μηνολόγιον και μέρος από την Ακολουθία των Νεομαρτύρων (Κανών, απολυτίκιον, στιχηρά Εσπερινού και Αίνων). Η πράξις αυτή ήταν ασφαλώς και ενδεδειγμένη και τιμητική, για να γίνονται κατά περίπτωσι γνωστοί ευρύτερα οι εορταζόμενοι Νεομάρτυρες χάριν παραδειγματισμού του θρησκευόντος Λαού και προς τιμήν των μαρτυρίων.

Αλλά νομίζω πως κάτι περισσότερο έχομε χρέος να κάμωμε και ως Εκκλησία και ως οργανωμένη Πολιτεία και ως άτομα.

8. Σε σχετική και αναγκαία σύντομη ανακεφαλαίωσι των όσων ελέχθησαν, καταλήγομε για το μέγα θέμα των Νεομαρτύρων, δηλαδή των θυμάτων της τουρκικής θηριωδίας μετά την Άλωσιν της βασιλευούσης και καθ' όλην την διαδρομή της περιόδου της κατακτήσεως της χώρας από τους αλλοθρήσκους Ασιάτες. Η Ελληνική Επανάστασις και η ανακήρυξις του μικρού ελευθέρου Ελληνικού Κράτους δεν έθεσε τέρμα στη γενικότερη δοκιμασία της δουλείας, γιατί απέμειναν μεγάλα τμήματα του Ελληνισμού αλύτρωτα και συνεχίσθη το καθεστώς της τυραννίας, εχρειάσθησαν δε νέοι αγώνες για να πάρουν ευρύτητα τα όρια του ελευθέρου Κράτους, χωρίς να παύσουν να υφίστανται μέχρι και σήμερα αλύτρωτα διαμερίσματα της ιστορικής αυτής χώρας. Καταλήγομε:

α) Κατ' αρχήν, έναντι της δουλείας η τάξις των Νεομαρτύρων είναι φαινόμενον νέον θυσίας και αντιστάσεως κατά του εχθρού.

β) Άδηλος ο αριθμός των Νεομαρτύρων, άδηλες στις λεπτομέρειες και οι συνθήκες του μαρτυρίου και αυτά τα αίτια που ωδήγησαν στο μαρτύριο δεν είναι με ακρίβεια ξεκαθαρισμένα για ένα έκαστον και για ομάδες πολιτών.

γ) Βέβαιον είναι ότι στο μαρτύριον ωδηγήθησαν άνθρωποι πάσης τάξεως και ηλικίας, από κάθε γεωγραφικόν διαμέρισμα και σε γενική θεώρησι Κληρικοί παντός βαθμού, άρχοντες, εργαζόμενοι σε

κάθε επάγγελμα, καλλιεργητές της γης, ταξιδιώτες, ανεξαρτήτως αν ήσαν υπεύθυνοι κάποιας παραβάσεως μεγάλης ή μικράς ή ήσαν αθώοι ή προσήλθαν μόνοι στο μαρτύριον. Στην έρευνα απόκειται ο μερικός και ειδικός διαχωρισμός των μαρτύρων και η ταξινόμησις.

Ιδιαίτερες κατηγορίες μέσα στο μεικτόν πλήθος των Νεομαρτύρων αποτελούν δύο εξ αυτής της φύσεως του γεγονότος. Αφ' ενός οι επιδιώκοντες το μαρτύριον για ειδικούς λόγους και αφ' ετέρου οι αμέσως σχετιζόμενοι με εθνικές υποθέσεις μάρτυρες που μπορούν να αποκαλούνται Εθνομάρτυρες.

δ) Όσοι από τους Νεομάρτυρες περιεβλήθησαν την αγιότητα και τιμώνται σε τακτές ημέρες με Ακολουθίες ως Άγιοι, έχουν κατά μέγα μέρος γίνει γνωστοί δια των ονομαστικών βιβλίων (κυρίως με τα Μηναία). Σιωπηρώς η Ελλαδική Εκκλησία μετέχει και πρωτοστατεί στην κάθε περίπτωση απονομής τιμής προς τον Νεομάρτυρα και εκπληρώνει το εαυτής χρέος.

ε) Χρέος παντός δυναμένου, με πρωτοβουλία της Εκκλησίας και της Επιστήμης, είναι να συγκεντρωθή όλο το υλικόν γύρω από τους Νεομάρτυρες, ανεξαρτήτως αν έχουν αγιοποιηθή ή παρεγνωρίσθησαν ή και αγνοούνται ⁽²¹⁾. Να γίνη μία πλήρης, λεπτομερής και τεκμηριωμένη απογραφή όλων των Νεομαρτύρων με κάθε στοιχείον που αφορά σ' αυτούς, με τον απώτερον σκοπό να εκδοθή ένα corpus με όλον το υλικόν.

στ) Ως προς τους Εθνομάρτυρες το χρέος είναι ειδικώτερον. Δείγματος χάριν εμνημονεύθησαν Διονύσιος ο Μητροπολίτης Λαρίσης, ο Σκυλόσοφος, Ανανίας ο Μητροπολίτης Λακεδαιμονίας. Δεν είναι οι μόνοι. Συλλήβδην όλοι οι Νεομάρτυρες συνδέονται με την Εκκλησία και το Έθνος, μπορούν επομένως να αποκαλούνται Εθνομάρτυρες. Αλλά για μερικούς τα στοιχεία είναι καταφανή ότι δεν θα έφθαναν στον θάνατον χωρίς την ιδιότητα που είχαν σ' ευθεία σύνδεσι με ειδικά θέματα.

Σημειώσεις:

1. Λόγοι εκφραστικοί της εσωτερικής διαθέσεως των ατόμων που σπεύδουν προς το μαρτύριον, παρατίθενται ενδεικτικώς χωρίς να είναι ενδεδειγμένη η ανθολόγησις από ισχυρούς καλάμους και άλλων.

2. Κοντάκιον Αγίων Πάντων, Πεντηκοστάριον της Εκκλησίας, έκδοσις της Αποστολικής Διακονίας, έτος 1959, σελίς 236.

3. Απολυτίκιον Αγίων Μαρτύρων, Τριώδιον της Εκκλησίας, έκδοσις της Αποστολικής Διακονίας, έτος 1960, σελίς 459.

4. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Αρχιεπισκόπου Αθηνών, "Η Θέσις της Εκκλησίας και του Ελληνικού Γένους εν τω τουρκικώ κράτει κατά την άλωσιν της Κωνσταντινουπόλεως", "Θεολογία" τ. ΙΒ' (1934)

σε συνέχειες από σελ. 5 κ.εξ. Η μελέτη είναι βασική, αλλ' η έρευνα έχει επεκταθή και υπάρχει πλουσιωτέρα βιβλιογραφία για τις καθόλου σχέσεις των υποδούλων με τους κατακτητάς του τόπου.

5. Είναι αξιοπρόσεκτος ο παραλληλισμός του φαινομένου Κατακόμβες - Μπουντρούμια σ' εντοπωσιακά όμοιες περιπτώσεις εθελουσίας θυσίας για την Πίστι για το Γένος. Είναι καταπληκτική η δύναμις του Ελληνισμού να συντάσσεται και να συμπορεύεται με τον Χριστιανισμό, αν και τα δύο μεγέθη περιέχουν διαφορετικές έννοιες.

6. Τον πρώτο και παλαιότερο πίνακα Νεομαρτύρων - γι' αυτό και ατελέστερον, αν και βασικόν - δίδει ο Κ.Ν. Σάθας, Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη, τ. Γ', εν Βενετία 1872, σσ. 605 κ. εξ. Η έρευνα έχει προχωρήσει χωρίς να εξαντληθή. Ενδεικτικώς βλ. την σημειωμένη βιβλιογραφία υπό Τ. Αθ. Γριτσοπούλου, "Η Εκκλησία στον απελευθερωτικόν Αγώνα", Αθήναι 1971 (επανέκδοσις Ι. Μητροπόλεως Ηλείας, 1995), σσ. 19-20. Στην πορεία του παρόντος μελετήματος, χρησιμοποιείται η αναγκαία βιβλιογραφία, αλλά νεωτέρα - και πλούσια - βιβλιογραφία παρατίθεται υπό των Ι. Θεοχαρίδη - Δ. Λουλέ, "Οι Νεομάρτυρες στην Ελληνική Ιστορία". (1453-1821), "Δωδώνη" τ. ΙΖ' (1988), σελ. 135 υποσ. 1.

7. Οι διάφοροι ερευνητές διαφορετικά ευρίσκουν τα αίτια των μαρτυριών. Βλ. Ι. Μ. Περαντώνη, "Τα αίτια και αι αφορμαί του μαρτυρίου των Νεομαρτύρων", Αθήναι 1971. Πρβλ. Θεοχαρίδη - Λουλέ, "Οι Νεομάρτυρες", σσ. 136-137. Εδώ διαφορετικά γίνεται ο χειρισμός του θέματος.

8. "Ακολουθία και Βίος της οσιομάρτυρος του Χριστού μητρός ημών Φιλοθέης της Αθηναίας"... μετ' εισαγωγής Ν. Β. Τωμαδάκη, εν Αθήναις 1953 (σσ. 9-10, 59-60, βίος). Την Ακολουθία συνέταξε ο Μητροπολίτης Κοζάνης Διονύσιος.

9. Σπ. Π. Λάμπρου, Το Χρονικό του Παπασυνοδινού, Δ.Ι.Ε.Ε., τ. Β' (1885-89), σ. 642.

10. Κ. Ν. Σάθας, Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη, τ. Γ', σ. 134. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Οι Νεομάρτυρες, εκδ. Γ', Αθήναι 1970, σ. 14. Ι. Θεοχαρίδη - Δ. Λουλέ, Οι Νεομάρτυρες, σσ. 142-146, πίναξ Νεομαρτύρων (1463-1867).

11. Τ. Αθ. Γριτσοπούλου, Η Εκκλησία στον απελευθερωτικόν Αγώνα, σ.14.

12. Τ. Αθ. Γριτσοπούλου, Η Πατριαρχική Εξαρχία Τριπολιτσάς και ο Εθνομάρτυς Μητροπολίτης Άνθιμος, "Τόμος εις μνήμην Κ. Αμάντου", Αθήναι 1960, σσ. 381-390. Του αυτού, "Ιστορία της Τριπολιτσάς", τ. Α', Αθήναι 1972, σσ. 351 κ.εξ.

13. Τ. Αθ. Γριτσοπούλου, Οι Ρώσοι εις το Αιγαίον κατά το 1770, "Αθηνά" τ. ΟΑ' (1969-1970), σσ. 85-129.

14. Ν.Κ. Χατζηκωστή, Σμυρναϊκά ανάλεκτα. Το εν Σμύρνη ρεμπελλιόν του 1797 κατά νέας ανεκδότους πηγάς, Δ.Ι.Ε.Ε., τ. ΣΤ' (1901-1902), σσ. 358 κ.εξ. Ν. Α. Βέη, Το Μεγάλο ρεμπελιό της Σμύρνης (Μάρτιος του 1797) κατά νεωτάτας ερέυνας, "Μικρασιατικά Χρονικά" τ. Δ' (1948), σσ. 411 κ.εξ., όπου σύνοψις των γενομένων, παράθεσις πηγών και βιβλιογραφία. Ας σημειωθή ότι το ρεμπελιό της 4ης Μαρτίου 1797, υπήρξε μανιώδης γενιτσαρική εξέγερσις, εκράτησε δύο ημερόνυκτα και εστρέφετο κυριώτατα εναντίον Ελλήνων, όπου ευρήκαν τον θάνατον κατά εκατοντάδες, σπίτια εκαίοντο, τρόφιμοι 60 ιδιωτικού σχολείου εσφάγησαν και γυναικόπαιδα αιχμάλωτα μετεφέρθησαν για πώλησι.

15. Πολλά έχουν γραφή για τον Ανανία, ιδίως για το έτος και την σημασία του θανάτου του. Περί αυτού έγινε ειδική ανακοίνωσις του Π.Φ. Χριστοπούλου, στο Β' Διεθνές Συνέδριο Πελοποννησιακών Σπουδών (Πάτραι 1980) και εδημοσιεύθη στα Πρακτικά του ιδίου Συνεδρίου, τ. Γ', εν Αθήναις 1971-1972, σσ. 441-453. Πρβλ. αυτόθι 453-458 και παρατηρήσεις του Τ. Αθ. Γριτσοπούλου. (Πρβλ. του αυτού, Η Εκκλησία της Πελοποννήσου μετά την Άλωσιν, Αθήναι 1992, σσ. 208-209).

16. Τ. Αθ. Γριτσοπούλου, Η Εκκλησία στον απελευθερωτικόν Αγώνα, σ. 19, όπου κατάληξις της εξαρτήσεως της περιπτώσεως: "ο θάνατος των ανθρώπων αυτών, μαρτυρικός αλλά γενναίος, μη συγκρινόμενος με ουδέν άλλο είδος προσφοράς, υψώνει βωμούς και προσφέρει στεφάνους αμαράντους...".

17. Για τα δυσπερίγραπτα και φρικιαστικά μαρτύρια, λεπτομέρειες περιέχουν τα Συναξάρια κυρίως και άλλες πηγές. Σχετικές περιγραφικές εικόνες βλ. στους Ι. Θεοχαρίδη - Δ. Λουλέ, Οι Νεομάρτυρες, σσ. 138-140.

18. Σε σύντομη έκθεσι αλλά στηριγμένη στην βάσι των σχετικών ερευνών, αναφέρεται η μελέτη του Μητροπολίτου Μαντινείας και Κυνουρίας Θεοκλήτου (Φιλιπαίου), Οι Νεομάρτυρες της Τριπολιτσάς, Πρακτικά του Β' Τοπικού Συνεδρίου Αρκαδικών Σπουδών, Αθήναι 1990, σσ. 39-46.

19. Για τους τρόπους αγιοποιήσεως ζηλωτών, βλ. Αμίλκα Αλιβιζάτου, Η αναγνώρισις των Αγίων εν τη Ορθοδόξω Εκκλησία, "Θεολογία", τ. ΙΘ' (1941-1948), σσ. 40 κ. εκ.

20. Τα σχετικά με αναφορά στην υπάρχουσα βιβλιογραφία βλ. στου Τ. Αθ. Γριτσοπούλου, Ιστορία της Τριπολιτσάς, τ. Α', σσ. 418 κ.εξ.

21. Σημειώνω τις δύο εργασίες που καλύπτουν το κενόν έως τώρα αλλά έχουν ανάγκη συμπληρώσεως: Ι.Μ. Περαντώνη, Λεξικόν των Νεομαρτύρων, τ. Α' - Γ', εν Αθήναις 1972, εκδόσεως Αποστολικής Διακονίας, Ι. Ε. Αναστασίου, Σχεδιάσμα περί των Νεομαρτύρων,

*Αριστοτέλειον Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης, Επιστημονική Επετηρίς
Θεολογικής Σχολής, Παράρτημα "Μνήμη 1821" Θεσσαλονίκη 1988.*

**ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΣΕΒΑΜΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ
ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ ΚΑΙ ΠΡΕΒΕΖΗΣ
κ.κ. ΜΕΛΕΤΙΟΥ, ΜΕ ΘΕΜΑ:**

**Ο ΑΓΙΟΣ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ
Ο ΕΚ ΠΡΕΒΕΖΗΣ (+1668)**

Οι μάρτυρες είναι : "δόξα Χριστού, της Εκκλησίας η βάση, του Ευαγγελίου η τελείωσις και η του αίματος αυτών χύσις απέτεκε των πιστών το σύστημα". (τροπάριον μαρτυρικών).

Γι'αυτό κάθε χώρα και πόλη χαίρει και καυχάται, όταν "πλουτεί" να έχει μάρτυρες, παιδιά δικά της. Και τους τιμάει: με εικόνες, με εορτές, με αρτοκλασίες, με αφιέρωση ναών προς τιμήν τους, σύμφωνα με τα δόγματα και τις παραδόσεις της Εκκλησίας μας (βλ. Συνοδικόν Ορθοδοξίας).

Η Πρέβεζα αισθανόταν στο σημείο αυτό πτωχή μέχρι το έτος 1971. Τότε σε τυχαία συνάντησή του ο αοίδιμος μέγας υμνογράφος της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας μοναχός Γεράσιμος Μικραγιαννανίτης με τον Σεβ. Μητροπολίτη τότε Νικοπόλεως κ. Στυλιανό του ανέφερε κάτι το ποθούμενο: "Οτι δηλαδή σε κώδικα της Μονής Μεγίστης Λαύρας του Αγίου Όρους εύρε διήγηση περί του μαρτυρίου ενός νεομάρτυρος Χρήστου εκ Πρεβέζης. Και ο σοφός εκείνος μοναχός ερώτησε τον ιεράρχη, αν ο άγιος Χρήστος ετιμάτο δεόντως εις την πατρίδα του.

Χωρίς να χάσει καιρό ο φιλομάρτυρας αρχιερέυς έκαμε τις προσήκουσες ενέργειες, με αποτέλεσμα ότι με έγγραφό της από 25 Μαρτίου 1972, ο μακαριστός τώρα προηγούμενος Καλλίστρατος Λαυριώτης απέστειλε ακριβές αντίγραφο του μαρτυρίου του Αγίου Χρήστου, όπως είχε καταχωρισθή και σώζεται στον κώδικα τον καλούμενο "Τα Γραμματικά".

Το μαρτύριο του αγίου Χρήστου έχει ως εξής:

"Όντος μου εν τη νήσω Κω τη περιφήμω, κατά το αχξη (1668)Αυγούστου ε' (5),

Εδοξάσθη ο δούλος του Θεού Χρήστος τούνομα εκ Πρέβεζας, όστις ήτον με μίαν φεργάδα, όπου είχεν έλθει από της νήσου Κρήτης. Και ευγήκεν ευρίσκοντάς με. Και εξομολογηθείς, καθαρός, σεμνός, και ευλαβής ευρέθη. Μετά δε ημέρας ικανάς, βουλομένου αυτού απελθείν εις το πλοίον πριν του δειλινού, υπήτησαν τινές αυτών γιανίτσαροι καθυβρίζοντες την πίστιν αυτού και το άγιον βάπτισμα. Ο δε τρισμακάριστος θείω ζήλω πυρούμενος ζέων αγάπης Χριστού υπέρ Χριστού, οία τις χριστοφόρος, θωρακισθείς τω ζωοποιώ σημείω του σταυρού, ανταπεκρίθη.

-Η υμετέρα θρησκεία, ασεβείς μιαρώτατοι, αξία ύβρεων παντοδαπών και αυτός ο του αντιχρίστου πρόδρομος, το θηρίον, το βδέλυγμα της ερημώσεως το εστός εν τόπω αγίω, ο ψευδοπροφήτης και των κολάσεων ο υποφήτης, ο μιαρός Μιωάμεθ.

Οι δε ασεβείς θυμού πλησθέντες έδραμον συλλαβείν, αυτόν, και αυτού φεύγοντος εις το πλοίον, πλήθος πολύ, ώσπερ τινές ανήμεροι αιμοβόροι τε λέοντες ώρμησαν κατ' αυτού σύροντες, τύπτοντες αναισχύντως, απήγαγον αυτόν και παρέδωκαν, τω πασιά, δηλ. τω ηγεμόνι, και κατέκριναν αυτόν δείραντες, ραπίζοντες, και λέγοντες αυτό:

- Άρνησαι τον Χριστόν σου και το βάπτισμα, και αφήσομεν του καυθήναι σε και τιμωρηθήναι ελεύθερον !

Ο δε γενναίως και μαγαλοφώνως έλεγε το "Πιστεύω", καταπτύων εις τα πρόσωπα αυτών!

Οι δε ιδότες το αμετάθετον της καρδιάς αυτού και ακλόνητον, πάντες μαχαιροκοπήσαντες αυτόν, εκτός της πόλεως πυρ ανάμαντες κατέκαυσαν. Αλλ', ως Χριστέ Βασιλεύ, καθάπερ αστραπαί τινές ηλιοειδείς, ή ειπείν μαρμαρυγαί και λαμπηδόνες, ωράθησαν παρά πάντων, το δε πανάγιον αυτού σώμα πλείον των τριάκοντα ημερών άθαπτον, ούτε κύνες, ούτε άλλο τι θηρίον έβλαψε, ούτε ήψατο και πάντες οι τε ευσεβείς και πιστοί τρεις νύκτας ουρανόθεν φως επί τω αγίω και μαρτυρικώ σκίνηι αυτού είδον. Και επιστώθην καγώ από πολλούς τα όμοια ακούσας, οίτινες λάθρα μέρος τι του λειψάνου αυτού εκόμισαν. Το δε λοιπόν οι των ευσεβών διανείμαντες έκαστος μέρος ευλαβείας χάριν έλαβε.

Ούτως ουκ ολίγον εκλάμψας δαιμόνια εδίωξεν και έτερα... Αυτού πρεσβείαις ο Θεός".

Από το "μαρτύριο" του αγίου Χρήστου συνάγονται τα εξής:

1. Εγράφη από άγνωστόν μας Ιερομόναχον αδελφόν της Μονής Μεγίστης Λαύρας, που έτυχε, να ευρίσκεται το 1668 μ.Χ. στην Κω.

2. Ο άγιος Χρήστος έφθασε στην Κω μέσω Κρήτης, δηλαδή μετά από μακρύ ταξίδι. Και είναι αξιοσημείωτον, ότι έσπευσε να εξομολογηθή. Η άφιξή του στην Κω και η συνάντησή του με τον Λαυριώτη ιερομόναχο προφανώς έλαβε χώρα, πριν αρχίσει η νηστεία της Παναγίας. Ο συγγραφέας του μαρτυρίου του λέγει χαρακτηριστικά: "μετά δε ημέρας ικανάς" που σημαίνει, ότι δεν ήσαν ούτε μία, ούτε δύο, ούτε τρεις-τέσσερις. Πόσες ήσαν; Είναι και θα μας μείνει άγνωστον.

3. Στην εξομολόγησή του ο αγιορείτης πνευματικός τον ευρήκε - με τα μέτρα τα καλογερικά και αγιορείτικα! - "καθαρό, σεμνό, ευλαβή, υποδειγματικό χριστιανό. Ο άγιος Χρήστος εγνώριζε την αξία του καλού πνευματικού πατέρα, και γ'αυτό έκαμε την επικοινωνία με τον αγιορείτη ιερομόναχο καθημερινή και ολόημερη απασχόλησή του στην Κω. Έμεινεν, όλη την ημέρα μαζί του. Και έφευγε το δειλινό για να κοιμηθή στο καράβι.

4. Τον συνάντησαν γενίτσαροι, δηλαδή ελληνόπουλα που είχαν αλλαξοπιστήσει. Και είχαν γίνει πιο φανατικοί μουσουλμάνοι από τους Τούρκους. Και χωρίς ο άγιος να τους ενοχλήσει, άρχισαν να υβρίζουν την πίστη του και το άγιο Βάπτισμα. Θεολόγοι οι αποστάτες! Γεμάτοι ζήλο δαιμονικό. Αλλά στο δαιμονικό τους ζήλο ο άγιος αντέταξε ζήλο θείο. Ας παρακαλουθήσωμε τον άγιο μας. Μόλις άκουσε την βλασφημία των "μαγαρισμένων" εις βάρος της αγίας πίστης του Χριστού, άναψε μέσα του ο θείος ζήλος σαν φωτιά (πυρούμενος), αισθάνθηκε την αγάπη του για τον Χριστό να παίρνει διαστάσεις απροσμέτρητες, τόσες σαν να ήταν χριστοφόρος, σαν να είχαν ολόκληρο τον Χρηστό μέσα του και παρ' όλα αυτά, επειδή ήταν χριστιανός με φωτισμό και επίγνωση, δεν εθάρρησε στον εαυτό του, αλλά έσπευσε να θωρακισθή με το σημείο του Τιμίου Σταυρού. Και τότε μόνο "ξεσπάθωσε". Και τι είπε:

5.Είπε: Ο Χριστός είναι ο ευλογητός εις τους αιώνας. Και η θρησκεία Του ευλογημένη. Η δική σας θρησκεία, το Ισλάμ, είναι θρησκεία άξια ύβρεων! Γιατί την δημιούργησεν ένας πρόδρομος του αντιχρίστου, που αξίζει να τον αποκαλεί κανείς "θηρίο της αποκάλυψης", βδέλυγμα της ερημώσεως και ψευδοπροφήτη.

6. Ο άγιος Χρήστος ήξερε, τι θα επακολουθούσε. Και το περίμενε. Όρμησαν επάνω του "σύροντες τύπτοντες αναισχύντως". Και τον επήγαν στον πασιά. Και σαν όργανο του αντιχρίστου ο πασιάς προσπάθησε να καλλιεργήσει την επιδίωξη εκείνου που εκπροσωπούσε: Και απαίτησε: "Αρνήσου τον Χριστό και το βάπτισμα. Και θα σε αφήσωμε ελεύθερο!"Μα σε απάντηση ο άγιος "έλεγε" ολόκληρο το Σύμβολο της Πίστεως, το "Πιστεύω". Το έλεγε γενναίως και μαγαλοφώνως. Και λέγοντάς το, έφτυνε τους μουσουλμάνους στα πρόσωπα! Σπάνια ευρίσκει κανείς σε μαρτύρια τόση επίγνωση, τόση γενναιότητα, τόση καταφρόνηση των απίστων. Και φυσικά εκείνοι όρμησαν με τα μαχαίρια επάνω του και τον έσφαξαν. Αλλά δεν εστάθηκαν σ'αυτό. Άναψαν έξω από την πόλη μία μεγάλη φωτιά και έβαλαν το σώμα του να καή.

7. Αλλά δεν εκάη. Αντίθετα έγιναν παράξενα θαύματα. α)Όσο έκαιε η φωτιά, όλος ο κόσμος που είχε συγκεντρωθή εκεί έβλεπε ηλιοειδείς αστραπές, μαρμαρυγές και λαμπεδόνες να βγαίνουν από το άγιο σώμα του. "Ωράθησαν παρά πάντων", τονίζει ο συγγραφέας. β) Το σώμα του μάρτυρα έμεινε στον τόπο εκείνο άθαρτο τριάντα ολόκληρες ημέρες, ένα μήνα. Ούτε βρώμησε, ούτε εσάπισε, ούτε σκυλί το πλησίασε, ούτε άλλο αγρίμι! Επί τρεις ημέρες χριστιανοί και τούρκοι, πιστοί και άπιστοι, έβλεπαν να κατεβαίνει από τον ουρανό στο σώμα του θείο φως. δ)Το σώμα του τελικά το έκαμαν οι χριστιανοί κομάτια και το επήραν ευλαβείας χάριν. Ένα κομάτι από το άγιο λείψανό του έδωκαν και στον συγγραφέα Λαυριώτη ιερομόναχο. ε)Επηκολούθησαν πολλά θαύματα. Και συγκεκριμένα ο άγιος Χρήστος "εδίωξε δαιμόνια". Και "έτερα πολλά εποίησε".

Ερώτημα: Σώζεται άραγε έστω και ελάχιστο τμήμα από τα άγια λείψανα του αγίου νεομάρτυρος Χρήστου; Τι θησαυρός θα ήταν για την Εκκλησία της γενέτειράς του, την Πρέβεζα!

8. Αυτού πρεσβείαις ο Θεός, ελέησον ημάς.

Συμπέρασμα.

Ελάχιστο σε έκταση είναι το μαρτύριο του αγίου Χρήστου. Μία μνεία σε ένα κώδικα, που την έγραψεν ευλαβείας χάριν, ή σχολής ένεκα, ο Λαυριώτης ιερομόναχος πνευματικός.

Όμως τι κολοσσός επιγνώσεως, βάθους, δυνάμεως και αγιωσύνης, που ήταν ο άγιος μάρτυρας! Δικαίως ετιμήθη με τόσα σημεία!

(Για λόγους ανεξάρτητους της θελήσεώς του, ο Σεβασμιώτατος δεν μπόρεσε να έρθει στο Λιδωρίκι)

**ΕΙΣΗΓΗΣΗ κ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΑΤΖΗΦΩΤΗ, ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ,
ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΥ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
κ.κ. ΣΕΡΑΦΕΙΜ, ΜΕ ΘΕΜΑ:**

**ΕΝΑΣ ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΑΣ
ΤΟΥ 19^{ου} ΑΙΩΝΑ, Ο ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΣ
ΘΩΜΑΣ ΠΑΣΧΙΔΗΣ (1836-1890)**

Λόγιος, εκπαιδευτικός, αγωνιστής, δημοσιογράφος, ακραιφνής Έλληνας και Ορθόδοξος, ο Θωμάς Πασχίδης, γεννημένος στα 1836 στα τουρκοκρατούμενα Γιάννενα, τελειώθηκε στα 1890 στο Φεζάν της Λιβύης, γιατί αρνήθηκε να αλλαξοπιστήσει. Πρόκειται για μια μορφή με κύριο χαρακτηριστικό την ευγένεια και τον αγνό ενθουσιασμό για κάθε τι το σχετικό με το Γένος και την αμώμητη πίστη των πατέρων μας. Δεν είναι τυχαίο ότι πρωτοστάτησε στο Βουκουρέστι στην έκδοση του ελληνικού τύπου με την "Ιριδα" και τον "Δεκέβαλο", που γέμιζε τις στήλες τους με τον ωραίο πατριωτικό του παλμό και τη λεπτή θρησκευτική του αίσθηση, ότι με την ίδια και ακόμη μεγαλύτερη φλόγα συνέχισε τη συνεργασία του με τα πιο έγκυρα φύλλα της Πόλης και της Αθήνας για τα καυτά ελληνικά ζητήματα της εποχής εκείνης. Για την Κρητική Επανάσταση του 1866, ο Πασχίδης διέθεσεν ολόκληρη την περιουσία του και επί πλέον έκανε ενδράσεις, δημοσιογράφησε, έγραψε ποιήματα.

Έξι χρόνια πριν εξέδωσεν "Ακολουθία και βίο του Αγίου ιερομάρτυρος και ισαποστόλου Κοσμά του εν Αλβανία μαρτυρήσαντος εν έτει 1779 κατά μήνα Αύγουστον". Στον πρόλογό του χαρακτήριζε τον θρυλικό Πατροκοσμά "απερίπρεπτον εν Αλβανία στύλον κατά της θρησκείας των Αγαρηνών, οίος ο Άγιος θαυματουργός Σπυρίδων εν Κερκύρα ακράδαντον στήριγμα κατά των σχισματικών Παπιστών". Λανθασμένα το βιβλίο αυτό αναφέρεται ως επανέκδοση των παλαιότερων Αγίου Νικοδήμου - Χριστοδουλίδη. Ο Πασχίδης τις γνώριζε βέβαια και τις χρησιμοποίησε, αλλά απέθεσε στο νέο έργο την προσωπική του σφραγίδα. Πνευματικός απόγονος του Εθνομάρτυρα Ρήγα απέβλεπε σε μια παμβαλκανική συνεργασία. Χαρακτηριστικόν είναι ότι ανατύπωσε το φύλλον της Χάρτας του Ρήγα με την επιπεδογραφία της Κωνσταντινούπολης. Συνήθιζε να λέγει ότι "η σωτηρία της Ανατολής έγκειται εν τω συνδέσμω των Ανατολικών λαών".

Την πολεμική του συγκέντρωναν τόσο οι μεγάλες δυνάμεις όσο και η Τουρκία, που επιβουλεύονταν την ελληνική ανεξαρτησία οι πρώτες, ενώ η δεύτερη κρατούσε υπόδουλα ελληνικά και

βαλκανικά εδάφη. Όταν όμως ο Πανσλαβισμός πήρε σάρκα και οστά κι ο Πασχίδης διαπίστωσε τα ύπουλα σχέδιά του, με γνώμονα πάντοτε το εθνικό μας συμφέρον στράφηκε προς τη Δύση εκθέτοντας την επικίνδυνη τροπή των πραγμάτων και ζητώντας να "εξυπνήση πλέον και να θεραπεύση όσα η ακρισία και η αδικία αυτής κακά διεπράξατο". Για να υποστηρίξει τις θέσεις του ταξίδευε ο ίδιος συχνά στο εξωτερικό και εξέδωσε σημαντικά για την εποχή βιβλία. Στα πλαίσια της εθνικής του δράσης πρέπει να τοποθετηθεί και η λειτουργία το 1871 στο Βουκουρέστι Ελληνικού Εκπαιδευτηρίου από τον Πασχίδη. Στην εφημερίδα του "Ιρις" δημοσίευσε έκκληση προς τους Έλληνες γονιούς να εγγράψουν τα παιδιά τους στο ελληνικό σχολείο λαμβάνοντας "μέτρα ίνα μη επί πλέον εκφυλίζονται τα τέκνα των εις ξένα σχολεία, ένθα η ελληνική γλώσσα είναι προγεγραμμένη, ή διδάσκεται λίαν παρέργως, ώστε να μη μανθάνεται ουδέποτε...". Δεν πρέπει εξ' άλλου, να παραλειφθεί η αναφορά της αρθρογραφίας του για την αρπαγή της μοναστηριακής περιουσίας στη Ρουμανία, όπου τα μοναστήρια της Ηπείρου είχαν πολλά μετόχια, για την ισότητα των γυναικών, που κατά τον Πασχαλίδη μόνο με τον Ελληνικό Χριστιανισμό "ήταν δυνατό να τελειοποιηθούν" για τη δημιουργία ελληνικού ναυτικού, στην οποία έπρεπε να συμβάλλουν και οι ομογενείς της Ρουμανίας, για τα εθνικά δίκαια της ελληνικότατης Μακεδονίας και της Ηπείρου. Παράλληλα επισκέπτεται το Άγιον Όρος, τα Ιεροσόλυμα και δίνει περιγραφές γεμάτες θρησκευτική ανάταση και ορθόδοξη αίσθηση. Το 1975 συγκεντρώθηκαν σε ένα τομίδιο όλα τα θρησκευτικού περιεχομένου έργα του με πρόλογο του Δρα της Θεολογίας κ. Κωνσταντίνου Κούρκουλα.

Όλη αυτή η δραστηριότητα ήταν επόμενο να επισύρει σοβαρές συνέπειες αφού μάλιστα ο Πασχίδης από το 1882 μεταφέρει τη δράση του στην καρδιά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας την Κωνσταντινούπολη, όπου θα μπορούσε να πει κανείς ότι πολλαπλασίασε τους αγώνες του. Εκεί τον συνέλαβαν οι Τούρκοι με ψεύτικη καταγγελία του διαβόητου Απ. Μαργαρίτη, που ο γνωστός ιστορικός και εκδότης της "Επιθεωρήσεως", με την οποία συνεργαζόταν ο Πασχίδης, Επαμεινώνδας Κυριακίδης, χαρακτηρίζει εύστοχα "ψευδορωμόνο". Ήδη οι Τουρκικές αρχές ήταν σφόδρα ενοχλημένες από τη δράση του κι έτσι τους δόθηκε η κατάλληλη αφορμή. Από εδώ και πέρα αρχίζει το στάδιο του μαρτυρίου του Πασχίδη, που τελικά θανατώθηκε στο Φεζάν ομολογώντας ως την ύστατη πνοή του την πίστη του στον Ιησού Χριστό.

Αφθονα δημοσιεύματα στον αθηναϊκό τύπο του 188 κ. εξ. μας πληροφορούν για τις άθλιες συνθήκες παραμονής του στις φυλακές της Πόλης. Διαδοχικά τον ενέκλεισαν στη Διεύθυνση της

Αστυνομίας Σταυροδρομίου, στο Σεράϊ Γαλατά, και στις ειρκτές, τα ανήλιαγα μπουντρούμια της Πόλης, όπου κλονίστηκε σοβαρά η υγεία του. Βασανιστήρια, ανακρίσεις, κακομεταχείριση τον είχαν σωματικά εξουθενώσει, όχι όμως ψυχικά. Ως την στιγμή που παρέδωσε το πνεύμα του, το ορθόδοξο φρόνημά του παρέμεινε ακλόνητο και η αγωνιστική του διάθεση ακμαία. Κορυφαίοι πολιτικοί στη Βουλή ζήτησαν την απελευθέρωσή του. Ο Θ. Δεληγιάννης επέκρινε τον Υπουργό Εξωτερικών Δραγούμη για τον όλο χειρισμό της υποθέσεως από ελληνικής πλευράς, ως τις 12 Φεβρουαρίου 1889, που ο Θωμάς Πασχίδης μαζί με τον συγκρατούμενό του Ν. Φιλιππίδη, Δρα Φιλοσοφίας, που τελικά επέζησε και του οφείλουμε την πιο σημαντική μαρτυρία για τη θανάτωσή του, καθώς, και με τον μικρότερο αδελφό του Κων. Πασχίδη, που συνελήφθη μόνο επειδή ήταν αδελφός του Θωμά, στάλθηκαν με το ατμόπλοιο "Χασάν - πασάς" στην Αφρική μέσω Σμύρνης, Χίου, Χανίων, Σούδας, Χανίων. Στις 26 Φεβρουαρίου τον έκλειναν στις φυλακές της Βεγγάλης, που όμως δεν ήταν ο τελικός προορισμός του.

Στις 24 Μαρτίου με την κορβέτα "Ισκενδέρ" τον μεταφέρουν στην Τρίπολη, όπου ανακρίθηκε από τον βαλή. Κάποια στιγμή ο Φιλιππίδης είδε τον συνεξόριστό του Πασχίδη μπρος στη μεγάλη αίθουσα του Διοικητηρίου "ποιούντα το σημείον του σταυρού, ενώ εισήγετο εις αυτήν. Τη στιγμή δε ταύτη η συγκίνησης του δεσμώτου, διεγείρασα το θρησκευτικόν αυτού αίσθημα, υπήρξεν απεριγράπτως ιδανική, ουρανία!" Από την Τρίπολη οδηγήθηκε στο Φεζάν, όπου ήταν εκτοπισμένοι 23 ακόμη Έλληνες, τους οποίους σύμφωνα με δημοσίευμα στην "Ακρόπολη" βασάνιζαν για να αλλαξοπιστήσουν. Η σημασία του δημοσιεύματος αυτού είναι πολύ μεγάλη, γιατί περιλαμβάνει κι ένα ιδιόγραφο σημείωμα του ίδιου του Θωμά Πασχίδη. Ιδού τι ο ίδιος γράφει για τους εγκάθειρκτους εκεί Έλληνες:

"Δέκα άλλοι, ομοίως Μακεδόνες..., απέθανον σπαραξικάρδιον θάνατον, άνευ ουδεμιάς περιθάλψεως, άνευ φαρμάκων, άνευ ιατρού και άνευ ιερέως, προς τελευταίαν παραμυθίαν και μετάδοσιν του Κυριακού δείπνου τουλάχιστον κατά την ώρα της εις Κύριον εκδημήσεως αυτών, ως κύνες δε τινές άνευ χριστιανικής ταφής ριφθέντες εις την άμμον έξω της πόλεως, διότι οι ενταύθα Άραβες θεωρούσιν ως βέβηλον το ενταφιάζειν τους χριστιανούς. Τρεις δε άλλοι... συλληφθέντες και καταδικασθέντες ως λησταί απεστάλησαν εις τας ειρκτάς του Φεζάν, ένθα εκβιασθέντες εις εξισλαμισμόν περιετιμήθησαν από δειλίαν ονομασθέντες Σουλεϊμάν, Σαϊντ και Μεχμέτης. Και ούτω εκ των 23 και μόνων ενταύθα καθειρχθέντων χριστιανών 11 ακμαίοι την ηλικίαν εν διαστήματι 6 μηνών

ετελεύτησαν, τρεις εξισλαμίσθησαν βία, οι δε λοιποί μη ενδόσαντες υπέστησαν απεριγράπτους αικισμούς και κακώσεις...".

Για τον εαυτό του γράφει τα εξής εξαιρετικά ενδιαφέροντα:

"Ο Θωμάς Α. Πασχίδης (ετών 54), αρχαίος δημοσιογράφος, επειδή εδημοσίευσε προ ετών διάφορα εν αλλοδαπή βιβλία, συνελήφθη εν Βυζαντίω, ένθα ειργάζετο ως συντάκτης της εφημερίδος "Επιθεώρησις" και εγκαθέρχρη επίσης χωρίς να δικασθή! Ανακριθείς δε μόλις μετά πεντάμηνον φρικτήν κάθειρξιν ενώπιον είδους ανακριτικής τινός επιτροπίας, ομοίως εκ Τούρκων μόνον συγκειμένης, και εγκλεισθείς επί τρεις έτι μήνας εν Κων/πόλει, ανήχθη είτα εις τας ειρκτάς του Φεζάν, αφού κατά το μακρόν της οδοιπορίας διάστημα επί ένα και ήμισυ μήνα τουτέστιν, υπέστη ανήκουστα δεινά, όπως αποκατάσταση της πολυτίμου ημών Χριστιανικής πίστεως ήδη δε κατακείμενος και ούτος εις οπήν θυρίων ημιθανής, άνευ ενδυμάτων, άνευ τροφής, άνευ θερμάνσεως μώλωπι δε και πληγαίς κατάστικτος ένεκα των παντοειδών κακουχιών και βασάνων".

Σύμφωνα με μαρτυρία του Φιλιππίδη τον οποίο επιχείρησαν να φονεύσουν μαζί με τον Πασχίδη "δια γνωστών εις τους Άραβας μέσων εξαγριώσαντες τας καμήλους, αι οποίαι ετίναξαν κάτω αμφοτέρους" (τους μετέφεραν στις 5 Ιουλίου στη Μούρζανη με τη συνοδεία ενός χωροφύλακα, δύο άλλων συνοδών και με άγριες καμήλες, χωρίς χαλινάρια), "ήκουεν τους Άραβας οίτινες εξεβίαζον τον αείμνηστον Πασχίδη να εξωμόση". Αυτό συνέβη στο χωριό Ικούτοβα, όπου τους οδήγησαν τραυματισμένους από την πτώση, μετά εξάωρη οδοιπορία. Εκεί "την πρωϊαν παρουσιάζεται Άραψ τις και λέγει ότι ο γέρον (έτσι τον είχαν καταντήσει) Πασχίδης ούτε κινείται ούτε ομιλεί πλέον, ενώ η υγεία του δεν ήτο εις τοιούτον κρίσιμον σημείον".

Οι Τούρκοι βέβαια επεχείρησαν να εμφανίσουν τη θανάτωσή του ως φυσικό θάνατο. Όμως ο Φιλιππίδης, αν και βαριά τραυματισμένος τελικά απελευθερώθηκε και επέζησε για να περιγράψει ως εξής το μαρτύριο του Θωμά Πασχίδη:

" Ο Πασχίδης είχε πληγωθή πολύ ελαφρότερον εμού, αλλ' οι αιμοδιψούντες Άραβες εκπληρούντες πιστήν εντολήν της εν Μούρζουτι δολοφονικής αποφάσεως του Μουτασερίφη, εδολοφόνησαν αυτόν αγρίως. Ήκουσα μάλιστα δια του εκ Καλαμών χωρίσματος της καλύβης να προτείνουν αυτό εξισλαμισμόν, αλλά ο Πασχίδης μεθ' ιεράς φρίκης απωθών τας ατίμους προτάσεις έλεγεν:

"Ο Μωάμεθ είναι ψευδοπροφήτης, μόνον ο Ιησούς Χριστός είναι αληθής". Ούτοι ήσαν οι τελευταίοι λόγοι του".

Έτσι ακριβώς τελειώθηκε ο Νεομάρτυρας Θωμάς Πασχίδης και πρέπει εδώ να αναφερθεί ότι όταν το 1974 εκδόθηκε βιβλίο μου "Θ. Α. Πασχίδης (1836-1890). Ο λόγιος - ο εκπαιδευτικός - ο αγωνιστής - ο δημοσιογράφος- ο Έλληνας - ο μάρτυρας. Η ζωή και το έργο ανεπιφύλακτα δεκτός. Κρίνοντάς το στο περιοδικό του "Αθηναϊκοί Διάλογοι", που εξέδιδε ως πριν λίγα χρόνια, ο λόγιος μοναχός Θεόκλητος Διονυσιάτης έγραψε μεταξύ άλλων:

"Θα ήτο παράλειψις ασυγχώρητος εάν δεν εσημείωνα ότι ο Πασχίδης δεν υπήρξεν εθνομάρτυς μόνον, αλλά και μάρτυς Χριστού, αφού συμφώνως με την πληροφορίαν του επιζήσαντος των βασανιστηρίων Φιλιππίδου, "μεθ' ιεράς φρίκης απωθών" τας ατίμους προτάσεις προς εξισλαμισμόν, έλεγεν εις τους αγαρηνούς: "Ο Μωάμεθ είναι ψευδοπροφήτης, μόνον ο Ιησούς Χριστός είναι αληθής". Και συνεχίζει ο Φιλιππίδης: Ούτοι ήσαν οι τελευταίοι λόγοι του και έκτοτε έχασα τον προσφιλή μου φίλον..." (σελ. 158)"

Και ο Δρ. Θεολογίας Κων. Κούρκουλας προλογίζοντας τον α' τόμο των "Απάντων" του Πασχίδη τον μόνο που ως σήμερα εκδόθηκε με τα θρησκευτικά του έργα, παρατηρούσε:

"Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι το συναξάρι των νεομαρτύρων είναι πολύ ελλιπές. Όσο κι αν προσπάθησαν άνδρες σοφοί και ακούραστοι με επί κεφαλής τον Αρχιεπίσκοπον Αθηνών και πάσης Ελλάδος Χρυσόστομο Παπαδόπουλο να το ολοκληρώσουν, στάθηκε αδύνατο. Δεν μπόρεσαν, ούτε θα μπορέσουν ποτέ να "συγκλείουν" το "νέφος τούτο των μαρτύρων".

Όλο και κάποιος ξεφεύγει. Και ένας σπουδαίος μεταξύ αυτών, ο Θωμάς Πασχίδης, ο μάρτυρας αυτός της Ελλάδας, ξέφυγε χρόνια τώρα και θάμενε άγνωστος, θαμμένος στην άμμο της Λιβύης, εάν δεν τον ανάσταινε η στοργή, η τόσο συγκινητική, του μικρανεψιού του κ. Θωμά Καζαμία κι εάν δεν τον σμίλευαν τόσο ανάγλυφα η γραφίδα του λαμπρού ερευνητή, του κ. Ι.Μ. Χατζηφώτη, που με τόση ενάργεια έστησε μπροστά μας τη φωτεινή μορφή του εθνομάρτυρα Θωμά Πασχίδη".

Εντυπωσιάζει, ασφαλώς το γεγονός ότι και στο όργανο της Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας "Η Φωνή του Ευαγγελίου" δημοσιεύθηκε άρθρο του Γ. Σ. Φερεντίνου, που με τον τίτλο "Νεομάρτυρες" παρουσίαζε το βιβλίο μου και σημείωνε για την περίπτωση του Θωμά Πασχίδη τα εξής:

"Πλούσια είναι η ιστορία της Εκκλησίας, σε άνδρες και γυναίκες που υπέστησαν βασανισμούς, διωγμούς και θάνατο, επειδή δεν δέχθηκαν ν' αρνηθούν την πίστι στον Χριστό. ΟΙ πρώτοι

χριστιανικοί αιώνες έχουν να παρουσιάσουν πλείστους μάρτυρες της πίστεως. Ειδικά όμως εδώ, στην Ανατολή, η υπαγωγή στους Μωαμεθανούς, προκάλεσε νέους σκληρούς διωγμούς, από τους οποίους, μόνο η προέλευσις στο Ισλάμ μπορούσε να διασώση τους χριστιανούς που με διάφορες αιτίες συλλαμβάνονται. Έτσι αναπτύχθηκε νέα σειρά μαρτύρων οι Νεομάρτυρες, που μαρτύρησαν από την Άλωσι έως και τον περασμένο αιώνα".

Ο κριτικός Στ. Ι. Αρμενάκης, εξ άλλου, έχει γράψει ότι ο "μάρτυρας" Πασχίδης "παρέμενε περίπου άγνωστος και ουσιαστικά αδοξολόγητος". Ο κριτικός των "Επικαίρων" Άργος (Τάκης Μενδράκος) μιλούσε για τον "μαρτυρικό θάνατο της μεγάλης αυτής φυσιογνωμίας". Ο εξαιρετός λογοτέχνης και κριτικός Γιάννης Χατζίνης έχει παρατηρήσει ότι "το τέλος του ήταν μαρτυρικό και προστίθεται ακόμη ένας αγωνιστής, ένας ήρωας, ένας μάρτυς". Ανάλογα κάνει λόγο για τον "μαρτυρικό θάνατό" του ο αείμνηστος Διευθυντής της "Ιστορίας εικονογραφημένης" Δημήτρης Αστερινός χαρακτηρίζοντάς τον "πολύ σημαντική μορφή". Και ο συγγραφέας και κριτικός Άγγελος Φουριώτης σημειώνει πως "ζωή, αγώνες και θυσία ισούνται με το έργο και το έργο με τη ζωή και τους αγώνες του μάρτυρα".

Άλλες κρίσεις: "Όλη η μακρά πολυκύμαντη πορεία και η προσφορά του έξοχου Εκείνου Ηπειρώτη είναι γραμμένη με σεβασμό προς τα κείμενα, από την αρχή, χωρίς κενά, ως τις τελευταίες δραματικές σελίδες του μαρτυρικού θανάτου του το 1890, στο Φεζάν της Λιβύης" (Χρυσάνθη Ζιτσαία). "Και ο μεν Φιλιππίδης σώθηκε, ο Πασχίδης όμως έπειτα από αφάνταστες ταλαιπωρίες, σωματικές και ψυχικές, θανατώθηκε στο Φεζάν της Λιβύης. Μαρτυρικός ήταν ο θάνατός του" (Λέων Ι. Μελάς). "Ο συγγραφέας παρακολουθεί τον Ηπειρώτη, αλλά και τον μεγάλο Έλληνα από την γέννησή του ως το μαρτυρικό θάνατό του στην αφρικανική έρημο" (Άλκης Μυρσίνης - Μάνθος). "Όλη η ζωή του Πασχίδη στάθηκε μια συνεχής προσφορά στην ιδέα της ελευθερίας, που την θέρμαινε η πίστη στον ελληνισμό και την ορθοδοξία και έκφραση αυτής της πίστης είναι και το έργο του" (Λιλή Πρεβελάκη). "Επισφράγισε το έργο του δίδοντας και την ίδια του τη ζωή γι' αυτά που είστε" (Α. Χ. Μαμμόπουλος).

Ωστόσο δεν άργησε και πάλι ο Πασχίδης να περάσει στην άγνοια και τη λήθη, γι' αυτό και επιθυμώ να εκφράσω προς τον Παναγιώτατο Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης κ. Παντελεήμονα τόσο την τιμητική πρόσκληση να λάβω μέρος στις εργασίες του εξαιρετικά σημαντικού αυτού Συνεδρίου της Αποστολικής Εκκλησίας των Θεσσαλονικέων για τη δόξα της Ορθοδοξίας και του Γένους μας, που είναι οι Νεομάρτυρες, και για την ευκαιρία που μου έδωσε να προβάλω έναν λανθάνοντα Νεομάρτυρα από το επίσημο αυτό

εκκλησιαστικό βήμα υποβάλλοντας ταυτόχρονα τη θερμή παράκληση, εφ' όσον η Παναγιώτης του το κρίνει εύλογο, να εισηγηθεί αρμοδίως στην Ιερά Σύνοδο της Εκκλησίας μας και για την επίσημη καταχώρηση της μνήμης του στη χορεία των Νεομαρτύρων, όπως συνέβη και με του Αγίου Γρηγορίου του Ε', που όπως αντιλαμβάνεται ο καθένας κι εκείνη δεν ήταν δυνατό να παραπεμφθεί στην Μεγάλη του Χριστού Εκκλησία.

(Λόγω παρασημοφορίας του Αρχιεπισκόπου Σεραφείμ από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας την ημέρα του Συνεδρίου, ο κ. Χατζηφώτης δεν μπόρεσε να έρθει στο Λιδωρίκι.)

**ΕΙΣΗΓΗΣΗ κ. ΧΡΙΣΤΟΥ Θ. ΚΡΙΚΩΝΗ, ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ
ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΕΝΩΣΕΩΣ
ΘΕΟΛΟΓΩΝ Β. ΕΛΛΑΔΟΣ, ΜΕ ΘΕΜΑ:**

**ΟΜΟΛΟΓΙΑΚΟΣ - ΧΡΙΣΤΟΚΕΝΤΡΙΚΟΣ
ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΩΝ ΜΑΡΤΥΡΙΩΝ ΤΩΝ
ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΩΝ**

Νεομάρτυρες από διακοσίων και πλέον ετών επεκράτησε να ονομάζονται εκείνοι που απέθνησκαν από τα μαρτύρια των Τούρκων, επειδή ομολογούσαν την πίστη τους στον Χριστόν και δεν εδέχοντο να αλλαξοπιστήσουν.

Επειδή όμως μαρτύρια και εξισλαμισμοί είχαν παρατηρηθή από του δωδεκάτου και δεκάτου τρίτου αιώνα και είχαν τον αυτόν φορέα, δηλαδή τον Τούρκο κατακτητή και τα αυτά αίτια, ήτοι τον θρησκευτικό φανατισμό, τη μισαλλοδοξία, το σωβινισμό και την απληστία των Τούρκων, γι' αυτό στον ελληνορθόδοξο χώρο Νεομάρτυρα είναι ορθότερα να ονομάζομε κάθε ομολογητή της πίστεως εις τον Χριστόν, ο οποίος υπέστη μαρτυρικό θάνατο από τους Τούρκους, όχι μόνο κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας από της αλώσεως της Κωνσταντινουπόλεως του 1453, αλλά από τον δωδέκατο αιώνα και εντεύθεν.⁽¹⁾

Οι Νεομάρτυρες συνεδύαζαν κυρίως δύο ιδιότητες, ήταν χριστιανοί και Έλληνες και συγχρόνως ήταν φορείς δύο παραδόσεων, της χριστιανικής ορθοδοξίας και της ελληνικής παραδόσεως, μέσα στις οποίες έζησαν, εβίωσαν τις πνευματικές αξίες τους, τις διεκήρυξαν και εμαρτύρησαν γι' αυτές. Άλλωστε έχει παρατηρηθεί ότι η επιβίωση ενός ατόμου ή ενός έθνους προκειμένου να αντιμετωπίσει τις σκληρές αυτές αντιξοότητες της ζωής πρέπει να διαπνέεται από ιδανικά και κάποια αξιόλογη πνευματική παράδοση, η οποία θα εμπνέει και θα δίνει ιδιαίτερο νόημα και περιεχόμενο στον αγώνα του και να δικαιολογεί τις οποιεσδήποτε οδυνηρές θυσίες στην πορεία της ζωής του. Η ελληνορθόδοξη χριστιανική παράδοση αποτελεί ιστορική πραγματικότητα, η οποία διεδραμάτισε σημαντικό και πρωταρχικό ρόλο στην ανάδειξη των Νεομαρτύρων.

Η Ορθόδοξη Εκκλησία, υποθάλπουσα την αντίδραση στον θρησκευτικό φανατισμό ή σε οποιαδήποτε ηθική πίεση των μουσουλμάνων, υπέθαλπεν εμμέσως την αντίσταση του ελληνικού έθνους. Με τον τρόπο αυτό οι Νεομάρτυρες γίνονταν στην πραγματικότητα και εθνομάρτυρες, όρος ο οποίος χρησιμοποιείται

κατά τους τελευταίους αιώνας κατ' αναλογίαν του όρου των Νεομαρτύρων.⁽²⁾

Και ενώ αμφότεροι, Νεομάρτυρες και Εθνομάρτυρες, συμπίπτουν χρονικά και υπέστησαν μαρτυρικό θάνατο μετά από σκληρά και απάνθρωπα βασανιστήρια από τους Τούρκους, όμως δεν πρέπει να συγχέονται, "δεδομένου ότι πολλοί εθνομάρτυρές μας υπήρξαν ορθόδοξοι κληρικοί και όλοι οι Νεομάρτυρές μας του ελληνικού χώρου Έλληνες", παρατηρεί ο καθηγητής Στ. Παπαδόπουλος⁽³⁾. Αμφότεροι ήταν Έλληνες και χριστιανοί, η μεταξύ τους ειδοποιός διαφορά ήταν η συνείδησή τους.

Στους Νεομάρτυρες το κυριαρχούν στοιχείο στον αγώνα τους γενικότερα και στη στιγμή του μαρτυρικού θανάτου τους ειδικότερα ήταν η ομολογία της πίστεώς τους εις Χριστόν. Αυτό άλλωστε τους επέβαλε η θρησκευτική παράδοσή τους. ΟΙ Νεομάρτυρες ήταν συνήθως νέοι και απλοί άνθρωποι του λαού στους οποίους συμπεριλαμβάνονταν κατώτεροι και ανώτεροι κληρικοί, οι οποίοι με τον μαρτυρικό τους θάνατο προκαλούσαν τη συγκίνηση στους ομοδόξους και επί πλέον τους ενεθάρρυναν να μείνουν σταθεροί στη χριστιανική ορθόδοξη πίστη τους.

Ενώ στους Εθνομάρτυρες, οι οποίοι αγωνίζονταν για την πατρίδα και την Ορθόδοξη πίστη τους, η αγάπη για την πατρίδα ήταν εκείνη που πρωταρχικά τους οδηγούσε στο μαρτύριο και στη θυσία τους, χωρίς να τους λείπει η πίστη εις τον Χριστόν, ούτε η διάθεση να πεθάνουν γι' αυτήν, όμως ο κύριος σκοπός και πρώτιστο έργο τους ήταν ο αγώνας για την απελευθέρωση της πατρίδος τους, παρά το γεγονός ότι αγωνίζονταν ταυτόχρονα για τη θρησκεία τους⁽⁴⁾. Έτσι ατέλειωτη στρατιά ηρώων χριστιανών είχαν τάξει τους εαυτούς τους στην υπηρεσία του ελληνικού έθνους και της Ορθοδόξου Εκκλησίας.

Διαπιστώνεται δηλαδή ότι και οι Νεομάρτυρες και οι Εθνομάρτυρες ήταν στην κοινή συνείδηση μάρτυρες και ότι υπήρχαν σ'αυτούς η θρησκευτική και η εθνική - ελληνική παράδοση, στον καθένα όμως επεκρατούσεν η μία, η θρησκευτική για τους πρώτους, η ελληνική για τους δεύτερους⁽⁵⁾. Η επιδειχθείσα ακλόνητη πίστη αμφοτέρων και η αποφασιστικότητά τους να αγωνισθούν και να θυσιάσθούν χάριν των ανωτέρω ιδανικών προκαλούν βαθύτατη εντύπωση.

Ο αγώνας τους αυτός είχε ως αποτέλεσμα να αναφανεί πλήθος Νεομαρτύρων, λαϊκών και κληρικών, οι οποίοι με την αυτοθυσία τους χάριν της πίστεώς τους εις Χριστόν - της θρησκείας και της πατρίδος την ελευθερία, αναδείχθηκαν αληθείς Νεομάρτυρες και Εθνομάρτυρες με το παράδειγμά τους δε, αναδείχθηκαν μοναδικοί εμψυχωτές των καταδυναστευομένων Ελλήνων χριστιανών.

Βέβαια τα μαρτύριά τους δεν ήταν μεμονωμένα περιστατικά απαντώμενα σε μερικές μόνο πόλεις ή νησιά, αλλά ήταν καθολικό φαινόμενο. Όμοια δηλαδή με αυτά που συνέβαιναν στην Κωνσταντινούπολη συνέβαιναν σε κάθε ελληνική περιοχή ή ορθότερα στο ελληνικό χριστιανικό στοιχείο κάθε περιοχής. Με την καθολικότητα του φαινομένου της αυτοθυσίας των λαϊκών και κληρικών για του Χριστού την πίστη και της πατρίδος την ελευθερία, αποδεικνύεται η ενιαία και αδιάσπαστη ελληνική ψυχική ενότητα. Θα ενόμιζε κανείς ότι οι Έλληνες δια μέσου των αιώνων είχαν ένα κοινό στόμα από το οποίο έβγαине κραυγή ότι οι Έλληνες γεννήθηκαν χριστιανοί και ως Έλληνες χριστιανοί αποφασίζουν να πεθάνουν.

Κατά την μακρά περίοδο της τουρκικής δουλείας, κατά την οποία κυρίως και ανεδείχθησαν οι περισσότεροι Νεομάρτυρες, η Ορθόδοξη Εκκλησία και το υπόδουλο ελληνικό έθνος πέρασαν την κρισιμότερη καμπή της ιστορίας τους. Και αυτό γιατί κατά την περίοδο αυτή επανελήφθησαν οι γνωστοί διωγμοί των ρωμαϊκών χρόνων σε βάρος των χριστιανών και εμφανίσθηκαν οι γνωστοί Νεομάρτυρες της πίστεως, θύματα της τουρκικής θηριωδίας.

Πρέπει να παρατηρηθεί ότι τα περισσότερα μαρτύρια προκαλούσαν όχι μόνο το γενικά παρατηρούμενο στους Νεομάρτυρες πνεύμα της αντιστάσεως εναντίον της βίας και της τυραννίας των Τούρκων, αλλά και ο βαθύς θρησκευτικός ζήλος και η σταθερή και ακλόνητη πίστη τους. Η ομολογία της πίστεως αυτής, η καταπληκτική εμμονή στην ορθόδοξη χριστιανική και ελληνική ιδιότητά τους, η υπομονή και η αξιοθαύμαστη καρτερικότητά τους στα απάνθρωπα βασανιστήρια καθώς και η ανεξικακία τους για τους διώκτες τους, σε συνδυασμό με τις θαυματουργικές ικανότητες τις οποίες διέθεταν, ήταν τα κυριότερα κοινά χαρακτηριστικά των Νεομαρτύρων. Οι περισσότεροι από τους μάρτυρες ονομάσθηκαν Νεομάρτυρες για την ακλόνητη πίστη τους ενώπιον των διωκτών τους και για τον μαρτυρικό θάνατο που υπέστησαν από αυτούς. Μερικοί μάλιστα από τους Νεομάρτυρες επεσκίαζαν κάποτε με τη φήμη τους τις αρετές και τα θαύματά τους, τους παλαιότερους μάρτυρες και αυτά προκαλούσαν την συρροή πιστών κάθε περιοχής της ελληνικής γης. Άλλωστε δεν υπήρξεν ελληνική περιοχή, η οποία να μη ανέδειξε τους Νεομάρτυρές της. Ο λαός παρακολουθούσε και συμμετείχε με πάθος στα μαρτύριά τους γιατί δεν ήταν μόνο αγωνιστές της πίστεως αλλά πολλοί ήταν και αγωνιστές της ελευθερίας της πατρίδος τους. Το πνεύμα αυτό της αυτοθυσίας των Νεομαρτύρων ετόνωνε το ηθικό του αγωνιζομένου υπόδουλου ελληνικού λαού και αποτελούσε παράδειγμα προς μίμηση.

Οι Νεομάρτυρες αυτοί ήταν τα συνήθη θύματα των Τούρκων, οι οποίοι με διάφορες προφάσεις και μεγάλες ευκολίες προέβαιναν αδιάκριτα σε θανατώσεις των χριστιανών Ελλήνων, άλλοτε γιατί

ηρνούντο να αλλαξοπιστήσουν και άλλοτε για τις πιο απίθανες κατηγορίες, οι περισσότερες από τις οποίες ήταν καθαρά συκοφαντίες.

Τα μαρτυρολόγια τους αποτελούσαν τις πιο διαδεδομένες "ψυχοφελείς" διηγήσεις, οι οποίες παρηγορούσαν και ενεθάρρυναν τον υπόδουλο ελληνικό λαό.

Τα λείψανα των Νεομαρτύρων ή τμήματά τους ή ακόμη και αντικείμενά τους, που με ζήλο συνήθως και με αδρά αμοιβή στους Τούρκους κατόρθωναν να αποκτήσουν οι Έλληνες, φυλάσσονταν ως κειμήλια σε ιερούς χώρους. Αυτά εκρησιμοποιούντο κατά καιρούς σε περιοδείες διαφόρων ελληνικών περιοχών για να θερμάνουν την πίστη των υποδούλων Ελλήνων και να τους δώσουν δύναμη για να αντιμετωπίσουν τους τυράννους κατακτητές.

Εδώ πρέπει να αναφερθεί ότι, όπως είναι γνωστόν, οι Τούρκοι εστερούντο πολιτικής και κυρίως νομικής οργανώσεως και ως συνέπεια αυτού δεν ήταν δυνατόν να αναπτύξουν σαφή πολιτική και δικαστική θέση απέναντι των υποδούλων λαών. Είχαν, εξ άλλου, ανεπτυγμένη σε υψηλό βαθμό απέραντη μισαλλοδοξία και στυγνό θρησκευτικό φανατισμό και γι'αυτό προέβαιναν σε ποικίλες φρικαλεότητες και αφάνταστα μαρτύρια σε βάρος των χριστιανών, παρά το γεγονός ότι είχε εκδοθή το σχετικό Βεράτιο και είχε χορηγηθή από τον Μωάμεθ τον Πορθητή στον Γεννάδιο Σχολάριο, πρώτο πατριάρχη των χριστιανών μετά την άλωση.

Τρεις ήταν κυρίως οι βασικοί λόγοι που επέβαλαν την συμπεριφορά αυτή των Τούρκων και που αποτελούν και τα κύρια αίτια του εξισλαμισμού και τα αίτια του μαρτυρίου εκείνων που ηρνούντο να αλλαξοπιστήσουν, κατά τους ειδικούς μελετητές της ιστορίας της περιόδου αυτής. Και αυτοί που επέβαλαν τον εξισλαμισμό προέρχονταν:

α) Από τη θρησκευτική μωαμεθανική συνείδηση, σύμφωνα με την οποία οι Τούρκοι έπρεπε από τη μία να περιφρονούν τους άπιστους και από την άλλη με κάθε τρόπο, ακόμη και βίαια μέσα, έπρεπε να τους αναγκάζουν να δεχθούν τον Μωαμεθανισμόν, φθάνοντας μέχρι το μαρτύριο για όσους δεν εδέχοντο να εξισλαμισθούν⁽⁶⁾.

β) Από την εθνική συνείδηση των Τούρκων, κατά την οποία οι εξισλαμιζόμενοι υπόδουλοι Έλληνες γενόμενοι Τούρκοι, εμείωναν έτσι τον αριθμό των εθνικών αντιπάλων τους. Με τον εξισλαμισμό αυτό οι Τούρκοι "απεμάκρυναν αυτούς ου μόνον εκ της χριστιανικής των πίστεως, αλλά και της μετ' αυτής αρρήκτως συνδεδεμένης εθνικής των συνειδήσεως".⁽⁷⁾

γ) Από την οικονομική απληστία των Τούρκων οι οποίοι, γνωρίζοντας ότι οι χριστιανοί συνήθως δεν θα υποχωρούσαν στις πιέσεις για εξισλαμισμό και ότι θα οδηγούντο μετά την ομολογίαν της

πίστεώς τους στο μαρτυρικό θάνατο, υπελόγιζαν να αρπάζουν όλα τα περιουσιακά στοιχεία των μαρτύρων.

Γι' αυτούς τους παραπάνω λόγους, έπρεπε ανάλογα με τις περιπτώσεις να εφευρίσκονται κάθε φορά διάφορα προσχήματα και αφορμές για να καλύπτουν τους πραγματικούς λόγους που παρακινούσαν τους Τούρκους στις ενέργειές τους αυτές.

Εξ άλλου είναι γνωστό ότι οι διάφορες αφορμές ήταν κατά κανόνα πάντοτε οι ίδιες και τις περισσότερες φορές - αν όχι πάντοτε - ήταν ψευδείς και ανυπόστατες σε βάρος των χριστιανών τακτική των Τούρκων γνωστή ως "αβανία".⁽⁸⁾

Έχει παρατηρηθεί ότι πολλές φορές τα αίτια και οι αφορμές που παρακινούσαν τους Τούρκους να επιβάλουν στους χριστιανούς - στους Νεομάρτυρες - τα πιο φρικτά μαρτύρια συμπλέκονται. Το βασικό πάντως, κατά τους ειδικούς μελετητές της περιόδου αυτής, ήταν κυρίως η μισαλλοδοξία και ο θρησκευτικός φανατισμός των Τούρκων, οι οποίοι, με διάφορα απάνθρωπα μέσα εξανάγκαζαν τους χριστιανούς να αρνηθούν τη χριστιανική Ορθόδοξη πίστη τους και να εξισλαμισθούν⁽⁹⁾. Αρνούμενοι δε οι χριστιανοί να αλλαξοπιστήσουν, οδηγούντο ενώπιον Τούρκων ιεροδικαστών και χωρίς κάποια νομική διάταξη ή συγκεκριμένη διαδικασία "εδικάζοντο και κατεδικάζοντο" σε θάνατο με συνοπτική, θα λέγαμε, διαδικασία. Σ'αυτήν την περίπτωση ανήκει η πλειονότητα, αν όχι η ολότητα των κληρικών Νεομαρτύρων, αλλά και των λαϊκών τους εξητέιτο η άρνηση της χριστιανικής Ορθόδοξης πίστεως και η ένταξή τους στον ισλαμισμό, προκειμένου να σώσουν τη ζωή τους.

Αυτούς τους μάρτυρες η Εκκλησία αναγνωρίζει, τιμά και ονομάζει Νεομάρτυρες για να διακρίνονται από τους μάρτυρες της αρχαίας Εκκλησίας.

Η θυσία των Νεομαρτύρων ήταν τόσο συγκλονιστικό γεγονός, ώστε συνετάρασεν όλους τους χριστιανούς, παράλληλα δε τους ενίσχυνε απέναντι στην καταπιεστική συμπεριφορά των Τούρκων, και όσοι είχαν ευαισθησία σε θέματα πίστεως ενεδυναμούντο και ενεθαρρύνοντο να ομολογήσουν την πίστη τους εις Χριστόν.

Συνεπώς το γεγονός του μαρτυρίου, επειδή ήταν μεγαλειώδες, συγκλόνιζε όλους, αλλά δεν παρακινούσε όλους γι' αυτή τη δραστηριότητα. Οι Νεομάρτυρες ανεδεικνύοντο συχνότερα από τους Εθνομάρτυρες και αποτελούσαν το μόνιμο ισχυρό κίνητρο και τη συνεχή ενισχυτική δύναμη κατά τη μαύρη εκείνη περίοδο της δουλείας.

Η ενσυνείδητη θυσία των Νεομαρτύρων απέβη μοναδικό παράδειγμα προς μίμηση για εκείνους που ήταν διατεθειμένοι να ακολουθήσουν τη θυσία των Νεομαρτύρων.

Όπως άλλωστε είναι γνωστό, οποιαδήποτε μεγάλη θυσία και προσφορά έχει απαραίτητως αγαθά αποτελέσματα και καλούς καρπούς. Στην περίπτωση των Νεομαρτύρων ήταν ευνοϊκότερη η μίμηση της θυσίας τους, γιατί σχεδόν σε όλες τις περιοχές του ελληνικού χώρου υπήρξαν Νεομάρτυρες, οι οποίοι εθυσιάζοντο για την ορθόδοξη πίστη τους και παράλληλα για την εθνική συνειδήσή τους, ήτοι για την απελευθέρωση της πατρίδος τους. Η διαφορά εντοπίζεται μόνο ως προς τον τρόπο της θυσίας τους, αφού οι Νεομάρτυρες οδηγούντο οπωσδήποτε σε βέβαιο θάνατο, ενώ οι εθνομάρτυρες ηγωνίζοντο για να νικήσουν, να επιβιώσουν, προσφέροντες ενδεχομένως προς το σκοπό αυτό και την ίδια τη ζωή τους ⁽¹⁰⁾, όπως ο Κ. Παλαιολόγος κ.π.ά.

Ενδιαφέρουσα είναι η διαπίστωση ότι οι Νεομάρτυρες δεν ήταν οπωσδήποτε και Εθνομάρτυρες, γιατί με τη θυσία τους ομολογούσαν πρωτίστως την πίστη τους εις Χριστόν, γενόμενοι όμως έτσι και εμψυχωτές των Εθνομαρτύρων.

Και όπως χαρακτηριστικά παρατηρεί ο Άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης, η εμφάνιση των Νεομαρτύρων αναζωογονεί την κλονιζομένη πίστη των συγχρόνων χριστιανών, οι οποίοι βλέπουν και, κατά κάποιο τρόπο, ζουν και αυτοί τα μαρτύρια των Νεομαρτύρων. Ο Θεός οικονομεί κατά τέτοιο τρόπο τα πράγματα ώστε οι Νεομάρτυρες όχι μόνο να επιβεβαιώνουν την ακράδαντη πίστη στον Τριαδικό Θεό με τα βασανιστήρια - μαρτύρια, αλλά και να επισφραγίζουν την όλη ορθόδοξη πίστη των χριστιανών με τον ίδιο μαρτυρικό θάνατό τους.

Σχετικά και ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος επιβεβαιώνει τούτο λέγοντας: *"δια τούτο και ανέμειζεν (ο Θεός) τω πλήθει τους αυτό πιστεύοντας, ίνα μεταδώμεν αλλήλους της ημετέρας συνέσεως"* ⁽¹¹⁾.

Τούτο μάλιστα εξαιρετως εξοικονόμησεν ο Θεός να γίνει με τους Νεομάρτυρες οι οποίοι ανατραφέντες μεταξύ των αλλοπίστων, εκήρυξαν με μεγάλη παρρησία ότι η πίστη είναι απλανής και αληθινή και ομολόγησαν ότι ο Ιησούς Χριστός είναι Υιός του Θεού και Θεός αληθινός. Και την ομολογίαν τους αυτή εβεβαίωσαν όχι μόνο με το αίμα τους που έχυσαν, αλλά και με τα θαύματα που διενήργησε δι' αυτών η Χάρις του Θεού κατά το μαρτύριό τους και μετά την τελείωσή τους. Επί πλέον πολλοί Νεομάρτυρες εκήρυξαν στους αλλόπιστους την αλήθειαν του Ευαγγελίου, ανεξάρτητα από το πιο αποτέλεσμα είχε το κήρυγμά τους.

Οι Νεομάρτυρες εις την ιστορίαν της Εκκλησίας, δεν ήταν κατώτεροι των αρχαίων μαρτύρων, ούτε κατά την παρρησίαν τους ενώπιον των τυράννων, ούτε κατά την ομολογίαν της πίστεώς τους, ούτε κατά τα μαρτύρια και τα θαύματά τους, απλώς ήταν νεότεροι κατά το χρόνο του μαρτυρίου τους και όχι κατά τα μαρτύριά τους,

κατά τα οποία είναι και αυτοί παλαιοί. Και ακόμη αγωνίσθηκαν εναντίον της μονοθεΐας των αλλοπίστων και όχι εναντίον της ειδωλολατρίας.

Η Αγία του Χριστού Εκκλησία δοξάζεται όχι μόνο με τους παλαιούς μάρτυρες αλλά και με τους καινούργιους, τους Νεομάρτυρες, και ως φιλόστοργος και φιλόπαις μητέρα χαίρεται και καυχείται και για τα δύο παιδιά της. Και όπως η πνευματικώς γεννήσασα αυτούς Ορθόδοξη Εκκλησία είναι αγία και ευάρεστος στο Θεό, και ταμιάχος της θείας Χάριτος του Αγίου Πνεύματος, έτσι κι αυτοί οι μάρτυρες είναι άγιοι και ευάρεστοι στο Θεό όποια είναι η μητέρα τέτοια είναι και τα παιδιά της και όποια τα παιδιά της τέτοια και η μητέρα τους όποιος ο καρπός τέτοιο και το δένδρο και όποια τα αιτιατά, τέτοια και τα αίτια ⁽¹²⁾.

Οι δοκιμασίες και τα άλλα κακά έχουν επιτραπέι από το Θεό στους πιστούς για να αποδειχθεί η υπομονή τους και η σταθερότητα της πίστεώς τους εις τον Χριστόν. Διότι η αγία ζωή τους γεννά και στερεώνει την Αγία Πίστη, αφού το ένα είναι συστατικό του άλλου, κατά τον Ιωάννη Χρυσόστομο. Ο ίδιος ο ιερός πατήρ παρατηρεί ότι *"είναι προτιμότερον να υποφέρετε δια την αγάπην του Χριστού, αλλά και θαυμασιώτερον και ανώτερον από το να ανασταίνετε νεκρούς και να κάνετε θαύματα"*. Και τούτο γιατί στα θαύματα χρεώστες γίνονται οι θαυματουργούντες εις Χριστόν, ο οποίος τους έδωκε τη δύναμη να θαυματουργήσουν, ενώ στα παθήματα δια τον Χριστόν χρεώστης γίνεται ο ίδιος ο Χριστός για τους πάσχοντες χάριν αυτού, *«εκεί μεν οφειλέτης ειμί, ενταύθα δε οφειλέτην έχω Χριστόν»*.

Κατά τον Γρηγόριον Θεολόγον *«το μετά Χριστού πάσχειν και υπέρ Χριστού, του μετ' άλλων τρυφάν αιρετώτερον»* ⁽¹³⁾.

Η μεγαλύτερη τιμή που γίνεται στους Νεομάρτυρες κατά τον Νικόδημον Αγιορείτη, είναι η μίμηση στο έργο του Χριστού και η υπομονή εις το μαρτύριο για το όνομα του Χριστού. *"Τιμή μάρτυρος, μίμησις μάρτυρος"* λέγει ο Χρυσόστομος. Έτσι ανταποκρίνεται καλύτερα στους λόγους του Κυρίου *"ος δ'αν απολέση την ψυχήν αυτού ένεκεν εμού, ευρήσει αυτήν"* ⁽¹⁴⁾.

Και αν ο Θεάνθρωπος έγινε μάρτυρας της θεότητας του Υιού του εις τον Ιορδάνην και το όρος Θαβώρ, πόσο πιο σημαντικό και άξιο κάθε θυσίας είναι το μαρτύριο του πιστού για την Αγία Τριάδα και για την αγάπη και πίστη εις Χριστόν *"γίνεσθέ μοι μάρτυρες και εγώ μάρτυς λέγει Κύριος ο Θεός"* ⁽¹⁵⁾.

Οι Νεομάρτυρες με το μαρτύριό τους απέδειξαν έμπρακτα την τελεία πίστη και αγάπη τους στον Τριαδικό Θεό, και με το αίμα του μαρτυρικού θανάτου τους ευαρέστησαν το Χριστό, εξέπληξαν τους αγγέλους, εύφραναν τους αγίους, εταπείνωσαν τους δαίμονες, ελύπησαν τους αλλόπιστους, παρηγόρησαν τους εν θλίψει αδελφούς,

εχαροποίησαν την Εκκλησία του Χριστού, η οποία στερεώθηκε με το αίμα τους και γι' αυτό η Εκκλησία στεφανώνει και τιμά τη μνήμη τους, κατά τον Νικόδημο τον Αγιορείτη ⁽¹⁶⁾.

Οι Νεομάρτυρες, αν και ανήκουν στο συνήθη τύπο των χριστιανών, παρουσίαζαν ακέραιο χαρακτήρα, εκκλησιαστικό φρόνημα, πίστη σταθερή στον Τριαδικό Θεό και ιδίως στον Χριστό. Επεδείκνυαν αξιοθαύμαστη ευψυχία τόσο κατά τη διάρκεια των εξαντλητικών ανακρίσεων ενώπιον των ανακριτών τους όσο και καρτερικότητα κατά τη διάρκεια των σκληρών βασανιστηρίων τους, τα οποία προκαλούσαν το θαυμασμό των λοιπών χριστιανών. Η παρρησία και η σταθερότητα αυτή των Νεομαρτύρων προέρχεται βασικά από τη βαθειά και ακλόνητη πίστη τους στον Χριστόν. Γιατί θεωρούσαν ότι η πίστη τους στον Χριστόν για την οποία οδηγούντο στο μαρτύριο ήταν το σπουδαιότερο και πλουσιότερο αγαθό και ότι η υψίστη τιμή και δόξα τους ήταν η μέλλουσα εν Χριστό ζωή. Αποκορύφωμα δε της παρρησίας και της σταθερότητος της πίστεώς τους ήταν η περιφρόνηση που επεδείκνυαν για το μαρτύριό τους και η προσδοκία αποκτήσεως της αιωνίου ζωής ⁽¹⁷⁾. Αρκετοί από τους Νεομάρτυρες μετά το μαρτυρικό τους θάνατο τιμήθηκαν ως άγιοι από την Εκκλησία...

Λόγω ακριβώς της ομολογίας του ονόματος του Χριστού, αλλά και της προσφοράς του αίματός τους χάριν του Χριστού, το Μαρτύριο των Νεομαρτύρων έχει Χριστοκεντρικό χαρακτήρα. Οι Νεομάρτυρες της πίστεως φέρουν τον ονειδισμό του Χριστού, περιφρονούν τη φιλία του κόσμου αυτού, γίνονται μισητοί ακόμη και από τους οικείους τους για να ακολουθήσουν την μαρτυρική πορεία, που θα τους οδηγήσει στο θάνατο για να κερδίσουν το Χριστό, σύμφωνα με το "πάντες οι μαρτυρήσαντες ετελειώθησαν δια της εις Χριστόν πίστεως και εβάστασαν τον ονειδισμόν του Χριστού". Εξ άλλου ο ιερός υμνογράφος θαυμάζοντας το μαρτύριο των Νεομαρτύρων δια την αγάπην του Χριστού αναφωνεί «*ου διωγμός, ου λιμός, ου γυμνότης, ου κίνδυνος, ουδέ θάνατος όλους τους θείους αθλοφόρους της αγάπης του Χριστού διεχώρισεν*» ⁽¹⁸⁾, εφ' όσον όλοι «*οι θέλοντες ευσεβώς ζην εν Χριστώ Ιησού διωχθήσονται*» ⁽¹⁹⁾.

Η πίστη εις Χριστόν, κατά ταύτα, αποτελεί τον βασικό λόγο του μαρτυρίου, το οποίο χορηγείται ως προνόμιο στους εκλεκτούς και αποτελεί την υψηλότερη έκφραση της υπακοής στον Θεό' ο μάρτυρας ζει το μαρτύριο ως καθημερινό βίωμα, παραδίδοντας τον εαυτό του εις θάνατον δια τον Χριστόν. Ο μαρτυρικός θάνατος του Νεομάρτυρα είναι η επισφράγιση και η μεγαλειώδης έκφραση του αναιμάκτου μαρτυρίου' για την αγάπη και την πίστη του στον Χριστό υπομένει χαίρων «*δεσμοτήρια και δεσμά και συκοφαντίας και εξορίας και άλλας ταλαιπωρίας απάσας*» ⁽²⁰⁾. Ο μαρτυρικός θάνατος αναβιβάζει τον

μάρτυρα στο αγγελικό αξίωμα, ανοίγει τις πύλες του ουρανού στην ένδοξη τελείωση ενώπιον του Θεού.

Ο Άγιος Γρηγόριος ο Νύσσης ερμηνεύοντας τον μακαρισμό των "δεδιωγμένων" παρατηρεί ότι *"ιδού το πέρας των κατά Θεόν αγώνων, το των πόνων γέρας, το των ιδρώτων έπαθλον, το της εν ουρανοίς βασιλείας αξιωθήναι... διωχθόμεν ίνα δράμωμεν... προς το βραβείον ημών της άνω κλήσεως ο δρόμος έστω ' τι το βραβείον: Τις ο στέφανος; Ου μοι δοκεί άλλο τι είναι παρ' αυτόν τον Κύριον... Αυτός γαρ έστι και αγωνοθέτης των αθλουμένων και στέφανος των νικώντων"* ⁽²¹⁾. Η μεγαλειώδης στάση των χριστιανών μαρτύρων ενώπιον των διωκτών τους εκφράζεται επίσης κατά τρόπο χαρακτηριστικό με τα όσα λέγονται στην προς Διόγνητον επιστολή *"Αγαπάσι πάντα και υπό πάντων διώκονται... Αγνοούνται και κατακρίνονται ' θανατούνται και ζωοποιούνται. Πτωχέουσι και πλουτίζουν πολλούς... Ατιμούνται και εν ταις ατιμίαις δοξάζονται βλασφημούνται και δικαιούνται. Λοιδορούνται και ευλογούσι... Αγαθοποιούντες ως κακοί κολάζονται κολαζόμενοι, χείρουσι ως ζωοποιούμενοι. Υπό Ιουδαίων ως αλλόφυλοι πολεμούνται και υπό Ελλήνων διώκονται και την αιτίαν της έχθρας ειπείν οι μισούντες ουκ έχουσιν"* ⁽²²⁾.

Το μαρτύριο του κάθε μάρτυρα προϋποθέτει απαρασάλευτο εμμονή στην ορθόδοξο πίστη, θαρραλέα ομολογία ενώπιον των διωκτών και διαπρύσια διακήρυξη της αληθείας του Χριστού, για να έχει εφαρμογή ο λόγος του Κυρίου *"ο μάρτυς μου ο πιστός"* ⁽²³⁾. Άλλωστε φωτοστέφανος μαρτυρίου δεν είναι δυνατόν να κοσμεί κεφαλήν ψευδομάρτυρα αιρετικού ή μή χριστιανού.

Αληθινοί μάρτυρες αναδεικνύονται μόνον εντός της Εκκλησίας, η οποία ως ταμιούχος της αλήθειας και της θείας Χάριτος απεργάζεται τους αγίους και έτσι η έννοια του μαρτυρίου συνδέεται στενά με την έννοια της αγιότητας. Κανείς δεν μπορεί να ανακηρυχθεί γνήσιος μάρτυρας παρά μόνον εντός της Εκκλησίας από την οποία προέρχονται μάρτυρες πιστοί και αληθινοί.

Χαρακτηριστικά γνωρίσματα της Εκκλησίας του Αρχιμάρτυρα Χριστού είναι το μαρτύριο και η αγιότητα. Πολύ ενδιαφέρονται είναι τα όσα λέγει ο μάρτυρας της Εκκλησίας Κυπριανός' *"Martyr esse nonpotest, qui in Ecclesia non est"* (δεν μπορεί να είναι μάρτυρας αυτός που δεν ανήκει στην Εκκλησία) ⁽²⁴⁾.

Σχετικά είναι επίσης και τα όσα αναφέρει ο Ωριγένης, ο οποίος δέχεται ότι μάρτυρες αναδεικνύονται τα μέλη της Εκκλησίας, τα οποία *"προτίθενται υπέρ ευσεβείας αποθνήσκουν προτιμώντες τον μετ' ευσεβείας θάνατον του μετά ασεβείας ζήν"* ⁽²⁵⁾. Ανάλογα παρατηρεί και ο Άγιος Αυγουστίνος, λέγων ότι *"δεν είναι γνήσιοι μάρτυρες όσοι (αιρετικοί) δεν έχυσαν το αίμα τους υπέρ της ορθής πίστεως"* ⁽²⁶⁾.

Και από της απόψεως αυτής η Εκκλησία τιμά και αναγνωρίζει μόνον όσους εμαρτύρησαν εντός της Ορθοδόξου Εκκλησίας, η οποία προκαθήμενη της αληθείας, προβάλλει στενά συνδεδεμένη με το μαρτύριο και δεν νοείται χωρίς το πλήθος των αγίων και ενδόξων μαρτύρων. Το μαρτύριο υπέρ του ονόματος του Χριστού είναι το ύψιστο προνόμιο της Εκκλησίας, η οποία διωκομένη αναδεικνύει πλήθος καλλινίκων μαρτύρων, και δεν νοείται εκτός της Ορθοδόξου Εκκλησίας. Γι' αυτό και η Εκκλησία δεν αναγνωρίζει καμμμία εκδήλωση τιμής στους λεγομένους μάρτυρας των αιρετικών, τους οποίους χαρακτηρίζει "αλλοτρίους του Θεού" ⁽²⁷⁾, εφ' όσον αρνούνται τον Χριστόν στην πίστη του οποίου αναδεικνύονται οι πραγματικοί μάρτυρες, γ' αυτό και δικαιούνται τιμής.

Ο ιερός Χρυσόστομος τονίζει ότι καμμμία κοινωνία δεν μπορεί να υπάρχει με τους αιρετικούς ούτε στη ζωή ούτε μετά θάνατον' ακόμη και οι τάφοι των ορθοδόξων πρέπει να απέχουν εκ του "πονηρού γειτονήματος" των αιρετικών ⁽²⁸⁾, αφού το μαρτύριο στον έξω της Εκκλησίας κόσμο είναι ανύπαρκτο.

Στην πατερική γραμματεία υπάρχει πληθώρα αναφορών με τις οποίες ο μαρτυρικός θάνατος των αιρετικών δεν αναγνωρίζεται ως μαρτύριο, ενώ των εθνικών χαρακτηρίζεται ως "θάνατος κενός" ⁽²⁹⁾.

Γι' αυτό οι οποιοσδήποτε θρησκείες του κόσμου, τα ποικίλα φιλοσοφικά συστήματα και οι διάφορες ιδεολογίες δεν προσφέρονται ως χώροι αναδείξεως μαρτύρων. Μπορεί οι ήρωες και οι πρωτοπόροι των ποικίλων ιδεολογιών να θαυμάζονται από τους οπαδούς τους, όμως δεν μπορούν να αναγνωρίζονται και να τιμώνται ως μάρτυρες από την Εκκλησία, δεδομένου ότι δεν απέθαναν για την πίστη τους στον Εσταυρωμένο Χριστό και ούτε ομολόγησαν Αυτόν.

Έτσι το μαρτύριο είναι ανύπαρκτον εκτός της Εκκλησίας και συνδέεται στενά μόνο με τους διωγμούς εναντίον των πιστών του Χριστού και την ομολογία και τον μαρτυρικό θάνατό τους για τον Χριστόν.

Κατά την πατερική θεολογία το μαρτύριο εμπνέεται από την σταυρική θυσία του Κυρίου, χάριν του οποίου οι μάρτυρες καταφρονούν τον θάνατον.

Εκατομμύρια μαρτύρων για την πίστη τους στο Χριστό αναφέρεται ότι υπάρχουν ακόμη και σήμερα από άθεα ή αντορθόδοξα καθεστώτα, ενώ κανείς δεν αναφέρεται να απέθανε π.χ. για τη φιλοσοφία του Σωκράτη. Σχετικά ο φιλόσοφος και μάρτυρας Ιουστίνος αναφέρει χαρακτηριστικά ότι ο θάνατος του Σωκράτη, ο οποίος προκάλεσε το θαυμασμό όλου του κόσμου και έγινε υπέρ μιας ανθρώπινης φιλοσοφικής ιδεολογίας, με κανένα τρόπο δεν μπορεί να παραβληθεί προς το μεγαλείο της σταυρικής θυσίας και του μαρτυρικού θανάτου του θεανθρώπου Ιησού Χριστού. Και τούτο, γιατί στερείται του

στοιχείου της ομολογίας της χριστιανικής αληθείας και της αγιότητας, στοιχεία που χαρακτηρίζουν τον αληθινό μάρτυρα του Χριστού.

Και σαν συνέπεια αυτού κανένας άνθρωπος δεν πείσθηκε από τον Σωκράτη να πεθάνει για τη διδασκαλία του, πλην του ίδιου, ενώ για τη διδασκαλία του Θεανθρώπου και την πίστη στην αποκαλυφθείσα αλήθεια του Χριστού όχι μόνο φιλόσοφοι, φιλόλογοι και διάφοροι επιστήμονες άλλων ειδικοτήτων επείσθησαν, αλλά και εκατομμύρια απλοϊκοί άνθρωποι, χειροτέχνες και εργάτες και λοιποί ιδιώτες περιφρόνησαν τιμές, αγνόησαν δόξα και αδιαφόρησαν ακόμη και για το θάνατο⁽³⁰⁾.

Η προσφερόμενη θυσία για τον Υιόν του ανθρώπου παραμένει ασύγκριτη έναντι κάθε άλλης ευγενικής θυσίας, γιατί η μαρτυρία του μάρτυρα προϋποθέτει τη μαρτυρία Εκείνου, ο οποίος *"εις τούτο γεγέννηται και εις τούτο ελήλυθεν εις τον κόσμον, ίνα μαρτυρήση τη αληθεία"*⁽³¹⁾. Κατά την πατερική θεολογία συνεπώς το μαρτύριο εμπνέεται από τη σταυρική θυσία του Χριστού, χάριν του οποίου οι μάρτυρες καταφρονούν τον θάνατον.

Μετά το σταυρικό θάνατο του Αρχιμάρτυρα Χριστού αναδεικνύονται μυριάδες μαρτύρων της πίστεώς τους σ'αυτόν. Γι' αυτό και η Εκκλησία ψάλλει *"παθών εκουσίως, Μαρτύρων θεία στρατεύματα, πίσει, εναθλείν παρεσκεύασεν"*⁽³²⁾.

Οι θλίψεις των διωγμών και τα μαρτύρια είναι ο ιερός κλήρος των πιστών εις Χριστόν⁽³³⁾.

Οι χριστιανοί μάρτυρες, στοιχούντες εις την θείαν εντολήν θυσιάζονται και χωρίς να προβάλλουν άμυναν εναντίον των διωκτών τους, ομολογούν *"ένεκα σου θανατούμεθα όλην την ημέραν, ελογίσθημεν ως πρόβατα σφαγής"*⁽³⁴⁾.

Έτσι οι μάρτυρες της Ορθοδόξου πίστεως προσφέρουν τη ζωή τους υπέρ της *"καλής ομολογίας"*, ακολουθώντας το παράδειγμα του Κυρίου ο οποίος πρώτος *"εμαρτύρησε την καλήν ομολογίαν"* την οποίαν διεκήρυξε πριν από τη σταυρική θυσία και αυτή ήταν ότι ήλθε στον κόσμο για να *"μαρτυρήση τη αληθεία"*⁽³⁵⁾.

Η *"καλή ομολογία"* των μαρτύρων για την εν Χριστώ αποκαλυφθείσα αλήθεια εμπεριέχεται στην ομολογιακή φράση *"χριστιανός ειμί"* και εσήμαινε σταθερή πίστη στον Χριστό και αμετακίνητη εμμονή στα δόγματα της Εκκλησίας είχε δε ως αποτέλεσμα τον *"εν φόνω μαχαίρας"* θάνατον⁽³⁶⁾.

Από τη θεολογία του μαρτυρίου συνάγεται ότι δεν μπορεί να υπάρξει αληθινός μάρτυρας χωρίς τη συνεχή *"καλή ομολογία"* η ζωή του πραγματικού πιστού είναι μια συνεχόμενη μεγάλη ομολογιακή πορεία, που ίσως συχνά καταλήγει στο μαρτύριο του αίματος⁽³⁷⁾.

Κατά τους μεταγενέστερους μάλιστα χρόνους, η ομολογία *"χριστιανός ειμί"* αποδίδεται από τους Νεομάρτυρες με ανάλογη

φράση "Εγώ χριστιανός γεννήθηκα και χριστιανός θέλω να πεθάνω". Στις δελεαστικές προτάσεις των αντιχρίστων Μωαμεθανών, οι Νεομάρτυρες ακολουθούντες τους αθλητές των κατακομβών της αρχαίας Εκκλησίας επαναλαμβάνουν τη γνώριμη απαίτηση "τον Ιησού μου θέλω". "Εγώ τον Ιησού μου δεν τον αρνούμαι, χριστιανός γεννήθηκα, χριστιανός θέλω να πεθάνω... Χριστιανός, χριστιανός, χριστιανός" ⁽³⁸⁾. Οι μάρτυρες ενώπιον των διωκτών τους δεν αναφέρονταν ούτε στο αξίωμά τους, ούτε στις γνώσεις και τη σοφία τους' δεν πρόβαλαν αντίσταση στη βία των διωκτών τους, εστέκοντο άοπλοι απέναντί τους και δεν ικανοποιούσαν καμιά περιέργεια των ανακριτών τους. Έμεναν σταθεροί στην ομολογία τους αποβλέποντες στην ουράνιο πορεία τους, διώκοντες "το βραβείον της άνω κλήσεως". Έδιναν στερεότυπα την υπέρ του Χριστού ομολογία "χριστιανός είμι" και αποδεικνύονταν μεγαλοφωνότατοι κήρυκες της πίστεως με την προσφορά του αίματός τους ⁽³⁹⁾. Και αυτή η ομολογία αντηχεί από εκατομμύρια ομοδόξων αδελφών σε κάθε γωνιά της γής, όπου συνεχίζονται ακόμη και σήμερα απηνείς διωγμοί από τους εχθρούς της Ορθοδοξίας. Αυτήν την ομολογιακή πορεία υπέρ του Ιησού Χριστού επορεύθησαν όλοι οι Νεομάρτυρες, πρόγονοι των σημερινών Ελλήνων, με επικεφαλής τον άγιον Νεομάρτυρα και Ιερομάρτυρα Πατριάρχη Γρηγόριο Ε', το μαρτύριο του οποίου συνεδέθη με την εθνική παλιγγενεσία. Η αρνητική απάντηση του Πατριάρχη στις θρασυτάτες προτάσεις των αξιωματούχων Τούρκων να δεχθεί τον ισλαμισμό για να γλυτώσει τη θανατική καταδίκη ήταν, όπως άρμοζε σε ορθόδοξο Έλληνα ιεράρχη' "μάταιοι οι λόγοι σας, κάμετε το έργο σας, ο Πατριάρχης των χριστιανών αποθνήσκει μόνο χριστιανός" ⁽⁴⁰⁾ και έτσι οδηγήθηκε στο ικρίωμα για να υποστεί τον δι' αγχόνης θάνατον.

Η μαρτυρική αυτή ομολογία αντηχεί ως παγκόσμιο και παγκριστιανικό κήρυγμα αληθείας, παρρησίας και ελέγχου σ' όλο τον χριστιανικό και μή κόσμο Ανατολής και Δύσης.

Η θυσία των Νεομαρτύρων για την Ορθόδοξη πίστη πρέπει να αποτελεί δίδαγμα για όλους τους μεταγενέστερους και σύγχρονους Έλληνες. Ιδιαίτερα σήμερα προβάλλεται άμεση η ανάγκη να αναφανούν και αναφερθούν νεοφανείς καλλίνικοι μάρτυρες της Ορθοδοξίας οι οποίοι ακολουθούντες την οδόν της τελειώσεως του εσταυρωμένου Χριστού, αναδεικνύονται "άγγελοι" και "πάρεδροι Χριστού" και "θείας φύσεως κοινωνοί" ⁽⁴¹⁾.

Την ισόβια και μόνιμη ομολογία του ονόματος του Ιησού Χριστού καλούμεθα από τον Ιωάννη Χρυσόστομο να ακολουθήσουμε όλοι με τις φράσεις του "Μετά παρρησίας την πίστιν ομολογώμεν... άπαντα μετά πολλής της σοφίας και της παρρησίας τα των χριστιανών ανυμνώμεν... μη δια ρημάτων δε μόνον, αλλά και των δια πραγμάτων

αυτών τούτο ποιούμεν και βίον άξιον της ομολογίας διά πάντων τον Δεσπότην ημών δοξάζοντες απολαύσωμεν και της ενταύθα και της εκεί τιμής..."⁽⁴²⁾.

Βιβλιογραφία:

1. Βλ. σχετικά έργα Νικοδήμου του Αγιορείτου. "Νέον Μαρτυρολόγιον". Αθήναι 1961, και Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου. Οι Νεομάρτυρες, Αθήναι 31970, Ι. Περαντώνη "Λεξικόν Νεομαρτύρων". τ. 1-3. Αθήναι 1972, Στ. Παπαδόπουλου, Οι Νεομάρτυρες και το δούλον γένος, Αθήναι 1974, σ. 24-28, Χρ. Κρικώνη, Η Ορθόδοξος Εκκλησία πρωταγωνιστής της εθνεγερσίας του 1821, Κληρικοί Νεομάρτυρες - Εθνομάρτυρες, Θεσσαλονίκη 1991, σ. 71ε και Σπ. Μπιλάλη, Οι μάρτυρες της Ορθοδοξίας, τ. Α'. Η θεολογία του Μαρτυρίου, Αθήναι 1973. σ. 16-17 κ.α.
2. Στ. Παπαδόπουλου. Οι Νεομάρτυρες... σ. 21-23
3. Του αυτού, Οι Νεομάρτυρες... σ. 28
4. ΣΤ. Παπαδόπουλου, Οι Νεομάρτυρες... σ.29-31
5. Του αυτού, Οι Νεομάρτυρες... σ. 21-23
6. Στ. Παπαδόπουλου. Οι Νεομάρτυρες... σ. 50. Πρβλ. Β. Στεφανίδου, Εκκλ. Ιστορία, Αθήναι 3 1959, σ. 691, Κ. Αμάντου. Σχέσεις Ελλήνων και Τούρκων από του ενδεκάτου αιώνος μέχρι του 1821, τ. Α', Αθήναι 1956, σ. 162.
7. Α. Φυτράκη, Οι ήρωες της χριστιανικής πίστεως κατά τους χρόνους της Τουρκικής δουλείας "Ορθόδοξος Επιστασία" 2 (1956) 29.
8. Στ. Παπαδοπούλου. Οι Νεομάρτυρες... σ. 54 και Χρ. Κρικώνη μν. εργ. σ. 82.
9. Βλ. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Οι Νεομάρτυρες... σ. 24. Του Αυτού. Η Ορθόδοξος Ανατολική Εκκλησία, Αθήναι 1954, σ. 114-115. Ι. Περαντώνη, Τα αίτια και αι αφορμαί του μαρτυρίου των Νεομαρτύρων, Θεολογία 42 (1971) 129 ε., Ι. Αναστασίου, Σχεδιάσμα περί Νεομαρτύρων, "ΜΝΗΜΗ 1821", Θεσσαλονίκη 1971, σ. 11, 15,21,26, Χρ. Κρικώνη, Η συμβολή του κλήρου της Εκκλησίας εις τους απελευθερωτικούς αγώνες του ελληνικού Έθνους, "ΜΝΗΜΗ 1821", Θεσσαλονίκη 1971, σ. 167 ε.
10. Βλ. Στ. Παπαδόπουλου, Οι Νεομάρτυρες... σ. 90-93. Χρ. Κρικώνη, μν. εργ. σ. 107-108
11. Ιωάννου Χρυσοστόμου, Εις το κατά Ματθαίον, ομιλ. μστ. ΡG 58.478.
12. Βλ. Νικοδήμου Αγιορείτου, Νέον Μαρτυρολόγιον ... σ. 12-14
13. Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος ΜΕ', Εις το Πάσχα, κγ', ΡG 36, 656C
14. Μτ. 16,25
15. Ησ. 43,10

16. Νικοδήμου Αγιορείτου, *Νέον Μαρτυρολόγιον...* σ. 17-25. Βλ. Χρ. Κρικώνη, *μν. έργ.*, σ. 118-119
17. Βλ. Ι. Αναστασίου, *Σχέδιασμα περί των Νεομαρτύρων...* σ. 27-28. Για την πορεία που ακολουθούσε το μαρτύριο, βλ. σχετικά: *Τα Μαρτύρια των αρχαίων Χριστιανών, Εισαγωγαί, κείμενον, μετάφρασις, σχόλια*, υπό Π. Χρήστου ΕΠΕ, Θεσσαλονίκη 1978, σ. 21-24.
18. Παρακλητική, Παρασκευή πρωί. Κανών σταυρώσιμος. Ωδή στ' Μαρτυρικά.
19. Β' Τιμ. 3.12.
20. Ιωάννου Χρυσοστόμου. Ερμηνεία εις την προς Ρωμαίους Επιστολήν, ομιλ. ιε'. 3, PG 60.549.
21. Γρηγορίου Νύσσης, *Εις τους Μακαρισμούς, Λογ. Η'*, PG 44, 129C, 1300B, 1301B. Πρβλ. Ιωάννου Χρυσοστόμου. Υπόμνημα εις τον Άγιον Ματθαίον, τον Ευαγγελιστήν, Ομιλ. ιε', 4 PG 57, 228.
22. Προς Διόγνητον Επιστολή. 5, 11-18, ΒΕΠ 2. 253.
23. Απ. 2.13.
24. Κυπριανού, *De Ecclesia Catholica Unitate*, 14, PL 4, 526. *De Lapsi*, 18. PL 4. 495.
25. Ωριγένους, *Εις Μαρτύριον Προτρεπτικός*, V, ΒΕΠ 9. 37.
26. Αυγουστίνου, *Serm.* 326. 2, PL 38, 1448 και 328, 4, PL 38, 1453, Βλ. και Α. Φυτράκη, *Αι αντιδράσεις κατά της τιμής των αγίων εν τη αρχαία Εκκλησία και τα αίτια αυτών*, ΕΕΘΣΠΑ. Αθήναι 1956, σ. 188-189.
27. ΑΔ' Κανών της εν Λαοδικεία Συνόδου. "Ότι ου δει πάντα χριστιανόν εγκαταλείπειν μάρτυρα Χριστού και απιέναι προς τους ψευδομάρτυρας τουτέστιν αιρετικών, ή αυτούς προς τους προειρημένους αιρετικούς γενομένους ούτοι αλλότριου του Θεού τυγχάνουσι. Έστωσαν ουν αναθεμα οι απερχόμενοι προς αυτούς". Βλ. και Θ' Κανόνα της ίδιας Συνόδου. Βλ. και Ωριγένους, *Σχόλια εις Ματθαίον*, 38.
28. Ιω. Χρυσοστόμου. *Εις την ανάληψιν του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού...* 1, PG 50, 443.
29. Κλήμεντος Αλεξανδρέως, *Στρωματείς*, Δ. 4. ΒΕΠ 8. 56-57. Επίσης Ευσεβίου Καισαρείας, *Αποσπάσματα εκ των Χρονικών Β'* (Χρονικός Κανών), ΒΕΠ 20. 301. Μ.Αθανασίου. *Βίος και Πολιτεία του Οσίου Αντωνίου*, 79, ΒΕΠ 3. 49.
30. Ιουστίνου Απολογία Β'. Χ. 8, ΒΕΠ 3, 205 και Αποκ. 2. 10.
31. Ιω. 18.37.
32. Μηναιόν Οκτωβρίου, 12 Κανών και Αγίων. Ωδή α'.
33. Βλ. Μακαρίου Αιγυπτίου. *Ομιλίαι Πνευματικάί*, Ομιλ. ΙΕ'. 11-12, ΒΕΠ 41, 220, 221.
34. Ψαλμ. μγ. 23 Βλ. και Ωριγένους, *Κατά Κέλσον*, Γ' 7, ΒΕΠ 9, 186, Μ. Αθανασίου, *Περί Ενανθρωπήσεως*, 27 και Τερτυλιανού, *Ad*

Scarulat 50. Πρβλ. και Νεκταρίου Χατζημιχάλη, *ΑΡχ.* (νυν Μητροπολ.) *Ορθοδοξία, Μαρτύριο, Ιεραποστολή, Θεσσαλονίκη* 1964, σ. 9-10 κ.α.

35. *Ιω.* 19.37.

36. *Εβρ.* 11. 37, και *Ιω.* Χρυσοστόμου, *Ομιλ. εγκωμιαστική, Εις τον άγιον μάρτυρα Λουκιανόν*, 3, PG 50, 524 και 525.

37. *Σπ.* Μπιλάλη, *Οι Μάρτυρες της Ορθοδοξίας*, σ. 155-157.

38. *Νικοδήμου Αγιορείτου, Νέον Μαρτυρολόγιον ...* σ. 234. 235.

39. *Βλ. σχετικά Τα Μαρτύρια των αρχαίων Χριστιανών... σ. 21-22 και Ιερωνύμου Κοτσώνη. Το ενθουσιαστικόν στοιχείον εις την Εκκλησίαν των μαρτύρων*, Αθήναι 1952, σ. 11-12, για τις γραπτές πηγές των μαρτύρων.

40. *Βλ. Κ. Οικονόμου, Λόγοι Εκκλησιαστικοί, προτρεπτικοί προς Έλληνας, εν Βερολίνω*, 1833, σ. 139. *Σπ.* Μπιλάλη, *Οι μάρτυρες της Ορθοδοξίας...*, σ. 160, και *Θ. Σιμοπούλου, Αρχιμ., Μάρτυρες και αγωνισταί Ιεράρχαι της ελληνικής εθνεγερσίας, 1821-1829*, Αθήνα 1971, σ. 137.

41. *Β' Πέτρου*, 1, 4 και *Αποκ.* 2, 10 βλ. και *Χρ. Κρικόνη, Η Ορθόδοξος Εκκλησία...*, σ. 122.

42. *Ιω.* Χρυσοστόμου. *Ομιλία εγκωμιαστική, Εις τον άγιον μάρτυρα Λουκιανόν*, 3 PG 50 526.

**ΕΙΣΗΓΗΣΗ κ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΠ. ΒΟΥΛΓΑΡΗ,
ΘΕΟΛΟΓΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ, ΠΡΩΗΝ ΔΗΜΑΡΧΟΥ
ΙΕΡΑΣ ΠΟΛΕΩΣ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ, ΜΕ ΘΕΜΑ:**

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ: ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΩΝ

"Ιωσήφ και Πορφυρίου των Αρχιερέων και πάντων των συν αυτοίς τελειωθέντων Νεομαρτύρων..."

Ό, τι ομόφωνα και ομόγνωμα στοχάστηκε ένας ολόκληρος λαός για το βράδυ της Εξόδου στο Μεσολόγγι, ανέλαβε να το υλοποιήσει, διατυπώνοντάς το σε απόφαση, ένας Δεσπότης.

Ήταν ο επίσκοπος Ρωγών Ιωσήφ. Ο μεγάλος πιστός. Ο απαράμιλλος πατριώτης. Ο ενάρετος ιερωμένος. Η τραγική φιγούρα στις Ντάπιες και τα μετερίζια. Ο κληρικός της Εκκλησίας που προετοίμασε στην πίστη το λαό του, τον οδήγησε στην αγιοσύνη και τον παρέδωσε, πριν απ' το χαλασμό, στα χέρια του Θεού. "Ός δέδωκάς μοι εφύλαξα και ουδείς εξ αυτών απώλετο... ίνα και αυτοί ώσιν ηγιασμένοι εν αληθεία." (Ιωάν. ιζ' 12, 19).

Σ'αυτήν την πολιτεία, που αργότερα οι ιστορικοί θα την ονομάσουν "κράτος του Θεού", ακούμε το γενναίο πολέμαρχο, το Φρούραρχο της πόλης, το Θανάση Ραζή -Κότσικα να προστάζει στη σύναξη των οπλαρχηγών για να παρθεί η απόφαση: "Το δρόμο του Θεού να πάρουμε και στη θανή μας, όπως και στη ζήση μας".

Ήταν το Μεσολόγγι στα χρόνια εκείνα μια απέραντη Εκκλησία του Θεού. Με τους δύο Αρχιερείς του, τους υπερτριάκοντα ιερείς, τους πολλούς Μοναχούς, του Μοναστηριού του τ' Αη-Συμίου, της ηρωοδόχου ιεράς Μονής, τις επτά Εκκλησίες του και τις τρεις, Πατριαρχική αδεία, λειτουργούσες Σχολές του ήταν πραγματικά:

Ένα Εκκλησιαστικό, Ορθόδοξο, Ιερό, Κράτος.

Στις ρούγες, στις αυλές, στα σοκάκια, στις πλατείες και στους δρόμους του, το ρώτημα για τον αγώνα, τη ζωή και τον πόλεμο, ήταν: "Τι λέει το Μοναστήρι;", "Τι κάμνει η Εκκλησία;".

Ο Μητροπολίτης Πορφύριος, σαν κυρίαρχος ηγέτης, στέλνεται να διαπραγματευτεί αυτός, με την Κυβέρνηση στο Ναύπλιο, για τροφές και εφόδια και να μεταφέρει των Μεσολογγιτών τη φλόγα της πίστης στα ιδανικά και τη ζωή.

Η Εκκλησιαστική συνείδηση και η πίστη, ήταν εκείνες που δυνάμωναν το Λαό και άντεχε τις κακουχίες και τις στερήσεις μέχρι τέλους. Δεν πρόδωσε τα ιδανικά του αυτά ο Λαός του Μεσολογγίου. Δεν λιποψύχησε. Ούτε στιγμή δεν έφυγε απ' τη σκέψη του το όραμα του Θεού και της θριαμβεύουσας Εκκλησίας.

Το βράδυ του χαλασμού, γράφει ιστορικός, κανένας δεν χάθηκε στη νύχτα. Άλλοι βαδίζανε στον Ουρανό, κι ' άλλοι πορεύονταν στη γη, μέσα στην απεραντοσύνη της ιστορίας.

Στο Μεσολόγγι εκείνη την ώρα έχουμε χειροπιαστή την εικόνα της Στρατευομένης και της Θριαμβεύουσας, σε μια ενότητα όπως την ευχήθηκε ο Αρχηγός μας, ο Ιησούς: "ίνα ώσιν έν καθώς ημείς έν εσμέν." (Ιωάν. ιζ' 22).

Στην πολιτεία αυτή των πιστών δεν μπορούσε να γίνει αλλιώς. Η ιδέα της ζωής συμπορευόταν με την ιδέα του θανάτου. Οι 11.300 έγκλειστοι εκείνων των ημερών, ήταν το νέφος των Μαρτύρων της πίστεως που προετοίμασεν ομαδικά και ατομικά η Εκκλησία. Ήταν μοναδική η περίπτωση του Μεσολογγίου. Κυριαρχούσε στην Πόλη το πνεύμα της καλλιέργειας της πίστεως και της προετοιμασίας του συνόλου των κατοίκων για αγώνα ιδανικών και επιβίωσης.

Ακούγεται ακόμα και σήμερα μέσα απ' τις σελίδες της Ιστορίας, ο λόγος που έλεγαν σαν ευχή οι απλοί πολεμιστές την ώρα που κοινωνούσαν κοντά στις πολεμίστρες, για τελευταία φορά: "Καλήν αντάμωση στον άλλον κόσμο".

Στην πρόκληση μάλιστα, των βάρβαρων πολιορκητών να κατατεθούν τα όπλα, να φύγουν οι πολεμιστές και να παραδοθεί η Πόλη - εύκολη λεία εξισλαμισμού του λαού - η απάντηση ήταν γνωστή "Παλαιολόγειος", ταιριαστή για προμάχους πίστεως, έτοιμους να γίνουν μάρτυρες: "Στις μπούκες των κανονιών μας, έχουμε τα κλειδιά της πόλης. Ελάτε να τα πάρετε".

Ακόμα στη σύναξη των καπεταναίων και των προεστών έγινε πρόταση, άγνωστο από ποιόν, να θανατωθούν τα παιδιά κατά την έξοδο, για να μην προδοθούν από τα κλάματα. Η πρόταση βρήκε του Δεσπότη την αντίδραση και την ολοπρόθυμα αυθόρμητη συμπαράσταση και αντίδραση του λαού, του προετοιμασμένου για το μαρτύριο.

Είναι γνωστή η μαρτυρία και προσφορά του θαυμάσιου Γιάννη Γούναρη, του καλόγερου της Κλεισούρας, που θυσίασε την οικογένειά του για να μην προσβληθεί η Χριστιανοσύνη την ημέρα των Χριστουγέννων του 1822, με την προετοιμασμένη από τους ισλαμιστές του Ιμπραήμ και του Κιουταχή επίθεση την ώρα της λατρείας των πιστών, κατά τη Χριστουγεννιάτικη θεία λειτουργία.

Η θυσιαστική του παρέμβαση είχε σαν αποτέλεσμα το να βρίσκονται οι πολεμιστές στα μετερίζια των την ώρα της επίθεσης, με επακόλουθο τη σωτηρία της πόλης, τη χαρά των πιστών, τη ντροπή των απίστων και τη θυσία της οικογενείας του.

Μαρτυρία πίστεως στο Θεό και τον κόσμο ήταν η ζωή των εγκλείστων Μεσολογγιτών. Μαρτυρία που γεννήθηκε μέσα απ' τις διδαχές και την πίστη των Εκκλησιαστικών ηγητόρων του. Μαρτυρία που διαφαινόταν στα έργα και τα λόγια των. Μαρτυρία στη ζωή των, που δεν θεωρούνταν υπαρκτή και σωστή, χωρίς ευλογία και προτροπή της Εκκλησίας των.

Είναι χαρακτηριστική η απαίτηση του λαού, όταν για την ίδρυση της δημοσυντήρητης Σχολής στο Μεσολόγγι, της Παλαμαίας Σχολής ή Μεσολογγίτιδος Ακαδημίας, έπρεπε να ταξιδέψει στην Πόλη Δημογεροντία από εκπροσώπους του πιστού λαού στα 1760 και να ζητήσει την έγκριση και ευλογία του Οικουμενικού Πατριάρχου.

Σ'αυτήν τη Σχολή δίδαξαν σπουδαίοι διδάσκαλοι του Γένους και μεγάλες προσωπικότητες όπως: ο Παναγιώτης Παλαμάς, ο Κοσμάς ο Αιτωλός, οι ιατροφιλόσοφοι Ανδρέας Καλογεράς, Αναστάσιος Γουλιμής, και άλλες πολλές προσωπικότητες.

Για την ίδρυση ακόμα και της δεύτερης Σχολής των Ελληνικών Μαθημάτων, πάλι το Οικουμενικό Πατριαρχείο επί Πατριαρχίας του ιωαννικίου του Γ' του Καρατζά ευλόγησε για να λειτουργήσει και λειτούργησε στα 1762, στο σημερινό Ναό του αγίου Δημητρίου - Μοναστήρι τότε - με εισφορές ιδιωτών.

Η δεύτερη Σχολή ήταν επέκταση της πρώτης των στοιχειωδών γραμματικών γνώσεων. Δόθηκε μάλιστα και δεύτερη ευλογία από τον Πατριάρχη Σαμουήλ τον Χατζερήν στις 19 Ιανουαρίου 1766, επειδή εκτιμήθηκε "η περί τα θεία ευλάβεια" των γονέων των μαθητών, επιλέγοντας προφητικά: "Περιφανή δε παρά πάσιν επαινουμένην την πατρίδα αποφανείτε..." και απεφάνησαν μετά 60 έτη στα 1826 με το ιστορικό θαύμα της Εξόδου.

Όσο για την Τρίτη σχολή, αυτή ήταν "Σχολή της Βυζαντινής Μουσικής", που ιδρύθηκε στις αρχές του 19ου αιώνας από τον διακεκριμένο μουσικολόγο αρχιδιάκονο Άνθιμο τον Εφεσιομάγνη.

Βρήκε στο Μεσολόγγι ο Άνθιμος ευλάβεια, αρετή, οσιότητα και διάθεση για υμνολόγηση του Θεού. Το "ψαλλώ τω Θεώ μου έως υπάρχω", ήταν διάχυτο στο Μεσολόγγι, το Κράτος του Θεού.

Άλλο πάλι στοιχείο που δείχνει την πίστη και την αφοσίωση στο Θεό των Μεσολογγιτών, ήταν η εναγώνια διαπίστωση και διατύπωση της ευλάβειας των προυχόντων, των κυβερνητών και των κατοίκων κατά τις τελευταίες ώρες πριν απ' την Έξοδο.

Οι Καπεταναίοι που είχαν την ευθύνη της άμυνας και της πολεμικής εξέλιξης, με αγωνία ρωτούσαν να μάθουν αν η απόφασή των να βγούνε με γιουρούσι, ήταν σύμφωνη με κανόνες δικαίου, ηθικής και θρησκευτικής προσήλωσης στα ιστορικά δεδομένα του τόπου.

Στο ερώτημά των αυτό ο εκπρόσωπος της Διοίκησης, ο Ιωάννης Παπαδιαμαντόπουλος, απάντησε: "Κάνατε πλιότερο απ' ό,τι μπορούσατε, το στρατιωτικό σας χρέος και στην Πατρίδα και στο Θεό ακόμα". Και στη συνέχεια : "Η απόφασή σας είναι σύμφωνη με τη θέληση και του Θεού και των ανθρώπων".

Τα ίδια ελάλησαν και έψαλαν οι Δημογέροντες, σαηνημένοι εκφραστής της αγωνιστικής για Χριστό και Ελλάδα προσφορά του λαού του Μεσολογγίου.

Και ο Δεσπότης, ο Ρωγών, είπε:

"Μάρτυρας κι εγώ των αγώνων σας θα ομολογήσω στο Θεό, έπειτα από το Θάνατο, την αλήθεια. Θα του πω τα δεινά σας και την αρετή της φρουράς. Είη το όνομα του Κυρίου ευλογημένον".

Ύστερα ο Ρωγών στη σύναξη των Στρατηγών, υπαγορεύει, σαν εκφραστής του στοχασμού των και αποδέκτης της λαϊκής απαιτήσεως, το κείμενο της απόφασης, με κεφαλίδα: "Εν ονόματι της Αγίας Τριάδος".

Είναι ένα κείμενο που μοιάζει κατά τρόπο μοναδικό, ανάμικτο, σαν Ποιμαντορική εγκύκλιος Ιεράρχη και σαν ημερήσια διαταγή πολέμαρχου Στρατηγού.

Η απόφαση αυτή εκφράζει τη ζωή ενός λαού, ως λαού του Θεού. Το μαρτύριο της ζήσης του. Το όραμα της συνέχισης της ζωής του μετά θάνατον και τη μαρτυρική πορεία του μέσα στον κόσμο που ερχόταν και που γεννιόταν.

Η απόφαση αυτή δημιούργησε πνεύμα αυτοθυσίας και μαρτυρίας στο λαό. Έδωσε τους μάρτυρες ηγέτες του και καταξίωσε το έργο πίστεως που καλλιεργήθηκε τα περασμένα χρόνια.

Νεομάρτυρες μαζί και Εθνομάρτυρες δημιούργησε το Μεσολόγγι με την ιστορική του διαδρομή. Όχι όμως Νεομάρτυρες που έφερε η στιγμή και η ώρα, αλλά Νεομάρτυρες διαρκείας, σε διάσταση χρόνου. Νεομάρτυρες που είχαν βιώσει τις συνέπειες της προσφοράς.

Είναι γνωστοί και ξεχώρισαν στην ιστορία του Μεσολογγίου οι Νεομάρτυρες λαϊκοί και κληρικοί, όχι μόνο το βράδυ της Εξόδου, αλλά και πριν και μετά απ' αυτό.

Όταν οι Οθωμανοί ζητούσαν να φύγει η φρουρά και να μείνει ο λαός, κύριος στόχος των ήταν ο εξισλαμισμός.

Όταν συλλαμβανόταν κάποιος Χριστιανός, το πρώτο που του ζητούσαν ήταν η άρνηση της πίστες του. Φόβος και τρόμος για το Ισλάμ η Ορθόδοξη πίστη.

Η παρουσία έντονης Ορθόδοξης Εκκλησιαστικής ηγεσίας, με Επισκόπους και Ιερείς, απέτρεπε τα σχέδια των Τούρκων. Οι Χριστιανοί όμως ήταν υποχρεωμένοι σε διαρκή αγώνα για διατήρηση

της πίστης των. Έπρεπε να ζουν μια διαρκή μαρτυρία πίστης και ζωής.

Αξιοπρόσεκτο είναι το γεγονός ότι κανένας Μεσολογγίτης δεν εξισλαμίστηκε και δεν αλλαξοπίστησε, παρά την πίεση που δέχτηκαν. Κρατήθηκαν πιστοί άχρι θανάτου και μάλιστα θανάτου επώδυνου και σκληρού. Με μια ζήση στερήσεων και εξαθλιώσεων από την πείνα, τη δίψα και την ανέχεια και με μια πίστη στα ιδανικά της Εκκλησίας και της Ορθοδοξίας ανεβασμένη στην πρώτη επιλογή της ύπαρξής των, πορεύτηκαν μέσα στην Ιστορία.

Θα μπορούσαμε ακόμη να ονοματίσουμε τους Μάρτυρες της εποχής, αν δεν κινδυνεύαμε να ξεχάσουμε και να παραλείψουμε κάποιους, "δια λήθην ή πλήθος ονομάτων", ή ακόμη και να περιορίσουμε την καθολικότητα της μαρτυρικής προσφοράς του συνόλου των 10.000 περίπου πεσόντων κατά την νύχτα της Εξόδου εγκλειστών πιστών της Εκκλησίας, αγωνιστών του Μεσολογγίου.

Είναι επιβεβλημένο όμως να πούμε:

1. Νεομάρτυρες είναι οι εγκλειστοί στο σπίτι του Χριστού Καψάλη, γερόντοι, γυναίκες και παιδιά που ανατινάχτηκαν παρά τις προκλητικές και δελεαστικές προσκλήσεις των Τούρκων να βγούνε απ' το σπίτι και να φωνάξουν: "ζει ο Αλλάχ", με αντάλλαγμα τη ζωή των. Ο μεγάλος δραματουργός της βραδιάς, ο Χρίστος Καψάλης, απάντησε, με κοινή απαίτηση και συναίνεση όλων των συντρόφων του, με τον αναμμένο δαυλό: "προς δόξαν του γένους θυσίαν τελώ". Επιλέγοντας ως τελευταία του λέξη το επιφώνημα της μετανοίας: "Μνήσθητί μου Κύριε..."

2. Νεομάρτυρες είναι οι επώνυμοι και ανώνυμοι του ανεμόμυλου τη Μ. Τετάρτη του 1826. Εκεί μπροστά στη συντελεσθείσα καταστροφή της πόλης, οι Τούρκοι προκαλούσαν ότι δεν είναι όφελος πλέον η εμμονή των στην αντίσταση. Τα πάντα είχαν καταστραφεί, τίποτε λεύτερο δεν έμεινε και ότι είχαν συμφέρον να παραδοθούν. Εκείνοι απήτησαν απ' το Δεσπότη τους, τον Ιωσήφ Ρωγών να δώσει ένδοξο τέλος στη ζήση τους. Η ανατίναξη του Ανεμόμυλου, έφερε α) το θαύμα της λευτεριάς με την απόφαση, την ίδια ώρα, στο Ναύπλιο να κηρυχθεί επίσημα η Λευτεριά στην Ελλάδα και β) ένα νέφος Νεομαρτύρων να καλύπτει τους αιθέρους.

3. Νεομάρτυρες είναι οι Μοναχοί μαζί με κάποια απομεινάρια που κατάφεραν να φθάσουν στο Μοναστήρι τ' Άη-Συμιού, όπου και συνήντησαν εκεί το κοφτερό λεπίδι του ιππικού του Ιμπραήμ και του Κιουταχί.

4. Νεομάρτυρες, μαζί και Ιερομάρτυρες, είναι οι Ιερείς που το βράδυ της Εξόδου με το δυσκοπότερο στο χέρι περιφέρονταν για να κοινωνήσουν τους πολεμιστές και τους εξοδίτες στα μετερίζια και τις Ντάπιες. Τα ονόματά των που διασώθηκαν είναι : Ο παπά -

Παντολέον Βάλβης και ο παπά - Μπουτινιώτης, που έπεσαν ιερόπρεπα μπροστά στο Ναΐσκο της Αγίας Παρασκευής, που σώζεται μέχρι σήμερα, φορώντας τα άμφιά των.

5. Νεομάρτυρες, μαζί και Ιερομάρτυρες, είναι οι ονομαστοί Ιερείς που σκοτώθηκαν την ώρα που προστάτευαν όσια και ιερά και στήριζαν στην πίστη γυναίκες και παιδιά. Όσων τα ονόματα βρέθηκαν, τα αναφέρουμε: Ο παπά - Αγλύκαντος, ο παπά -Ανανίας, ο παπά - Ανδρέας, ο παπά -Δαμιανός ο Ηγούμενος, ο παπά- Γιάννης ο Βάλβης, ο παπά- Πορφύριος και άλλοι πολλοί και πολλοί. Ουδείς ιερωμένος απ' τους εγκλείστους, διεσώθη.

6. Νεομάρτυρες είναι και κείνοι για τους οποίους αργότερα στο Μοναστήρι τ' Αη-Συμίου, ο Καλόγερος ο Καλλίστρατος, διηγείτο σε έναν επισκέπτη, όπως διασώζει η ιστορική παράδοση:

"Εκεί πίσω από το Σταυρό είναι η χαράδρα των ψυχών. Και πιο πέρα κι' άλλη... Ως εκεί που γαλανίζει το νερό είναι φυτεμένες ψυχές... Κι' εδώ ολόγυρά σου! Δε βλέπεις τους σταυρούς; Αυτός εδώ είναι του γέροντα που κρατούσε τη σημαία... Εκεί του παιδιού με τα κόκκινα μαλλάκια, που πετούσε πάνω από τον καιρό ... Δε βλέπεις! Αυτού που πατάς είναι των ξένων, είπε, ο ένας πλάι στον άλλο, και κει, να, είναι των γυναικών, που ήρθαν με τα κόκκινα στεφάνια στο λαιμό... Πίσω απ' το κυπαρίσσι είναι του Δεσπότη, που έκλαιγε σαν μικρό παιδί, όχι από φόβο, από υπέρτατη συμπόνια..."

Θα μπορούσα να αναφέρω πληθώρα και άλλων περιπτώσεων για να δειχθεί ακόμη περισσότερο, η έκταση του νέφους των Νεομαρτύρων του Μεσολογγίου. ΟΙ παραπάνω ενδεικτικές περιπτώσεις που αναφέρθηκαν, δείχνουν και δικαιολογούν τον τίτλο του θέματός μας: "Μεσολόγγι: Πολιτεία Νεομαρτύρων".

Δείχνουν ακόμη τη θέση που δικαιούνται να καταγραφούν οι Νεομάρτυρες του Μεσολογγίου. Εκεί όπου η Ορθοδοξία υποχρεούται να κατατάξει τους Έλληνες Νεομάρτυρές της και που επέστη ο καιρός να γίνει και τούτο το έργο.

Θεωρώ όμως απαραίτητο σ'αυτό το σημείο, να αναφέρω και να υπενθυμίσω στο παρόν συνέδριό μας, ότι:

Η γ' εν Τροιζήνι Εθνοσυνέλευση στα 1827 αποφασίζει, να στηθεί στο Μεσολόγγι το Πανελλήνιο Μνημείο Μαρτύρων και Ηρώων, σαν Εθνικό τάμα. Ο Ιωάννης Καποδίστριας κάμνει την περιγραφή του μνημείου και ο Λύσανδρος Καυταντζόγλου, ο Αρχιτέκτων, συνέταξε λίαν αξιόλογο σχέδιο που παριστάνει Ναό Μαρτύρων και Ηρώων, βραβευθέν από τις Ακαδημίες Τεχνών πολλών Ευρωπαϊκών Χωρών. Το μνημείο -Ναός, ουδέποτε ανηγέρθη.

Η εντύπωση της Νεομαρτυρικής παρουσίας του Μεσολογγίου στα χρόνια εκείνα, είχε ξεπεράσει τα Ελλαδικά όρια. Και οι λαοί της Ευρώπης πίστευαν στο ΟΥρανόμορφο πιστό Μεσολόγγι. Ο μεγάλος

Γερμανός ποιητής, ο Wilhelm (Γουλιέλμος) Mueller, (1794-1827) σαν εκφραστής αυτού του πνεύματος στις Ευρωπαϊκές Χώρες, έγραψε στα έτη 1826-27 τρία ποιήματα για το Μεσολόγγι με τίτλους:

1. "Το Φρούριο του Ουρανού". (Ελληνιστί: Πολιτεία -Κράτος του Θεού).
2. "Η ανάληψη του Μεσολογγίου". (Ελληνιστί:... Μετάταξη στον Ουρανό του θυσιασθέντος ηγαπημένου).
3. "Το Νέο Μεσολόγγι"... (Ελληνιστί: Θρίαμβος και Ανάσταση). Και μόνοι οι τίτλοι, εκφράζουν την πανευρωπαϊκή Θεοκρατικότητα του Μεσολογγίου.

Αν κάποτε η Πολιτεία ή και η Εκκλησία, αποφασίσει να τιμήσει τους Έλληνες Νεομάρτυρες συνολικά, ας έχει κατά νούν και τους Νεομάρτυρες του Μεσολογγίου για τους οποίους ταιριάζει ιδιαίτερα τιμή μέσα σε Ναό.

Αυτούς τους Νεομάρτυρες τίμησε και τιμά το Μεσολόγγι. Των δύο μάλιστα νεομαρτύρων Αρχιερέων, Ιωσήφ και Πορφυρίου, απέδωσε τιμή πρόσφατα, ο σημερινός Μητροπολίτης Αιτωλίας και Ακαρνανίας κ. Θεόκλητος Αβραντινής, στήνοντας τις προτομές των στο προαύλιο του παλαιού Ι. Ναού του Αγίου Παντελεήμονος Μεσολογγίου, ιδίαις δαπάναις.

Θα ήταν χρήσιμο όμως, τελειώνοντας, να διατυπώσουμε από τώρα μία ευχή που είναι ταυτόχρονα αίτημα και προτροπή και απαίτηση του λαού της περιοχής μας: Να περιληφθεί δηλαδή στην καταληκτήριο λειτουργική ακολουθία της Κυριακής των Βαΐων, αδεία Εκκλησιαστική και Συνοδική, η ευχή: "Ιωσήφ και Πορφυρίου των Αρχιερέων και πάντων των συν αυτοίς τελειωθέντων Νεομαρτύρων, ων και την μνήμην επιτελούμεν...".

Ας θεσπισθεί δε ακόμη και ως καταληκτήριο, ο ακόλουθος ύμνος, θριαμβευτικής υμνολόγησης σε πανηγυρικό τόνο:

"Ευλογητός ει ο Θεός, ο δείξας γενναίους, υπέρ σου αθλούντας τους Νεομάρτυρας. Ο υπερύμνητος και υπερένδοξος".

**ΕΙΣΗΓΗΣΗ κ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΣΤ. ΨΕΥΤΟΓΚΑ, ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ
ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟΥ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, ΜΕ ΘΕΜΑ:**

**Η ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΟΛΟΓΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
ΚΑΙ ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΗΣ ⁽¹⁾**

1. Γενικά τινά

Από τα μέσα του 14ου αιώνα, εξαιτίας των χαλεπών ιστορικών συνθηκών, που δημιούργησε για τους χριστιανικούς πληθυσμούς της φθίνουσας Βυζαντινής αυτοκρατορίας και των άλλων ομοδόξων Βαλκανικών κρατών η προέλαση και επικράτηση των Οθωμανών Τούρκων, συνθηκών που απαιτούσαν και επέβαλλαν σ' αυτούς πολλές φορές την απάρνηση της πίστης ή το μαρτύριο, άρχισε να εμφανίζεται και πάλι στο χώρο της Εκκλησίας η μαρτυρολογική γραμματεία. Η φιλολογία αυτή συνεχίστηκε κατά διαστήματα καθόλη τη μεταβυζαντινή περίοδο, τη περίοδο της Τουρκοκρατίας, κατά τους χρόνους του αγώνα για την απελευθέρωση του Ελληνικού Έθνους και έπειτα μέχρι σήμερα. Ως αναφερόμενη στη ζωή, τις θαυμαστές πράξεις, και κυρίως στο μαρτυρικό θάνατο των νέων μαρτύρων της πίστης και αγίων της Εκκλησίας του Χριστού, κάλλιστα μπορεί να αποκληθεί η γραμματεία αυτή νεομαρτυρολογική. Το είδος της έρχεται ως συνέχεια των Μαρτυρολογίων και Εγκωμίων των μαρτύρων της αρχαίας Εκκλησίας, της Εκκλησίας των διωγμών και κατακομβών, και εκείνης των χρόνων της Εικονομαχίας.

Τα προϊόντα της εν λόγω γραμματείας μορφολογικά εμφανίζονται στον πεζό και το ρυθμικό, λειτουργικό λόγο, και ανατρέχουν πίσω σε παλαιά πρότυπα. Κυρίως είναι Μαρτυρολογία, Εγκωμιαστικοί λόγοι, Ασματικές Ακολουθίες, Παρακλητικοί Κανόνες, Χαιρετισμοί, ειδικές για νεομάρτυρες επικήδειες Ακολουθίες και Προσευχές, Επιγράμματα και Στίχοι, αναφορές και Γράμματα, ιδιωτικά και επίσημα, τέλος, Κατάλογοι ή Πίνακες νεομαρτύρων και Συλλογές Μαρτυρολογίων ⁽²⁾. Ο κύριος όγκος είναι Μαρτυρολογία και Ακολουθίες· περιορισμένη είναι η έκταση των άλλων ειδών. Ολόκληρη η γραμματεία αυτή έχει αποθησαυρισθή στη χειρόγραφη παράδοση από την οποία και δημοσιεύτηκε εντύπως κατά ένα μεγάλο μέρος ⁽³⁾. Οπωσδήποτε όμως παραμένει ακόμη ένα σημαντικό τμήμα της, όχι απλώς ανέκδοτο, αλλά και ακατάγραφο, σε αρχεία διαφόρων βιβλιοθηκών του Εσωτερικού και του Εξωτερικού. Συνεπώς απαιτείται ειδική έρευνα, προκειμένου να εντοπισθούν πρώτα, και έπειτα προσπάθεια για να έλθουν στη δημοσιότητα.

Πάντως αξίζει ο κόπος αυτός να γίνει. γιατί τα κείμενα αυτά, κοντά στην όποια ιστορική αξία και αν αναγνωρίσει κανείς σ'αυτά (⁴), έχουν ιδιαίτερη σημασία και σπουδαιότητα για την πνευματική και την εν γένει ζωή της Εκκλησίας μας. Αναμφιβόλως μας βοηθούν να γνωρίσουμε καλύτερα και να κατανοήσουμε σωστότερα την ιστορία της περιόδου αυτής, κατά την οποία το Γένος των Ελλήνων και οι άλλοι ομόδοξοι λαοί της Βαλκανικής Χερσονήσου, τελώντας κάτω από μια στεγνή και ανελέητη δεσποτεία ενός αλλόθρησκου και άπληστου κατακτητή λαού, των Οθωμανών, μπόρεσαν όχι μόνο να επιβιώσουν, αλλά και να ανακτήσουν την ελευθερία τους, την οποία στερήθηκαν για τετρακόσια ολόκληρα χρόνια. Στο σύνολό της η φιλολογία αυτή βγαίνει μέσα από την περίοδο τούτη της εκκαμίνευσης της πίστης και της εθνικής συνείδησης των ορθοδόξων λαών της Βαλκανικής. Αποστάζει πόνο και δάκρυα, αίμα και καρτερία, και συνάμα προβάλλει το ψυχικό σθένος και την αντοχή, το αδούλωτο φρόνημα και τη δύναμη της αντίστασης, την πίστη των ορθοδόξων λαών, έναντι του κατακτητή. Κάτω από το θρησκευτικό της μανδύα η γραμματεία αυτή κρύβει στο βάθος της άρρηκτο και αδιάσπαστο το δεσμό, που υπάρχει ανάμεσα στη θρησκευτική πίστη και την πατριωτική συνείδηση των λαών αυτών, που πάλευαν να επιβιώσουν και ανακτήσουν την εθνική τους ελευθερία και ανεξαρτησία. Η θρησκευτική πίστη οριοθετούσε κυρίως τη διαφορά ανάμεσα στον κατακτητή και τους κατακτημένους λαούς. Αυτή κράτησε αλώβητη την εθνική ταυτότητά τους και αποτέλεσε ένα από τους βασικούς πνευματικούς παράγοντες αντίστασης των υποδούλων λαών κατά του δυνάστη. Εξάλλου τούτο υπογραμμίζουν και οι βίαιοι εξισλαμισμοί, που επεδίωκε και επέβαλλε με τον έναν ή τον άλλο τρόπο στους χριστιανικούς λαούς καθόλη τη διάρκειά της η Τουρκική κυριαρχία, και ιδιαίτερα σε κρίσιμες για την υπόσταση της αυτοκρατορίας περιστάσεις, όπως ήταν γι' αυτήν οι τελευταίοι αιώνες 18ος και 19ος. Ακριβώς απέβλεπαν σ' αυτό, δηλαδή στην αλλοίωση και εκρίζωση της εθνικής συνείδησης και ταυτότητας των λαών και κατ' επέκταση στον εκτουρκισμό τους με την αλλαξοπιστία. Εκεί όπου η προσπάθεια αυτή της Τουρκικής Εξουσίας δεν είχε το επιθυμητό για κείνη αποτέλεσμα, κατέληγε συνήθως και μάλιστα ύστερα από σειρά ανείπωτων βασανιστηρίων, που ασκούσαν πάνω στα αθώα και ανυπεράσπιστα θύματά τους, στο μαρτυρικό θάνατο των αντιστεκομένων. Γι' αυτό η νεομαρτυρολογική φιλολογία, ως αναφερόμενη στην πτυχή αυτή της ιστορίας των ορθοδόξων λαών, συνιστά το μέτρο και το μέσο της πνευματικής άμυνας και αντίστασής τους. Δεν εκφράζει μόνο το βαθμό του αντιστασιακού φρονήματος, αλλά συνάμα και αυτό που τους ενδυνάμωνε στην πίστη και την εμμονή τους στα πάτρια. Γι' αυτό, το μαρτύριο για την πίστη ήταν

ταυτόχρονα και μαρτύριο για τη διαφύλαξη της εθνικής ταυτότητας και συνείδησης και αγώνας εξίσου αποτελεσματικός με άλλες μορφές αντίστασης του Γένους των ραγιαδών. Για το λόγο αυτό οι νεομάρτυρες, φρονούμε, πρέπει να τιμούνται από την Πολιτεία και ως ήρωες της πατρίδας, όπως και οι εθνομάρτυρες.⁽⁵⁾

Γεωγραφικώς η υπόψη εκκλησιαστική φιλολογία καλύπτει, όπως είναι γνωστό, τον ευρύτερο βαλκανικό χώρο, όπου δηλ. διαβιώνουν ομόδοξοι λαοί. Το μεγαλύτερο όμως μεράδι, που αποτελεί και τον κύριον όγκο της, γνωρίζει και κατέχει ο ελλαδικός χώρος, στον οποίο, κατά πρώτο λόγο, και θα περιορίσουμε το αντικείμενο της παρούσας έκθεσης.

Στη συνέχεια της διαπραγμάτευσής μας θα περιοριστούμε να παρουσιάσουμε εδώ από τα είδη της νεομαρτυρολογικής γραμματείας μόνον τα Μαρτυρολόγια, που είναι και το κυρίαρχο είδος σ'αυτήν, και να δούμε σχετικά μ' αυτά φιλολογικά ζητήματα, όπως είναι η γλώσσα τους, οι μεταφράσεις, η κατάσταση του κειμένου τους, καθώς και η αξιοπιστία των μεταφράσεων του αγ. Νικοδήμου.

2. Τα μαρτυρολόγια

Τα Μαρτυρολόγια ή Μαρτύρια, παλαιά και νέα, ως φιλολογικό είδος της Χριστιανικής Γραμματείας εντάσσεται ειδικότερα στα πλαίσια της χρονογραφίας⁽⁶⁾ και έλκει τη προέλευσή του από την εβραϊκή φιλολογία, όπου απαντούμε παράλληλα έργα (Μακκ.Δ', Δαν. 3.4.97). Τα κύρια όμως πρότυπά τους βρίσκονται στις Ευαγγελικές διηγήσεις για το πάθος του Κυρίου και σ'εκείνη των Πράξεων για το μαρτύριο του πρωτομάρτυρα αγίου Στεφάνου. (Πρ. 6,8-7, 60). Επίσης και στην Αποκάλυψη υπάρχουν ανάλογοι φιλολογικοί τόποι (Αποκ. 6,9,11' 7,13-17-12,11' 16,5-6 κ.α.), αλλά το πλαίσιο και το ύφος εδώ είναι διάφορα των προηγουμένων. Ως προϊόν του χώρου της Εκκλησίας το είδος τούτο οφείλει τη γέννησή του σε περιόδους εμπερίστατες κατά την ιστορική της διαδρομή και αποφασιστικής σημασίας για την υπόσταση και την επιβίωσή της. Η σύγκρουση της Εκκλησίας με τις δυνάμεις του κακού κατά τις περιόδους αυτές ήθελε και απαιτούσε το μαρτύριο ως το μόνο μέσο αντίστασης των οπαδών της απέναντι στη βία και τη μισαλλοδοξία του κόσμου, κατά το πρότυπο, φυσικά, του Χριστού.

Έτσι η περίοδος των διωγμών, που άσκησε η ρωμαϊκή αυτοκρατορία και εξουσία εναντίον της Εκκλησίας και που στοίχισε κατά τους τρεις πρώτους αιώνες τη ζωή χιλιάδων και εκατομμυρίων αθών μελών της, δημιούργησε το νέφος των μαρτύρων της πίστης (Εβρ. 12,1) και παρήγαγε το φιλολογικό είδος των Μαρτυρολογίων. Τούτο αναδύθηκε, μπορούμε να πούμε, μέσα από τα αίματα των ιερών αυτών θυμάτων, που προκάλεσε η ανθρώπινη θηριωδία. Επίσης

και στην περίοδο της Τουρκοκρατίας, κατά την οποία η Ορθόδοξη Εκκλησία στο σύνολό της, αλλά και ειδικότερα η Ελληνική, γνώρισε ανάλογες συνθήκες διωγμών και βίαιου εξισλαμισμού των πιστών της και συνάμα πλήθος νέων μαρτύρων, το είδος τούτο προβλήθηκε και πάλι και έτσι έχομε τα Μαρτυρολόγια των νεοφανών μαρτύρων της Εκκλησίας μας.

Με άλλα λόγια τα νέα Μαρτύρια δεν είναι τίποτε άλλο παρά λόγοι - βιογραφίες - ή και πρακτικά δικών, που καταγράφουν και περιγράφουν τις συνθήκες αφόρητης ψυχολογικής και σωματικής βίας, κάτω από τις οποίες επώνυμοι πιστοί, λαϊκοί, μοναχοί και κληρικοί όλων των βαθμίδων της ιερωσύνης, οδηγήθηκαν ύστερα από επώδυνα βασανιστήρια σε μαρτυρικό θάνατο με μόνη σε βάρος τους κατηγορία ότι ήταν χριστιανοί, οι οποίοι έμειναν σταθεροί στην πίστη τους ή ότι, αλλαξοπιστήσαντες κάποτε, επανήλθαν στα πάτρια. Στα έργα αυτά, πέρα από τα βιογραφικά στοιχεία, περιγράφονται με αδρά χρώματα και ρεαλισμό τα περιστατικά, τα βασανιστήρια και ο μαρτυρικός θάνατος των μαρτύρων. Εξαιρούνται σ'αυτά από τη μια μεριά η καρτερία, το άκαμπτο φρόνημα, η αγάπη για το Χριστό και το πνεύμα της θυσίας, η καταξίωση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, και από την άλλη προβάλλονται μέσα από την ενάργεια των περιγραφομένων γεγονότων η ωμή βία, η θηριωδία και αναλγησία των κρατούντων τυράννων και ο εξευτελισμός της εικόνας του ανθρώπου στο πρόσωπο των βασανιστών και του δημίου. Όπως στα παλαιά έτσι και στα νέα Μαρτυρολόγια κύρια επιδίωξη είναι η ανάδειξη της υπεροχής της χριστιανικής πίστης έναντι εκείνης των διωκτών (των ειδωλολατρών και των Αγαρηνών - Μωαμεθανών (αντιστοίχως) με την περιγραφή του ηρωϊσμού των μαρτύρων, και ταυτόχρονα η στερέωση των χριστιανών στην πίστη και η παρακίνησή τους να μιμηθούν τα πρότυπά τους.

Τα παλαιά Μαρτυρολόγια διακρίνονται σε δύο ήδη' α) τα περιγραφικά και β) τα διαδικαστικά ήτοι Πρακτικά (Acta) δικών. Τα πρώτα περιέχουν διηγήσεις του πάθους των μαρτύρων από αυτόπτες μάρτυρες ή στην καλλίτερη περίπτωση από τους ίδιους τους συντάκτες τους, που ήταν σύγχρονοί τους και αυτόπτες των γεγονότων. Τα δεύτερα, τα διαδικαστικά, καταγράφουν υπό τύπον πρακτικών τη διαδικασία της δίκης των μαρτύρων μπροστά στους κριτές τους. Αυτά διατηρούν την αμεσότητα των περιστατικών της δίκης των μαρτύρων μπροστά στους κριτές τους. Αυτά διατηρούν την αμεσότητα των περιστατικών της δίκης περιέχουν τις ερωτήσεις και τις απαντήσεις αντιστοίχως των κριτών και των κρινομένων, καθώς και τις αποφάσεις των πρώτων κατά των δευτέρων, όπως επίσης και περιγραφή της εκτέλεσης των αποφάσεων.⁽⁷⁾

Όσον αφορά τώρα στα νέα Μαρτυρολόγια, αυτά στην πλειονότητά τους διασώζουν, μπορούμε να πούμε, σε μια ενότητα και τα δύο παραπάνω είδη των παλαιών, ενώ είναι ελάχιστα εκείνα στη μία ή την άλλη αμιγή μορφή. Μια άλλη επισήμανση είναι και η εξής. Υπάρχουν Μαρτυρολόγια, κι' αυτά αποτελούν σχεδόν το σύνολο, ατομικά ή ξεχωριστά, που αναφέρονται σε ένα και μόνο νεομάρτυρα, και συλλογικά, που αναφέρονται σε μια ομάδα ή ακόμη και στο σύνολο των γνωστών νεομαρτύρων. Δηλαδή αυτά τα δεύτερα συνιστούν ενιαία σύνθεση, η οποία στηρίζεται στα επιμέρους ατομικά Μαρτύρια. Όπως φαίνεται, η σύνθεση αυτή αποτελεί προέκταση του φαινομένου στο χώρο αυτό των κοινών ασματικών Ακολουθιών, ήτοι των Ακολουθιών εκείνων, που αναφέρονται σε όλους τους νεομάρτυρες, οι οποίοι και κατ' όνομα ονομάζονται εδώ. Οι κοινές Ακολουθίες, χρονικά, προηγούνται ως συνθέσεις, ενώ τα κοινά Μαρτυρολόγια έπονται. Η χειρόγραφη παράδοση διασώζει τέτοιου είδους συλλογικά, ήτοι κοινά Μαρτυρολόγια, με το όνομα του μοναχού Νήφωνος Προδρομίτη (της Ιβηρικής Σκήτης του Τιμίου Προδρόμου) (+1914). Το έργο περιέχει σύντομα Μαρτύρια 146 νεομαρτύρων ⁽⁸⁾, 50 κληρικών και 96 λαϊκών, διατασσόμενα κατά κατηγορίες νεομαρτύρων. Προτάσσονται τα μαρτύρια των κληρικών (πατριαρχών και επισκόπων, πρεσβυτέρων και διακόνων) και ακολουθούν των μοναχών και λαϊκών. Κατά την έκθεση τηρείται και η χρονολογική σειρά κατά την οποίαν έλαβε χώρα το μαρτύριο. Ωστόσο πρέπει να παρατηρηθεί εδώ ότι πριν από τον Νήφωνα τον Προδρομίτη προηγήθηκαν οι άγιοι Νικόδημος Αγιορείτης και Νικηφόρος ο Χίος στη σύνταξη κοινών Ακολουθιών στους Νεομάρτυρες και Μαρτυρολογίων. Το έργο όλων αυτών συνέχισεν ως τις μέρες μας ο αείμνηστος Γεράσιμος Μικραγιαννανίτης. ⁽⁹⁾

Ο αριθμός των νέων Μαρτυρολογίων, που μέχρι σήμερα έχουν δει το φως της δημοσιότητας (γιατί ασφαλώς πρέπει να υπάρχουν και άλλα που παραμένουν ακατάγραφα και ανέκδοτα ακόμη) και περιέχονται σε διάφορες γενικές ή και μερικές συλλογές ή και ξεχωριστές εκδόσεις, ανέρχεται στα 150 ⁽¹⁰⁾. Τα κείμενα αυτά, έργο διαφόρων συγγραφέων, γνωστών και μη γνωστών σε μας σήμερα, προέρχονται από μια μεγάλη χρονική περίοδο τεσσάρων περίπου αιώνων, δηλαδή από τα μέσα του 14ου αιώνα ως τα μέσα του 19ου.

α'. Γλώσσα των Νέων Μαρτυρολογίων.

Τα Νέα Μαρτυρολόγια έχουν γραφή και παραδοθή βασικά σε τρεις γλώσσες' στην ελληνική (τη λόγια βυζαντινή και την κοινή ήτοι δημοτική), στη σλαβωνική ή μεσαιωνοβουλγαρική, και στη

λατινική. Βεβαίως ο κύριος όγκος των κειμένων έχουν γραφή στην Ελληνική, υπό τη διπλή της μορφή, ελάχιστα στη σλαβωνική ή μεσαιωνοβουλγαρική⁽¹¹⁾ και ένα μόνον, από όσο μπορούμε να γνωρίζουμε, στη λατινική⁽¹²⁾. Έτσι σήμερα έχουμε ένα ικανό αριθμό Μαρτυρολογίων, που σώζονται πρωτοτύπως στις παραπάνω τρεις γλώσσες ή τέσσερες, αν συνυπολογισθί σ'αυτές και η απλή ελληνική, στην οποία έχει συγγραφεί ένας μεγάλος αριθμός Μαρτυρίων, κυρίως αυτά που προέρχονται από τους 18ο και 19ο αιώνες. Πόσα, τώρα, είναι τα Μαρτύρια της λόγιας βυζαντινής και πόσα αυτά της απλής ελληνικής γλωσσικής παράδοσης, αυτό αποτελεί ένα πρόβλημα, που για να απαντηθή θετικά απαιτεί σοβαρή και εξαντλητική έρευνα στο χώρο της χειρόγραφης και της έντυπης παράδοσης των κειμένων αυτών. Πάντως, αν πάρουμε ως κριτήριο και βάση τη χρονική προέλευσή τους, μπορούμε να πούμε - χωρίς αυτό βέβαια να είναι απόλυτο - ότι τα Μαρτύρια, που προέρχονται από τη χρονική περίοδο των αιώνων 15ου -17ου, είναι της λόγιας βυζαντινής παράδοσης, ενώ αυτά που γράφηκαν - κι' αυτό επίσης δεν είναι απόλυτο - κατά τους 18ο -19ο αιώνες⁽¹³⁾, είναι της δημοτικής παράδοσης. Της πρώτης περιόδου, ήτοι της λόγιας παράδοσης, ανήκουν σε συγγραφείς, όπως είναι ο Ανώνυμος του 15ου αιώνα, συγγραφέας του μαρτυρίου του νεομάρτυρα αγίου Γεωργίου, που άθλησε στην Αδριανούπολη (+1437, Μαρτίου 26)⁽¹⁴⁾, και οι Ιωάννης Μόσχος, Μανουήλ Κορίνθιος, Παχώμιος Ρουσάνος, Νικόλαος Μαλαξός, Μητροφάνης Θεσσαλονίκης, Δαμασκηνός Στουδίτης, Μελέτιος Συρίγος και Ιωάννης Καρσοφύλλης, οι οποίοι και καλύπτουν την περίοδο αυτή. Τα Μαρτύρια της δεύτερης περιόδου, ήτοι της δημοτικής παράδοσης, προέρχονται από συγγραφείς, όπως οι Ιωνάς Κausοκαλυβίτης, Νικόδημος Αγιορείτης, Μακάριος Νοταράς, Νικηφόρος Χίος, Αθανάσιος Πάριος κ.α.⁽¹⁵⁾ από τους οποίους άλλωστε άρχισε και έγινε και η μεταγλώττιση των περισσότερων αγιολογικών κειμένων της λόγιας παράδοσης της μεταβυζαντινής, βυζαντινής και πρώιμης βυζαντινής εποχής. Η καθαρότητα ή μή της λόγιας γλώσσας, που μεταχειρίσθηκαν οι προηγούμενοι συγγραφείς, μπορεί να πη κανείς ότι ποικίλλει και εξαρτάται εν πολλοίς από τη φιλολογική κατάρτιση και παιδεία, που ο καθένας απ' αυτούς είχε.

β'. Μεταφράσεις των Νέων Μαρτυρολογίων.

Ένα μεγάλο μέρος, ίσως το μεγαλύτερο, από τα Μαρτύρια, που πρωτοτύπως συντάχθηκαν στη λόγια βυζαντινή γλώσσα και αυτά της μεσαιωνοβουλγαρικής μεταγλωττίσθηκαν κατ' αρχάς στην απλή νεοελληνική και έπειτα στις άλλες ευρωπαϊκές, σλαβικές και μή,

γλώσσες. Έτσι τα ελάχιστα "σλαβωνικά" Μαρτύρια μεταφράστηκαν στην ρουμανική, τη νεοβουλγαρική και στη νεοελληνική ⁽¹⁶⁾, στην οποία αποδόθηκαν φυσικά και τα περισσότερα της λόγιας βυζαντινής παράδοσης. Το έργο της μετάφρασης άρχισε ο Ιωνάς ο Κουσοκαλυβίτης, συνέχισε και ολοκλήρωσε ως ένα βαθμό ο άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης με τη συλλογή και την έκδοση του Νέου Μαρτυρολογίου, το οποίον ως τώρα γνώρισε τρεις εκδόσεις ⁽¹⁷⁾. Το περιεχόμενο του Ν. Μαρτυρολογίου και μάλιστα αυτό της δεύτερης έκδοσης των Αθηνών του 1856, μεταφράστηκε στη Ρωσική από τον Πέτρο Σολοβίεφ ⁽¹⁸⁾. Από τη Συναξαριστική μορφή και παράδοση το κείμενο των Μαρτυρίων γνώρισε τη μετάφρασή του στη Σερβική γλώσσα και περιλήφθηκε στο Μέγα Συναξαριστή του π. Ιουστίνου Πόποβιτς ⁽¹⁹⁾. Επίσης στις μέρες μας μέσα από τον ίδιο δρόμο τα Μαρτύρια των νεομαρτύρων γνωρίζουν τη μετάφρασή τους στη γαλλική, υπό την οποία εμφανίζεται ο Μ. Συναξαριστής από τον γάλλο ορθόδοξο μοναχό, τον Σιμωνοπετρίτη π. Μακάριο ⁽²⁰⁾. Μετάφραση του Ν. Μαρτυρολογίου εκπονείται και στην αγγλική γλώσσα σήμερα στην Αμερική.

γ'. Η κατάσταση του κειμένου των Μαρτυρολογίων και η αξιοπιστία των μεταφράσεων του Αγίου Νικοδήμου.

Το θέμα αυτό αφορά κυρίως στο σύνολο των Μαρτυρολογίων, ιδιαίτερα όμως σ'αυτά, που πρωτοτύπως έχουν γραφεί στη μεσαιωνοβουλγαρική και τη λόγια βυζαντινή και κυριότατα τα δεύτερα, που αποτελούν και το πιο μεγάλο κομμάτι των νεομαρτυρολογικών κειμένων. Καταρχήν οφείλομε να πούμε, όσον αφορά στο ελληνικό πρωτότυπο (το λόγιο) των Μαρτυρίων, ο αριθμός των οποίων πρέπει να πλησιάζει - και γι'αυτό δεν είμαστε απόλυτα βέβαιοι - γύρω στα 85 περίπου, ότι δεν διαθέτομε ακόμη μια συνολική ή και μερική φιλολογική κριτική έκδοση του κειμένου τους. Αυτή είναι μια δουλειά δυσχερής και επίπονη. Είναι όμως αναγκαίο να γίνει κάποτε στο χώρο αυτό, για να μπορεί κανείς έπειτα και ασφαλέστερα να εκτιμήσει και κρίνει το μεταφραστικό έργο του αγίου Νικοδήμου και εκείνο, που πριν από αυτόν επιτέλεσε, σε μικρότερη βέβαια έκταση από τη δική του, ο Παπα -Ιωνάς ο Κουσοκαλυβίτης ⁽²¹⁾. Το έργο όμως της κριτικής έκδοσης του κειμένου των Μαρτυρολογίων προαπαιτεί έρευνα και καταγραφή της χειρόγραφης παράδοσής τους σε πρώτη φάση και έπειτα προσεκτικό έλεγχο αυτής για την εξακρίβωση του παραδιδόμενου κειμένου. Όσον αφορά στο πρώτο στάδιο, την έρευνα και καταγραφή δηλ. της χειρόγραφης παράδοσης, τούτο επιχειρείται και γίνεται στο μέτρο του δυνατού από τον συντάκτη της παρούσας εισήγησης ⁽²²⁾. Το δεύτερο

και η τελική επεξεργασία και έκδοση των κειμένων, απλώς, για την ώρα, είναι μέσα στις προθέσεις και στους στόχους του. Θα είναι μεγάλη η χαρά του αν κάποτε οι προθέσεις του γίνουν έργο.

Σήμερα από άποψη κειμένου τα Μαρτυρολόγια παρουσιάζουν την εξής εικόνα. Υπάρχουν Μαρτύρια, που σώζονται μόνον στο πρωτότυπο ή μόνον σε μετάφραση ή και στα δύο μαζί (πρωτότυπο και μετάφραση). Επίσης υπάρχουν Μαρτύρια κι αυτά είναι ελάχιστα-, που το πρωτότυπό τους υπάρχει σε κριτική έκδοση, και Μαρτύρια των οποίων το κείμενο έχει υποστεί ιστορική και όχι και φιλολογική επεξεργασία. Αυτά είναι ελάχιστα. Πρόκειται για τα Μαρτύρια των τριών νεομαρτύρων, των αγίων Ρωμανού Καρπενησιώτη, Νικοδήμου Αλμπανσανιώτη και Παχωμίου του Ρώσου, συντάκτης των οποίων υπήρξεν ο Ιωνάς ο Καυσοκαλυβίτης ⁽²³⁾ και εκδότης τους ο Ευλόγιος Κουρίλας, που έκανε και την κριτική επεξεργασία ⁽²⁴⁾. Η μετάφραση ή μεταγλώττιση των Μαρτυρίων, άλλοτε είναι πιστή και άλλοτε απομακρύνεται από το πρωτότυπο με προσθήκες ή αφαιρέσεις ή και άλλες κειμενολογικές αλλοιώσεις. Έτσι στις περιπτώσεις αυτές έχουμε ελεύθερη απόδοση ή παράφραση ή διασκευή του αρχικού κειμένου. Οι χρησιμοποιούμενοι όροι στις περιπτώσεις αυτές είναι "επιτομή", "περίληψις" και "σύνοψις". Ειδικότερα, όσον αφορά στον τελευταίο, αυτός έχει εφαρμογή όχι μόνον όταν γίνεται συνοπτική έκθεση ενός πράγματος, που είχε μεγαλύτερη έκταση στο πρωτότυπό του, αλλά και επί του πρωτοτύπου, οπότε σημαίνει ότι από την αρχή ο συντάκτης του κειμένου το δίδει στη μορφή μιας "σύνοψης" και όχι μιας εκτεταμένης έκθεσης. Στην περίπτωση αυτή ο όρος αυτός είναι ισοδύναμος με τον όρο "Σημείωμα". Με τους δύο αυτούς όρους παραδίδεται το πρωτότυπο, όπως θέλουμε να πιστεύουμε, των Μαρτυρολογίων, που έγραψε ο Ιωάννης Καρυοφύλλης και περιέχονται στον μοναδικό κώδικα 349 (37) της βιβλιοθήκης του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας ⁽²⁵⁾. Ένας άλλος όρος που απαντούμε είναι και η λέξη "Υπόμνημα". Σε κάμποσες περιπτώσεις συναντούμε το διώνυμο "Βίος" και "Μαρτύριον" του τάδε. Στις περιπτώσεις αυτές παρατηρούμε πλατύτερη βιογραφική έκθεση, με περισσότερα, δηλαδή, βιογραφικά και ιστορικά στοιχεία και λεπτομερέστερη περιγραφή του μαρτυρίου. Στην κατηγορία αυτή κατατάσσονται μερικών συγγραφέων τα Μαρτυρολόγια, όπως είναι λ.χ. των Ονουφρίου Ιβηρίτη, Αθανασίου του Παρίου και Νικηφόρου του Χίου ⁽²⁶⁾ και των κάπως παλαιότερων, όπως είναι οι άγνωστοι συγγραφείς των Μαρτυρίων του αγίου Θεοφάνη του νέου και Μακαρίου του Κίου ⁽²⁷⁾.

δ'. Η Θεολογία των Νεομαρτυρολογίων.

Τώρα για να συμπληρωθεί κάπως η εικόνα που έχουμε για τα Μαρτυρολόγια είναι ανάγκη να πούμε λίγα λόγια και για τη θεολογία τους ⁽²⁸⁾.

Η θεολογία των νεομαρτυρολογικών κειμένων είναι θεολογία ομολογιακή με έντονο πολεμικό και σε ορισμένες περιπτώσεις αντιρρητικό χαρακτήρα. Έτσι τα Μαρτυρολόγια περιορίζονται στην προβολή των βασικών δογμάτων της Εκκλησίας. Ασφαλώς δεν λείπουν απ'αυτά και άλλες θεολογικές τάσεις, που οφείλονται στην εποχή και το χώρο από τον οποίο προέρχονται. Κυρίαρχα λοιπόν στοιχεία της θεολογίας των Μαρτυρολογίων είναι η διδασκαλία ή το δόγμα της Αγίας Τριάδας και το περί του προσώπου του Χριστού με συναφείς αναφορές στη δημιουργία του κόσμου και τη θεία οικονομία για τη σωτηρία του ανθρώπου. Όπου έχουμε σχετικές αναπτύξεις των δογμάτων αυτών η έκθεση γίνεται με τα καθιερωμένα σχήματα και την ορολογία των συνοδικών όρων και της πατερικής θεολογίας. Η τριαδολογία αντιπαρατίθεται προς τη μονοπρόσωπη μονοθεΐα του Ισλαμισμού, η οποία κατά τον άγιο Νικόδημο θεωρείται κεκρυμμένη ασέβεια, που εύκολα μπορεί να εξαπατήσει τον ανθρώπινο νου ⁽²⁹⁾. Στη Χριστολογία τονίζονται η τέλεια θεία φύση και η τέλεια ανθρώπινη στην υποστατική τους ένωση. Και εδώ γίνεται αντιπαράθεση του Χριστού, ως αληθινού προφήτη, προς τον ψεύτικο προφήτη Μωάμεθ της θρησκείας των Αγαρηνών. Γενικώς στα Μαρτυρολόγια η απόρριψη της Ισλαμικής θρησκείας γίνεται κατά τρόπο άκομπο, ερεθιστικό και προκλητικό από τη μεριά των νεομαρτύρων, που κυρίως απέβλεπε στην επίσπευση της θανάτωσής τους από τους βασανιστές τους. Όσον αφορά τώρα τις άλλες θεολογικές τάσεις, που παρατηρούμε στα Μαρτυρολόγια μεταξύ αυτών κυριαρχεί η ησυχαστική θεολογία και πνευματικότητα. Το φως λ.χ. που περιβάλλει τα σώματα των νεομαρτύρων, ένα στοιχείο δηλαδή παραδοσιακό, που το συναντούμε και στα παλαιά Μαρτυρολόγια, περνάει στα νέα με τις αποχρώσεις της ησυχαστικής θεολογίας και πνευματικότητας. Είναι το άκτιστο φως, η άκτιστη θεία χάρη με την οποίαν ο Θεός λαμπρύνει και δοξάζει τα άξια παιδιά του, τους νεομάρτυρες. Το στοιχείο αυτό απαντιέται και σ'άλλα, κατά κύριο όμως λόγο στα Μαρτυρολόγια μιας κατηγορίας νεομαρτύρων, των οσιομαρτύρων, που προέλευσή τους έχουν το Άγιον Όρος.

Γενικώς τα Μαρτυρολόγια αναδίδουν από τη μια μεριά τον τόνο της δογματικής ενότητας και από την άλλη της αδιάσπαστης συνέχειας του πνευματικού βίου της ορθόδοξης Ανατολικής Εκκλησίας, η οποία δια μέσου των αιώνων δίνει την πληροφορία της ακόμα και με το μαρτύριο των πιστών τέκνων της μέσα σ'ένα κόσμο, που την αντιμάχεται και την διώκει.

Βιβλιογραφία – Σημειώσεις:

1. Με τον τίτλον "Νεομαρτυρολογική Γραμματεία" πρόκειται να δημοσιευθή προσεχώς μελέτη μου, η οποία παρουσιάζει και εξετάζει σύνολη τη σχετική παραγωγή με το θέμα αυτό, από την εμφάνισή της 14ος αι. ως σήμερα.

2. Βλ. Βασιλείου Στ. Ψευτογκά, "Μαρτυρολόγια Νεομαρτύρων. Συγγραφείς, Συλλογές και εκδόσεις", εν Πρακτικά Θεολογικού Συνεδρίου εις τιμήν και μνήμην των Νεομαρτύρων (17-19 Νοεμβρίου 1986), προνοία και προεδρία του Παναγιωτάτου Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης κ.κ. Παντελεήμονος του Β',___(Ιερά Μητρόπολις Θεσσαλονίκης), Θεσσαλονίκη 1988, σελ. 75-103, ίδια τις σελ. 98 κ.εξ.

3. Βλ. τα κείμενα στις εξής συλλογικές εκδόσεις 1) Νικοδήμου Αγιορείτου, Νέον Μαρτυρολόγιον ήτοι Μαρτύρια των νεοφανών μαρτύρων των μετά την άλωσιν της Κωνσταντινουπόλεως κατά διαφόρους καιρούς και τόπους μαρτυρησάντων, συνταχθέντα εκ διαφόρων συγγραφέων και μετ' επιμελείας ό,τι πλείστης διορθωθέντα, εν οίς και ικαναί ακολουθίαι προσετέθησαν παρά του οσίου Νικοδήμου του Αγιορείτου, έκδοσις 3η, εκδοτικός οίκος "Αστήρ" Αλεξ. και Ε. Παπαδημητρίου. Οδός Λυκούργου 10, Αθήναι 1961. (Η πρώτη έκδοση έγινε στη Βενετία το 1794 με τη συνδρομή των "φιλοχρίστων και φιλομαρτύρων χριστιανών των εν τη Ευρώπη πραγματευομένων" και η δεύτερη στην Αθήνα το 1856 με δαπάνες του Κωνσταντίνου Σκαθάρου "εις κοινήν των ορθοδόξων ωφέλειαν"). 2) Νέον Λειμωνάριον, περιέχον Μαρτύρια παλαιά και νέα και Βίους οσίων, άτινα εσυνάχθησαν παρά του αιδίμου Μητροπολίτου αγίου Κορίνθου κυρίου Μακαρίου Νοταρά. Οίς προσετέθησαν και τα του Τριωδίου και Πεντηκοσταρίου Συναζάρια, μεταφρασθέντα παρά του σοφολογιωτάτου Διδασκάλου κυρίου Αθανασίου του Παρίου. Προς τούτοις και ασματικά Ακολουθία εις διαφόρους νεομάρτυρας, φιλοπονηθείσαι παρά του πανοσιολογιωτάτου κυρίου Νικηφόρου του Χίου. Νυν πρώτον τύποις λαμπροίς εκδοθέν και δια φιλοτίμου δαπάνης των τιμιωτάτων φιλοχρίστων συνδρομητών των εν τω τέλει της Βίβλου ονομασί καταγραφέντων εις κοινήν απάντων των ορθοδόξων ωφέλειαν", εν Βενετία παρά Πάνω Θεοδοσίω τω εξ Ιωαννίνων 1819. Μέχρι σήμερα το "Νέον Λειμωνάριον" γνώρισε άλλες τέσσερις εκδόσεις' η δεύτερη έγινε στην Ερμούπολη 1855-1857, και οι άλλες

στην Αθήνα κατά τα έτη 1873, 1913 και 1930, και 3) Στ. Κεμεντζετζίδη, "Συναξαριστής Νεομαρτύρων", εκδόσεις "Ορθόδοξος Κυψέλη", Θεσσαλονίκη 1984. Ο πλήρης τίτλος της έκδοσης αυτής είναι ο ακόλουθος: "Των αγίων και Θεοφόρων πατέρων ημών Μακαρίου Κορίνθου, Νικοδήμου Αγιορείτου, Νικηφόρου Χίου και διδασκάλου Αθανασίου του Παρίου, Συναξαριστής Νεομαρτύρων. Έργον ψυχωφελέστατον και σωτηριωδέστατον περιέχον μαρτύρια 150 και πλέον νεοφανών αγίων μαρτύρων της Ορθοδόξου του Χριστού Εκκλησίας μας των ετών 1400 εώς 1900 μετά Χριστόν". Η έκδοση αυτή περιλαμβάνει τα περιεχόμενα των δύο προηγούμενων συλλογών, δηλαδή του "Νέου Μαρτυρολογίου" και του "Νέου Λειμωναρίου", αλλά και Μαρτυρολόγια από τον Μ. Συναξαριστή του Β. Ματθαίου, το "Λεξικόν Νεομαρτύρων" του Ι. Περαντώνη, και από άλλες εκδόσεις, αλλά και Μαρτύρια από Αγιορειτικούς κώδικες. Κοντά στις γενικές αυτές συλλογές ας μνημονευθούν εδώ και οι εκδόσεις του "Μεγάλου Συναξαριστή" των Κ. Δουκάκη, (Αθήναι 1889-1896 και 1948-1966), και Β. Ματθαίου (Αθήναι 1950, 1956 και 1964). Εκτός από τις γενικές αυτές συλλογές και εκδόσεις, υπάρχουν και μερικές ήτοι τοπικές, όπως είναι οι : 1) Νέον Χιακόν Λειμωνάριον, 2) Ευρυτανικόν Λειμωνάριον, 3) Ηπειρωτικόν Λειμωνάριον, και 4) Λεσβιακόν Λειμωνάριον ή Λεσβιακή Αγιολογία, για τις οποίες βλ. την αναφερόμενη στη σημείωση 2 μελέτη μας. Φυσικά υπάρχουν και εκδόσεις μερικότερες και μεμονωμένες Μαρτυρίων, τις οποίες αποφεύγουμε να μνημονεύσουμε εδώ για λόγους οικονομίας στο χώρο τούτο.

4. Βλ. σχετικώς Γ. Ζαβίρα, Νέα Ελλάδα ή Ελληνικόν Θέατρον, Αθήναι 1972 (ανατύπωση), σελ. 501. Ευλογίου Κουρίλα Λαυριώτου, Ιστορία του Ασκητισμού. Αθωνίται, τόμ. Α', Θεσσαλονίκη 1929, σελ. 70-72. Πρβλ. Hip. Delehay, "Greek Neomartyrs" The Constructive Quarterly, vol. IX. New York 1921, σελ. 701. Δημ. Καμπούρογλου, Ιστορία των Αθηνών, τόμ. Ιος, Αθήναι (-), σελ. 172, και Βασιλείου Ψευτογκά, μνημ. μελέτη, σελ. 86-90.

5. Σχετικώς με το ζήτημα διαφοράς μεταξύ εθνομαρτύρων και μαρτύρων μπορεί να δει ο ενδιαφερόμενος τις μελέτες, που περιέχονται στον παρόντα τόμον των Πρακτικών του Συνεδρίου και αντιμετωπίζουν ειδικά το θέμα αυτό.

6. Βλ. Παν. Κ. Χρήστου, *Ελληνική Πατρολογία*, τόμ. Α'. Εισαγωγή. Στη σειρά: "Χριστιανική Γραμματεία", 2. (Πατριαρχικόν Ίδρυμα Πατερικών Μελετών), Θεσσαλονίκη 1976, σελ. 165.
7. Βλ. Παν. Κ. Χρήστου, *Ελληνική Πατρολογία*, τόμ. Β', Θεσσαλονίκη 1978, σελ. 472 και 498 κ.εξ.
8. Βλ. τον κώδικα υπ' αριθ. 127,2 της Σκήτης των Κουσοκαλυβίων (41 της Καλύβης της αδελφότητος των Ιωασαφαίων), 19ος αι., σελ. 36-98. Στις σελ. δε 99-105 καταχωρίζεται "πίναξ των αγίων νεομαρτύρων κατ' αλφάβητον". Ο κώδικας έχει 185 σελίδες και είναι ιδιόχειρος του Νήφωνος (βλ. Σωφρονίου Ευστρατιάδου, *Κατάλογος...*, σελ. 43-74).
9. Βλ. Βασιλείου Στ. Ψευτογκά, *μνημ. μελέτη*, σελ. 79-80.
10. Βλ. Στυλιανού Κεμεντζετζίδη, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων (1400-1900 μ.Χ.)*, εκδ. "Ορθόδοξος Κυψέλη", Θεσσαλονίκη 1984.
11. Βλ. Δημητρίου Γόνη, "Νεοελληνικαί μεταφράσεις - διασκευαί του Μαρτυρίου του Αγίου Ιωάννου του νέου του εν Λευκοπούλει συνταχθέντος υπό Γρηγορίου Τσάμπλακ", εν *Θεολογία* 53(1982), τεύχος 1, σελ. 238 και 249. Πρβλ. του ιδίου, *Μελετίου Συρίγου, Μαρτύριον και Ακολουθία και Παρακλητικός Κανών εις τον άγιον Ιωάννην τον νέον τον εν Λευκοπόλει (+1330)*, Αθήναι 1984, σελ. 32-44 κ. εξ. και του ιδίου, *Καλλινίκου Γ', Μαρτύριον Ιωάννου του νέου*, κτλ, Αθήναι 1984, σελ. 15 κ.εξ. Πρβλ. Βασιλείου Στ. Ψευτογκά, *μνημ. μελέτη*, σελ. 81-83, όπου βλ. και τη σχετική λοιπή βιβλιογραφία.
12. Πρόκειται για το Μαρτύριον του νεομάρτυρα αγίου Ανδρέου από τη Χίο (+1465, Μαρτίου 29), το οποίον συνέταξε Γεώργιος ο Τραπεζούντιος και είναι δημοσιευμένο στη PG 161, 746-767. Πρβλ. Κ. Σάθα, *Νεοελληνικήν Φιλολογίαν*, εν Αθήναις 1868, σελ. 41-45.
13. Βλ. Βασιλείου Στ. Ψευτογκά, *μνημ. μελέτη*, σελ. 80-81.
14. Βλ. Βασιλείου Στ. Ψευτογκά, *μνημ. μελέτη*, σελ. 81 κ.εξ. και 95-96.
15. Βλ. Χρίστου Πατρινέλη, "Μια ανέκδοτη Διήγηση για τον άγνωστο νεομάρτυρα Γεώργιο (+1437)", εν *Ορθόδοξος Παρουσία*, τομ. Α', τεύχος 1 και 2, Αθήναι 1964, σελ. 64-66 (Εισαγωγή) και σελ. 66-72 (κείμενο). Απ' εδώ αναδημοσιεύεται στο *Συναξαριστή Νεομαρτύρων*, σελ. 408-413.

16. Βλ. Βασιλείου Στ. Ψευτογκά, μνημ. μελέτη, σελ. 81 κ. εξ. και 96.
17. Βλ. τη σημ. 9 και την μελέτη μου, σελ. 80 κ.εξ. και τις εκεί σχετικές σημειώσεις.
18. Βλ. P. Soloviev, *Οι χριστιανοί μάρτυρες εν τη Ανατολή μετά την άλωσιν Κωνσταντινουπόλεως, εν Πετρούπολει 1862*, (ο τίτλος αποδίδεται από τη Ρωσική γλώσσα).
19. Archimandrit D. -R Justin Sp. Popovic, *Zitija svetich, (Blagoslov svetog archangela Michael)*, Beograd 1976.
20. *Le Synaxaire. Vie de saints de l' Eglise Orthodoxe. Adaption française par Macaire, moine de Simonos Petras. Editions "To Perivoli tis Panagias" 9, Rue Prassakaki, 1987.*
21. Βλ. Βασιλείου Στ. Ψευτογκά, μνημ. μελέτη, σελ. 81.
22. Πρόκειται για τη μελέτη μας "Νεομαρτυρολογική Γραμματεία" που βρίσκεται σε επεξεργασία.
23. Βλ. Βασιλείου Στ. Ψευτογκά, "Ιωνάς ο Κασσοκαλυβίτης. Ο Βίος και το έργο του", στον Τόμον "Αναφορά εις μνήμην Μητροπολίτου Σάρδεων Μαζίμου 1914-1986", Τόμος Ε', Γενεύη 1989, σελ. 399-427.
24. Βλ. Ευλογίου Κουρίλα Λαυριώτου, *Ιστορία του Ασκητισμού. Αθωνίται, Θεσσαλονίκη 1929*, (τομ. Α'), σελ. 72 κ. εξ.
25. Βλ. A. Zographos, *Les nouveaux martyrs 16-17 siecles. Essai sur l' experience Religieuse du peuple orthodoxe sous domination Ottomane. These de Doctorat. (Nouveau regime, Diplome National) en histoire et civilisations de l' Europe. (Universite des Sciences Humaines de Strasbourg). U.F.R. Des Sciences Historique. Strasbourg 1978*, σελ. LXI-LXII.
26. Βλ. Βασιλείου Ψευτογκά, μνημ. μελέτη, σελ. 94 κ.εξ.
27. Βλ. Του ιδίου, όπ.
28. Βλ. Αντωνίου Παπαδόπουλου, "Θεολογία αρχαίων και νέων Μαρτυρολογίων", στα *Πρακτικά Θεολογικού Συνεδρίου εις τιμήν και μνήμην των Νεομαρτύρων (17-19 Νοεμβρίου 1986)*, Θεσσαλονίκη 1988, σελ. 107-176.
29. *Μαρτυρολόγιον*, σελ. 12β.

**ΕΙΔΗΓΗΣΗ κ. ΔΗΜΗΤΡΗ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ, ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ
ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ, ΜΕ ΘΕΜΑ:**

Η ΕΘΝΙΚΗ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΟΤΕΡΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΣΤΑΣΗΣ ΤΩΝ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΩΝ

Σήμερα είναι η επέτειος της Άλωσης. Πριν από δύο, περίπου, μήνες γιορτάστηκε η επέτειος της Παλιγγενεσίας. Το δεύτερο γεγονός υπήρξε απάντηση στο πρώτο: Η Ιστορία μπορεί να παρουσιαστεί και ως σχήμα διαλεκτικό, αλλά βέβαια, για να φτάσει κανείς από τη θέση στην αντίθεση και από εκεί στη σύνθεση - ή μάλλον ξανά σε θέση - χρειάζονται και πόνος και οδύνη μα και απόφαση αμετάκλητη καθώς και γερές οργανωτικές ικανότητες.

Πως λοιπόν το Γένος έφτασε στο σημείο να είναι σε θέση να διατυπώσει, δηλαδή την Επανάσταση, στο γεγονός της Άλωσης; Το ερώτημα δεν είναι απλό, γιατί αγνοούμε τις ψυχικές διακυμάνσεις των προγόνων μας. Τι γνωρίζουμε, πράγματι, για αυτούς; Σχεδόν τίποτα και φυσικά πολύ λίγα είμαστε σε θέση να ξέρουμε όσον αφορά τις διαδικασίες μέσω των οποίων πραγματοποιήθηκε η πορεία προς την Επανάσταση.

Αυτά τα πολύ λίγα δεν είναι στην ουσία τίποτα περισσότερο από τη σημασία του θανάτου των Νεομαρτύρων. Είναι σαφές ότι το αποφασιστικό βήμα προς την Επανάσταση δεν έγινε ούτε το 1806 στην Πελοπόννησο με τη σπουδαία εξέγερση του Θεοδώρου Κολοκοτρώνη ούτε το 1814, οπότε σχηματίστηκε στην Οδησό ο πυρήνας της Φιλικής Εταιρείας, αλλά, κατά μία άποψη τουλάχιστον, το 1808 στη Μακεδονία, συγκεκριμένα στις Σέρρες. Εκεί, πράγματι, εμφανίστηκε, τη Μεγάλη Δευτέρα εκείνου του έτους, ο ιερομόναχος Νικήτας, από τη Σκήτη της Αγίας Άννης, στο Άγιον Όρος. Είχε έλθει στις Σέρρες με ένα και μόνο σκοπό: να αναζητήσει μαρτυρικό θάνατο⁽¹⁾. Και στο σημείο αυτό αξίζει να αναλογιστεί κανείς ότι τότε είχε ουσιαστικώς περάσει η εποχή της μεγάλης καταπίεσης. Η οθωμανική αυτοκρατορία, με πρωτοβουλία σουλτάνων όπως ο Σελίμ Γ' και κυρίως ο Μαχμούτ Β' ήταν σε φάση εξευρωπαϊσμού, στα πλαίσια του οποίου προβλεπόταν αναβάθμιση της θέσης και του ρόλου των Ελλήνων και, γενικότερα, των Χριστιανών⁽²⁾. Τίποτα λοιπόν δεν εξανάγκασε τον Άγιο Νικήτα να δώσει μαρτυρία πίστης εν Χριστώ τω Θεώ. Αυτός όμως ήταν αποφασισμένος να το πράξει, με άλλα λόγια να αναζητήσει μόνος του τον θάνατο. Γιατί; Διότι - θα μπορούσε να απαντήσει κανείς - οι γονείς του ήταν κρυπτοχριστιανοί από τον Πόντο και ο ιερομόναχος Νικήτας έφερε βαρύτατα το

γεγονός ότι είχαν κάνει έστω και ψεύτικα *σουνέτι*, δηλαδή περιτομή. Υπήρχε όμως και άλλη αιτία, οπωσδήποτε σπουδαιότερη: Ο Νικήτας αναζητούσε ενδομύχως να αποδείξει ότι η - όποια - συμβίωση Ελλήνων και Τούρκων αποτελούσε πια παρελθόν. Είχε ήδη έλθει ο καιρός να φτιάξουν οι Έλληνες, Χριστιανοί Ορθόδοξοι, δικό τους Κράτος.

Άλλωστε, ο τρόπος με τον οποίο μαρτύρησε ο Άγιος Νικήτας είναι χαρακτηριστικός. Αποκάλυψε στον ηγούμενο και τους άλλους πατέρες της Μονής του Αγίου Παντελεήμονος, στον Άγιον Όρος πάντα, όπου είχε πάει μετά τη Σκήτη της Αγίας Άννης, τους λογισμούς του, να αναζητήσει, με λίγα λόγια, μόνος του τον μαρτυρικό θάνατο. Αυτοί αρχικώς προσπάθησαν να τον αποτρέψουν. Τελικώς, κάμφθηκαν από την επιμονή του και τον άφησαν να φύγει δίνοντάς του την ευχή τους. Έτσι, ο Νικήτας πήγε στις Σέρρες, κατά τη Μεγάλη Εβδομάδα όπως αναφέρθηκε, και μπήκε στην εκκλησία της Ηλιοκάλεως, μετόχι του μοναστηριού της Εικοσιφοινίσσης, στο Παγγαίο. Ζήτησε να δει τον προηγούμενο, του εκμυστηρεύθηκε τι πήγαινε να κάνει, εξομολογήθηκε, πήρε την ευχή του και θέλησε μάλιστα να αφήσει και χρήματα, για να γίνει παράκληση στο όνομά του. Μετά από αυτά έφυγε αναζητώντας μόνος του θάνατο μαρτυρικό.

Το πως βρήκε αυτόν τον θάνατο παρουσιάζει ενδιαφέρον. Ο Νικήτας, πράγματι, κατευθύνθηκε σε ένα τζαμί, έξω από την πόλη, όπου δίδασκε κάποιος Μουσουλμάνος, πρόσωπο ιδιαίτερα σεβαστό σε όλους. Βρήκε λοιπόν μεταξύ των μαθητών του *εν λόγω* Μωαμεθανού κάποιον κουτσό, κάθησε δίπλα του εξήγησε απλά, φιλικά, με ενδιαφέρον για την κατάστασή του ότι, αν ήθελε να περπατήσει, έπρεπε να πιστέψει στον Χριστό. Όπως ήταν φυσικό, ο άλλος τα έχασε... και ανέφερε το γεγονός στον δάσκαλό του. Αυτός, φυσικά, κάλεσε ενόπλους και έστειλε τον Νικήτα αλυσοδεμένο στον βοεβόδα Σερρών.

Οι Οθωμανοί δεν είχαν μεγάλη διάθεση να προκαλέσουν ταραχές και αρχικά προσπάθησαν να βρουν τρόπο, ώστε ευσχήμως να αφαιρεθεί ο Νικήτας ελεύθερος. Αυτός όμως ψυχολογικώς βρισκόταν σε κατάσταση έξαρσης: Υπέφερε λόγω του ψέμματος, της απάτης *αυτής καθ' εαυτής*. Δεν ανεχόταν πια τον παραμερισμό της αλήθειας, έστω και αν κανείς πια δεν του ζητούσε να την αποκηρύξει. Μέσω του θανάτου του επιδίωκε να καταδείξει ότι η θρησκεία του Χριστού, εφόσον επικεντρώνεται στη θεία, όπως αποδείχτηκε με την Ανάσταση, παρέμβαση στην Ιστορία, δεν μπορεί να "συγκατοικήσει", όπως θα λεγόταν σήμερα, με την απάτη και ήθελε θάνατο μαρτυρικό.

Κρεμάστηκε στις 4 Απριλίου 1808, ανήμερα του Πάσχα. Υπήρξε ένας από τους πρώτους στη σύγχρονη ελληνική Ιστορία που

θέλησε να πεθάνει για λόγους γενικότερους και ο θάνατός του άνοιξε τον δρόμο προς την Επανάσταση του Γένους.

Επί του προκειμένου χρειάζεται μικρή ιστορική αναδρομή. Πράγματι, η κατά το 1453 Άλωση της Κωνσταντινούπολης υπήρξε γεγονός δραματικό με επιπτώσεις σε παγκόσμια κλίμακα. Επιπλέον, οφείλει κανείς να επισημάνει ότι η τραγική αυτή μετάπτωση υπήρξε αιτία ευρύτατου προβληματισμού από στοχαστές του *δουλωμένου* Ελληνισμού⁽³⁾. Γιατί ο Θεός επέτρεψε αυτήν την φρίκη; Τι έπρεπε να γίνει; Τι στάση έπρεπε να κρατήσει το Γένος των Ελλήνων;

Όσον αφορά την προσέγγιση στο πρώτο ερώτημα, η σκέψη όλων υπήρξε περίπου ταυτόσημη. Το Γένος δεν είχε σταθεί άξιο της αποστολής που *ουρανόθεν* του είχε δοθεί, οι *ιθύνοντες* είχαν αφήσει την πίστη να νοθευτεί, είχαν επιδοθεί σε ενέργειες χωρίς νόημα, με άλλα λόγια είχαν αμαρτήσει. Ο Θεός όμως είναι πιο αυστηρός με τους αγαπημένους Του και δεν τους συγχωρεί παραπτώματα που παραβλέπει σε άλλους. Συνεπώς η πτώση της Κωνσταντινούπολης και η κατάλυση της αυτοκρατορίας μπορούσε να θεωρηθεί γεγονός αναμενόμενο: Η Παναγία, η *Κυρά Δέσποινα* της λαϊκής ποίησης, η *Υπέρμαχος Στρατηγός* των ελληνικών όπλων, είχε άρει την προστασία Της από την αυτοκρατορική Πόλη και είχε αφήσει τους Οθωμανούς να μπουν. Τι έπρεπε όμως να γίνει;

Δύο τάσεις αναπτύχθηκαν μέσα στο υπόδουλο Γένος. Σύμφωνα με την πρώτη, μόνο ο Θεός μπορούσε να δώσει ό,τι Αυτός είχε πάρει. Η υπό τους Οθωμανούς κατάσταση ήταν δυνατό να θεωρηθεί όμοια με την κατά τους τρεις πρώτους *μετά Χριστόν* αιώνες, την εποχή των διωγμών δηλαδή, οπότε οι αρχές της ειδωλολατρικής Ρώμης καταδίωκαν και εξόντωναν τους Χριστιανούς. Τελικώς, χάρη στον Άγιο και Μέγα Κωνσταντίνο και τη μητέρα του, έγινε το απίστευτο, το Κράτος ανανεώθηκε και έγινε χριστιανικό. Οι Χριστιανοί, πράγματι, εγκαρτέρησαν και χωρίς να αντιάζουν βία στη βία αναδείχτηκαν νικητές. Το ίδιο έπρεπε να γίνει και με τους Οθωμανούς: Οι *σκλαβωμένοι* Ορθόδοξοι έπρεπε να κρατήσουν την πίστη, να μην αντιδράσουν βίαια στις κακώσεις στις οποίες τους υπέβαλαν οι Μουσουλμάνοι - και κάποτε ο Θεός θα έκανε ξανά το θαύμα Του, θα άλλαζε δηλαδή την αυτοκρατορία από μωαμεθανική σε χριστιανική και πάλι. Οι Έλληνες λοιπόν όφειλαν απλώς να περιμένουν.

Όμως, κυρίως στις δυτικές παρυφές του ελληνικού κόσμου, στη ζώνη δηλαδή που αρχίζει στη Βόρειο Ηπειρο και καταλήγει στην Κρήτη, γρήγορα αναπτύχθηκε άλλη αντίληψη: Η ειδωλολατρική ρωμαϊκή εξουσία ήταν νόμιμη, συνεπώς λογικά οι Χριστιανοί δεν είχαν αντιτάξει βία στην καταπίεση των αυτοκρατορικών αρχών. Οι Οθωμανοί όμως με τη βία είχαν πάρει την Κωνσταντινούπολη και

υποδουλώσει τους Έλληνες. Επομένως, μόνο με τη βία οι Έλληνες θα έπαιρναν πίσω ό,τι νομίμως τους ανήκε. Καμιά συνδιαλλαγή λοιπόν με τους Τούρκους! Καμιά επαφή με αυτούς! Η κλαγγή των όπλων ήταν ο μόνος ήχος που θα συγκινούσε τον Θεό, ώστε Αυτός να ευδοκήσει πάλι να περιβάλλει με την εύνοιά Του το Γένος. Άλλωστε και ο Μέγας Κωνσταντίνος μήπως με την εγκαρτέρηση είχε καταφέρει την *εν Χριστώ τω Θεώ* ανανέωση της οικουμένης; Αν δεν είχε νικήσει σε πολεμική σύγκρουση τους ειδωλολάτρες, ούτε η Κωνσταντινούπολη θα είχε γίνει πρωτεύουσα ούτε το Κράτος θα είχε εκχριστιανιστεί.

Επί τετρακόσια χρόνια η λιτανεία των ηρώων σχημάτιζε ανθρώπους από σίδηρο, οι οποίοι εμπράκτως διακήρυσσαν ότι η μόνη εξουσία που αναγνώριζαν ήταν εκείνη των όπλων τους: *Πασά μου έχω το σπαθί, βεζύρι το τουφέκι*. Ζούσαν μακριά από την κοινωνία των ανθρώπων, σε βουνά και σπηλιές, η πλειοψηφία τους είχε τέλος βίαιο, μαρτυρικό: Πέθαναν παλουκωμένοι, κομματιασμένοι, κρεμασμένοι, γδαρμένοι, τσακισμένοι από τα χέρια του εχθρού. Επιπλέον, και αυτοί ακόμη που κατόρθωσαν να πεθάνουν ειρηνικά δεν είχαν ποτέ στιγμής ησυχία: *Γλυκό ψωμί δεν έφαγα σαράντα χρόνους κλέφτης*. Το επίτευγμά τους όμως υπήρξε σημασίας καθοριστικής: Ενόπλως αμφισβήτησαν τη νομιμότητα της οθωμανικής εξουσίας και, έτσι, συνέπηξαν βάση ανίδρυσης Κράτους ελληνικού. Επιπλέον, στοιχεία σημαντικά του κλήρου ήρθαν γρήγορα σε ενίσχυσή τους.

Η ρήξη της - όποιας - συμβίωσης των Μωαμεθανών κυριάρχων και των *σκλαβωμένων* Χριστιανών άρχισε στην Ήπειρο κατά τη δεύτερη δεκαετία του 17ου αιώνα. Ο Διονύσιος, Μητροπολίτης Λαρίσης, κατάλαβε ότι ο εκτουρκισμός του ελλαδικού χώρου προχωρούσε ραγδαία και πως, αν δεν υπήρχε αντίδραση, γρήγορα θα απέληγε στην ηθική τουλάχιστον εξόντωση των Χριστιανών. Έτσι, το 1611, ξεσήκωσε τους κατοίκους δύο χωριών και για λίγες ώρες κατέλυσε την οθωμανική εξουσία στα Γιάννενα⁽⁴⁾.

Το γεγονός καταθρούβησε την Υψηλή Πύλη: Οι Έλληνες, για πρώτη φορά μετά το 1453, κατόρθωσαν να καταλάβουν μεγάλη πόλη και να την κρατήσουν έστω και για λίγο. Τι θα γινόταν, αν το παράδειγμα του Διονυσίου, του εθνομάρτυρα *Σκυλοσόφου*, έβρισκε μιμητές; Έτσι, γοργά καταστρώθηκε και άρχισε να εφαρμόζεται ευρύ πρόγραμμα εξισλαμισμών ειδικά στην Ήπειρο. Εκείνος που με ειρηνικό τρόπο αλλά και αποφασιστικότητα το ανέτρεψε ήταν ο Κοσμάς ο Αιτωλός.

Ο Άγιος Κοσμάς, ο *Πατροκοσμάς*, υπήρξε ο πρώτος που κατηγορηματικά, επίσημα μπορεί να πει κανείς, με την έμμεση υποστήριξη του Οικουμενικού Πατριαρχείου, διακήρυξε ότι η επί των

Ελλήνων οθωμανική κυριαρχία δεν ήταν χρονικώς απεριόριστη, θα είχε τέλος. Πότε; Αυτό μόνο ο Θεός το ήξερε. Το *ποθούμενο* όμως σίγουρα θα ερχόταν. Επιπλέον, ο Θεός, μέσα στην αγάπη Του για το Γένος, θα έδινε σημάδια της λύτρωσης, τα οποία οι Χριστιανοί έπρεπε να καταγράψουν και ορθώς να ερμηνεύσουν. Μέχρι όμως να έρθουν τα σημάδια, τι έπρεπε να κάνουν οι Έλληνες; Η απάντηση του Πατροκοσμά ήταν κατηγορηματική: Κυρίως να μορφώνονται.

Ο Διονύσιος και ο Κοσμάς ο Αιτωλός αποτελούν κρίκους αλυσίδας, η οποία αρχίζει λίγο μετά την Άλωση ή και κατά την Άλωση με τον τελευταίο αυτοκράτορα και τοπικώς καταλήγει όχι πολύ μακριά από εδώ, στην Αλαμάνα με τον Αθανάσιο Διάκο: Μέσα στον χρόνο, η λιτανεία των Νεομαρτύρων κινείται παράλληλα με εκείνη των ηρώων και *εν πολλοίς* ανακατεύεται και γίνεται ένα με αυτήν. Επιπλέον, όπως οι *κλέφτες* των βουνών της Πατρίδας διαμόρφωσαν συγκεκριμένο πολιτικό μήνυμα, την έμπρακτη, δηλαδή ένοπλη αμφισβήτηση της νομιμότητας της οθωμανικής κυριαρχίας, έτσι και οι νεομάρτυρες τεκμηρίωσαν με τον θάνατό τους συγκεκριμένη θεωρία, ότι δηλαδή η πίστη στον *Χριστό τον Θεό* αποτελεί βίωμα με τάσεις αποκλειστικότητας: Ή είναι κανείς Χριστιανός ή δεν είναι. Δεν γίνεται να είναι κανείς Χριστιανός και κάτι άλλο. Εξ ου και το πλήθος των μαρτύρων του Χριστού που δεν παρατηρείται σε άλλο θρησκευτικό σύστημα.

Γιατί; Διότι ο Χριστιανισμός είναι η μόνη ουσιαστικώς θρησκεία, πυρήνα της οποίας αποτελεί η πίστη στη θεία παρέμβαση στην Ιστορία: Ο Υιός, μία των υποστάσεων του Θεού, *ήλθεν επί γης* και δέχτηκε τη Σταύρωση, για να λυτρώσει τον άνθρωπο, ώστε να σταματήσει η πτωτική πορεία του τελευταίου και να αρχίσει η επιστροφή προς τον Θεό. Απόδειξη μάλιστα της θείας φύσης του Χριστού είναι και τα θαύματα μα κυρίως η *εκ νεκρών Ανάστασις*, ο εορτασμός της οποίας κατέχει καίρια θέση ειδικά στην Ορθόδοξη Λατρεία. Δεν πρόκειται επομένως για ένα Προφήτη, ο οποίος μπορεί να προστεθεί στη σειρά των θεόπνευστων ανθρώπων ή και να αφαιρεθεί από αυτήν. Κατά τη χριστιανική αντίληψη, ο ιδρυτής της θρησκείας ήταν μία των υποστάσεων του Θεού και αυτή η τεκμηριωμένη πεποίθηση συνιστά *ειδοποιόν διαφοράν* μεταξύ Χριστιανισμού αφενός και όλων των άλλων θρησκευμάτων ή και δοξασιών και φιλοσοφικών συστημάτων αφετέρου.

Για αυτό άλλωστε και η Ιστορία του ανθρώπου, από τη Σταύρωση και μετά, μπορεί να εκληφθεί ως μορφή αντίθεσης ή και αντιπαράταξης μεταξύ εκείνων που πιστεύουν στην *εξ ουρανών επί γης* θεία κάθοδο, των Χριστιανών δηλαδή, και όσων την απορρίπτουν. Και βέβαια, από αυτήν την αντίθεση, *βάσει* της οποίας μπορεί κανείς να εξηγήσει τη λυσσαλέα εχθρότητα που κατά κανόνα αντιμετωπίζει

η Εκκλησία γενικώς και οι Χριστιανοί ατομικώς, απορρέει άλλο κεφαλαιώδους σημασίας ερώτημα: Μπορεί ο Χριστιανός να ζήσει υπό εξουσία απίστων;

Η καταρχήν απάντηση δεν μπορεί να είναι παρά καταφατική: *ου γαρ έστιν εξουσία ει μη υπό Θεού*⁽⁵⁾, διαβεβαιώνει ο Απόστολος Παύλος. Κάθε εξουσία λοιπόν είναι ανεκτή μέχρι το σημείο όπου διακυβεύεται η πίστη στη θεία φύση του Ιησού Χριστού. Κατά την παράδοση, όλα τα ανεχόταν ο Κοσμάς ο Αιτωλός, εκτός από του υβρίζεται ο Χριστός και η Παναγία, *Μήτηρ Θεού*. Δυστυχώς, όταν ο Χριστιανός ζει υπό εξουσία καταφανώς ή λανθάνοντως απίστων, ποτέ δεν μπορεί να ξέρει κατά πόσον τα όργανα ή και οι οπαδοί αυτής της τελευταίας θα θελήσουν να σεβαστούν την πίστη του στη θεία φύση του Ιησού Χριστού. Οι Νεομάρτυρες λοιπόν έδωσαν έμπρακτη απάντηση στο σχετικό ερώτημα. Αν, πράγματι, αίτημα της εξουσίας είναι η απόρριψη της θείας φύσης του Ιησού Χριστού, τότε ο Χριστιανός δεν έχει παρά να φύγει από αυτόν τον κόσμο: Η ζωή νόημα πια δεν έχει.

Για αυτό, αν υποθεθεί πως επιτρέπεται σύγκριση μεταξύ των μαρτύρων των τριών πρώτων αιώνων και των Νεομαρτύρων, είναι δυνατός ο εντοπισμός κάποιας διαφοράς: Στους πρώτους, το αίτημα των ειδωλολατρών ήταν η αναγνώριση, σε τελική ανάλυση, θείας φύσης σε φορείς της αυτοκρατορικής εξουσίας, στους δεύτερους, απαίτηση των Μουσουλμάνων ήταν η απάρνηση της θείας φύσης του Χριστού. Βεβαίως, και τα δύο στο ίδιο αποτέλεσμα ουσιαστικώς κατέληξαν, στην - έμμεση έστω - άρνηση της ενανθρώπισης μία των υποστάσεων του Θεού, για αυτό και η απάντηση δεν μπορούσε να είναι παρά μία: Καλλίτερος ο θάνατος.

Σκόπιμο θα ήταν να υπογραμμιστούν εδώ τα αποτελέσματα που δόθηκαν από τη στάση των Νεομαρτύρων. Ας γίνει λοιπόν αναφορά σε δύο μεγάλες πολιτικές προσωπικότητες, οι οποίες επιχείρησαν και *εν πολλοίς επέτυχαν* να δώσουν πρακτικό περιεχόμενο σε ό, τι πηγάζει από τον θάνατο των Νεομαρτύρων μας. Οι μορφές αυτές είναι ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης και ο Ιωάννης Καποδίστριας. Ο πρώτος, ο πατέρας του οποίου είχε σκοτωθεί από τους Οθωμανούς (τούτο είναι σημαντικό), διακήρυξε, ήδη από την πρώτη δεκαετία του 19ου αιώνα, ότι οι Ορθόδοξοι Χριστιανοί πρέπει να έχουν τόπο δικό τους, Κράτος δικό τους: Δεν είναι νοητό να υπόκεινται σε εξουσία αλλοθρήσκων, διότι η σύγκρουση μεταξύ της *εν λόγω* εξουσίας και των Χριστιανών είναι τελικώς αναπόφευκτη, ζήτημα χρόνου απλώς⁽⁶⁾.

Ποιος όμως είναι ο ρόλος Κράτους χριστιανικώς δομημένου; Απάντηση στο ερώτημα αυτό μπορεί να θεωρηθεί πως έδωσε ο Ιωάννης Καποδίστριας, μετά την ήττα του Μεγάλου Ναπολέοντα από

τους Ρώσους το 1812. Πράγματι, γενικώς από την όλη στάση αυτού του σπουδαίου Έλληνα, ανώτατου κρατικού λειτουργού της Ρωσίας τότε, μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα πως αναγνώριζε σε - μεγάλο - ορθόδοξο Κράτος ρόλο *οιονεί* σωτηριώδη, που αφορούσε στην ουσία το σύνολο της ανθρωπότητας και ο οποίος θα εκδηλωνόταν κατά βάση στις σχέσεις των ανθρώπων μεταξύ τους - είτε αυτοί νοούνται ως άτομα είτε ως σύνολα⁽⁷⁾. Δεν είναι λοιπόν τυχαίο το γεγονός ότι ο Κολοκοτρώνης πρωτοστάτησε στην ανάδειξη του Καποδίστρια ως κυβερνήτη της *λευτερωμένης* Ελλάδας και οπωσδήποτε αποτελεί απαρχή της σύγχρονης τραγωδίας του Γένους, την οποία σήμερα κυρίως βιώνουμε, η δολοφονία αυτού του τελευταίου.

Πως όμως θα πειστούν οι αλλόπιστοι που ζουν σε Κράτος ορθόδοξο; Με τη βία; Ποτέ μόνο με το παράδειγμα. *Επί του προκειμένου* όμως καλό θα ήταν να παρατεθεί κείμενο, *βάσει* του οποίου καθορίστηκε, περί τα τέλη του περασμένου αιώνα, το *οιονεί* δόγμα της Ρωσικής Εκκλησίας τόσο όσον αφορά το Κράτος όσο και τα άλλα θρησκευόμενα. Αν και, βέβαια, το κείμενο αυτό δεν είναι ελληνικής προέλευσης, ωστόσο *τηρουμένων των αναλογιών* θα μπορούσε να θεωρηθεί πως ισχύει όχι μόνο για τη δική μας μα για κάθε ορθόδοξη χώρα: *Πουθενά στην Ευρώπη οι ετερόδοξοι δεν απολαμβάνουν ελευθερία τόσο μεγάλη όσο στους κόλπους του Ρωσικού Λαού. Η Ευρώπη όμως επιμένει να μην το αναγνωρίζει. Γιατί; Μόνο και μόνο, επειδή σε άλλες χώρες, η θρησκευτική ελευθερία, όπως ορίζεται από τους νόμους, συνδέεται πλήρως με το δικαίωμα της απεριόριστης προπαγάνδας: Να λοιπόν η βασική αιτία των επικρίσεων εναντίον των [δικών μας] νόμων που περιορίζουν τη δράση εκείνων που παίρνουν από την Ορθοδοξία τους πιστούς της καθώς και των τέκνων του Ρωσικού Λαού που απαρνιούνται την πίστη τους... Η Ρωσία άντλησε από την Ορθοδοξία την ίδια την αρχή της ύπαρξής της. Συνεπώς η απόρριψη όλων των παραγόντων που απειλούν την Εκκλησία αποτελεί ιερό καθήκον το οποίο κληροδοτήθηκε στη χώρα μας από την ίδια της Ιστορία. Και βέβαια, η εκπλήρωση του καθήκοντος αυτού είναι καίρια προϋπόθεση της εθνικής μας ύπαρξης⁽⁸⁾.*

Τα παραπάνω είναι δυνατόν να θεωρηθούν ύστατο *οιονεί* πολιτικό μήνυμα των Νεομαρτύρων όχι μόνο του δικού μας Γένους αλλά του κόσμου των Ορθοδόξων γενικώς.

Παραπομπές:

1. Βλ. *Ιεράς Μητροπόλεως Σερρών και Νιγρίτης, Ο Άγιος Νικήτας, πολιούχος Σερρών, Αθήνα: Σήμαντρο, χ.έ.*
2. Βλ. *Αναστασίας Κυρκίνη - Κούτουλα, Η οθωμανική διοίκηση στην Ελλάδα.*

Η περίπτωση της Πελοποννήσου (Αθήνα: Αρσενίδης, 1996), σσ. 145-147.

3. *Βλ. χαρακτηριστικώς Οπτασία του Μακαρίου Ιερωνύμου Αγαθαγγέλου. Πρόλογος - Εισαγωγή - Επιμέλεια Δημήτρη Μιχαλόπουλου, Αθήνα: Ελληνική Ευρωεκδοτική, 1996.*

4. *Βλ. κυρίως Στέφανου Παπαδόπουλου, "Οι εξεγέρσεις του μητροπολίτη Λαρίσης - Τρίκκης Σκυλοσόφου", Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τομ. Γ' (Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 1974), σ. 326.*

5. *Παύλου, Προς Ρωμαίους, ιγ, 1.*

6. *Βλ. κυρίως Θεοδώρου Κ. Κολοκοτρώνη, Διήγησις συμβάντων της ελληνικής φυλής από τα 1770 έως τα 1836. Φωτομηχανική επανέκδοσις (εκ της α' εκδόσεως). Εισαγωγή - Ευρετήριο - Επιμέλεια Τάσου Αθ. Γριτσόπουλου δ.Φ., Αθήνα, 1881.*

7. *Βλ. κυρίως το έργο του Henry A. Kissinger, A WORLD RESTORED. Metternich, Castlereah and the problems of peace, 1812-1822 (Βοστώνη: HOUGHTON MIFFLIN, χ.έ.), σ. 217 επ. PASSIM.*

8. *Βλ. Δημήτρη Μιχαλόπουλου, Ο Εθνικός Διχασμός. Η άλλη διάσταση (Αθήνα: Τροχαλία, 1997), σσ. 32-33.*

**ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΠΑΝΟΣΙΟΛΟΓΙΩΤΑΤΟΥ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΥ
ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΥ ΨΩΡΟΜΥΤΗ, ΙΕΡΟΚΗΡΥΚΟΣ ΤΗΣ
ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ, ΜΕ ΘΕΜΑ:**

Ο ΑΓΙΟΣ ΝΕΟΜΑΡΤΥΣ ΗΛΙΑΣ Ο ΑΡΔΟΥΝΗΣ

Ο Σεβ. Μητροπολίτης Μεσσηνίας κ.κ. Χρυσόστομος , ανταποκρινόμενος με ευχαρίστηση στην πρόσκληση της Οργανωτικής Επιτροπής του εν Λιδωρικίω επιστημονικού Συνεδρίου με θέμα: "Έλληνες Νεομάρτυρες 1453-1821", ανέθεσε εις εμέ να τον εκπροσωπήσω εις το Συνέδριον, να μεταφέρω τις καλύτερες ευχές του στους οργανωτές του Συνεδρίου, καθώς και σε όλους τους Συνέδρους. Επίσης εύχεται, ο Σεβασμιώτατος, ευόδωση των εργασιών του Συνεδρίου, δια πρεσβειών και ευλογιών πάντων των Νεομαρτύρων. Έλαβα δε και την ευλογία, να αναπτύξω ενώπιον του Συνεδρίου τα αφορώντα εις την ζωή και το μαρτύριο του Καλαματιανού Αγίου Νεομάρτυρα Ηλία, που είχε το επίθετο Αρδούνης.

Η πόλη της Καλαμάτας τιμάται και δοξάζεται, διότι είναι ιδιαίτερα πατρίδα, αλλά και τόπος μαρτυρίου του Αγίου ενδόξου Νεομάρτυρα Ηλία του Αρδούνη. Τη ζωή αυτού του Αγίου, ως εξής διασώζει και εξιστορεί ο συγγραφέυς του "Μαρτυρίου" του.

Αυτός, λέγει, ο μακάριος καταγόταν από μία πόλη του Μωριά, που λέγεται Καλαμάτα, κουρέας εις την τέχνη, φρόνιμος και έμπειρος στα πολιτικά. Γι αυτό όλοι οι Προεστώτες της πόλεως είχαν σε αυτόν υπόληψη και πάντοτε τον εσυμβουλευοντο. Κάποτε διηγούμενοι, οι Προεστώτες, διάφορες υποθέσεις ανέφεραν στον Ηλία για τα βαρύτατα χρέη και τα άλλα βάσανα που υπέφεραν οι Χριστιανοί από τους κατακτητές Τούρκους. Ο μακάριος, τότε, με πολύ πόνο και θλίψη στην καρδιά, απεκρίθη στους Προεστώτες λέγοντας ότι, πρέπει να φροντίσουν, ώστε να ελαφρύνουν τους Χριστιανούς από την βαριά φορολογία, γιατί κάτω από αυτό το βάρος κινδυνεύουν να αλλαξοπιστήσουν. Οι Προεστώτες, τότε, απάντησαν πως δεν κινδυνεύουν για κάτι τέτοιο οι Χριστιανοί. Θέλοντας να δείξει ο Ηλίας πόσο εύκολα αλλάζει κανείς κάτω από δυσβάστακτες πιέσεις, τους λέει: "Εμένα, αν κάποιος μου δώσει ένα φέσι, αλλάζω την πίστη μου". Τότε ένας από τους Προεστώτες, για να αστείευτεί, του φέρνει ένα φέσι. Εκείνος το φοράει και οι Τούρκοι βλέποντάς τον πολύ χάρηκαν για το φέσι που φόρεσε, τούτο σήμαινε και την αποδοχή της πίστεως των Τούρκων, δηλαδή τον ισλαμισμόν ή Μωαμεθανισμόν. Έτσι διαδόθηκε στους Χριστιανούς ότι ο Αρδούνης έγινε Μωαμεθανός και εκείνοι πολύ ελυπήθησαν.

Δεν ήταν όμως δυνατόν, σε ένα Χριστιανό και Έλληνα, να αντέξει αυτή την ντροπή. Αμέσως, σε λίγο χρονικό διάστημα, ο Ηλίας μετάνιωσε, άφησε την πόλη του, την Καλαμάτα, και πήγε στο Άγιον Όρος. Εκεί εξομολογήθηκε, έγινε Μοναχός, και έζησε στη μετάνοια οκτώ χρόνια. Πήρεν όμως, ο μακάριος, την απόφαση να κάνει φανερή αυτή του τη μετάνοια και να ομολογήσει την πίστη του στον Χριστό και μέσα στην Καλαμάτα. Με την ευλογία του Πνευματικού του, άφησε το Άγιον Όρος και επέστρεψε στην Καλαμάτα. Εκεί τον είδαν και οι Χριστιανοί και οι Τούρκοι, Μοναχό πλέον, κηρύττοντα "λόγω και έργω Χριστόν Εσταυρωμένον". Οι Τούρκοι τότε τον συλλαμβάνουν και τον οδηγούν στον Κατή, και μετά από απειλές και υποσχέσεις η απόφαση βγαίνει καταδικαστική. Ο Μοναχός Ηλίας ο Αρδούνης πρέπει να πεθάνει. Το μαρτύριό του, κατά την απόφαση ήταν να καεί με χλωρά ξύλα.

Τότε, ο μακάριος Ηλίας με πολλή χαρά άκουσε την απόφαση και με ακόμη μεγαλύτερη χαρά βιάδιζε το δρόμο του μαρτυρίου του. Καθ' οδόν ένας Τούρκος στρατιώτης τον κτύπησε με το σπαθί του και του αφαίρεσε ένα μεγάλο μέρος της πλάτης του. Εκείνος όμως, με χαρά και ευγνωμοσύνη προς το Θεό, που τον αξίωσε τέτοιας μετανοίας, έψαλλε ψαλμούς του Δαβίδ. Όταν, λοιπόν, έφθασαν στο Ανατολικό άκρο της πόλεως Καλαμάτας, στην περιοχή "Βέλιουρας", εκεί οι Τούρκοι άναψαν φωτιά, καθώς όριζε η απόφαση, και εκρέμασαν πάνω σ'αυτήν τον Μάρτυρα. Η φωτιά όμως δεν τον έκαιγε. Θαυμαστό γεγονός κατά παραχώρηση Θεού. Ακόμα είδαν οι φύλακες Τούρκοι την νύκτα να λούζεται το σώμα του μακαρίου Ηλία από ένα λαμπρό φως. Δεν κατάλαβαν όμως ότι αυτό ήταν από το Θεό, και ενόμισαν ότι φωτιά κατέβηκε από τον ουρανό για να κάψει τον "άπιστο". Έτσι ο Νεομάρτυρας Ηλίας τελείωσε οσίως και μαρτυρικά την επίγεια ζωή του, στις 31 Ιανουαρίου 1686, για να συνευραίνεται αιωνίως, με όλους τους Νεομάρτυρες και Αγίους της Εκκλησίας μας, στη Βασιλεία των Ουρανών. Προστάτης και Πρέσβυς προς τον Θεόν άγρυπνος των ψυχών μας, αλλά και του Γένους μας. Αιώνιο και φωτεινό παράδειγμα για όλους του Χριστιανούς.

Τότε οι Χριστιανοί πήραν και έθαψαν το σώμα του. Στον τόπο του μαρτυρίου και της ταφής του έκτισαν Ναό προς τιμήν των Αγίων Τεσσαράκοντα Μαρτύρων. Για τον φόβον των Τούρκων, δεν έδωσαν το όνομα του Μάρτυρα στο Ναό. Τον καιρό της ανακομιδής του Αγίου ευωδίασε το λείψανό του. Η αγία του Κάρα, μέχρι σήμερα, φυλάσσεται στην Ιερά Μονή του Βουλκάνου της Ιεράς Μητροπόλεως Μεσσηνίας. Τα υπόλοιπα ιερά Λείψανα τα παρέλαβε τότε μία συγγενής του στο σπίτι της. Το "Μαρτύριο" του Αγίου διέσωσε ο Καλαματιανός διδάσκαλος και συγγενής του Νεομάρτυρα, Δημήτριος Ποδάρος.

Ο Άγιος Ηλίας έχει πανελληνίως καθιερωθεί, ως προστάτης των Κουρέων και Κομμωτών, διότι, όπως προανέφερα, ήτο κουρέας το επάγγελμα. Κάθε χρόνο, την Κυριακή των Μυροφόρων, στην Καλαμάτα, στον ως άνω Ναό, που είναι και ο τόπος του μαρτυρίου του Αγίου, εορτάζεται πανηγυρικά η μνήμη του. Τελείται Αρχιερατική Θεία Λειτουργία και ιερά Λιτανεία των ιερών Λειψάνων και της ιεράς Εικόνας του Νεομάρτυρα, παρουσία των Αρχών της πόλεως, του Προέδρου, του Διοικητικού Συμβουλίου, και των Μελών του Σωματείου Κουρέων και Κομμωτών Μεσσηνίας, και του Διοικητικού Συμβουλίου της Ανωτάτης Ομοσπονδίας Κουρέων και Κομμωτών Ελλάδος, ως και πλήθους κόσμου. Η εορτή του τελείται αντί την 31 Ιανουαρίου, ότε εμαρτύρησε, την Κυριακή των Μυροφόρων, λόγω του εορτασμού της μεγάλης Παμμεσσηνιακής εορτής της πολιούχου της Καλαμάτας "Παναγίας της Υπαπαντής", η οποία διαρκεί από 27 Ιανουαρίου έως 9 Φεβρουαρίου.

Την πρώτην Ασματικήν ιεράν Ακολουθίαν του Οσιομάρτυρος έγραψεν ο Νεόφυτος Γεωργιάδης, Ιεροκήρυκας της Ιεράς Μητροπόλεως Μεσσηνίας το 1865. Η σημερινή χρησιμοποιούμενη, Ασματική ιερά Ακολουθία είναι έργο του μακαριστού Γέροντος Μοναχού Γερασίμου του Μικραγιαννανίτου, Υμνογράφου της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας.

Στην ως άνω Ασματική Ακολουθία, του Γέροντος Γερασίμου Μοναχού, ο Νεομάρτυρας Ηλίας εγκωμιάζεται με τις εξής εγκωμιαστικές λέξεις και φράσεις, που εδώ καταχωρίζουμε: "Ένδοξος και θαυματουργός". "Αγλαΐσμα ένθεον". "Ευώδες θύμα". "Θυσία τελεία". "Μακάριος". "Οσίων ομόζηλος". "Μαρτύρων ισότιμος". "Θεόληπτος". "Πλήρης ενθέου φρονήματος". "Πανένδοξος". "Θερμός ημών προστάτης". "Πρέσβυς άριστος". "Βλαστός άγιος". "Μοναστών του Άθωνος εγκαλλώπισμα". Μάρτυς αήττητος". "Αστήρ φαεινός". "Ουρανοχάλκευτον ξίφος". "Καλαμών ωράϊσμα". "Πελοποννήσου κλέος". "Ορθοδόξου Εκκλησίας καύχημα". "Νουνεχής και φρόνιμος". "Διψώσα έλαφος". "Μεγαλώνυμος". "Θεόφρων". "Κλεινός". "Θείον βλάστημα". "Θεοδόξαστον σέμνωμα". "Εκκλησίας εδραΐωμα". "Λογικόν ιερείον". "Γέρας πολυτίμητον". "Θείον διάδημα". "Σεπτόν εγκαλλώπισμα". "Αγίασμα ένθεον". "Μεγαλώνυμος". "Αξιοθαύμαστος". Παμμακάριστος". "Θύμα λογικόν".

Με αυτά, και άλλα πολλά, εγκωμιάζεται ο Άγιος στην Ασματικήν ιεράν Ακολουθίαν. Εγκώμιον, λοιπόν, δόξας και τιμής ας πλέξωμε και εμείς στον Νεομάρτυρα Ηλία τον Αρδούνη, και σε όλους τους Νεομάρτυρες και Αγίους της Ορθοδόξου Αγιοτάτης Εκκλησίας μας, όχι μόνο με τα λόγια, αλλά και με τα έργα μας, γενόμενοι άξιοι Αυτών μιμηταί, όπως διδάσκουν οι Πατέρες της

Εκκλησίας μας "μνήμη μάρτυρος, μίμησις μάρτυρος", και ας επικαλούμεθα πάντοτε τις προς Θεόν πρεσβείες και ικεσίες τους.

**ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΠΑΝΟΣΙΟΛΟΓΙΩΤΑΤΟΥ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΥ
ΣΕΡΑΦΕΙΜ ΣΤΕΡΓΙΟΥΛΗ, ΙΕΡΟΚΗΡΥΚΟΣ-ΓΕΝΙΚΟΥ
ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΟΥ ΕΠΙΤΡΟΠΟΥ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ
ΥΔΡΑΣ, ΣΠΕΤΣΩΝ ΚΑΙ ΑΙΓΙΝΗΣ, ΜΕ ΘΕΜΑ:**

**Ο ΑΓΙΟΣ ΝΕΟΜΑΡΤΥΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ο ΥΔΡΑΙΟΣ**

Παρίσταμαι ενώπιόν Σας ως εκπρόσωπος του Σεβ. Μητροπολίτου Ύδρας, Σπετσών και Αιγίνης κ.κ. ΙΕΡΟΘΕΟΥ, του σεπτού Ποιμενάρχου μου, και ως εντολοδόχος Αυτού, δια να καταθέσω εκ μέρους της Τοπικής Εκκλησίας των ηρωϊκών νήσων του Αργοσαρωνικού, που εγαλούχησαν τετρακύν αγίων νεομαρτύρων, τους: Κωνσταντίνον τον Υδραϊόν, δια τον οποίον η παρούσα εισήγησις, και Ιωάννην, Νικόλαον και Σταμάτιον τους Σπετσιώτας, μικρόν λίθον εις το πνευματικόν οικοδόμημα του παρόντος αξιολόγου και αξιοτίμου και περισπουδάστου επιστημονικού συνεδρίου.

Εκ προοιμίου επιθυμώ να δηλώσω ότι η ταπεινότης μου βαθέως συγκινείται από το σπουδαίον κεφάλαιον της Εκκλησιαστικής μας Ιστορίας περί των νεομαρτύρων της Αγίας μας Εκκλησίας, αφού έχω την μεγάλην τιμήν να φέρω το όνομα του Πολιούχου και Προστάτου της γενετείρας μου Καρδίτσης αγίου ενδόξου Ιερομάρτυρος και Νεομάρτυρος Σεραφείμ Επισκόπου Φαναρίου και Νεοχωρίου του θαυματουργού, του οποίου συν Θεώ το 2001 συμπληρούνται 400 έτη από το θεόδεκτον μαρτύριόν του και, ως προελέχθη, χάριτι Χριστού διακονώ εις αγιοτόκους και μαρτυροτρόφους ιστορικής νήσους, διό αντιλαμβάνεσθε τα διακατέχοντά με αισθήματα.

Ο άγιος Κωνσταντίνος ο Υδραϊός "ως άλλος εωθινός αστήρ καταυγάζει το πνευματικόν στερέωμα της Εκκλησίας του Χριστού και αποτελεί αληθώς έκλαμπρον μορφήν ανάμεσα εις τον Γαλαξίαν των Νεομαρτύρων" ⁽¹⁾, ως ευστόχως σημειώνει δια τον Υδραϊόν Νεομάρτυρα εις τον πρόλογον της αφηγηματικής του βιογραφίας, συγγραφείσης παρά του αιμνήστου λογοτέχνου Σώτου Χονδροπούλου, ο άγιος Ύδρας.

Κατά την ανάπτυξιν του παρόντος θέματος θα παρουσιασθή κατά πρώτον λόγον εν αδραϊς γραμμαίς ο βίος και το συγκλονιστικόν μαρτύριον του Αγίου και ακολούθως θα συναχθούν τα σχετικά συμπεράσματα.

Τέκνον του Μιχαήλ και της Μαρίνης Δημαμά ο Κωνσταντίνος εγεννήθη περί το 1770 και έτυχε χριστιανικής ανατροφής. Εις ηλικίαν 18 ετών ξενιτεύεται εις την Ρόδον δι'

ανεύρεσιν εργασίας. Προσλαμβάνεται εις το "κονάκι" του ηγεμόνος της Ρόδου Χασάν Καπιτάν και παρασυρθείς από τα πλούτη, την τρυφυλήν ζωήν, τα ταξίματα εκείνου και την λάμπιν των αξιωμάτων, εξισλαμίζεται. Δέχεται την περιτομή των μουσουλμάνων και το όνομα Χασάν, φορεί μεταξωτά φορέματα και τουρκικό σαρίκι, παραδίδει διά τον σκουπιδότοπο τον απλό ξύλινο σταυρό της μητέρας του και του κρεμούν ασημένια ημισέληνο με χρυσή καδένα. Μετά τριετίαν, πλήρης δόξης, τιμών και πλούτου επισκέπτεται ως Τούρκος αξιωματούχος την γενέτειρα Ύδρα, αλλά μένει κατάπληκτος και εμβρόντητος από την απροσδόκητον αποδοκιμασίαν των συμπατριωτών του και κατ' εξοχήν της μητέρας και της αναδόχου - "νουνάς" του. Η παραλία και η αγορά της Ύδρας αδειάζουν, τα καταστήματα και τα σπίτια κλείνουν και ο εξωμότης με βαρύ βηματισμό και πληγωμένη καρδιά αναβαίνει τα σκαλοπάτια του καλντεριμιού διά την άνω χώρα, την συνοικία της Κιάφας, όπου ήτο το πατρικό σπίτι και η οικία της νουνάς του.

Η μητέρα φαρμακωμένη από την είδηση κλειδαμπαρώνεται και δεν αποκρίνεται καθόλου, όταν επανειλημμένως κρούη την θύραν το παιδί της. Κατά μίαν άλλη παράδοσιν απαντά βραχνά: "Ποιος είναι;" Και, όταν ακούει την φωνή: 'Ανοιξε μάνα εγώ ο γιός σου ο Χασάν είμαι, ανταπαντά: Να φύγης, εγώ δεν εγέννησα Χασάν, εγέννησα Κωνσταντίνον".

Με αυτές τας δραματικές συνθήκας εχωρίσθησαν παντοτεινά δια την παρούσαν ζωήν μάνα και γιός. Εχωρίσθησαν με αστείρευτα δάκρυα θερμής προσευχής η μάνα και με καυτά δάκρυα μετανοίας ο Κωνσταντίνος. Τα δάκρυα όμως αυτά έγιναν αφορμή δι'αμφοτέρους να ζούν μακαρίως αιώνια ενωμένοι εις την Βασιλείαν των Ουρανών. Περίδακρυς και κατώδυνος ζητεί νερό από την γειτόνισσα, η οποία όμως μόλις τον ποτίζει σπάζει πίσω του την στάμνα, διότι εδρόσισε "μαγαρισμένα" χείλη. Κατόπιν με κομμένη την αναπνοή συναντά την νουνά του, η οποία τον καθηλώνει με την αγωνιώδη κραυγή της "τί ήταν αυτό που έκανες, παιδί μου, και κόλασες και μένα τη δυστυχισμένη, εμένα που σου έβαλα λάδι; φύγε, παιδί μου, φύγε... φύγε από το νησί".

Αποδοκιμασμένος πλέον από την βαθύτατα θρησκευομένη πατρίδα του, τα πολυαγαπημένα του πρόσωπα και αυτά ακόμη τα βράχια ρίπτεται εις την κάμινον των φοβερών ελέγχων της συνειδήσεως. Τοιουτοτρόπως οδηγείται εις τον αφυπνισμόν, την "αλλαγήν", την διόρθωσιν, το θαύμα της μετανοίας. Και λαμβάνει την ακλόνητον απόφασιν' "Με πύρινα γράμματα είδε χαρασσομένην εις το βάθος του είναι του και εις τα ύψη των ουρανών την προσταγήν "Μαρτύριον" ⁽²⁾.

Ο καρδιακός πόνος - άξιος καρπός αληθινής και συντριπτικής μετανοίας - και ο πόθος του μαρτυρίου του νεαρού Κωνσταντίνου δεν κατεσίγασαν ουδ' επί στιγμήν μέχρι της μαρτυρικής του τελειώσεως. Επιστρέφει εις την Ρόδον ηλλοιωμένος την καλήν αλλοίωσιν, εξομολογείται με αναφιλητά εις ερημίτην Γέροντα, ζητών επιμόνως την ευλογίαν του να ομολγήση την πίστιν ενώπιον του ηγεμόνος της Ρόδου, αλλά τελικώς πείθεται να αναβάλη το μαρτύριον δια το νεαρόν της ηλικίας του και να μεταναστεύση εις την Κριμαίαν, όπου παρέμεινε επί τριετίαν ζων εν μετανοία. Μετά ταύτα έρχεται εις Κωνσταντινούπολιν προς συνάντησιν του Πατριάρχου Γρηγορίου του Ε', επαναλαμβάνει το αίτημα της ευλογίας δια το μαρτύριον, υπακούων όμως εις την Πατριαρχικήν συμβουλήν έρχεται εις την Ιεράν Μονήν των Ιβήρων του Αγίου Όρους, παρά την θαυματουργόν εικόνα της Πορταΐτισης, την οποίαν παρεκάλει απαύστως να τον ενισχύση δια το ποθούμενον μαρτύριον. Εκεί ανάμεσα εις τους οσίους μοναχούς και τους Αγιορείτας πνευματικούς η μετάνοια γίνεται πληρεστέρα και τελειότερα, αλλά και, παρά τας συστάσεις των Πατέρων να παραμείνη εν Αγίω Όρει βιών ισοβίως την μετάνοιαν ο πόθος του μαρτυρίου γιγαντούται και τελικώς "δι'ευχών των αγίων Πατέρων", "παρευθύς τρέχει ωσάν πρόβατον εις την σφαγήν, καθώς γράφει ο άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης εις το συναξάριον ⁽³⁾, και χωρίς να τον ζητή τινάς, αυτός αφ' εαυτού του αυτόκλητος πηγαίνει εις τον αγώνα του Μαρτυρίου... κατά το προφητικόν λόγιον του Ησαΐου' "Έμφανής εγέννηθην τοις εμέ μη ζητούσι, ευρέθην τοις μη επερωτώσι" και παρρησιάζεται έμπροσθεν του Ηγεμόνος της Ρόδου.

Ευθαρσής και άκαμπτος η χριστιανική μαρτυρία και απολογία, αλλά και στηλιτευτική της μουσουλμανικής πλάνης, εις σημείον ώστε να αποθηριούται ο τύραννος. Ανακρίσεις, βασανιστήρια, φυλακή εκράτησαν αλληλοδιαδόχως περί τους πέντε μήνας. Φρικτόν, φοβερόν το πολύμηνον μαρτύριόν του, κατά την περιγραφήν του αγίου Νικοδήμου' "...ευθύς οι στρατιώται ώρμησαν εις το αρνίον του Χριστού Κωνσταντίνον, ωσάν λύκοι αιμοβόροι και άγριοι και άλλοι μεν τον έδερναν, άλλοι δε εξέσχίζον τας σάρκας του, και οι μεν ανέσπων τας τρίχας της κεφαλής του, οι δε έσυρον αυτόν από τα ποδάρια, και από τα χέρια επάνω εις τας πέτρας, και εις το έδαφος της γης... έπτυν αναισχύντως και εις το πρόσωπον του μάρτυρος, εμπάίζοντες αυτόν και λέγοντες' ας έλθη τώρα ο Χριστός σου να σε ελευθερώση από τα χείρας μας... ο δε του Χριστού γενναιότατος αθλητής... ανεξικάκως και μεγαλοψύχως υπέμεινε' τούτο και μόνον κράζων, "μνήσθητί μου Κύριε εν τη Βασιλεία Σου" ⁽⁴⁾.

Την επομένην, αφού πάλιν ωμολόγησε ενώπιον του ηγεμόνος την χριστιανικήν του ιδιότητα και την ακλόνητον πίστιν του εις την

Παναγίαν Τριάδα, ο ασεβής εκείνος "προστάζει να τον δείρουν δυνατά" όθεν του έδωκαν πεντακοσίους ραβδισμούς εις την ράχην, και πεντακοσίους εις τους πόδας, τόσον όπου έπεσαν όλα τα ονύχια των ποδιών του, το δε αίμα έτρεχε ποταμηδόν από όλον το μαρτυρικόν του σώμα, ώστε εκοκκίνισεν όλον το εκεί της γης έδαφος... οι δε στρατιώται νομίσαντες ότι απέθανε, τον εσήκωσαν αναίσθητον, και τον έρριψαν ωςάν ένα φορτίον μέσα εις την φυλακήν" ⁽⁵⁾. Εκεί εις την φυλακήν "θείας αντιλήψεως και επισκοπής ηξιώθη ο τρισμακάριστος, διότι ο Δεσπότης Χριστός ... παρέστη εις αυτόν, και δια της θείας Του χάριτος και δυνάμεως, ιάτρευσεν όλας τας πληγάς του σώματός του, αποκατέστησε σώους τους όνυχας των ποδών του, και τον έκαμε όλον υγιά ως Ιατρός ψυχών και σωμάτων..." ⁽⁶⁾.

Μετά ταύτα ακολουθεί θαρραλέα ομολογία του μάρτυρος, επαναφέρεται εις την φυλακήν και ασφαρίζονται οι πόδες του εις το ξύλον, το λεγόμενον "τουμπρούκι", υπομείνας την οδυνηράν αυτήν βάσανον ολοκλήρους ημέρας και νύκτας, αλλά πάλιν ο φιλόανθρωπος Κύριος μέσα εις το βαθύτατον σκότος της νυκτός, εν ώρα μεσονυκτίου, "φως μέγα έλαμψεν εις όλην την φυλακήν (όπου ήσαν συγκατούμενοι, οκτώ χριστιανοί και τέσσαρες Τούρκοι) και από την δύναμιν και θαυμαστήν ενέργειαν του θείου εκείνου και ουρανού φωτός, ελύθη παρευθύς ο γενναίος Κωνσταντίνος από τα δεσμά και τας αλυσίδας..." ⁽⁷⁾.

Όταν πληροφορήθη το τελευταίο τούτο ο ηγεμών έπαυσε πλέον να τον καλή εις ανάκρισιν, αλλ' αφού έγγραψε γράμμα εις ένα ισχυρόν έναντι της Υψηλής Πύλης Υδραίων καπετάνιον, ονόματι Γεώργιον, έλαβε την συγκατάθεσίν του (εφ' όσον εκείνος προηγουμένως εδιάβασε το παρακλητικόν γράμμα του φυλακισμένου Κωνσταντίνου να μη παρεμποδίση το μαρτύριόν του) και διέταξε να τον απαγχονίσουν, αφού και την υστάτην ώραν ωμολόγησε τον Χριστόν. Ο γλυκύτατος Ιησούς τον πληροφορόρησε προ τριών ημερών δια την μαρτυρικήν του κοίμησιν και ο Άγιος ήτο πανέτοιμος δι' αυτό, λαβών την θείαν Κοινωνίαν, την οποίαν άλλωστε του έφερε καθ' όλον το διάστημα, ανά 10 ημέρας, εις την φυλακήν ένας ευλαβής χριστιανός.

Ο ιερός Νικόδημος, εγκωμιάζων τον τρισόλβιον τούτον νεομάρτυρα, γράφει εις την ασματικήν του Ακολουθίαν' "ίδε νέος στερρόψυχος, ίδε μάρτυς περιδόξος, ίδε πως ως πρόβατον ημερώτατον, ο Κωνσταντίνος παρέδωκεν εαυτόν εις θάνατον, δι' αγάπην Χριστού..." ⁽⁸⁾.

Έπειτα από την ευσύνοπτον αυτήν και αδρομερή αναφοράν εις την ζωήν, τον εξωμοτισμόν, την μετάνοιαν και το μαρτύριον του "λαμπρού γόνου Ύδρας" η προσοχή μας εστιάζεται εις τα ακόλουθα

καίρια σημεία, τα οποία αποτελούν και τα συμπεράσματα της παρούσης εισηγήσεως:

1. Ο Άγιος εξισλαμίσθη εις καιρόν αδυναμίας να αντιμετωπίση τον προσηλυτισμόν των θρησκευτικώς φανατισμένων Αγαρηνών, "οίτινες κατά τον μακαριστόν Αρχιεπίσκοπον Χρυσόστομον Παπαδόπουλον, επωφελούντο εξ εκάστης παρεχομένης ευκαιρίας όπως αναγκάζωσι τους χριστιανούς να εξισλαμίζονται"⁽⁹⁾, ενώ λόγω των πνευματικών καταβολών του εκ της παραδοσιακής, ένεκα της εκεί ευεργετικής παρουσίας και δράσεως των Κολλυβάδων Πατέρων, Ύδρας υπήρξεν άμεσος ο έλεγχος της συνειδήσεώς του, ιδιαιτέρως όταν είδε τον ηθικόν εκτραχηλισμόν και τα σοδομητικά όργανα (αρσενοκοιτίες κ.α.) των μουσουλμάνων. Ευρέθη μόνος και αστήρικτος, ενώ, ειρήσθω εν παρόδω, οι δύο αυτάδελφοι Σπετσιώτες νεομάρτυρες άγιοι Ιωάννης και Σταμάτιος, αιχμάλωτοι, ηρνήθησαν εις τον Πασάν της Χίου να "τουρκέψουν" ("αγαθοί, γαρ, οι δύο υπέρ τον ένα"), παρ' ότι εσκέπτοντο να δεχθούν ως Χριστιανοί, όχι όμως ως εξωμόται, να δουλεύσουν εις το "κονάκι" του τούρκου ηγεμόνος' δι' αυτο και υπέστησαν το μαρτύριον⁽¹⁰⁾.

2. Η δίψα του μαρτυρικού τέλους του νεομάρτυρος Κωνσταντίνου δύναται να λεχθή ότι ήτο άνευ προηγουμένου, παρ' ότι υπάρχουν και άλλαι παρόμοιαι περιπτώσεις νεομαρτύρων. Εφούντωσε μετά από την σκληράν και αδυσώπητον στάσιν των προσφιλών του προσώπων και των συμπατριωτών - διότι τοιουτοτρόπως "ήλθεν εις εαυτόν" - και εκορέσθη με το μαρτύριον. Θεοκινήτως επόθησε την τελείαν αποκατάστασιν της βαρυτάτης αμαρτίας του εξισλαμισμού, η οποία, όχι απλώς με την μετάνοιαν, αλλά με τον μαρτυρικόν θάνατον, κατ' ακρίβειαν, όλως διόλου αποπλύνεται, συμφώνως προς τον άγιον Νικόδημον τον Αγιορείτην, ο οποίος ετόνιζεν εις τους αρνησιχρίστους "αγκαλά και ημπορείτε να σωθήτε δια μετανοίας, και ικανοποιήσεως, όπου διορίζουν οι θείοι κανόνες, χωρίς να μαρτυρήσετε η μετάνοιά σας όμως αυτή δεν είναι τελεία και ολοκάρδιος, αλλά ατελής, μερική και κολοβή, με το να μη εξισούται και να αναλογή ο Κανόνας, και η ικανοποίησις με το σφάλμα της αρνήσεως, και με τα άλλα αμαρτήματα τα οποία εκάματε εις τον καιρόν της αρνήσεως..."⁽¹¹⁾ και, κατά τον επικαλούμενον παρά του αγίου Νικοδήμου, όγδοον κανόνα του αγίου Πέτρου Αλεξανδρείας, ο οποίος ορίζει ότι ο εξωμότης πρέπει να ομολογή εις τον τόπον της αρνήσεως και να υφίσταται το μαρτύριον "όπερ ει και πάντες οι εκπεπτωκότες πεποιήκεσαν, τελειοτάτην και ολοκάρδιον την μετάνοιαν ενεδείξαντο"⁽¹²⁾.

3. Ο νεομάρτυς Κωνσταντίνος, υπήρξε προάγγελος της ελευθερίου αυγής της Εθνικής μας παλιγγενεσίας και εμπνευστής - εμψυχωτής των Ναυμάχων του Μεγ. Αγώνος. Με το ένδοξον

μαρτύριόν του ανεβίωσε την αρχαίαν και την νεωτέραν χριστιανικήν παράδοσιν του μαρτυρίου, ενεδυνάμωσε και εστήριξε τους υποδούλους ορθοδόξους πιστούς εις την πατρώαν πίστιν των, αφού προέβαλεν, ως και σύμπας ο των νεομαρτύρων χορός, "την συνεπέστερη για την Ορθοδοξία και αποτελεσματικώτερη για το Γένος αντίστασι" κατά τον Καθηγητήν πρωτ. π Γεώργιον Μεταλληνόν ⁽¹³⁾. Ο άγιος Κωνσταντίνος υπήρξε πολύφωτος μορφή ανάμεσα εις το "νέον νέφος μαρτύρων", εις αυτά τα "ιερεία έμψυχα και ολοκαυτώματα λογικά", τους ήρωας της χριστιανικής πίστεως, αλλά και της ελληνικής ελευθερίας, οι οποίοι "περιφρονήσαντες τας βασάνους και τον θάνατον και ακολουθήσαντες το παράδειγμα των Μαρτύρων της αρχαίας Εκκλησίας" ωμολόγησαν την καλήν ομολογίαν και "εθανατώθησαν υπέρ της πίστεως, στηρίζοντες το υπόδουλον γένος" ⁽¹⁴⁾. "Το αλάθητον αισθητήριον της Χριστιανικής και Ελληνικής ψυχής διησθάνετο, παρατηρεί ο Σεβ. Μητροπολίτης Ύδρας Ιερόθεος ότι η υπέρ άνθρωπον άθλησις ενός Νεομάρτυρος απετέλει νίκην ισοστάσιον προς θρίαμβον μέγαν επί του πεδίου των μαχών"⁽¹⁵⁾.

4. Η δύναμις της θυσίας του Υδραίου νεομάρτυρος και όλων βεβαίως των αγίων νεομαρτύρων μας υπήρξεν η μόνη δύναμις, κατά τον Καθηγητήν Στυλιανόν Παπαδόπουλον, η οποία "υψώθη εξακολουθητικώς εις το ακατάσχετον κύμα του αφελληνισμού και του εξισλαμισμού. Αυτοί εγένοντο η ανασχετική δύναμις. Αυτοί απετέλουν δια τους υποφέροντας ραγιάδες πρότυπον, ώστε να μή εξωμοτούν" ⁽¹⁶⁾. Και είναι ευνόητον ότι η επιστροφή και το μαρτυρικόν τέλος του άλλοτε εξωμότου Κωνσταντίνου ευγλωττότερον ωμίλησε εις τας καρδίας των υποδούλων ρωμηών, και

5. Η αγία μορφή του εν θέματι νεομάρτυρος, ως και όλων των άλλων νεομαρτύρων, συνέβαλε συν τοις άλλοις και εις την αναζωπύρωσιν της εκκλησιαστικής λατρείας, με νεωτέρας εορτάς, εκκλησιαστικάς συνάξεις και Ακολουθίας και τον πλουτισμόν του Μαρτυρολογίου κατά τους ζοφερούς χρόνους της Τουρκικής δουλείας. Ο άγιος Νικοδημος, μόλις επληροφορήθη το τρισένδοξον μαρτύριον του Αγίου συνέθεσε την ασματική Ακολουθία και συνέγραψε το μαρτυρολόγιόν του.

Και άλλοι λόγοι εκκλησιαστικοί άνδρες συνέταξαν μαρτυρολόγια "θεαταί γινόμενοι της αθλήσεως των νέων μαρτύρων.... Ταύτα δε, κατά τον αείμνηστον Αρχιεπίσκοπον Χρυσόστομον Παπαδόπουλον, ένεκα της αμαθείας των Τούρκων ελευθέρως διεδίδοντο και απλήστως ανεγινώσκοντο υπό του Ορθοδόξου λαού"⁽¹⁷⁾.

Κατακλείεται η παρούσα με την ένθερμον ευχήν, όπως η προσφορά των τρισευλογημένων και περισπουδάστων μορφών των

Νεομαρτύρων της Εκκλησίας αποτιμηθή προσηκόντως και η εντριβής μελέτη και εντρύφησις εις τα νέα ταύτα μαρτυρολόγια και αγιολόγια της Εκκλησίας να συμβάλουν εις την εξύψωσιν της πνευματικής ζωής των πιστών και την κατά Θεόν πρόοδον και άνοδον της επί γής στρατευομένης Εκκλησίας, αλλά και του Ορθοδόξου και ευλαβούς ημών Γένους, αυτά που νομίζω αποτελούν και τους στόχους του παρόντος Επιστημονικού Συνεδρίου.
Ευχαριστώ.

Σημειώσεις:

1. Σ. Χονδροπούλου, Κωνσταντίνος ο Νεομάρτυς ο Υδραίος, Πρόλογος Μητροπ. Υδρας Ιεροθέου, εκδόσεις "Καινούργια γή", σελ. 8, Αθήναι 1994
2. Σ. Χονδροπούλου, Κωνσταντίνος ο Νεομάρτυς ο Υδραίος, σελ. 8, Αθήναι 1994
3. Σ. Χονδροπούλου, Κωνσταντίνος ο Νεομάρτυς ο Υδραίος, σελ. 228
4. Ενθ. ανωτέρω σελ. 230-231
5. Ενθ. ανωτέρω
6. Ενθ. ανωτέρω, σελ. 231-232
7. Ενθ. ανωτέρω, σελ. 233
8. Ενθ. ανωτέρω, σελ. 204
9. Αρχιεπ. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Οι Νεομάρτυρες, Αθήναι 1970, έκδοσις γ', σελ. 24
10. Σ. Χονδροπούλου, Οι τρεις Σπετσιώτες Νεομάρτυρες, αστέρια του Σαρωνικού, Σπέτσαι 1978, σελ. 54-55
11. Αγ. Νικοδήμου Αγορείτου, Νέον Μαρτυρολόγιον, εκδοτ. οίκος "ΑΣΤΗΡ", Αθήναι 1961, σελ. 19
12. Αγ. Νικοδήμου Αγορείτου, Ιερόν Πηδάλιον, εκδ. εν Ζακύνθω εν έτει 1864, αγ. Πέτρου Αλεξανδρείας Κανών η', σελ. 567
13. Πρωτοπρ. Γεωργ. Δ. Μεταλληνού, το '21 και οι συντελεστές του, "ΕΚΚΛΗΣΙΑ", ΞΗ (1991), ΣΕΛ. 187
14. Ευαγγ. Δ. Θεοδώρου, Οι εν Ελλάδι Μάρτυρες, "ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ" Θ' (1960), σελ. 481
15. Σ. Χονδροπούλου, Κωνσταντίνος ο Νεομάρτυς ο Υδραίος, σελ. 8
16. Στυλ. Παπαδοπούλου, Οι Νεομάρτυρες και το δούλον γένος, Αθήναι 1991, σελ. 44
17. Αρχιεπ. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Οι Νεομάρτυρες, ε.α. σελ. 29

**ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΑΡΧΙΔΙΑΚΟΝΟΥ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ
ΧΙΟΥ, ΜΑΡΚΟΥ ΑΓ. ΒΑΣΙΛΑΚΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΟΥ-
ΤΕΛΕΙΟΦΟΙΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ, ΜΕ ΘΕΜΑ:**

**ΕΘΝΟΜΑΡΤΥΡΕΣ ΧΙΟΙ ΚΛΗΡΙΚΟΙ
ΚΑΤΑ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΝ ΤΟΥ 1821**

Την Εθνικήν και ηρωϊκήν δράσιν και τις θυσίες των Ελλήνων κληρικών κατά την διάρκεια του Ιερού Αγώνος της Εθνικής παλιγγενεσίας επραγματεύθησαν οι μεγάλοι μας ιστορικοί Κ. Παπαρρηγόπουλος, Σπ. Λάμπρος και Σπ. Τρικούπης στην ιστορία που έγραψαν, ο Παύλος Καρολίδης στην "Σύγχρονη Ελληνική Εκκλησία" του Αρχιμ. Ευγενίου Κωσταρίδου, ο Δημ. Μπαλάνος στο "Ημερολόγιον της Μεγάλης Ελλάδος" (1992), ο Αναστ. Γούδας στους "Παράλληλους βίους των επί της Αναγεννήσεως της Ελλάδος διαπρεψάντων ανδρών" και πολλοί άλλοι ιστορικοί σε διάφορα Ημερολόγια, Περιοδικά και Εφημερίδες. Ελάχιστοι όμως αναφέρουν λεπτομερείς πληροφορίες για την εθνικοθρησκευτική προσφορά των Χίων κληρικών κατά τον Ιερόν Αγώνα.

Και όμως είναι πολλοί, πάρα πολλοί, ανέρχονται σε εκατοντάδες, οι σφαγιασθέντες, ολοκαυθέντες, ανασκολοπισθέντες Χίοι κληρικοί κατά την Ελληνική Επανάσταση "για του Χριστού την πίστη την Αγία και της Πατρίδος την Ελευθερία".

Ο Γάλλος ιστορικός Πουκεβίλ, περιγράφοντας την καταστροφή της Νέας Μονής λέγει ότι "200 κληρικοί διήλθον εν στόματι μαχαίρας, ίνα υπερασπίσωσι τους καταφυγόντας εκεί χριστιανούς" (Γούδα, Παράλληλοι Βίοι, Τομ. Α', σελ. /λε).

Ευάριθμοι ήταν οι μοναχοί και οι μοναχές και εν γένει οι κληρικοί που εσφάγησαν στο Λωβοκομείο της Χίου, στον άγιο Μηνά, στις γυναικείες Μονές Χαλάνδρων και Καλλιμασιάς, στον Αγ. Γεώργιο Συκούση, στο Μοναστήρι "Βρεττού" στα Αρμόλια, στον Ανάβατο, στον Κάβο - Μελανιό και στην Ιερά Μονή Ρουχουνίου στο χωριό Καταρράκτης. Τόση υπήρξεν η κτηνωδία των Τούρκων στην τελευταία περίπτωση ώστε να διαπράξουν τα πλέον αίσχιστα εγκλήματα (Φωτ. Λουφάκη "Σκλάβοι στα χέρια των δημίων" Εφημ. "Πρόοδος" αρ. φ. 5707/28 Ιουλίου 1949).

Ο ιστορικός Αλέξ. Βλαστός (Ιστορία Νήσου Χίου, τομ. Β', σελ. 201) λέγει ότι "οι Τούρκοι κατασφάζουσιν ή συγκαίουσιν ανηλεώς τρισχιλίους χριστιανούς κλεισθέντας προς ασφάλειαν εις τα Μοναστήρια του Αγ. Μηνά και της Νέας Μονής, καταισχύνουσι και σύρουσιν εις αιχμαλωσίαν τας μοναχάς των Χαλάνδρων και της

Καλλιμασιάς (Μονή Πλακιδιωτίσσης) και πληρούσι τον αέρα δια των αντιχρίστων και βδελυρών αυτών κραυγών".

Ο ηγούμενος του Λωβοκομείου Χίου, Ιερομόναχος άνθιμος Πουλάκης, σ' ένα χειρόγραφο του που επιγράφεται "Κώδιξ του Ιερού Νοσοκομείου των ασθενών" δημοσιευθέν στο περιοδικό του εν Χίω Συλλόγου Αργέντη (τόμος 2ος, Έτος β', τεύχη 1-2, σελ. 171), αναφέρει: "Με το να ηκολούθησεν η οδυνηρά πτώσις και καταστροφή της Πατρίδος κατά το 1822:Μαρτίου 30:ημέρα της Μεγάλης Πέμπτης ηφανίσθη όλλη η Πατρίς οσαύτως και το Ιερόν τούτο Νοσοκομείον όλον κατεκαύθη και ηφανίσθη, τόσον οι Ιεροί Ναοί, όσον οσπίτια και κελήα των ασθενών, και οι ασθενείς αδελφοί (οι ασθενείς εισερχόμενοι εις το Λωβοκομείον εγένοντο μοναχοί ώστε με τις προσευχές να ανακουφίζονται και να διασκεδάζουν τις θλίψεις τους) συμποσούμενοι εις εβδομήνταεξ, άνδρες και γυναίκες κατεσφάγησαν απανθρώπως και κατεκαύθησαν, εξ ων μόνον πέντε διεσώθησαν και ο εφημέριος Άνθιμος Ιερομόναχος Πουλάκης" (Η ορθογραφία είναι του πρωτοτύπου).

Ο Γ. Ζολώτας στην "Ιστορία της Χίου" (τόμος Γ', β. σελ. 525) λέγει ότι στον Αγ. Μηνά οι Τούρκοι, μετεχειρίσθησαν την αγχόνην για τους κληρικούς.

Στην προσπάθειά μας "ως μήτε τα γενόμενα εξ ανθρώπων τω χρόνω εξίτηλα γένηται" κατά τον Ηρόδοτο θα διατυπώσουμε μερικές ιστορικές πληροφορίες έχοντας ως Πηγές ή Βοηθήματα.

- Αν. Γούδα: Παράλληλοι βίοι των επί της Αναγεννήσεως της Ελλάδος διαπρεψάντων ανδρών.

- Γ. Ζολώτα: Ιστορία της Χίου.

- "Χιακόν Αρχείον Βλαχογιάννη"

- Χειρόγραφοι Κώδικες της Ι. Μητροπόλεως και των Ναών της Χίου.

- Ο Βίος και το Έργον του Εθνομάρτυρος Μητρ. Χίου Πλάτωνος Φραγκιάδου (Νικ. Κρουσουλούδη).

Χιακά Εκκλ. Χρονικά Πρωτοπρ. Μάρκου Αγ. Βασιλάκη.

Εκτός Χίου οι Χίοι κληρικοί αξιώθηκαν του στεφάνου του μαρτυρίου. Ο Πατριάρχης Γρηγόριος ο Ε' θυσιαζόμενος υπέρ της αγίας Πίστεώς μας και του ευσεβούς Έθνους μας, είχε στο πλευρό του και Χίους κληρικούς, τον Εφέσου Διονύσιον Καλλιάρχη (Π. Κοντογιάννης, "ΑΘΗΝΑ" ΙΗ' τόμος και Κ. Άμαντος "Ελληνικά" Τόμος Η', τεύχος 1, σελ. 81), τον καταγόμενον από Φαναριώτικη Χιακή οικογένεια, τον πλουσιότερο - κατά τον Πουκεβίλ -άνδρα του Ελληνικού κλήρου, και τον Ανδριανουπόλεως Δωρόθεον Πρώιον, τον σεβάσμιον και μειλίχιον εκείνον Χίον κληρικόν, τον σοφόν και μέγα διδάσκαλον του Γένους, τον γνωστότατον ανά το Πανελλήνιον, τότε για τις πολλές αρετές του, ιδίως για τη φιλομάθειά του.

Υπέστησαν και οι δύο αυτοί Χίοι κληρικοί τον δι' αγχόνης μαρτυρικόν θάνατον, αφού προηγουμένως υπέφεραν κλεισμένοι στη φυλακή με τους άλλους αγίους αρχιερείς και πρωτοπρεσβύτερους, φρικώδη βασανιστήρια κατά την μαρτυρίαν Ευρωπαϊών συγγραφέων.

Μέσα στη φυλακή οι δήμιοι με στρέβλες, με στεφάνους αλυσσοειδείς, με σιδηρούς όνυχας και με πυρωμένες πυράγρες και φραγγέλια καταξοσχίζουν και κατακαίουν και κτυπούν τις σάρκες και την κεφαλή των αγίων Συνοδικών και τους πτύουν κατά πρόσωπον.

Και όταν οι δήμιοι τους επρότειναν να εξωμόσουν τη θρησκεία τους, την οποίαν ο Σουλτάνος θεωρεί και εκήρυξε ασυμβίβαστον προς τους νόμους του κράτους, αυτοί ως Μακκαβαίοι απεκρίθησαν:

"Είμεθα έτοιμοι να αποθάνωμεν υπέρ της θρησκείας των Πατέρων μας" (Γούδα, Παράλληλοι Βίοι Τόμος Α' σελ. 76).

Τους ομιλούν κατόπιν οι δήμιοι για τη δόξα του Σουλτάνου: "Αχ της δόξης", ανεφώνησεν ο Διονύσιος Καλλιάρχης, "της δόξης, ω πόσον ωραία είναι αυτή, αλλά εκεί, εκεί βλέπω την αληθή δόξαν. Εκεί εν τω ουρανώ διανοίγω τα ανάκτορα του Βασιλέως μου, καθημένου εν τη απείρῳ Αυτού Δόξη, εκ δεξιών του αιωνίου Πατρός των πάντων. Κακόμοιροι άπιστοι: Ευλογήσατε το Θεόν μου, εξωμόσατε τον ψευδή υμών Προφήτην" (Γούδα παράλληλοι βίοι, τόμος Α').

Και ο Δωρόθεος Πρώιος, επειδή έβλεπε το τέλος να πλησιάζει, λέγει στους συνδεσμώτες αγίους αρχιερείς:

"Μακάριοι Ιεράρχαι!! θεοσέβαστοι αρχιερείς και άγιοι Πατέρες οι συμπεφυλακισμένοι. Ο θάνατός μας είναι ενδοξότερος των επί Νερώνων, Δομετιανών, Τραϊανών και Σεβήρων μαρτυρησάντων, διότι πιστεύομεν υπέρ της απελευθερώσεως του Έλλην. Έθνους εκ των ονύχων του τρισβάρβαρου Ισλάμ! Θαρσείτε!".

Οι δήμιοι και οι Ουλεμάδες, για να ικανοποιήσουν την εξυβρισθείσαν θρησκεία τους, διατάσσουν την εκτέλεση της ποινής.

Εξάγονται εκ της φυλακής και φέρονται εις τον τόπον του μαρτυρίου όπου απαγχονίζονται.

Κατά τον Άμαντον ο Καλλιάρχης εκρεμάσθη την 10ην Απριλίου συγχρόνως με τον Πατριάρχην, ο δε Πρώιος ο οποίος κατά τον Κ. Οικονόμου τον εξ Οικονόμων, υπήρξε των Αρχιερέων περικλεέστατος, κορυφαίος της Αγιοπάτης Συνόδου, των σχολείων στερεωτής, των διδασκάλων υπερασπιστής και των μαθητών διατροφεύς και εμψυχωτής, κατά δε τον Κούμα αστήρ φαεινότατος, ποιμήν ακάματος και ιεράρχης φιλόμουσος, εκρεμάσθη την 4ην Ιουνίου.

Δεν υπέφερεν ολιγώτερα βασανιστήρια και δεν υπέστη ολιγώτερες κακουχίες και εξευτελισμούς, από τους δύο προηγούμενους Χίους κληρικούς, στην ίδια έδρα της επαρχίας του, ο

σοφός και συνετός Μητροπολίτης Χίου Πλάτων Φραγκιάδης, (αξιόλογη για τον οποίον είναι η μελέτη του διδάσκοντος στο Α.Π.Θ. Νικολάου Σ. Κρουσουλούδη "Ο Βίος και το Έργον του Εθνομάρτυρος Μητροπολίτη Χίου Πλάτωνος Φραγκιάδου" Θεσσαλονίκη 1983). Ο Πλάτων φυλακίσθηκε μαζί με τους Χίους προύχοντες, τον Αρχιδιάκονό του Μακάριον Γαρή από το Βροντάδο, σύμφωνα με το Ευαγγελικό "όπου ειμί εγώ, εκεί και ο διάκονος ο εμός έσται", τον ηγούμενο της Νέας Μονής Νεόφυτο Βενέτο και πολλούς άλλους Χίους κληρικούς και λαϊκούς, στη σκοτεινή φυλακή του Κάστρου δηλ. του Φρουρίου της πόλεως όπου υπέστησαν τα πάνδεινα.

Σε δύο δωμάτια, στενά, σκοτεινά, υγρά παρέμεινε ο τρισόλβιος Εθνομάρτυς ο Χίου Πλάτων με τον Αρχιδιάκονό του και τους υπόλοιπους κληρικούς και λαϊκούς επί 41 ημέρας, τρεφόμενοι ημερησίως με ελάχιστη ποσότητα (60-80 δράμια) εικοσαετούς παξιμαδιού που δεν διέφερε από το τούβλο στο χρώμα και τη σκληρότητα. Νερό που εδίδετο ημερησίως ένα ποτήρι ακάθαρτο.

Το υπεράριθμο πλήθος των ζουφίων της φυλακής διέκοπτε τον ολίγον ύπνο που οι φυλακισμένοι είχαν ανάγκη προς ανάπαυση. (Βλέπε Αναμνήσεις Ανδρέου Μαμούκα "Χιακόν αρχείον Βλαχογιάννης" τομ. Α' σελ. 311). Ενώ οι άλλοι φυλακισμένοι εξήρχοντο της φυλακής και αντικαθίσταντο ο Μητροπολίτης και ο Αρχιδιάκονος παρέμειναν στη φυλακή διαρκώς.

Την 23ην Απριλίου 1822 ημέρα Κυριακή και περί 10ην π.μ. άρχισαν να εξάγουν εκ της φυλακής τους ηρωικούς εκείνους άνδρες, αγνώριστους από τις κακουχίες και την πείνα.

Πρώτος ήτο ο ενάρετος Μητροπολίτης Πλάτων με τον αρχιδιάκονο Μακάριο Γαρή και εννέα προύχοντες και ακολούθησαν ανά δέκα οι υπόλοιποι και απηγχονίζοντο στην κεντρική πλατεία του νησιού (πλατεία Βουνακίου) κατά μήκος του Κάστρου. Ο ποιμήν ο καλός την ψυχήν αυτού τίθησι υπέρ των προβάτων".

Κανένας δεν εδειλίασε, δεν ελιποψύχησε, δεν εδάκρυσε, δεν έχασε το θάρρος του. Ο ένας υπεστήριζε και ενθάρρυνε τον άλλον, θώρακα έχοντες την προς τον Θεόν πίστη. (Αιμ. Σάρρου "Το Κάστρο της Χίου" σελ. 133). Ο Τουρκικός όχλος από τα τείχη του Κάστρου χειροκτοτούσε και φώναζε με μανία.

Για να εξευτελίσουν ακόμη περισσότερο το ιερό λείψανο του σεβασμίου Ιεράρχου, περιέθηκαν στην ιερά κεφαλή του τουρκικό σαρίκι και παρέδωσαν τα σώματά στους προθυμοτάτους για τέτοιες πράξεις Εβραίους, που τα έρριξαν στη θάλασσα.

Εμπνευσθείς από την θυσίαν αυτήν ο ποιητής Ορφανίδης γράφει:

"Των μαρτύρων φορεί το στεφάνι

η χρηστή των προκρίτων ομάς
ως κηδείας δ' ο Χίου τιμάς
εμπαιγμούς Ιουδαίων λαμβάνει"
(Αγ. Μηνάς, ποίημα επικολυρικό σελ. 27)

Μετά τον απαγχονισμό του Πλάτωνος και των άλλων προκρίτων παρέμειναν στη φυλακή ο ηγούμενος της Νέας Μονής Νεόφυτος Βενέτος εκ Λιθίου και 12 Μαστιχοχωρίτες. Εκεί εξαιτίας των συνθηκών πέθαναν από λοιμώδη νόσο πλην του Νεοφύτου.

Ο Νεόφυτος, διαιτώμενος σε τέτοιες συνθήκες εξήλθε ρακένδυτος, ημιθανής, κεκαρμένος στον πώγωνα και την κεφαλήν στις αρχές Οκτωβρίου 1822.

Αυτές τις δοκιμασίες υπέμεινε καρτερικά ο Νεόφυτος Βενέτος κατά την μαρτυρικήν σφαγήν της Χίου το 1822.

Κρατούμενος στη φυλακή απεβίωσε από την πείνα, τις κακουχίες και τη λοιμική νόσο ο ογδοηκοντούτης Ιερέυς Χριστόφορος Ψωμάς, εφημέριος του Ι. Ναού Υπαπαντής της λεγόμενης Παναγίας Αττικούσαινας. Ο Βαχίτ- Πασάς διέταξε να τον κρεμάσουν και νεκρό (Αναμνήσεις Μαμούκα "Χιακόν Αρχείον" Τομ. Α', σελ. 116).

Μεταξύ των ομήρων ήταν ο ιερέυς Βιτέλας από την Καλαμωτή, μεγάλο χωριό της Νοτ. Χίου, ο οποίος απέθανε από τις κακουχίες και οι Τούρκοι έρριξαν το λείψανό του στη Σούδα, περιοχή προ του Κάστρου της πόλεως.

Αλλά και οι εκτός της φυλακής του Φρουρίου ευρισκόμενοι την περίοδον εκείνοι Χίοι κληρικοί αξιώθηκαν της τιμής του μαρτυρίου.

Στο χωριό Αγ. Γεώργιος ο Συκούσης, ο ιερέυς Γεώργιος Φραγκάκης, μετά τη σφαγή της οικογενείας του και τον εμπρησμό της οικίας του, συλλαμβάνεται και οδηγείται "ως πρόβατον επί σφαγήν" στο νάρθηκα του Ναού του Αγ. Γεωργίου στο χωριό του. Εκεί διετάχθη να εξωμόσει και να πατήσει επάνω στον Εσταυρωμένο. Στην αρνητική και ομολογιακή για την πίστη του στάση του οι Τούρκοι τον εβασάνισαν φρικωδώς και τον ανεσκολόπισαν (περιοδ. "Νέα Χίος" 1 Ιανουαρίου 1914, αριθμ. φυλ. 321, υπό Βικτ. Κουκουρίδου, ιατρού).

Στο χωριό Καλλιμασιά οι Τούρκοι συνέλαβαν τον διάκονον του χωριού μέσα στο σπίτι του και εκεί, ενώπιον της διακονίσσης, εκριζώνουν τις τρίχες από την κεφαλή και το πρόσωπόν του, του αποκόπτουν τα αυτιά, την γλώσσα, τη μύτη και τέλος την κεφαλή, την οποία ρίπτουν στην ποδιά της συζύγου του. (εφημ. "Παγχακή" 24 Ιουνίου 1930, υπό διδασκάλου Γ. Κοκκώδη).

Τούρκος κρεοπώλης, ονομαζόμενος Αλή-Αγάς, συνέλαβε τον Πρωτοπρεσβύτερο του Αγ. Γεωργίου Συκούση, ίππευσε επάνω του

και μαστιγώνοντάς τον τον οδήγησε στην πόλη της Χίου όπου τον απεκεφάλισε κοντά στον ποταμό Καλοπλύτη "βαστάζοντα τα στίγματα του μαρτυρίου του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού εν τω σώματι αυτού". (Ζολώτα, Ιστορία Χίου, Τομ. Γ'β σελ. 562).

Με όμοιο τρόπο απεκεφαλίσθη και ο ιερέυς της Κυδιάντος Κωνσταντίνος Κούνουπας στην περιοχή του Βροντάδου που ονομάζεται Βρύση Πασά.

Ο ιερομόναχος Κωνσταντίνος Πίτικας αφού αρνήθηκε να εξωμόσει κατακρεουργήθηκε και το λείψανό του εσύρθη από τους δήμιους του στην πλατεία της πόλεως.

Ο ιερομόναχος Λεόντιος Μιχαλάκης, προηγούμενος της Ν. Μονής εκκατανομήθη έξω από την εκκλησία του Τιμίου Σταυρού στο Θολοποτάμι. ("Χιακό Αρχείο Βλαχογιάννη Τομ. Α' σελ. 346).

Ο μοναχός Κωνσταντίνος Μαυρογένης εσφάγη στην πλατεία της πόλεως ("Χιακό Αρχείο Βλαχογιάννη", Τομ. Α', σελ. 347).

Στο Ναό των Εισοδίων, στο μεσαιωνικό χωριό Ανάβατος, ολοκαυτώθηκαν ο ιερέυς Ιωάννης Καλαμάρης, ο ιερέυς Ιωάννης Σιδεράτος και άλλοι των οποίων τα ονόματα μας είναι άγνωστα.

Στο χωριό Αυγώνυμα εσφαγιάσθη ο διάκονος Ιωάννης Παλαβίδης και στο χωριό Βουνό ο διάκονος Γεώργιος Παυλίδης.

Η Ιερά Μονή Βρετού (Αρμόλια) έγινε παρανάλωμα του πυρός και οι οσιώτατοι Πατέρες υπέστησαν δια πυρός και μαχαίρας μαρτυρικών θάνατον. Αυτοί ήταν: ο Καθηγούμενος Καπίτων και ο Σεραπίων από την Καλαμωτή, ο Καρύων από τα Νένητα, ο Κύριλλος, ο Νείλος και ο Σέριδος από την Κοινή, ο Σαμουήλ από την Χίο, ο Άνθιμος από την Κρήνη, ο Νίκων από την Ρούμελη και ο Σεραπίων και ο Γερμανός από την Πελοπόννησον.

Ο ιερέυς Ιωάννης Κουφός ευρισκόταν στην περιοχή Κάβο-Μελανιός. Εκεί ενώ απήγγειλε τους χαιρετισμούς της Παναγίας edέχθη κτύπημα στο κεφάλι από Τούρκο, προφθάνων να πει τον θυρανοίξιον του Παραδείσου λόγον: "Μνήθητί μου, Κύριε, όταν έλθης εν τη Βασιλεία Σου".

Ο Ηγούμενος της Ιεράς Μονής Αγίου Μηνά, Θεοδόσιος Λουφάκης, ανεσκολοπίσθη το Μ. Σάββατο του 1822 πάνω στο κοντάρι στο οποίο υψωνόταν η εικόνα της Αναστάσεως.

Ο Άνθιμος Αργέντης ιερομόναχος και ηγούμενος της Ιεράς Μονής Μουνδών, απόγονος του Αγίου Νεομάρτυρος Ανδρέου του Αργέντη και του Ευστρατίου Αργέντη απαγχονισθέντος μαζί με το Ρήγα Φερραίο, εσφαγιάσθη κατά την συγγραφέα Αιμιλία Σάρου.

Ο ιερέυς Ιωάννης Θεοτοκάς αφού ηλείφθη με λάδι σ' όλο του το σώμα, εκρεμάσθη και εκαύσθη.

Ο ιερομόναχος Κλήμης Βενέτος κτήτωρ του Ιερού Ναού Αγίας Μαρίνης Εγκρεμού εσφάγη ενώ η εκκλησία του επυρπολήθη.

Ο ιεροκήρυξ πατήρ Ιάκωβος Μαύρος ολοκαυτώθηκε την ημέρα του Πάσχα στον Άγιο Μηνά ενώ λειτουργούσε. (Γ. Ζολώτα "Ιστορία της Νήσου Χίου" Τόμος Γ' β' σελ. 524).

Μέσα στον περίβολο του ιερού Καθεδρικού Ναού Αγίου Γεωργίου Βροντάδου ή κατά άλλους στο σπήλαιο Φαγάνου, νοτιότερον του Ναού, φονεύεται υπό των Αγαρηνών ο ιερέυς Μιχαήλ Τσουρής, ευλαβής και σεμνός λειτουργός, φίλος στενός και λάτρης του Αγίου Μακαρίου του Νοταρά, επισκόπου Κορίνθου και εφημέριος του Ιερού Ναού Αγίων Πέτρου και Παύλου στο Βροντάδο, όπου ασκήτευσε ο Άγιος Μακάριος και όπου ευρίσκεται ο τάφος του.

Μαρτυρικόν τέλος βρήκε ο μοναχός Παρθένιος Χ'Κωνσταντή Παντευγένου στο παλαιό χωριό "Καταρράκτης" ("Γ' Κώδιξ Ιεράς Μητροπόλεως Χίου" Σελ. 129).

Όμως η ύψιστη των θυσιών των Χίων κληρικών κατά τις ημέρες εκείνες, υπήρξε εκείνη του Εθνομάρτυρος ιερέως του Ιερού Καθεδρικού ναού Αγίου Γεωργίου Βροντάδου π. Σταματίου Χαρτουλάρη. Αυτός εγεννήθη στην ενορία αυτή και ιεράτευσε, μεσήλιξ περίπου, στο Ναό του μεγαλομάρτυρος αγίου κατά τους χρόνους της επαναστάσεως, διατελών και ιερατικός προϊστάμενος του Ναού. Ιεροπρεπής και καλλίφωνος διεκρίνετο για την ευσέβειαν και τον ζήλον του προς την θρησκείαν.

Κατά την Μ. Πέμπτην, 30 Μαρτίου 1822, όταν η Τουρκική αρμάδα παρέπλεε τα παράλια του Βροντάδου βομβαρδίζουσα και ενσπείρουσα τον πανικόν στους επαναστατήσαντες κατοίκους, ο ευλαβής αυτός ιερέυς ελειτουργούσε στο Ναό, μόνος, μη δεχόμενος να διακόψει την λειτουργία πριν από το τέλος της. Αλλά δεν παρήλθε πολύς χρόνος και οι Τούρκοι, που ευρισκόταν μέσα στο φρούριο πήραν θάρρος, άνοιξαν τις πύλες και ώρμησαν εναντίον των χριστιανών. Μια ομάδα από τους εξελθόντες Τούρκους με αρχηγό το Χουσεϊν Βεζυράκη (Κανταρτζή) ιδιοκτήτη αγροκτήματος κοντά στο χείμαρρο Αρμένη, στην περιοχή του Βροντάδου, κατευθύνθηκε προς το Βροντάδο. Αφού καθ' οδόν ελεηλάτησε και κατέκαυσε τις εγκαταλελειμμένες οικίες, έφθασε στον περίβολο του Ναού του Αγίου Γεωργίου, προ της ωραίας Πύλης του οποίου ατάραχος ο παπά Σταμάτης Χαρτουλάρης ανεγίνωσκε το Ευαγγέλιον του Νιπτήρος. Οι αιμοσταγείς τύραννοι εισέβαλαν με γυμνά ξίφη στο Ναό και βλέποντες τον ιερέα να συνεχίζει με δάκρυα στα μάτια την ανάγνωση του ιερού Ευαγγελίου, ορμούν με ύβρεις και λύσσα εναντίον του. "Νταχά σολιόρσουν Γκιαούρ" και με τα λόγια αυτά τον αρπάζουν από τις τρίχες της κεφαλής, τον κτυπούν με τα ξίφη, του κόβουν την γλώσσα, τον ποδοπατούν και αφού τον ετυράνησαν, τον έσυραν αιμόφυρτο εντός του Ιερού Βήματος και τον απεκεφάλισαν επί των βαθμίδων της Αγίας Τραπέζης, κάτω από την οποία, σπαράσσουσιν

ακόμη έκρυψαν την κεφαλή του. "Γίνου πιστός άχρι θανάτου και δώσω σοι τον στέφανον της ζωής".

Οι δήμιοι αφού ελεηλάτησαν το Ναό, τον έκαυσαν με αυτόν δε απετέφρωσαν και τα λείψανα του μάρτυρος ιερέως. Μετά την παλινόστηση των Χίων από την Σύρο και τα άλλα νησιά, στα οποία είχαν καταφύγει για να σωθούν από τη σφαγή, οι κάτοικοι του Βροντάδου, ανασκάπτοντες τα ερείπια του Ναού, βρήκαν ημίκαυστη την τίμια κάρα του μάρτυρος ιερέως η οποία φυλάσσεται σήμερα εν εις το Ιερόν Βήμα του Ναού εντος απλού κιβωτίου.

Πάνω σ'αυτήν ο αρχιμανδρίτης Στέφανος Τσιχλής, προϊστάμενος του Ναού αργότερον έγραψε:

"Η πάνσεπτος Κάρα του νέου Ιερομάρτυρος Σταματίου Πρεσβυτέρου της εκκλησίας Αγίου Γεωργίου Βροντάδου της Χίου, ευρόντος φρικτόν μαρτυρικόν θάνατον εν αυτώ τω Ναώ υπό των απίστων Αγαρημών εν ω ετέλει την θείαν Μυσταγωγίαν, μη θελήσαντος να την αφήσει ατελείωτον εν γνώσει του μέλλοντος τέλους αυτού 1822".

Πιστεύουμε ότι για τον μάρτυρα τούτον ιερέα ισχύουν τα εξής των Ιερών της Εκκλησίας μας Κανόνων: "Εάν τον λειτουργόν επιπέσωσιν εχθροί ή αλλόφυλοι ή αιρετικοί και φονείς και δεν δύναται να τελιώση την θείαν λειτουργίαν πρέπει να συστείλη τα Άγια, δια να μη μείωσιν εις χλεύην και εμπαιγμόν εκείνων των ληστών. Αυτός δε θέλει φύγει αν δύναται. Εάν δε μείνη κρείττον είναι, και αν φονευθή, ως μάρτυς στεφανούται". ("Ιερά Ανθολογία" έκδοσις Γ' Περί των σεπτών και θείων επτά Μυστηρίων της Εκκλησίας υπό Δανιήλ Γεωργοπούλου της εν Δημητσάνη Σχολής, σελ. 92, εγκριθείσα υπό Ανδρούσης Ιωσήφ, Ταλαντίου Νεοφύτου, Τριπόλεως Δανιήλ, και Καλλινίκου Καστόρχη).

Συμπεράσματα από την συνοπτική, επιγραμματική σχεδόν, αυτή αναφορά.

1. Σκληρός τρόπος μαρτυρίου που συνδυάζει τον εξευτελισμό την ταπεινώση του προσώπου και την βάσανον του σώματός του.
2. Η κλήση πολλών να εξωμόσουν, να αρνηθούν δηλαδή την πίστη τους, δεικνύει ότι δεν εφονεύοντο απλώς εξαιτίας της σφαγής, όπως οι σφαγιασθέντες λαϊκοί κάτοικοι του νησιου, αλλά ότι το μαρτυρικόν τέλος τους υπήρξεν ο καρπός ο θεοφιλής και θεοτίμητος, του ομολογιακού χαρακτήρος του μαρτυρίου τους, δηλαδή της εμπράκτου δείξεως της πίστεώς τους "όστις ομολογήσει εμέ έμπροσθεν των ανθρώπων, ομολογήσω καγώ αυτόν έμπροσθεν του Πατρός μου του εν τοις ουρανοίς". Ως εκ τούτου, άλλοι αρμοδιότεροι εμού, θα έπρεπε να εξετάσουν τη δυνατότητα οι εθνομάρτυρες Χίοι κληρικοί να καταταγούν στους ιερομάρτυρες.
3. Το μαρτυρικό τέλος των Χίων κληρικών δεν έσβησε την βαθύτατη πίστη του αγιοτόκου νησιού αλλά αντιθέτως απετέλεσε βασικό και

σημαίνον κίνητρο για τη συντήρηση του εσώτατου πόθου των πιστών γιατί είχε ως αντικείμενο τη διατήρηση της θρησκευτικής και εθνικής ταυτότητος. Είναι αξιοσημείωτη η άνθηση του μοναχισμού στο νησί κατά τους χρόνους που ακολούθησαν με την παρουσία μεγάλων οσιακών μορφών.

4. Η ανάμνηση των εθνομαρτύρων Χίων κληρικών συνέβαλλε στο να προτάσσεται μέχρι σήμερα η ορθόδοξη χριστιανική πίστη σε κάθε εκδήλωση της ζωής των Χίων με αποτέλεσμα να είναι ο κύριος συνδετικός κρίκος του λαού μας.

Το μαρτύριο των Χίων κληρικών το 1821 αποτελεί γεγονός που σηματοδοτεί την ιστορική πορεία του νησιού. Κι αν το έδαφος της Χίου δεν είναι πλούσιο σε γλωρίδα, ίσως κατά την ταπεινή μας γνώμη, οφείλεται στο ότι το μόνο γεωλογικό συστατικό αυτού του εδάφους είναι το αίμα των μαρτύρων της πίστεως.

"απόδος ουν αυτοίς ο Δίκαιος Κριτής τον της δικαιοσύνης στέφανον". Και εμείς αναθεωρούντες την έκβασιν αυτών της αναστροφής, μιμούμεθα την ανδρείαν του πραέος και μαχητού, όπως την καθορίζει ο λόγος του Απόστολου Παύλου:

Υβριζόμενοι ευλογούμεν
διωκόμενοι προσευχόμεθα
βλασφημούμενοι παρακαλούμεν.

Χίοι, Λευΐται μάρτυρες
οι καλώς αθλήσαντες και στεφανωθέντες
πρεσβεύσατε προς Κύριον
ελεηθῆναι τας ψυχάς ημών.

**ΕΙΣΗΓΗΣΗ κ. ΜΙΧΑΗΛ Γ. ΤΡΙΤΟΥ,
ΔΙΔΑΚΤΟΡΟΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ, ΛΥΚΕΙΑΡΧΟΥ,
ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΥ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ
ΓΡΕΒΕΝΩΝ κ.κ. ΣΕΡΓΙΟΥ, ΜΕ ΘΕΜΑ:**

**Ο ΝΕΟΜΑΡΤΥΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
Ο ΕΚ ΤΣΟΥΡΧΛΙΟΥ ΓΡΕΒΕΝΩΝ
ΚΑΙ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ ΜΑΡΤΥΡΗΣΑΣ**

α. Βιογραφικά στοιχεία

Μεταξύ των Ελλήνων νεομαρτύρων ⁽¹⁾, οι οποίοι στα δύσκολα χρόνια της σκλαβιάς έδωσαν την μαρτυρία της εθνικής και χριστιανικής τους συνειδήσεως, δεσπόζουσα θέση κατέχει ο νεομάρτυς Γεώργιος, ο οποίος μαρτύρησε με απαγχονισμό στα Ιωάννινα στις 17 Ιανουαρίου 1838.

Ο νεομάρτυς Γεώργιος γεννήθηκε το 1808 στο χωριό Τσούρχλι ⁽²⁾ (σημερινό Άγιο Γεώργιο) Γρεβενών από πτωχούς, αλλά πιστούς γονείς, τον Κωνσταντίνο και τη Βασίλω, γεωργούς το επάγγελμα ⁽³⁾. Σε ηλικία οκτώ ετών έχασε και τους δύο γονείς και την προστασία του ανέλαβαν ο αδελφός και η αδελφή του, οι οποίοι πέθαναν αργότερα από θανατηφόρα επιδημία ⁽⁴⁾.

Λόγω των δύσκολων συνθηκών που επικρατούσαν στην περιοχή των Γρεβενών αναγκάστηκε να έρθει στα Ιωάννινα και να εργασθεί ως υπομίσθιος σε διάφορους αγάδες ⁽⁵⁾. Τελικά προσκολλήθηκε ως ιπποκόμος (σαϊτζής) στον Χατζή Αβδουλλάχ Εφέντη, έναν από τους αξιωματικούς του Ιμίν Πασά ⁽⁶⁾. Αν και οι Τούρκοι τον αποκαλούσαν "Γκιαούρ Χασάν" (άπιστε Χασάν), ο Γεώργιος σκεπτόταν και δρούσε χριστιανικά.

Ύστερα από παρότρυνση φίλων του, αρραβωνιάστηκε με την Ελένη, μια ορφανή από τους δύο γονείς της νέα, φτωχή σε υλικά αγαθά, πλούσια όμως σε ψυχικά χαρίσματα ⁽⁷⁾. Το γεγονός αυτό έγινε αφορμή συκοφαντικής δυσφημήσεως εναντίον του από τον Χότζα του Τεκέ του Μουχτάρ, ο οποίος συναντώντας τον άγιο τον επέπληξε, γιατί, αν και Τούρκος, πήρε χριστιανή γυναίκα ⁽⁸⁾. Ο Γεώργιος όμως απάντησε ότι είναι χριστιανός, γι' αυτό και πήρε χριστιανή γυναίκα. Η υπόθεση, ως καθαρά θρησκευτική, έφθασε στον Τούρκο ιεροδικαστή (Κατή). Σε σχετική ερώτησή του ο Γεώργιος απάντησε ότι είναι χριστιανός και έκανε το σημείο του Σταυρού ⁽⁹⁾. Ο Κατής παρέπεμψε την υπόθεση στον Βεζίρη Ιμίν Πασά, γιο του Ρεσσίτ, του λεγομένου Κιουταχή, στον οποίο ο Γεώργιος απάντησε ανάλογα. Ο

Βεζίρης για να έχει μια υπεύθυνη ενημέρωση για τις θρησκευτικές πεποιθήσεις του Γεωργίου κάλεσε τον Χατζή Αβδουλλάχ, ο οποίος τον διαβεβαίωσε ότι ο Γεώργιος δεν ήταν ποτέ μουσουλμάνος, αλλά πάντα χριστιανός. Ύστερα από αυτή τη διευκρίνηση ο Ιμίν Πασάς έδωσε εντολή να γραφεί ο Γεώργιος στον κατάλογο του Μεχκεμέ, το λεγόμενο Καϊδί, ως χριστιανός και αφέθηκε ελεύθερος ⁽¹⁰⁾.

Στις 26 Οκτωβρίου ο Γεώργιος στεφανώθηκε την Ελένη. Γρήγορα όμως εγκατέλειψε τα Ιωάννινα, γιατί ακολούθησε το αφεντικό του στο Μπεράτι της Αλβανίας, όπου παρέμεινε μέχρι τον Ιούνιο του 1837 ⁽¹¹⁾.

Τον Σεπτέμβριο της ίδιας χρονιάς ο Ιμίν παύθηκε από διοικητής της Ηπείρου, επειδή χτύπησε τους ατάκτους Αλβανούς χωρίς να ενημερώσει το Διβάνιο ⁽¹²⁾. Νέος Διοικητής ορίστηκε ο Μουσταφά Νουρή Πασάς και ο Ιμίν μαζί με τον Αβδουλλάχ έφυγαν από τα Ιωάννινα. Ο Αβδουλλάχ πρότεινε το Γεώργιο στο Μουσελίμη των Φιλιατών, στον οποίο και προσκολλήθηκε ⁽¹³⁾. Στους Φιλιάτες, ο Γεώργιος υπηρέτησε τρεις μήνες και στη συνέχεια επέστρεψε στα Ιωάννινα. Στο διάστημα αυτό η γυναίκα του απέκτησε γιο. Όπως σημειώνει ο Συναξαριστής "εχάρη ο ευλογημένος ότι ηξιώθη να γίνη πατήρ". Στις 7 Ιανουαρίου 1838, ο Γεώργιος βάπτισε το γιο του, τον οποίο ονόμασε Ιωάννη, λόγω της εορτής του Τιμίου Προδρόμου ⁽¹⁴⁾.

Την επομένη ημέρα, ο Γεώργιος ντυμένος με τα καλά του ξεκίνησε για την Αγορά. Μόλις έφθασε στην πόρτα του σπιτιού του ξαναγύρισε και με ασυνήθιστη περιέργεια κοίταξε τη γυναίκα του και το παιδί. Στη συνέχεια, κατευθύνθηκε αγέρωχος στην Αγορά. Σύμφωνα με την περιγραφή του Δημητρίου Σαλαμάγκα "ο Άγιος ήταν ένα σεμνό, ψηλόκορμο, εύρωστο, μελαχροινό παλληκάρι, με μαλακά και ελκυστικά χαρακτηριστικά και τρόπους απλούς. Φορούσε την πατροπαράδοτη του χωριού του μακρυά φουστανέλλα, κεντητό γιλέκο, που άφηνε να φαίνεται το λευκό πουκάμισο, πλουμιστό στη μέση ζουνάρι, κολλητές στο πόδι κάλτσες με τζελζούκια, άλικο στρογγυλόσχημο φέσι με παχειά γαλαζόχρωμη και κοντή φούντα" ⁽¹⁵⁾.

Στην Αγορά τον συνέλαβε ο Χότζας του Γεκέ του Μουχτάρ, ο οποίος τον κατηγορήσε δημόσια για εμπαιγμό της μουσουλμανικής θρησκείας ⁽¹⁶⁾. Ο Γεώργιος δείλιασε και τον παρεκάλεσε να τον αφήσει ελεύθερο. Εν τω μεταξύ είχε συγκεντρωθεί πλήθος κόσμου, άλλοι για να βρίσουν τον Γεώργιο και άλλοι να τον υποστηρίξουν. Ο Νταούτ Πασάς, διοικητής του τακτικού στρατού, ζήτησε να εμφανιστούν μπροστά του ο Χότζας και ο Γεώργιος. Σε ερώτηση του Πασά προς τον Γεώργιο αν είναι Τούρκος ή χριστιανός, ο Γεώργιος απάντησε: "Χριστιανός εγεννήθην, χριστιανός είμαι και χριστιανός αποθνήσκω" ⁽¹⁷⁾.

Στις 12 Ιανουαρίου του 1838, ο Γεώργιος παραδίδεται στον Μεχκεμέ και στη συνέχεια στον Κατή, ο οποίος ρωτάει τον Γεώργιο, αν είναι χριστιανός. Στην καταφατική του απάντηση, ο Κατής τον προτρέπει να τουρκέψει, γιατί διαφορετικά θα θανατωθεί. Η απάντηση του Γεωργίου ήταν: "Ό,τι θέλεις κάμε" ⁽¹⁸⁾.

Από τον Κατή, ο Γεώργιος οδηγείται στον Ανθύπατο (Κεχαγάμπεη), με εντολή του οποίου φυλακίζεται. Καινούρια προσπάθεια του Κατή να πεισθεί ο Γεώργιος να τουρκέψει, αποτυγχάνει ⁽¹⁹⁾. Και ενώ οι δήμιοι άρχισαν να τον βασανίζουν, είδε στον ύπνο του ασπροφορεμένο νέο να του λέγει: "Μη φοβείσαι, Γεώργιε, μπεν σελιαμέτ σενί βερίρουμ (εγώ σε σένα τώρα γρήγορα σωτηρία δίνω)" ⁽²⁰⁾.

Την Παρασκευή 14 Ιανουαρίου συνεχίστηκαν τα βασανιστήρια. Το πρωί του Σαββάτου της 15ης Ιανουαρίου ο Γεώργιος οδηγείται εκ νέου στον Κατή, ο οποίος, εκτιμώντας τις αρετές του Γεωργίου, σκέφθηκε να τον αφήσει ελεύθερο. Το μαινόμενο όμως πλήθος των Τούρκων αξίωνε με πάθος την θανατική ποινή εναντίον του, επειδή ασέβησε σε βάρος της ισλαμικής θρησκείας ⁽²¹⁾.

Τότε ο Κατής, πιεζόμενος από τον Σιέχ Αλή-Εβληαί, απεφάσισε την εξόντωση του Γεωργίου, παρά τη μεσολαβητική προσπάθεια των Μητροπολιτών Ιωαννίνων, Άρτης και Γρεβενών, των προυχόντων της πόλεως και των συγγενών του αγίου ⁽²²⁾. Ο άγιος, όπως παρατηρεί ο βιογράφος, "ήτον τόσον ήσυχος, ώστε (όσο) ουδείς άλλος" ⁽²³⁾. "Όχι μόνον δεν είχε πτοηθεί, αλλά διεκήρυττε: "μη πτοείσθε εγώ θα μαρτυρήσω δια τον Χριστόν μου προθυμότατα" ⁽²⁴⁾.

Τη Δευτέρα 1 Ιανουαρίου ανακοινώνεται στον Γεώργιο η απόφαση του θανάτου. Ο Άγιος "ακούσας ταύτην, εχάρη υπερβολικά, δοξάζων τον Θεόν οπού τον ηξίωσεν να αποθάνη δια το όνομά του το 'Άγιον". Πέντε δήμιοι τον οδηγούν δέσμιο στον τόπο του μαρτυρίου. Κατά τον Συναξαριστή "έτρεχεν με τόσην προθυμίαν, ως η διψώσα έλαφος επί τας πηγάς, των υδάτων" ⁽²⁵⁾.

Στη θέση "κουρμανιό", κοντά στο χανδάκι του μεγάλου φρουρίου, όπου είχε στηθεί πρόχειρη αγχόνη, οι Τούρκοι καλούν για τελευταία φορά τον Γεώργιο να αλλαξοπιστήσει.

Όμως η απάντηση του Γεωργίου ήταν αντάξια χριστιανού ομολογητή και μάρτυρα: "Χριστιανός είμαι προσκυνώ τον Χριστόν μου και την Δέσποιάν μου Θεοτόκον" ⁽²⁶⁾.

Ο Γεώργιος παρακαλεί τους δημίους να του λύσουν τα χέρια, κάνει το σημείο του σταυρού και ζητάει συγγνώμη από τους παρισταμένους χριστιανούς, λέγοντας: "Συγχωρήσατέ μοι, αδελφοί, και ο Θεός συγχωρήσει σας" ⁽²⁷⁾. Τότε "οι δήμιοι περιέθηκαν εις τον λαιμόν τον βρόχον και απηγόνισαν αυτόν, και ούτως ο νέος Αθλητής

Γεώργιος ανδρειοφρόνως αγωνισάμενος, και νομίμως και καλώς τελέσας, τον κάλλιστον της αθλήσεως δρόμον, παρέδωκε το πνεύμα αυτού εις χείρας Θεού, εν ηλικία είκοσι και οκτώ ετών, κατά το έτος 1838, τη 17η Ιανουαρίου, εν ημέρα Δευτέρα περί ώραν έκτην της ημέρας (12ην π.μ.), και συνηριθμήθη μετά των πάλαι Αγίων Μαρτύρων, ως μιμητής και ομότροπος αυτών, δόξη και τιμή ουρανού ευκλείας και στεφάνω μαρτυρικό παρά Χριστού καταστεφθείς" ⁽²⁸⁾.

Σύμφωνα με την συνήθεια των Αγαρηνών το σώμα του νεομάρτυρος παρέμεινε στην αγχόνη τρεις ημέρες. Τότε έγινε και το πρώτο θαύμα του Αγίου. Μια άρρωστη οθωμανίδα μόλις άγγιξε την περικνημίδα από το πόδι του αγίου έγινε αμέσως καλά ⁽²⁹⁾.

Με την πάροδο της τρίτης ημέρας, ύστερα από άδεια του Βεζίρη, παραδόθηκε το νεκρό σώμα του μάρτυρος στους Χριστιανούς των Ιωαννίνων, οι οποίοι το μετέφεραν στο Μητροπολιτικό ναό του αγίου Αθανασίου. Εκεί κλήρος και λαός με ξεχωριστές τιμές κήδευσαν το σώμα του αγίου και το ενταφίασαν στο αριστερό μέρος του ναού, πλησίον της βορείας πύλης του ιερού, όπου χτίστηκε παρεκκλήσιο προς τιμήν του νεομάρτυρος ⁽³⁰⁾.

Δείγμα αγιότητας του νεομάρτυρος αποτελεί η πληροφορία που μας δίνει ο συντάκτης του χειρόγραφου του Λαϊνά. "Όταν το σκήνωμά του εφέρθη εις την Εκκλησίαν του Αγίου Αθανασίου πλησίον της αγοράς... δεν είχε κανένα σημείον αφ' όσα έχουσι τα των απηγγονισμένων, ουκ επάγη, ουκ εμελάνθη, ην ευλύγιστον ως ζων και σάρκα μαλακή και το πρόσωπον ημερώτατον" ⁽³¹⁾.

Όπως παρατηρεί ο βιογράφος του Αγίου "όσοι δε των χριστιανών επήραν από την τριχίαν μέρος και εκ του πανίου του φορέματός του, είδον μεγάλας ιατρείας και όσοι παρομοίως έδραμον προς τον τάφον του Αγίου, αλάλων εδόθη φωνή χωλών η ευθυδρομία και εκείνης της ξηραμένης χειρός της γυναικός η τελεία υγιής ανόρθωσις και πολλών άλλων ιαματήριον γέγονεν η προσέγγισις εις πολλούς δε εφάνη κατ' όναρ, καθώς και εις την σύζυγόν του, η οποία ενοχλουμένη, εφάνη λέγοντας εις αυτήν: "μη φοβείσαι, εγώ σε επισκέπτομαι πάντοτε. Και σχεδόν διεχύθει η φήμη των θαυμάτων πανταχού. Έτρεξαν άπειρα πλήθη ασθενών, και τρέχουν, οίτινες κατά την πίστη αυτών λαμβάνουσι την υγείαν των" ⁽³²⁾.

β. Ο νεομάρτυς Γεώργιος στη συνείδηση της Εκκλησίας

Από την πρώτη κιόλας στιγμή του μαρτυρίου του ο νεομάρτυς Γεώργιος κέρδισε την τιμή του μάρτυρος στη συνείδηση και την πίστη της Εκκλησίας. Αμέσως μετά το μαρτύριο οι πιστοί έτρεχαν στον τάφο του και έπαιρναν χώμα και λάδι από το κανδήλι, τα οποία χρησιμοποιούσαν ως φάρμακα. Όσοι πήραν κομμάτια από

την τριχιά της αγχόνης και από το πανί του εσώβρακού του είδαν μεγάλες θεραπείες. Ήδη στις 6 Απριλίου 1839, μόλις ένα έτος από το μαρτυρικό του θάνατο, έχουμε την πρώτη βιογραφία του αγίου, την οποία υπέγραψαν δύο επίσκοποι, δεκατρείς ιερείς και ιερομόναχοι και οι δεκαεπτά σημαίνοντες πρόκριτοι των Ιωαννίνων. Σε επιστολή του Ζώτου - Μολοσσού στην εφημερίδα "Φωνή της Ηπείρου" διαβάζουμε: "Το επιόν έτος 1839 προ μηνός, ο λαός εβίασε τον Μητροπολίτην να συντάξη ασματικήν ακολουθίαν του μάρτυρος, όπως πανηγυρίσωσιν ενδόξως την εορτήν του. Ο Ιωακείμ στεναχωρηθείς μη δυνάμενος να συντάξη ασματικήν ακολουθίαν εκάλεσε τον πρωτοψάλτην της Μητροπόλεως και εντείλατο αυτό ν' αντιγράψη την ακολουθίαν του Αγίου Γεωργίου μετατρέπον το Μεγαλομάρτυς εις το Νεομάρτυς Γεώργιος και ούτω επανηγυρίσθη η πρώτη επέτειος εορτή. Ταύτα γνωρίζομεν εκ στόματος του ιδίου Ιωακείμ του Β', ακούσαντες αυτόν το 1876 και 1877 εν Κωνσταντινουπόλει (πατριαρχεύοντος ήδη), ότε εθαυμάσαμεν το μνημονικόν του... μας εφιλοδώρισε και το χειρόγραφον της ακολουθίας εκείνης με την εντολήν να την τυπώσωμεν και ότι αυτή δέον να ψάλλη εις την μνήμην του Νεομάρτυρος" ⁽³³⁾.

Η ακολουθία του Χρυσάνθου Λαϊνά γράφτηκε πριν από την επίσημη κατάταξη του νεομάρτυρος Γεωργίου στο Αγιολόγιο της Εκκλησίας. Η αντιγραφή του χειρογράφου του Λαϊνά έγινε από τον Αναστάσιο, γιο του ιερέως Κων/νου, στις 25 Φεβρουαρίου 1838, δηλ. τριανταεννιά ημέρες από το μαρτύριο του Γεωργίου ⁽³⁴⁾.

Αλλά και οι αγιογράφοι δεν περίμεναν την επίσημη κατάταξη του Γεωργίου στο Αγιολόγιο για να τον αγιογραφήσουν με φωτοστέφανο του αγίου. Ο Μητροπολίτης Ιωαννίνων Ιωακείμ ο Χίος παρήγγειλε κατά την ώρα της κηδείας του αγίου στον Πέτρο Γεωργιάδη, ζωγράφο και πρωτοψάλτη του Μητροπολιτικού Ναού, να ιστορήσει τη μορφή του ⁽³⁵⁾. Ο ίδιος αγιογράφος αγιογράφησε και άλλες εικόνες, που βρίσκονται σε ναούς της πόλεως των Ιωαννίνων. Ο λαϊκός ζωγράφος Γεώργιος Ζήκος από το χωριό Χιονάδες Κονίτσης φιλοτέχνησε εικόνα του αγίου δεκατρείς ημέρες μετά το μαρτύριό του. Η εικόνα αυτή, η οποία σήμερα φυλάσσεται στο παρεκκλήσι της οικίας του αγίου στα Γιάννινα, ιστορήθηκε ύστερα από παραγγελία του ιερομόναχου Χρυσάνθου Λαϊνά ⁽³⁶⁾. Παρόμοια εικόνα υπάρχει και στο ιδιωτικό παρεκκλήσι του Χρυσάνθου στην Κόνιτσα. Στο ίδιο παρεκκλήσι βρίσκεται και η ιστόρηση της Κοιμήσεως του Νεομάρτυρος. Πρόκειται για μια χαριτωμένη εικόνα. Ο άγιος εικονίζεται νεκρός στο ξυλοκρέβατο, ενώ διακρίνονται οι τέσσερις Αρχιερείς που κήδευσαν τον Γεώργιο και ο Χρυσάνθος Λαϊνάς με σχήμα μοναχού. Από αυτό συμπεραίνουμε ότι ο Χρυσάνθος υπήρξε αυτόπτης του μαρτυρίου του νεομάρτυρος ⁽³⁷⁾. "Το γεγονός άλλωστε

ότι ο Γεώργιος εικονογραφείται δεκατρείς μέρες μετά το μαρτύριό του από ζωγράφο που πρέπει να γνώριζε, μας κάνει να υποθέσουμε ότι παρόλη τη συμβατικότητα της μορφής θα διασώζει και στοιχεία από τα φυσιογνωμικά του χαρακτηριστικά" ⁽³⁸⁾. Ενδιαφέρουσα είναι και η εικόνα του μαρτυρίου στο ναΐδριο, δίπλα από το Μητροπολιτικό ναό, την οποία έκανε "ο ζωγράφος Πέτρος Γου (Γεωργίου), πρωτοψάλτης της Μητροπόλεως Ιωαννίνων, 1842 Ιουνίου 4". Δίπλα υπάρχει εικόνα, όπου διαβάζουμε: "Δέησις του δούλου του Θεού Παναγιώτου Σακελλαρίου, 1863 Ιανουαρίου 5. Χειρ Κ. Θεοδοσίου Ιωαννίτου" ⁽³⁹⁾.

Λίγο χρονικό διάστημα μετά το μαρτύριο του αγίου έχουμε στο χειρόγραφο του Χρυσάνθου Λαϊνά μια θαυμάσια τρίχρωμη χαλκογραφία με τίτλο "ο Άγιος Γεώργιος ο Νέος Μάρτυς ο εξ' Ιωαννίνων", όπου διαβάζουμε: "Εχαλκογραφήθη διά εξόδων του οσιοτάτου Χ. Παγκρατίου ΜΧ 1838. Χειρ Δανιήλ εις Άγιον Όρ{ος}" ⁽⁴⁰⁾. Η επιγραφή είναι γραμμένη στην Ελληνική και στην παλαιοσλαβική γλώσσα.

Ιδιαίτερα ζωντανή είναι η μνήμη του νεομάρτυρος στις σλαβικές χώρες. Ενδιαφέρουσα εικόνα του συναντήσαμε στο μουσείο του ιερού ναού αγίου Κλήμεντος Αχρίδας. Ανάγλυφη παράστασή του σώζεται στην ανατολική πλευρά του ναού αγίας Παρασκευής Μηλόβιστας του σημερινού κρατικού μορφώματος των Σκοπίων ⁽⁴¹⁾. Επίσης εικόνες του νεομάρτυρος Γεωργίου υπάρχουν και σε άλλους ναούς της βόρειας βαλκανικής ⁽⁴²⁾, όπως στη Jacodina (Svetozareno), στο Krattovo, στη Fosa της Βοσνίας, στο Rastak κοντά στα Σκόπια, στο Gerabovo, στην Slerca

κοντά στο Μοναστήρι, στο ναό του αγίου Δημητρίου Μοναστηρίου και σε άλλους ναούς. Τοιχογραφία των μέσων του 19' αι. υπάρχει στην πόλη Szedska, κοντά στην πόλη Prizzen. Δύο φορητές εικόνες του αγίου σώζονται στη Σόφια στο εκεί Αρχαιολογικό Μουσείο. Εικόνα του αγίου βρίσκεται επίσης στην Αρχιεπισκοπή Φιλιππουπόλεως. Στη Ρουμανία σώζονται τρεις εικόνες του νεομάρτυρος. Δύο στο Μουσείο Τέχνης του Βουκουρεστίου και άλλη μία στην Ελληνική Εκκλησία του Βουκουρεστίου, φιλοτεχνημένη από Ρουμάνο ζωγράφο το 1839 ⁽⁴³⁾.

Στις αρχές του 1839 "επί τη βάσει εκθέσεως του από Ρεθύμνης Μητροπολίτου Ιωαννίνων υπογεγραμμένης και υπό του πρώην Βελλάς Λεοντίου, του Περιστεράς Σεραφείμ και άλλων πολλών κληρικών και λαϊκών, βεβαιωσάντων την τέλεσιν θαυμάτων εν τω τάφω του Νεομάρτυρος", ο Οικουμενικός Πατριάρχης Γρηγόριος ο ΣΤ' απεφάσισε με Πατριαρχική και Συνοδική Πράξη, που εκδόθηκε στις 19 Σεπτεμβρίου 1839, όπως "... ο υπέρ Χριστού πανδήμως το μαρτύριον αναδεξάμενος Γεώργιος ο Νεομάρτυς, γνωρίζεται τουντεύθεν παρά πάσης της Ορθοδόξου Ανατολικής

Εκκλησίας, αληθής μάρτυς του Χριστού, συναριθμούμενος τη χορεία των πιστών, τελουμένης κανονικώς της μνήμης αυτού κατά την 17ην Ιανουαρίου" ⁽⁴⁴⁾.

Ο Πατριάρχης Γρηγόριος, στέλλοντας την Πατριαρχική και Συνοδική Πράξη στον Μητροπολίτη Ιωαννίνων, τον παρεκάλεσε να μη τη δημοσιεύσει για να μην προκαλέσει τους Τούρκους. Παράλληλα πρόσθεσε ότι ορίστηκε η γιορτή του νεομάρτυρος την 17ην Ιανουαρίου, ημέρα γιορτής του αγίου Αντωνίου, για να μη φανεί ότι για τον Νεομάρτυρα έγινε νέα γιορτή ⁽⁴⁵⁾. Η φήμη όμως των θαυμάτων του αγίου σε χριστιανούς και Μουσουλμάνους παραμέρισε τους φόβους και έτσι η γιορτή του αγίου Γεωργίου τελούνταν πανηγυρικά.

Η ανακομιδή των λειψάνων του αγίου έγινε στις 26 Οκτωβρίου 1971 επί Αρχιερατείας Σεραφείμ του μετέπειτα Αθηνών και Πάσης Ελλάδος. Σήμερα είναι αποθησαυρισμένα στον φερώνυμο Ιερό Ναό της πλατείας Πάργης Ιωαννίνων ⁽⁴⁶⁾.

Ο άγιος γιορτάζεται πανηγυρικά στα Γιάννινα, στο χωριό του Τσουρχλι (Άγιος Γεώργιος) Γρεβενών, όπου έχει ανεγερθεί λαμπρός ναός, στον Ιερό Ναό Χρυσοσπηλαιωτίσσης Αθηνών και οπουδήποτε γης διαμένουν Ηπειρώτες και Τσουρχλιώτες.

Ο νεομάρτυς Γεώργιος με τη μαρτυρική θυσία της ζωής του έγινε σύμβολο αντιστάσεως του λαού, στέργισε την πίστη των ραγιάδων και έδωσε ελπίδες καινούργιας ζωής. Το αξιοθαύμαστο παράδειγμά του απέβη καινούργια πηγή ενδυναμώσεως των χριστιανών στον αγώνα τους για τη διατήρηση της θρησκευτικής και εθνικής ελευθερίας. Δικαιολογημένα τιμάται με λαμπρότητα η μνήμη του, στην οποία ψέλνουμε:

"Χαίροις ο νεομάρτυς Χριστού, Ιωαννίνων πολιούχος και έφορος, και λύχνος ο φωτοφόρος, ο καταναγάζων αεί, την Ήπειρον πάσαν εν τοις θαύμασι' τυφλών η ανάβλεψις, παιιμένων ανόρθωσις ο τοις ποικίλως, ασθενούσι την ίασιν, χαριζόμενος, συμπαθεί επισκέψει σου' ρύστης ο ετοιμότατος, και φύλαξ σωτήριος, των ετησίως τελούντων, την παναοίδιμον μνήμην σου, Γεώργιε μάκαρ, Εκκλησίας νέα βάσις, και αγαλλίαμα" ⁽⁴⁷⁾.

γ. Ασματικές ακολουθίες προς τιμήν του νεομάρτυρος Γεωργίου

Για το νεομάρτυρα Γεώργιο γράφτηκαν έξι ασματικές ακολουθίες, οι οποίες είναι οι εξής:

1. Ακολουθία του Αγίου Μάρτυρος Γεωργίου, πονηθείσα παρά ελαχίστου ιερομονάχου Χρυσάνθου του ποτέ Λαϊνά ⁽⁴⁸⁾. Τμήματά της δημοσιεύτηκαν από το Δημήτριο Σαλαμάγκα στο έργο του ο Νεομάρτυς Άγιος Γεώργιος Ιωαννίνων, Αθήναι 1954, σσ. 130-143.

2. Ακολουθία του Αγίου Νεομάρτυρος Γεωργίου του εξ Ιωαννίνων συντεθείσα υπό φιλοχρήστου Ιωαννίτου χάριν της προς τον Άγιον αυτού ευλαβείας. Κέρκυρα 1866, Αθήναι 1886, Μεσολόγγιον 1879, Αθήναι 1898, Αίγιον 1899, Αθήναι 1900, 1911, 1931.

3. Ακολουθία του Αγίου Νεομάρτυρος Γεωργίου του εξ Ιωαννίνων, υπό ανώνυμου τινός των ευλαβεστάτων του ορθοδόξου κλήρου μελοποιηθείσα, εκδίδεται δαπάνη των αδελφών Κωνσταντίνου και Ιωάννου Φλώρου εκ Κονίτσης, εν Αθήναις εκ της τυπογραφίας Π. Καραμπίνου 1866.

4. Ακολουθία του Αγίου Ενδόξου νεομάρτυρος Γεωργίου του εν Ιωαννίνοις, του θαυματουργού, εν η προσετέθη ο παρακλητικός κανών και το Μαρτύριον του Αγίου, ποιηθέντα εν Αγίω Όρει υπό Γερασίμου Μοναχού μικραγιαννανίτου, Υμνογράφου της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας. Εκδίδονται προνοία του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ιωαννίνων Σεραφείμ, εγκρίσει της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος, εν Ιωαννίνοις 1965.

5. Ακολουθία του Αγίου Νεομάρτυρος Γεωργίου. Ανώνυμη. Βρίσκεται στον κώδικα 822, σσ. 1-35 της Βιβλιοθήκης της Ιεράς Μονής Βατοπεδίου του Αγίου Όρους. Πρόκειται για μια θαυμάσια ακολουθία, γραμμένη από δόκιμο θεολογικό και φιλολογικό κάλαμο, στην οποία με υπέροχες λυρικές εκφράσεις εγκωμιάζεται ο νεομάρτυς Γεώργιος και εξάιρονται η γενέτειρά του, Τσούρχλι Γρεβενών, ο τόπος του μαρτυρίου του, τα Ιωάννινα, η δύναμη στην ομολογία της πίστεως τόσο μπροστά στις τουρκικές αρχές όσο και κατά τη διάρκεια του μαρτυρίου, η δύναμη της μεσιτείας του και κυρίως τα θαύματα, τα οποία επιτελεί ο θεός δια μέσου των χαριτοβρύτων λειψάνων του. Σύμφωνα με το κωδικογραφικό του σημείωμα, το χειρόγραφο αντέγραψε το 1848 ο μοναχός Αρσένιος. Η ακολουθία, που βρίσκεται σε χαρτόδετο κώδικα 117 σελίδων και διαστάσεων 21X16, καταλαμβάνει τις σελίδες 1-35. Στις σελίδες 36-44 έχουμε το μαρτύριο και τη διήγηση των θαυμάτων του νεομάρτυρος, ενώ στις σελίδες 59-107 περιέχεται η παράκληση του αγίου. Την ακολουθία εξέδωσε το 1996 ο γράφων⁽⁴⁹⁾.

6. Ακολουθία της Ανακομιδής των Σεπτών Λειψάνων του Αγίου Νεομάρτυρος Γεωργίου του εν Ιωαννίνοις. Εποιήθη εν Αγίω Όρει υπό Γερασίμου Μοναχού Μικραγιαννανίτου, Υμνογράφου της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας. Εκδίδεται προνοία του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ιωαννίνων Σεραφείμ, εν Ιωαννίνοις 1973.

δ. Προσκυνήματα του νεομάρτυρος Γεωργίου στα Ιωάννινα.

Στα Ιωάννινα τα προσκυνήματα του νεομάρτυρος είναι:

1. Το παρεκκλήσι του Μητροπολιτικού ναού ⁽⁵⁰⁾. Βρίσκεται στον περίβολο του Μητροπολιτικού ναού του Αγίου Αθανασίου. Δεν υπήρχε στα χρόνια του μαρτυρίου του Αγίου. Το προστώο χτίστηκε από το Μητροπολίτη Ιωαννίκιο, οκτώ χρόνια μετά το μαρτύριο του νεομάρτυρος. Σε σκαλιστή επιγραφή διαβάζουμε: "Ο ΚΟΥΜΠΕΣ ΟΥΤΟΣ ΑΝΗΓΕΡΘΗ ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΥΟΝΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΚΑΙ ΒΕΛΛΑΣ ΚΥΡΙΟΝ ΚΥΡΙΟΝ ΙΩΑΝΝΙΚΙΟΝ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΩΤΟΥ ΗΜΩΝ ΕΝ ΤΩ 1846". Πολύτιμο θησαύρισμα του παρεκκλησίου αποτελεί ο τάφος του αγίου. Αρχικά ήταν ξύλινος. Το 1858, δηλ. είκοσι χρόνια από την ταφή του μάρτυρος, έγινε μαρμάρινος. Πάνω από το υπέρθυρο της κεντρικής εισόδου αναγράφονται τα εξής:

"Πάνω από το μάρτυρος ει κεύθεις, τύμβε
Αλλ' ου χάριν κρύψειας ην θείαν λάχε,
Ιαμάτων γαρ αφθόνους βρύει ρύσεις.
Τοις ποικίλων πάσχουσιν εκ νοσημάτων
Παθών δυσαχθών κεκρατημένους υπό.
Ξένον δε ουδέν ει τελεί τεραστίους
Πράξεις ο Χριστού παθών πίστεως υπέρ,
Γεώργιος του σ' άστεος μέγα κλέος".

Ο μαρμάρινος τάφος, που έχει διαστάσεις 75 εκ. ύψους, 2,15 μ. μήκος και 1,05 μ. πλάτος, φέρει σταυρό με ασημένια επένδυση. Στο πάνω μέρος του τάφου διαβάζουμε: ΑΝΗΓΕΡΘΗ ΟΥΤΟΣ Ο ΠΑΝΣΕΠΤΟΣ ΤΑΦΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ ΕΞ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΔΙ ΕΞΟΔΩΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΑΥΤΗΣ ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΥΟΝΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΚΑΙ ΒΕΛΛΑΣ κ.κ. ΠΑΡΘΕΝΙΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΤΡΟΠΕΥΟΝΤΩΝ κ.κ. ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ ΖΗΣΗ ΚΑΙ κ.κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΑ ΕΝ ΕΤΕΙ 1858 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 15. Στην κανδήλα, που καίει διαρκώς πάνω στον τάφο, αναγράφεται: "ΔΙ ΕΞΟΔΩΝ ΚΑΙ ΔΑΠΑΝΗΣ ΤΟΥ ΤΙΜΙΩΤΑΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΒΡΑΔΗ 1862 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 22".

Στο παρεκκλήσι υπάρχουν ενδιαφέρουσες τοιχογραφίες, που ιστορούν το συναξάρι του αγίου. "Οι τοιχογραφίες αυτές αποτελούν ένα από τα τελευταία δείγματα εικονογράφησης μαρτυρίου στον ελλαδικό χώρο. Τα χρώματα των τοιχογραφιών είναι αυτά που κατά κανόνα χρησιμοποιούν οι ζωγράφοι της εποχής όπως οι διάφορες αποχρώσεις του κόκκινου, του γαλάζιου, του καστανού, πράσινου και λευκού μέσα σ' ένα μπλε βάθος" ⁽⁵¹⁾.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η αιογράφηση του νεομάρτυρος με την κάτασπρη φουστανέλλα και το πουκάμισο, το κόκκινο φέσι, το κόκκινο γιλέκο και τις κάλτσες με τα τελτζούκια. Όπως παρατηρεί ο Δημ. Σαλαμάγκας τον τύπο αυτό της

παραστάσεως του αγίου καθιέρωσε πρώτος ο Χιοναδίτης ζωγράφος Ζήκος, ο οποίος ιστόρησε την πρώτη εικόνα του αγίου στις 30 Ιανουαρίου 1838, δηλ. δεκατρείς μόλις ημέρες από τον απαγχονισμό του. Οι τοιχογραφίες του παρεκκλησίου πιθανόν ανήκουν στον Κων/νο Θεοδοσίου, ο οποίος το 1863 αγιογράφησε τις εικόνες του τέμπλου.

Εκτός από τις τοιχογραφίες, στο παρεκκλήσι υπάρχουν και αξιόλογες φορητές εικόνες. Από αυτές ενδιαφέρον παρουσιάζουν εκείνη που ιστορήθηκε "δι' εξόδων ελαχίστου ιερομονάχου Χρήστου Λαϊνά εκ κωμοπόλεως Κονίτσης 1842, Νοεμβρίου 10", η εικόνα που φιλοτέχνησε το 1842 ο ζωγράφος Πέτρος Γεωργίου, πρωτοψάλτης της Μητροπόλεως Ιωαννίνων και η εικόνα που φέρει την ένδειξη: "Δέησις του δούλου Θεού Παναγιώτου Σακελλαρίου, 1863, Ιανουαρίου, χειρ Κ. "Θεοδοσίου".

Το τέμπλο του παρεκκλησίου είναι απλό με εξαίρεση τα ξυλόγλυπτα βημόθυρα της ωραίας πύλης. Πρωτοτυπία παρουσιάζει η μοναδική παράπλευρη πύλη του Ιερού, η οποία εικονίζει το νεομάρτυρα Ιωάννη, αντί του αρχαγγέλου Μιχαήλ.

2. Ο ναός του νεομάρτυρος Γεωργίου. Αποτελεί τον κατ' εξοχήν προσκυνηματικό ναό της πόλεως των Ιωαννίνων. Βρίσκεται στο κέντρο της πόλεως και συγκεκριμένα στην πλατεία Πάργης. Αρχιτεκτονικά είναι ρυθμού βυζαντινού, σταυροειδής με τρούλο. Στο υπέρθυρο της κεντρικής εξωτερικής πύλης διαβάζουμε:

ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ
ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΤΟΥ ΕΞ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΚΤΗΤΩΡ
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΤΣΗΣ
ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ
ΕΚ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗΣ
ΕΘΕΜΕΛΙΩΘΗ ΑΥΤΟΥΣΤΟΥ 7 1960
ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΥΟΝΤΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΣΕΡΑΦΕΙΜ

Ο ναός εγκαινιάστηκε το 1968 και αγιογραφήθηκε στο διάστημα της δεκαετίας του 1980 από τον Ηπειρώτη αγιογράφο Ελευθέριο Γκουρογιάννη. Το τέμπλο είναι πολύ καλό. Κατασκευάστηκε από τους μαθητές της ξυλογλυπτικής σχολής Ιωαννίνων.

Μπροστά από την ωραία πύλη και συγκεκριμένα προ της εικόνας του Χριστού βρίσκεται η λάρνακα με τα λείψανα του αγίου. "Δωρεά Νίκης Μπούντα εις μνήμην Δημητρίου - Αικατερίνης, Παναγιώτου - Αγγελικής, Αθανασίου - Αμαλίας Μπούντα". Σε άλλο σημείο της λάρνακος αναγράφεται: "Δυνάμει Θεού και χάριτος νεομάρτυρος Γεωργίου επιλοτέχνησαν οι: Αλέξανδρος Τζομάκας και

Βασίλειος Γκίνης εν Ιωαννίνοις 1973". Η κάρα του νεομάρτυρος βρίσκεται σε ειδική θήκη στο ιερό, μπροστά στο σύνθρονο. Προσφέρεται για προσκύνημα δυο φορές το χρόνο. Στις 17 Ιανουαρίου, ημέρα του μαρτυρίου του και στις 26 Οκτωβρίου, ημέρα της ανακομιδής των λειψάνων του. Πρέπει να σημειωθεί ότι σε όλη τη διάρκεια της ημέρας πλήθη πιστών προσέρχονται στο ναό για να προσκυνήσουν τα χαριτόβρυτα λείψανα του μάρτυρος.

Η λιτάνευση της εικόνας και των λειψάνων του αγίου γίνεται μετά το πέρας της θείας λειτουργίας της 17ης Ιανουαρίου. Πλαισιώνεται από μαθητές, φοιτητές, στρατό, τις δύο φιλαρμονικές και ακολουθείται από τις αρχές και πλήθος λαού από ολόκληρη την Ήπειρο.

3. Το προσκύνημα του σεπτού οίκου του Αγίου.

Βρίσκεται σε μια από τις εισόδους της πόλεως και είναι ο αυθεντικός οίκος του αγίου. Αρχιτεκτονικά ακολουθεί την κλασική διαρρύθμιση των σπιτιών του κάμπου των Ιωαννίνων. Αποτελείται από δύο δωμάτια και βοηθητικούς χώρους. Το ένα δωμάτιο έχει μετατραπεί σε μικρό παρεκκλήσι, όπου φυλάγεται η εικόνα που λιτανεύεται την ημέρα της γιορτής του. Πρόκειται για την πρώτη εικόνα, που ζωγραφήθηκε δυο εβδομάδες μετά το μαρτύριό του από τον Ζήκο Χιοναδίτη, κατά παραγγελίαν Χρυσάνθου Λαϊνά. Το άλλο δωμάτιο διατηρεί την αρχική του μορφή. Σ' αυτό φυλάσσονται κειμήλια της οικογένειας του αγίου, όπως το ωρολόγι του, το γιλέκο, τα τελζούκια που φορούσε την ημέρα του απαγχονισμού του και ένα δουκάτο (νόμισμα). Επίσης είναι αναρτημένες και διάφορες μεταβυζαντινές φορητές εικόνες μεγάλης ιστορικής αξίας.

Ο οίκος του νεομάρτυρος από την πρώτη στιγμή του μαρτυρίου του αγίου Γεωργίου καθιερώθηκε ως λατρευτικός χώρος. Πλήθος πιστών, ντόπιων και ξένων, προσέρχονται σ' αυτόν για να προσκυνήσουν την εικόνα του αγίου και να τελέσουν ιδιωτικές λειτουργίες. Ιδιαίτερα συγκινητική είναι η προσέλευση κατά τους θερινούς μήνες μεταναστών Ηπειρωτών, οι οποίοι προσέρχονται στον οίκο του αγίου, προσφέροντας διάφορα τάματα και άλλες δωρεές.

Σημειώσεις:

1. Για τους νεομάρτυρες βλέπε: Ιεράς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, Πρακτικά Θεολογικού Συνεδρίου εις τιμήν και μνήμην των νεομαρτύρων (17-19 Νοεμβρίου 1986), Θεσσαλονίκη 1988. Αναστασίου Ιωάννου, "Σχεδιάσμα περί των Νεομαρτύρων", ΜΝΗΜΗ 1821, Θεσσαλονίκη 1971, σσ. 7-61. Αμάντων Κων., "Νεομάρτυρες",

- ΕΕΦΣΠΑ 4 (1953-54), σσ. 161-167. Γαρίδη Μ.-Παλιούρα Θ., "Συμβολή στην εικονογραφία Νεομαρτύρων", ΗΧ 22 (1980), σσ. 169-205. Κατσίμπρα Συμεών, *Οι Νεομάρτυρες δια το Έθνος*, Αθήναι 1972. Κεμεντζετζίδη Στυλ., *Συναξαριστής Νεομαρτύρων*, Θεσσαλονίκη 1984. Κρικόνη Χρίστου, *Νεομάρτυρες - Εθνομάρτυρες κληρικοί Δυτικής Θεσσαλίας. Αίτια και αφορμαί των μαρτυρίων των Νεομαρτύρων*, Τρίκαλα 1994. Παπαδόπουλου Στυλιανού, *Οι Νεομάρτυρες και το δούλον Γένος*, εν Αθήναις 1974. Παπαδοπούλου Χρυσοστόμου, *οι Νεομάρτυρες*, Αθήναι 1970. Περαντώνη Ιωάννου, *Τα αίτια και αι αφορμαί του μαρτυρίου των Νεομαρτύρων*, Αθήναι 1971. Περαντώνη Ιωάννου, *Λεξικόν Νεομαρτύρων*, τ. α+β+γ, εν Αθήναις 1972. Σιωμοπούλου Δημητρίου, *Οι Νεομάρτυρες και η εθνική αναγέννηση*, Ιωάννινα 1971. Σταυροπούλου Χριστοφόρου, *Οι Νεομάρτυρες και η Ελληνική Επανάστασις*, Αθήναι 1971. Τρίτου Μιχ. *Γενικά περί των Νεομαρτύρων*, Ιωάννινα 1991. Φυτράκη Ανδρ., "Οι ήρωες της χριστιανικής πίστεως κατά τους χρόνους της Τουρκοκρατίας", *Ορθόδοξος Επιστασία* 2 (1956), σσ. 28-29.
2. Χρ. Μ. Ενεισλίδου, *Η Πίνδος και τα χωριά της*, Αθήναι 1951, σ. 75
 3. Χρήστου Γ. Δρόσου, "Νεομάρτυς Γεώργιος ο εκ Τσουρχλίου Γρεβενών καταγόμενος και εν Ιωαννίνοις μαρτυρήσας", *Πρακτικά Α' Συνεδρίου των απανταχού Γρεβενιωτών*, Γρεβενά 1994, σ. 339.
 4. ό.π.
 5. Νικοδήμου Αγορείτου, *Νέον Μαρτυρολόγιον*, Αθήναι 1993, σ. 281. Πρβλ. Στυλ. Ν. Κεμεντζετζίδη, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων*, Θεσσαλονίκη 1984, σ. 235.
 6. Ο Ιμην διαδέχθηκε τον πατέρα του στη θέση του Βαλή των Ιωαννίνων το 1830, όταν εκείνος έγινε Μέγας Βεζίρης στην Κωνσταντινούπολη.
 7. Δημ. Σ. Σαλαμάγκα, *Ο Νεομάρτυς Άγιος Γεώργιος Ιωαννίνων*, Αθήνα 1954, σ. 46. Πρβλ. Συμεών Γ. Κατσίμπρα, *Ο Άγιος των Ιωαννίνων Νεομάρτυς Γεώργιος*, Ιωάννινα 1989, σ. 38. Χρήστου Σκανδάλη, *Ο Άι-Γιώργης ο νεομάρτυς Ιωαννίνων*, Ιωάννινα 1982, σ. 37.
 8. Νικοδήμου Αγορείτου, ό.π., σ. 281. Πρβλ. Κεμεντζετζίδη, ό.π., σ. 234.
 9. ό.π.
 10. Βίκτωρος Ματθαίου, *ο Μέγας Συναξαριστής*, τ.α., Αθήναι 1956, σ. 336. Πρβλ. Ιωάννου Μ. Περαντώνη, *Λεξικόν των Νεομαρτύρων*, τ.α., εν Αθήναις 1972, σ. 127.
 11. Ευαγγέλου Μουτσίκα, *Ο Άγιος Νεομάρτυς Γεώργιος ο εξ Ιωαννίνων*, Αθήναι 1994, σ. 25.
 12. ό.π.
 13. ό.π., σ. 26.

14. Ο Ιωάννης, που ήταν γνωστός στην πόλη των Ιωαννίνων ως "ο Γιαννάκης του Αγίου" νυμφεύθηκε την Ευφροσύνη, κόρη του γιαννιώτη προκρίτου Νικολάου Τζίνη. Μετά το θάνατό της αρραβωνιάστηκε με την Ελένη, κόρη του Νικολάου Σιώζου. Περισσότερα βλέπε: Κώστα Π. Βλάχου, "Περί το Νεομάρτυρα Γεώργιο τον εν Ιωαννίνους (+1838)", ΗΗ 1993-94, σσ. 480-500.
15. Σαλαμάγκα, ό.π., σσ. 46-47.
16. Νικοδήμου Αγορείτου, ό.π., σ. 282. Πρβλ. Κεμεντζετζίδη, ό.π., σ. 236
17. ό.π., σ. 283
18. ό.π.
19. ό.π.
20. ό.π.
21. Περαντώνη, ό.π., σ. 128. Πρβλ. Κεμεντζετζίδη, ό.π., σ. 238
22. Μουτσίκια, ό.π., σ. 239
24. ό.π.
25. Νικοδήμου Αγορείτου, ό.π., σ. 284
26. ό.π., σ. 285
27. ό.π.
28. Νικοδήμου Αγορείτου, ό.π., σ. 285. Πρβλ. Κεμεντζετζίδη, ό.π., σ. 246. Ιαν. Αραβαντινού, Χρονογραφία της Ηπείρου, τ.β', εν Αθήναις 1856, σ. 229. Σωφρονίου Ευστρατιάδου, Αγιολόγιον, α.χ., σ. 96. Χρυσ. Παπαδοπούλου, Οι Νεομάρτυρες, Αθήναι 1970, σ. 128. Otto Meinardus, The Saints of Greece, Athens 1970, 680 και ΘΗΕ, 4, σ. 453.
29. Μουτσίκια, ό.π., σ. 32.
30. Περαντώνη, ό.π., σ. 128. Πρβλ. Ευστρατιάδου, ό.π., σ. 96 και Νικοδήμου Αγορείτου, ό.π., σ. 285.
31. Σαλαμάγκα, ό.π., σ. 179.
32. ό.π., σ. 93.
33. ΗΕ 7 (1958), σσ. 664-665.
34. Μιχάλη Γ. Τρίτου, Ανέκδοτη ασματική ακολουθία του αγίου νεομάρτυρος Γεωργίου του εν Ιωαννίνους μαρτυρήσαντος, Ιωάννινα 1995, σ. 187.
35. Σαλαμάγκα, ό.π., σσ. 87 και 217. Πρβλ. Μίλτου Γαρίδη - Θανάση Παλιούρα, "Συμβολή στην εικονογραφία νεομαρτύρων", ΗΧ 22 (1980), σ. 179, σημ. 1 και 180.
36. Σαλαμάγκα, ό.π., σ. 189. Πρβλ. Δρόσου, ό.π., σ. 355.
37. Σαλαμάγκα, ό.π., σ. 190. Πρβλ. Δρόσου, ό.π. σ. 356.
38. Γαρίδη - Παλιούρα, ό.π., σ. 169.
39. Δρόσου, ό.π., σ. 356. Πρβλ. Βλάχου, ό.π., σ. 485.
40. Σαλαμάγκα, ό.π., σσ. 126-127.

41. Μιχάλη Γ. Τρίτου, "Οδοιπορικό στον βλαχόφωνο Ελληνισμό του κράτους των Σκοπίων", *ΕΑ* 1.9.96, σ. 3
42. L. Syndica - Laoyrda, *Quatre Saints Locaux de Pa Macedonie D' Ouest et de L' Epire et Leur Iconographie. Actes du Premier congrès international des Etudes Balkaniques et Sud-Est. Europeennes, Sofia 1970*, σσ. 890-898.
43. Δρόσου, *ό.π.*, σσ. 357-358
44. Σαλαμάγκα, *ό.π.*, σσ. 97-98.
45. *ό.π.*, σ. 98
46. Για την ανακομιδή των λειψάνων του νεομάρτυρος βλέπε: *Ιερού Ναού Αγίου Αθανασίου της Μητροπόλεως Ιωαννίνων, Λεύκωμα της Ανακομιδής των λειψάνων του Αγίου Νεομάρτυρος Γεωργίου του εξ Ιωαννίνων (1971-1991), Ιωάννινα 1991* Πρβλ. *Κατσίμπρα, ό.π.*, σσ. 127-128 και *Μουτσίκια, ό.π.*, σσ. 47-50.
47. *Ακολουθία του Αγίου Ενδόξου νεομάρτυρος Γεωργίου του εν Ιωαννίνοις, του θαυματουργού,....., εν Ιωαννίνοις 1965*, σ. 15.
48. Η ακολουθία του Χρυσάνθου Λαινά (κατά κόσμον Χριστοδούλου Δημ. Λαινά) καταλαμβάνει τις σελίδες γ' (3) έως λδ' (34) παλιού χειρογράφου που βρισκόταν στην κατοχή του Βασίλη Ι. Κασούμη. Γράφτηκε πριν από την κατάταξη του νεομάρτυρος Γεωργίου στο αγιολόγιο της Εκκλησίας, γεγονός που δείχνει ότι από την πρώτη κιόλας στιγμή του μαρτυρίου του, ο νεομάρτυς Γεώργιος είχε καθιερωθεί ως άγιος στη συνείδηση και την πίστη της Εκκλησίας. Η ακολουθία αυτή παραμένει ανέκδοτη στο σύνολό της. Τμήματά της, που έχουν ιστορικό και πληροφοριακό χαρακτήρα, δημοσίευσε ο Δημήτριος Σ. Σαλαμάγκας στο έργο του ο νεομάρτυρας άγιος Γεώργιος Ιωαννίνων, *Αθήνα 1954*, σσ. 130-143.

Η αντιγραφή του χειρογράφου του Χρυσάνθου Λαινά έγινε από τον Αναστάσιο, γιο του ιερέως Κωνσταντίνου, στις 25 Φεβρουαρίου 1838, δηλ. τριανταεννιά μόλις ημέρες από το μαρτύριο του αγίου. Ο Αναστάσιος γράφει ότι "η παρούσα ακολουθία και παράκλησις και τα τροπάρια, τα οποία λέγονται εις τον τάφον του Αγίου, δεν έγιναν από κανένα λογιώτατον και παπαιδευμένον άνθρωπον, αλλά από κάποιον ιερομόναχον (τον Χρυσάνθον)..., ο οποίος μόνον κοινά γράμματα έμαθεν, και γράψιμον δεν ηξέρει, ως ένα αμαθή χωριάτην πλην είναι ευλαβής εις τα θεία, και μάλιστα, ως τον είδαμεν, έδειξεν πολλήν ευλάβειαν εις τον Άγιον". Βλ. Σαλαμάγκα, *ό.π.*, σ. 143.

"Όπως παρατηρεί ο Σαλαμάγκα, που άντλησε την πληροφορία του από το Μητροπολίτη Δρυϊνουπόλεως Δημήτριο (1940-1956), τον μετέπειτα Ιωαννίνων (1956-1958), ο Αλ. Χαρισιάδης, μουσικοδιδάσκαλος, με τον πατέρα του είχε συνθέσει και μελοποιήσει τροπάρια και ακροστιχιακή ακολουθία του αγίου. Σύμφωνα με πληροφορίες των απογόνων του Χαρισιάδη, τα σχετικά χειρόγραφα

χάθηκαν στην Αίγυπτο. Ακόμη και το ιαμβικό επιτύμβιο που βρίσκεται στην πύλη του παρεκκλησίου του αγίου είναι σύνθεση του πατέρα Χαρισιάδη, μαθητού του Μπαλάνου Βασιλοπούλου και γραμματέως του Μητροπολίτου Ιωαννίνων Ιωακείμ του Χίου. Βλ. Σαλαμάγκα, ό.π., σ. 105.

49. Τρίτου, *Ανέκδοτη ασματική ακολουθία του αγίου νεομάρτυρος Γεωργίου*, ό.π.

50. Για το παρεκκλήσι του Μητροπολιτικού ναού, όπου βρίσκεται ο τάφος του νεομάρτυρος, βλέπε την εμπειριστατωμένη μελέτη της Ελένης Βλαχοπούλου, "Το παρεκκλήσιο του τάφου του νεομάρτυρα αγίου Γεωργίου στα Ιωάννινα", *HX 29 (1988-1989)*, σσ. 187-215.

51. Γαρίδη - Παλιούρα, ό.π.

**ΕΙΣΗΓΗΣΗ κ. ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΔΗΜ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ,
ΛΕΚΤΟΡΟΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΟΥ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ, ΜΕ ΘΕΜΑ:**

**ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΣ ΜΕΤΑΞΥ
ΕΘΝΟΜΑΡΤΥΡΩΝ ΚΑΙ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΩΝ**

Στον κύκλο των Νεομαρτύρων ⁽¹⁾ της υστεροβυζαντινής και της μεταβυζαντινής περιόδου η εκκλησιαστική συνείδηση της Ορθοδοξίας συμπεριέλαβε και μία ειδική κατηγορία Μαρτύρων, τους Εθνομάρτυρες ⁽²⁾. Η προτεινόμενη διάκριση μεταξύ των Νεομαρτύρων και των Εθνομαρτύρων τονίζει με ιδιαίτερη έμφαση ορισμένα χαρακτηριστικά στοιχεία για κάθε μία από τις δύο κατηγορίες Μαρτύρων, τα οποία καταλήγουν τελικώς να περιγράφουν τις διαφορές, αντί να τονίζουν την βαθύτερη πνευματική τους σχέση. Βεβαίως, η προβολή των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των δύο κατηγοριών ερμηνεύεται ως αναγκαία για "Ιστορικούς" και "καθαρά επιστημονικούς" λόγους, αλλά η περιγραφή τους δημιουργεί την εντύπωση ότι υπάρχει και ουσιαστική διαφοροποίηση στην ποιότητα του μαρτυρίου τους.

Υπό το πνεύμα αυτό παρατίθεται η ακόλουθη περιεκτική και συμπερασματική περιγραφή της σχετικής βιβλιογραφίας για τη διάκριση των Εθνομαρτύρων από τους Νεομάρτυρες: Κατά τον μακαριστό Αρχιεπίσκοπο Αθηνών και Πάσης Ελλάδος *Χρυσόστομο Παπαδόπουλο* "Τον ακριβή πάντων τούτων αριθμόν και τα ονόματα δεν δυνάμεθα να γνωρίζωμεν, αναμφιβόλως δε πλείστοι μαρτυρικός ετελεύτησαν εν απομεμακρυσμένοις τόποις ή εν φυλακαίς' πλείστοι, αποκρούσαντες τα δελεάσματα της προσελεύσεως εις τον ισλαμισμόν, τον πλούτον και τας απολαύσεις, πλείστοι δυνάμενοι να εξαγοράσωσι την ζωήν αυτών δια της απαρνήσεως του Χριστιανισμού (σ.ημ. και, συνεπώς, της ελληνικότητός των), προτίμησαν ν' αποθάνωσι Χριστιανοί (σ. ημ. Έλληνες) υποβληθέντες εις βασάνους και σκληρώς θανατωθέντες. Τούτων τα ονόματα εν βίβλω ζωής εγράφησαν. Αλλά και των ολίγων γνωστών νεομαρτύρων η ιστορία δύναται να παράσχη ακριβή οπωσδήποτε εικόνα του μαρτυρίου, εις ο πάντες οι κατά την εποχήν των τουρκικών διωγμών υπέρ της χριστιανικής πίστεως αγωνισθέντες υπεβλήθησαν" ⁽³⁾. Οι περισσότεροι Νεομάρτυρες υπήρξαν άγνωστοι κατ' όνομα, αλλά γνωστοί ως ηρωϊκοί μαχητές του μεγάλου αγώνα υπέρ της χριστιανικής πίστεως και της εθνικής ελευθερίας της Ελλάδος.

Ο Καθηγητής Απόστολος Καραγιαννόπουλος χαρακτηρίζει τους Νεομάρτυρες ως "αγωνιστές της πίστης και της ελευθερίας" με

τα μαρτυρικά αίματα των οποίων "ποτίζεται το ζωογόνο δένδρο της πίστης κατά την διάρκεια της ατέλειωτης εκείνης σειράς των πειρασμών... την προθυμία τους αυτή για το μαρτύριο την ενέπνεε όχι μόνο ο βαθύς θρησκευτικός ζήλος, αλλά και γενικά το πνεύμα της αντιστάσεως κατά της μισαλλοδοξίας, της βίας και της τυραννίας. Οι αγωνιστές λοιπόν εκείνοι της πίστης ήταν και αγωνιστές της ελευθερίας. Ο λαός παρακολουθούσε και συμμετείχε με πάθος στα μαρτύριά τους. Οι τελευταίες τους στιγμές ήταν και οι πιο σκληρές της δοκιμασίας, αλλά και οι πιο συγκινητικές, γιατί έπρεπε να δείξουν το θάρρος και την αλύγιστη πίστη τους εμπρός στο μαρτύριό τους. Το πνεύμα τους αυτό της αυτοθυσίας τους τόνωνε τον λαό και τον παραδειγματίζε. Μέσα στην αυχμηρή έρημο της σκλαβιάς η εθελουσία τους έσταξε δρόσο στις ψυχές των ραγιάδων" ⁽⁴⁾.

Ο Καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών Στυλιανός Παπαδόπουλος στο έργο του "*Οι Νεομάρτυρες και το δούλον Γένος*" σημειώνει πως "Από του 1453 και εξής χρησιμοποιούμεν τον όρον Ε θ ν ο μ ά ρ τ υ ς κατ' αναλογίαν προς τον όρον Νεομάρτυς. Αλλ' Εθνομάρτυρα καλούμεν εκείνον που εμαρτύρησεν, υπέστη μαρτυρικόν θάνατον, χάριν του Έθνους. Αμφότεροι, Νεομάρτυρες και Εθνομάρτυρες, εμαρτύρησαν εν τη κυριολεξία. Βασανισθέντες δηλ. καθ' οιονδήποτε τρόπον, εθανατώθησαν υπό των Τούρκων. Και ακριβώς δια τον λόγον αυτόν υπάρχει ο κίνδυνος συγχύσεως, δεδομένου ότι πολλοί Εθνομάρτυρές μας υπήρξαν ορθόδοξοι κληρικοί και όλοι οι Νεομάρτυρές μας του ελληνικού χώρου Έλληνες" ⁽⁵⁾.

Με ανάλογο πνεύμα γράφει και ο Καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης *Γεώργιος Μανζαρίδης* πως "Ανάμεσα στους Νεομάρτυρες υπάρχουν και ορισμένοι που χαρακτηρίζονται ως Εθνομάρτυρες. Στην πραγματικότητα όμως όλοι οι Νεομάρτυρες είναι και Εθνομάρτυρες, γιατί η πίστη, για την οποία μαρτύρησαν δεν αποτελούσεν ένα επί μέρους στοιχείο, αλλά το συνεκτικό δεσμό ταυτότητος του Γένους. Ακόμα και στους εξ Οθωμανών Νεομάρτυρες μπορεί κανείς να διακρίνει παρόμοια συνείδηση... Δεν είναι όμως δυνατό να πούμε και ότι όλοι οι Εθνομάρτυρες ήταν και Νεομάρτυρες, δηλαδή Άγιοι της Εκκλησίας. Όσο ιερό και αν είναι το μαρτύριο για το γένος, δεν μπορεί να θεωρηθεί καθεαυτό ως πιστοποίηση αγιότητας" ⁽⁶⁾.

Κατά τον Καθηγητή π. Γεώργιο Μεταλληνό "Στην αντίσταση του Γένους περιλαμβάνονται και οι Νεομάρτυρες. Αυτοί προέβαλλαν τη συνεπέστερη για την Ορθοδοξία και αποτελεσματικότερη αντίσταση στον κατακτητή, χωρίς μάλιστα θυσίες άλλων, παρά μόνο του εαυτού τους. Οι μάρτυρες του υπόδουλου Γένους ξαναζωντάνευσαν μέσα στη δουλεία την αρχαία χριστιανική

παράδοση του μαρτυρίου... Οι Νεομάρτυρες, όπως ονομάστηκαν σε διάκριση από τους μάρτυρες της αρχαίας χριστιανοσύνης, διαφέρουν από τους *εθνομάρτυρες*. Μολονότι και οι δύο ομάδες θυσιάστηκαν για την ελευθερία, οι Νεομάρτυρες διακρίνονταν για την πνευματικότητα και αγιότητά τους, που φαινόταν από θαυμαστά σημεία, που συνόδευαν το μαρτύριό τους. Κίνητρό τους δεν ήταν το μίσος εναντίον των αντιπάλων, αλλά η αγάπη για το Χριστό και τους ανθρώπους. Το μαρτύριό τους ήταν ομολογία της πίστης. Στο δίπτυχο *πίστη και πατρίδα* οι εθνομάρτυρες έριχναν το βάρος στην πατρίδα. Οι Νεομάρτυρες όμως στην πίστη... Το μαρτύριο των Νεομαρτύρων όμως δείχνει και τη συμμετοχή της Εκκλησίας στην αντίσταση και την ενότητα έτσι όλου του Γένους εναντίον του τυράννου... Ήταν ενσυνείδητη ενέργεια, που προερχόταν από την επίγνωση της σημασίας του εξισλαμισμού. Αυτόν στην ουσία πολεμούσαν. Γιατί ήταν βέβαιοι για τη δυναμική που θα ασκούσε το μαρτύριό τους στη λαϊκή ψυχή. Οι Νεομάρτυρες ήταν μόνιμο στήριγμα των υποδούλων, κυρίως μετά το μαρτύριό τους... Η συμβολή τους αποδείχθηκε τεράστια. Αναγνωρίστηκαν ως διακεκριμένοι *α γ ω ν ι σ τ έ ς τ η ς π ί σ τ η ς κ α ι τ η ς ε λ ε υ θ ε ρ ί α ς*, που με τη θυσία τους βεβαίωναν, ότι ο αντίπαλος δεν ήταν ακαταγώνιστος" ⁽⁷⁾.

Η Εκκλησία, κατά τον Καθηγητή Νίκο Σβορώνο, "παραμένει σ' όλη την περίοδο απ' το ιε' ως το τέλος του ιζ' αι., η κατευθυντήρια δύναμη του Έθνους. Επικεφαλής της εθνικής αντίστασης σ' όλες τις μορφές της, εργαζομένη για το σταμάτημα των εξισλαμισμών, συμμετέχοντας σ' όλες τις εξεγέρσεις ακόμη και διευθύνοντάς τες (έχει να δείξει μεγάλο αριθμό *Ν ε ο μ α ρ τ ύ ρ ω ν*, που είναι σύγχρονα και ήρωες της χριστιανικής πίστης και της εθνικής αντίστασης), ρυθμίζει επίσης την πνευματική ζωή" ⁽⁸⁾. Και ο Καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης *Χρήστος Κρικώνης*, κινούμενος στα ίδια πλαίσια σημειώνει: "Η Εκκλησία υποθάλπουσα την αντίδραση εις τον θρησκευτικόν φανατισμόν ή την οϊανδήποτε ηθικήν πίεσιν των μουσουλμάνων υπέθαλπεν εμμέσως την αντίστασιν του ελληνικού έθνους. Δια του τρόπου τούτου οι Νεομάρτυρες καθίσταντο εις την πραγματικότητα και Εθνομάρτυρες, όρος ο οποίος χρησιμοποιείται κατά τους τελευταίους αιώνας κατ' αναλογίαν του όρου των Νεομαρτύρων. Κατά ταύτα Εθνομάρτυρα ονομάζομεν εκείνον, ο οποίος υπέστη μαρτυρικόν θάνατον πρωτίστως υπέρ της πατρίδος του χάριν του Έθνους. Και ενώ αμφοτέροι, οι Νεομάρτυρες και Εθνομάρτυρες, συμπίπτουν χρονικώς και υπέστησαν μαρτυρικόν θάνατον κατόπιν σκληρών και απανθρώπων βασανιστηρίων υπό των Τούρκων, όμως δεν πρέπει να συγχέωνται, *δεδομένον ότι πολλοί Εθνομάρτυρές μας υπήρξαν ορθόδοξοι κληρικοί και όλοι οι*

Νεομάρτυρές μας του ελληνικού χώρου Έλληνες. Έλληνες και χριστιανοί ήσαν αμφότεροι. Η μεταξύ των ειδιοποιός διαφορά ήτο η συνείδησίς των ⁽⁹⁾.

Οι Νεομάρτυρες, κατά τον *Ιωάννη Φ. Αθανασόπουλο*, "ως αγωνιστές της πίστεως, με βαθύτατη προσήλωση στην δογματική και εσχατολογική διδασκαλία της Ορθοδόξου Εκκλησίας, με αφοσίωση στο Χριστό και την αγία Του Εκκλησία, στην παράδοση, την ευσέβεια και την πνευματική υπεροχή του δουλεύοντος Γένους, υπήρξαν συγχρόνως και αγωνιστές της ελληνικής ελευθερίας, χάριν της οποίας επροτίμησαν τον στέφανον του μαρτυρίου και προσέφεραν αυτοβούλως την ζωή τους, καθ' όσον στη συνείδηση των Ορθοδόξων Ελλήνων, Εκκλησία και Έθνος δεν χωρίζονται. Η Ορθόδοξος Εκκλησία υπήρξε και παραμένει ες αεί η μεγάλη πνευματική δύναμις του ελληνικού έθνους και γι' αυτό η παρουσία της είναι αισθητή και ορατή σε όλες τις πτυχές του εθνικού μας βίου"⁽¹⁰⁾. Τούτο επιγραμματικά είχε υπογραμμίσει, κατά τον εορτασμό της Εθνικής Εκατονπεντηκονταετηρίδος (1821-1971) με εγκύκλιό της η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος "Προς τον Ορθόδοξον Ελληνικόν Λαόν", στην οποία ετόνιζε μεταξύ των άλλων και τα εξής: "Εκκλησία και Έθνος δεν χωρίζονται εις την συνείδησιν των Ορθοδόξων Ελλήνων. Υπάρχει μία απόλυτος σχεδόν ενότης μεταξύ της θρησκευτικής πίστεως και της εθνικής συνειδήσεως των νεωτέρων Ελλήνων, ώστε εις τον Ελληνικόν χώρον το Έλλην και το Ορθόδοξος να είναι και κατά την έκφρασιν αχώριστα και κατά την έννοιαν ταυτόσημα"⁽¹¹⁾, ενώ ο καθηγητής *Ιωάννης Αναστασίου* θα παρατηρήσει πως ο Ελληνισμός και ο Ορθόδοξος Χριστιανισμός "ήταν συνυφασμένοι στενά, ώστε το μαρτυρολόγιο και ο λαός για τους εξωμότες έλεγαν τουρκίζει και ετούρκισε, γιατί όποιος γινόταν μουσουλμάνος έχανε και την ιδιότητα του Έλληνα"⁽¹²⁾. Συνεπώς όλοι οι Νεομάρτυρες της περιόδου της Τουρκοκρατίας είναι αναντιρρήτως και Εθνομάρτυρες, εφ' όσον είναι δεδομένο ότι η ορθόδοξη πίστη τους, υπέρ της οποίας έδωσαν την καλή ομολογία και μαρτύρησαν, δεν αποτελούσε ένα επί μέρους στοιχείο, αλλά τον συνεκτικό δεσμό της ταυτότητος του Γένους.

Αναντιρρήτως και στους Νεομάρτυρες και στους Εθνομάρτυρες υπάρχει και η Ορθόδοξος χριστιανική και η Ελληνική συνείδησις με την διαφορά ότι στους πρώτους κυριαρχεί και τελικώς επικρατεί η μία, η θρησκευτική, ενώ στους δεύτερους η Ελληνική. Όμως και οι δύο πιστεύουν πως άρνηση της πίστεως εσήμαινε και άρνηση της Ελλάδος και θάνατος υπέρ της Ελλάδος ήταν συγχρόνως και μαρτυρία υπέρ της Ορθοδόξου Πίστεως. Και στους Νεομάρτυρες και στους Εθνομάρτυρες κοινός ήταν ο πόθος για την απελευθέρωση του Έθνους από τον τουρκικό ζυγό, πόθος που τους διακατέχει

εντόνως και τους διαφοροποιεί έναντι των Μαρτύρων των πρώτων αιώνων του Χριστιανισμού. Το ηρωικό δε παράδειγμά τους αποτελεί αναμφιβόλως το συγκλονιστικότερο πνευματικό γεγονός που διακρίνει τους αιώνες της τουρκοκρατίας.

Τέλος, ο Καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών *Π.Β. Πάσχος*, στην προσφάτως εκδοθείσα μελέτη του "Άγιοι, οι φίλοι του Θεού" θα τονίσει: "Για ιστορικούς και καθαρά επιστημονικούς λόγους, στον χώρο της Ορθόδοξου Εκκλησίας, πρέπει να θεωρούνται ως Νεομάρτυρες όλοι εκείνοι οι χριστιανοί που, στα υστεροβυζαντινά και μεταβυζαντινά χρόνια, βασανίστηκαν για να εξωμόσουν, και αφού υπέστησαν τα πάνδεινα από τους βαρβάρους Μουσουλμάνους, ομολόγησαν την καλήν ομολογίαν της Ορθόδοξου Πίστεως και προτίμησαν τον αιμάτινο στέφανο του μαρτυρίου. Εξαιρούνται, βέβαια, οι Ε θ ν ο μ ά ρ τ υ ρ ε ς, οι οποίοι έχυσαν το αίμα τους για την Πατρίδα, για το Έθνος, έστω και αν ήταν κληρικοί και μαρτύρησαν στον ελληνικό και ορθόδοξο χώρο. Οι Εθνομάρτυρες μαρτυρούν για την Ελλάδα και την ελευθερία, ενώ οι Νεομάρτυρες για τον Χριστό και την ορθόδοξη πίστη τους. Και οι μεν και οι δε φτάνουν στο μαρτύριο, αλλά έχουν σαφή συνείδηση για τον ή τους λόγους του μαρτυρίου: Οι μεν θυσιάζονται για την επαναστατημένη Ελλάδα και την ελευθερία της, ενώ οι δεύτεροι θυσιάζονται για να σώσουν την πίστη τους και την ψυχή τους μέσα στο βάπτισμα του αίματος!..."⁽¹³⁾

Είναι ευνόητον ότι η προσπάθεια προβολής της ιδιαιτερότητας των χαρακτηριστικών στοιχείων των ιδιαίτερων κατηγοριών Νεομαρτύρων της Ορθόδοξου Εκκλησίας δεν αφήνει ανεπηρέαστη και την ποιότητα του μαρτυρίου τους, αφού οι μεν παρουσιάζονται ως μαρτυρήσαντες "για την Πατρίδα, για το Έθνος" οι δε παρουσιάζονται ως μαρτυρήσαντες "για τον Χριστό και

την ορθόδοξη πίστη". Ωστόσο, στην προσπάθεια στοιχειοθετήσεως της διακρίσεως παραθεωρείται η σταθερή και αμετακίνητη βάση της ορθόδοξου παραδόσεως για την ανακήρυξη τόσο των Νεομαρτύρων, όσο και των Εθνομαρτύρων, ήτοι η παρά τα βασανιστήρια του αλλόθρησκου δυνάστη σθεναρή απόρριψη της αξιώσεως για την άρνηση του Χριστού και η σύγχρονη διακήρυξη της μέχρι θανάτου εμμονής στην ορθόδοξη πίστη. Η Ο μ ο λ ο γ ί α, δηλαδή, της πίστεως στον Χριστό και η εμμονή σε αυτή μέχρι θανάτου είναι κοινά στοιχεία στο μαρτύριο τόσο των Νεομαρτύρων, όσο και των Εθνομαρτύρων, γι' αυτό και θα μπορούσε να οδηγήσει σε σύγχυση η προτεινόμενη διάκριση, ότι οι μεν Ε θ ν ο μ ά ρ τ υ ρ ε ς θυσιάστηκαν για το Έθνος, οι δε Ν ε ο μ ά ρ τ υ ρ ε ς για τον Χριστό και για την ορθόδοξη πίστη ⁽¹⁴⁾. Κοινή βάση για την

ανακήρυξη από την Ορθόδοξη Εκκλησία της τιμής τους ως Μαρτύρων δεν μπορούσε να είναι οποιοδήποτε άλλο στοιχείο εκτός από την μέχρι θανάτου μαρτυρία της ορθοδόξου πίστεως, η οποία υπόκειται στο μαρτύριο τόσο των Νεομαρτύρων, όσο και των Εθνομαρτύρων.

Εν τούτοις, η εκκλησιαστική συνείδηση δεν απέρριψε τη διάκριση των Εθνομαρτύρων από τους Νεομάρτυρες, γι' αυτό και τα κριτήρια της διακρίσεως αυτής θα μπορούσαν να ερμηνευθούν μέσα από τα κριτήρια της ορθοδόξου παραδόσεως. Η προοπτική όμως αυτή προϋποθέτει αφ' ενός μεν την ορθή αξιολόγηση της

Ο μ ο λ ο γ ί α ς τ η ς ο ρ θ ο δ ό ξ ο υ π ί σ τ ε ω ς ω ς κ ο ι ν ο ύ και

ο υ σ ι α σ τ ι κ ο ύ στοιχείου για τις δύο κατηγορίες των Μαρτύρων, αφ' ετέρου την ορθή ερμηνεία των προσδιορισμών της σχέσεως του μαρτυρίου τους προς την υστερόχρονη μαρτυρία της πίστεως (Ν ε ο μ ά ρ τ υ ρ ε ς) ή προς τα εξωτερικά εθνικά κίνητρα της μαρτυρίας της πίστεως (Ε θ ν ο μ ά ρ τ υ ρ ε ς).

Στην π ρ ώ τ η π ε ρ ί π τ ω σ η, των Νεομαρτύρων, η εκκλησιαστική συνείδηση, όπως αποτυπώθηκε στη σχετική γραμματεία των νεωτέρων χρόνων, προέβαλε αφ' ενός την π ο ι ο τ ι κ ή α ν τ ι σ τ ο ι χ ί α του μαρτυρίου τους προς το μαρτύριο των Μαρτύρων της πίστεως των πρώτων αιώνων, με την έμφαση στη μέχρι θανάτου ομολογία της πίστεως στον Χριστό, αφ' ετέρου δε τη σ υ ν έ χ ε ι α της μαρτυρίας της πίστεως στον Χριστό από τους πιστούς κάθε τόπου και κάθε εποχής. Υπό την έννοια αυτή η Εκκλησία προέβαινε στην άμεση ανακήρυξη των Νεομαρτύρων όχι μόνο για να τιμάται η μνήμη των ευαρεστησάντων τον Κύριο με την καλή μαρτυρία της πίστεως, αλλά και για να οικοδομείται το σώμα της Εκκλησίας με το αίμα του μαρτυρίου και με τη θαρραλέα μαρτυρία της πίστεως στους χαλεπούς καιρούς της μεταβυζαντινής κυρίως περιόδου.

Στη δ ε ύ τ ε ρ η π ε ρ ί π τ ω σ η, των Εθνομαρτύρων, η εκκλησιαστική συνείδηση προέβαλε και πάλιν το αναγκαίο ποιοτικό στοιχείο κάθε μαρτυρίου, ήτοι τη μέχρι θανάτου ομολογία της πίστεως στον Χριστό, αλλά συγχρόνως επεσήμαινε ότι το ε ξ ω τ ε ρ ι κ ό ε ρ έ θ ι σ μ α για την ομολογία αυτή ήταν η πίεση από τον αλλόθρησκο κατακτητή για την άρνηση από τους πιστούς της εθνικής τους ταυτότητας και αυτοσυνειδησίας. Η μέχρι θανάτου εμμονή των Εθνομαρτύρων στην εθνική τους αυτοσυνειδησία δεν ήταν βεβαίως μία μονοσήμαντη θυσία "για την

Π α τ ρ ί δ α" ή "για το Έθνος" ή "για την επανάστατη μ έ ν η

Ελλάδα και την ελευθερία της", αλλ' ήταν συγχρόνως και μία θυσία για

ό,τι ήταν άρρηκτα συνδεδεμένο με την έννοια του "Εθνους" και του

"Ελληνισμού" και αποτελούσε το ουσιαστικό περιεχόμενο της εθνικής αυτοσυνειδησίας όλων των Εθνομαρτύρων, οι οποίοι μαρτύρησαν "για του

Χριστού την πίστη την αγία και της πατρίδος τη

ελευθερία". Υπό την έννοια αυτή η εκκλησιαστική συνείδηση ενέταξε τους Εθνομάρτυρες στην εξαιρετική τάξη των μαρτύρων της πίστεως, αφού κατά τους χαλεπούς καιρούς της Τουρκοκρατίας "Ορθοδόξια" και "Ελληνισμός" ⁽¹⁵⁾ αλληλοπροσδιωρίζοντο ασυγχύτως, ατρέπτως, αχωρίστως και αδιαιρέτως, ιδιαίτερα έναντι της προκλήσεως των βιαίων εξισλαμισμών.

Είναι όμως ευνόητον ότι σε κάθε περίπτωση υπόκειται ή μπορεί να εγερθή το ερώτημα, αν η λειτουργία αυτή της εκκλησιαστικής συνειδήσεως κατά τους χαλεπούς καιρούς της Τουρκοκρατίας είναι σύμφωνη προς τη χριστιανική διδασκαλία και συνεπής προς την ορθόδοξη παράδοση για τα κριτήρια ανακηρύξεως των Μαρτύρων της πίστεως ή αν η ανακήρυξη των Εθνομαρτύρων αποτελούσε μία ποικιλική απλώς ή ακόμη και χριστική πράξη της Ορθοδόξου Εκκλησίας για την προστασία του Ελληνισμού ή και των άλλων ορθοδόξων εθνοτήτων από την απειλή των εξισλαμισμών, όπως έχει επανειλημμένως υποστηριχθεί από δυτικούς κυρίως ερευνητές; Είναι προφανές ότι η απάντηση στο καίριο αυτό ερώτημα για την αξιολόγηση του μαρτυρίου των Εθνομαρτύρων δεν μπορεί και δεν πρέπει να στοιχειοθετηθεί με υποκειμενικούς θεολογικούς συλλογισμούς, αφού έχει άμεση αναφορά στη λειτουργία της ορθοδόξου εκκλησιαστικής συνειδήσεως για την αυθεντική συνέχεια των κριτηρίων αξιολογήσεως της μαρτυρίας της πίστεως στην ιστορική πορεία της Ορθοδόξου Εκκλησίας.

Αν θέσουμε ως βασική προϋπόθεση τη θεμελιώδη αρχή της χριστιανικής διδασκαλίας, ότι η Εκκλησία είναι η προέκταση του μυστηρίου της εν Χριστώ θείας οικονομίας μέσα στο χρόνο και στην ιστορία της σωτηρίας, τότε δεν μπορούμε να παραθεωρήσουμε το βασικό για το θέμα μας ερώτημα: Ποιος είναι ο ρόλος των εθνοτήτων στο όλο σχέδιο της θείας οικονομίας για τη σωτηρία του κόσμου; Στην Καινή Διαθήκη προβάλλεται κατά πλεοναστικό τρόπο η άρρηκτη σχέση της παγκοσμιότητας του λυτρωτικού έργου του Χριστού όχι μόνο με την προσδοκία, αλλά και με την αποδοχή του λυτρωτικού του μηνύματος από όλα τα έθνη. Αυτή ήταν η εντολή του

Κυρίου προς τους αποστόλους ("πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τα έθνη...") ⁽¹⁶⁾ και αυτή ήταν η συνείδηση των αποστόλων κατά το κήρυγμα του Ευαγγελίου στα έθνη του ελληνορωμαϊκού κόσμου και του ευρύτερου περίγυρου, όπως με έμφαση τονίζεται σε όλη την αποστολική γραμματεία. Υπό το πνεύμα αυτό ο Απόστολος Παύλος έγραφε στους Ρωμαίους ότι οι Απόστολοι, δια του λυτρωτικού έργου του Χριστού, "ελάβομεν χάριν και αποστολήν εις υπακοήν πίστεως εν πάσι τοις έθνεσιν" ⁽¹⁷⁾, αφού, όπως έγραφε στους Εφεσίους, "Είναί τα έθνη συγκληρονόμα και σύσσωμα και συμμέτοχα της επαγγελίας αυτού (του Θεού) εν Χριστώ δια του Ευαγγελίου..." ⁽¹⁸⁾.

Στη νέα εν Χριστώ πραγματικότητα "τελεσιουργείται η πρόσληψη των εθνών για να μορφωθεί ένα νέο γένος εκλεκτόν, βασιλειον ιεράτευμα, έθνος άγιον, λαός εις περιποίησιν" ⁽¹⁹⁾, στο οποίο η διάκριση εθνότητων υπερβαίνεται από την εμπειρική βίωση της εν Χριστώ πνευματικής ενότητας του ανθρωπίνου γένους, αφού στη εσαχολογική προοπτική της νέας πραγματικότητας *ουκ ένι Ιουδαίος ουδέ Έλλην, ουκ ένι δούλος, ουδέ ελεύθερος, ουκ ένι άρσεν και θήλυ. Πάντες γαρ υμείς εις εστε εν Χριστώ Ιησού* ⁽²⁰⁾. Συνεπώς, ο χριστιανός άνθρωπος βιώνει στην εθνική του ταυτότητα την κατάφαση και την υπέρβασή της μέσα στην οποιαδήποτε συγγένεια αίματος ή πολιτιστικής κληρονομιάς για να μυσταγωγηθή το κοσμικό ν μυστήριον της Εκκλησίας. Η χριστιανική αυτή αντίληψη για τη σχέση του Χριστιανισμού με τον κόσμο προσδιορίζει την ιερότητα όχι μόνο της διακρίσεως των εθνών, αλλά και της εν Χριστώ πνευματικής τους ενότητας, η οποία υπηρετήθηκε από την ιστορική συζυγία δύο οικουμενικών μεγεθών, του Χριστιανισμού και του Ελληνισμού δηλαδή, στην πολιτιστική ιστορία του κόσμου... Η εκλεκτική και ισόρροπη σύνθεση Ελληνισμού και Χριστιανισμού μορφοποίησε την Οικουμενική προοπτική της πολιτικής θεωρίας του Βυζαντίου, η οποία αξιοποίησε την οικουμενική ακτινοβολία του Ελληνισμού και την παγκοσμιότητα του χριστιανικού μηνύματος για την πρόσκληση των εθνών στη νέα εν Χριστώ πραγματικότητα του κόσμου" ⁽²¹⁾. Και πράγματι, "η Εκκλησία με τη μακραίωνα διαδικασία προσλήψεως και αφομοιώσεως της πνευματικής κληρονομιάς της κλασικής ελληνικής αρχαιότητας στη δική της πνευματική παράδοση συνέδεσε άρρηκτα την οικουμενική προοπτική της διδασκαλίας της με το ελληνικό πνεύμα, ενώ, παράλληλα, με την οικουμενική της συνείδηση προσδιόρισε την πνευματική της σχέση προς το έθνος ως διαδικασία υπερέβασεως της εθνότητας στη νέα εν Χριστώ πραγματικότητα του κόσμου" ⁽²²⁾. Τούτο σημαίνει πως "ο κόσμος

δεν είναι πλέον η ερμηνευτική δικλίδα της σχέσεως Θεού, ανθρώπου και κόσμου, όπως στην κλασική ελληνική και τη ρωμαϊκή σκέψη, γιατί η κ ο σ μ ο κ ε ν τ ρ ι κ ή ερμηνεία υποκαταστάθηκε από τη Θ ε ο κ ε ν τ ρ ι κ ή κατανόηση της σχέσεως αυτής, όπως αυτή αποτυπώθηκε στις δομές, τη θεσμική οργάνωση και την κοινοτική εμπειρία του εκκλησιαστικού βίου" ⁽²³⁾.

Κατά τον Καθηγητή της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών Β λ ά σ ι ο Φ ε ι δ ά "Η διδασκαλία του Χριστιανισμού έναντι του έθνους συνδέθηκε οργανικά με το όλο σχέδιο της εν Χριστώ θείας οικονομίας, το οποίο εκτείνεται από τη δημιουργία του κόσμου μέχρι τη μέλλουσα κρίση με επίκεντρο το λυτρωτικό για τον άνθρωπο έργο του Ιησού Χριστού. Στα πλαίσια αυτά η χριστιανική διδασκαλία εντάσσει τόσο την ιστορική διάκριση, όσο και την υπέρβαση της διακρίσεως των εθνοτήτων στο μυστήριο της ενανθρωπήσεως του Χριστού και στην προοπτική της Βασιλείας του Θεού. Κοινός παρονομαστής όχι μόνο της διακρίσεως, αλλά και της υπερβάσεως των εθνοτήτων είναι η χριστιανική διδασκαλία για την οντολογική ενότητα του ανθρωπίνου γένους τόσο κατά τον λόγο της θείας δημιουργίας όσο και κατά τον λόγο της ενανθρωπήσεως του Χριστού. Υπό το πνεύμα αυτό ο απόστολος των Εθνών Παύλος συνόψισε τη χριστιανική διδασκαλία για την ενότητα του ανθρωπίνου γένους στην ομιλία του στον Αρειο Πάγο των Αθηνών, με ειδικότερη μάλιστα αναφορά και στις σχετικές ιδέες των Στωικών: "*Ο Θεός ο ποιήσας τον κόσμον και πάντα τα εν αυτό, ούτος ουρανού και γης κύριος..., αυτός διδούς πάσι ζωήν και πνοήν και τα πάντα. Εποίησε δε εξ ενός αίματος παν έθνος ανθρώπων κατοικείν επί παν το πρόσωπον της γης, ορίσας προστεταγμένους καιρούς και τας οροθεσίας της κατοικίας αυτών... Εν αυτό γαρ ζώμεν και κινούμεθα και εσμέν, ως και τινές των καθ' υμάς ποιητών ειρήκασι' του γαρ και γένος εσμέν...*" ⁽²⁴⁾ Η μετά την πτώση των πρωτοπλάστων δηλαδή διάκριση των εθνοτήτων κατά το σχέδιο της θείας οικονομίας ⁽²⁵⁾ υπερβάθηκε με την ενανθρώπιση του Ιησού Χριστού, ο οποίος ανεκεφαλαίωσε τα πάντα με την πρόσληψή τους στην ανθρώπινη φύση του... Ο Ιησούς Χριστός δηλαδή κατά την ενανθρώπισή του ανεκεφαλαίωσε τα πάντα στη δική του ανθρωπότητα για να αποκαταστήσει τα πάντα στο αρχέτυπο κάλλος της θείας δημιουργίας... Η πρόσληψη αυτή των εθνών στην Εκκλησία εισάγει στη διαδικασία της υπερβάσεως των εθνικών και άλλων διακρίσεων, η πρόγευση της οποίας βιώνεται από τους πιστούς στην όλη μυστηριακή εμπειρία της Εκκλησίας ως εσχατολογικό γεγονός της Βασιλείας του Θεού" ⁽²⁶⁾.

Ωστόσο, η σχέση των εθνοτήτων προς την παγκοσμιότητα της αναφοράς του λυτρωτικού έργου του Χριστού είναι βαθύτερη από μία εξωτερική περιγραφή της αποστολής των Αποστόλων να κηρύξουν το

Ευαγγέλιο σε όλο τον κόσμο. Ο "δ ι α μ ε ρ ι σ μ ό ς τ ω ν ε θ ν ώ ν" μετά την πτώση και η "κ λ ή σ ι ς τ ω ν ε θ ν ώ ν" είναι βασικά τυπολογικά στοιχεία στο όλο σχέδιο της θείας οικονομίας για τη σωτηρία του κόσμου. Το πνεύμα αυτό αποδίδεται με το υπέροχο τροπάριο της Πεντηκοστής, το οποίο εξέφρασε και εκφράζει πάντοτε την ορθόδοξη συνείδηση για τη σχέση της Εκκλησίας προς τα έθνη: "Ότε καταβάς τας γλώσσας συνέχεε, διεμέριζεν έθνη ο Ύψιστος. Ότε του πυρός τας γλώσσας διένειμεν εις ενότητα πάντα εκάλεσε..."⁽²⁷⁾ Συνεπώς, η "σ ύ ν α ξ η τ ω ν ε θ ν ώ ν", όλων των εθνών, με το κήρυγμα του Ευαγγελίου είναι η ιστορική και η εσχατολογική προοπτική της αποστολής της Εκκλησίας, γι' αυτό και ο συντάκτης των Πράξεων των Αποστόλων στην περιγραφή του γεγονότος της Πεντηκοστής θεωρεί αναγκαία την παρατήρηση, ότι παρίσταντο "ά ν δ ρ ε ς ε υ λ α β ε ί ς α π ό π α ν τ ό ς έ θ ν ο υ ς τ ω ν υ π ό τ ο ν ο υ ρ α ν ό ν" ⁽²⁸⁾. Έτσι "η ένταξη της διακρίσεως και της υπερβάσεως των εθνοτήτων στο όλο σχέδιο της θείας οικονομίας για τη σωτηρία του ανθρωπίνου γένους και την ανακαίνιση του κόσμου εκφράσθηκε με χαρακτηριστικό τρόπο στο ίδιο το πρόσωπο του Ιησού Χριστού, ο οποίος συνδέθηκε μεν κατά σάρκα με την εβραϊκή εθνότητα του γένους Δαβίδ ⁽²⁹⁾, αλλά συγχρόνως η ανακεφαλαίωση στην ανθρώπινη φύση του ολόκληρου του ανθρωπίνου γένους από τη δημιουργία μέχρι τα έσχατα βεβαιώνει την εν Χριστώ υπέρβαση των εθνοτήτων. Ο Ιησούς Χριστός με την ενανθρώπισή του έγινε πράγματι όχι βεβαίως ένας απλός άνθρωπος, υιός Δαβίδ μέσα στην ανθρωπότητά του, αλλά έγινε ο κατ' εξοχήν άνθρωπος, ο νέος Αδάμ, ο οποίος ανέλαβε στην ανθρωπότητά του ολόκληρο το ανθρώπινο γένος" ⁽³⁰⁾.

Βασικό, λοιπόν, στοιχείο της αποστολής της Εκκλησίας είναι όχι μόνο η "ε π ι σ τ ρ ο φ ή" των εθνών, αλλά και η συνεχής ακτινοβολία του χριστιανικού μηνύματος μέσα από την ιδιαιτερότητα των χαρισμάτων της εθνικής τους πνευματικής κληρονομιάς μέχρι την εσχατολογική εμπειρία της υπερβάσεως των εθνικών, φυλετικών, κοινωνικών και άλλων διακρίσεων. Υπό το πνεύμα αυτό η Ορθόδοξη Εκκλησία ενέταξε την ιστορική διακονία των εθνοτήτων στο ουσιαστικό περιεχόμενο της πνευματικής της αποστολής και υπηρέτησε πάντοτε τα ορθόδοξα έθνη χωρίς να νοθεύη το αυθεντικό περιεχόμενο της ιστορικής της μαρτυρίας. Ο Ελληνισμός συνδέθηκε από τη γέννηση της Εκκλησίας με την οικουμενική μαρτυρία της χριστιανικής πίστεως και αναδείχθηκε σε βασικό λειτουργικό στοιχείο για την προστασία της Ορθοδοξίας της πίστεως από κάθε ιστορική παραχάραξη, ώστε η Ορθοδοξία της πίστεως να είναι συστατικό στοιχείο της εθνικής της συνειδήσεως, η δε εθνική του συνείδηση να

ακτινοβολή την Ορθοδοξία της πίστεως. Υπό την έννοια αυτή η ορθόδοξη εκκλησιαστική συνείδηση με την προβολή των Ε θ ν ο μ α ρ τ υ ρ ω ν εκφράζει το όλο πνεύμα της ορθοδόξου παραδόσεως για τον ρόλο των εθνοτήτων στο σχέδιο της θείας οικονομίας και για την ιδιαίτερη αποστολή κάθε έθνους στην ιστορική πορεία της Εκκλησίας, γι' αυτό και η διάκριση "Ν ε ο μ α ρ τ υ ρ ω ν" και "Ε θ ν ο μ α ρ τ υ ρ ω ν" ως ποικιλία εκφράσεως της αυτής μαρτυρίας της πίστεως. Νεομάρτυρες και Εθνομάρτυρες κατά τον λόγον της Αποκαλύψεως (ζ' 14) "ούτοί εισιν οι ερχόμενοι εκ της θλίψεως της μεγάλης, και έπλυναν τας στολάς αυτών και ελεύκαναν αυτάς εν τω αίματι του αρνίου".

Σημειώσεις:

1. Με τον όρο "Ν ε ο μ α ρ τ υ ρ ε ς" χαρακτηρίζεται στη σχετική εκκλησιαστική γραμματεία και ιδιαιτέρως στη γραμματεία των νεωτέρων ετών, εκείνη η τάξη των αγίων μαρτύρων της Ορθοδόξου Εκκλησίας, οι οποίοι άθλησαν κυρίως κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας. Σχετική με τους Νεομάρτυρες βιβλιογραφία βλ. εν. ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΔΗΜ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ, *Αγιολογικά κείμενα. Μαρτύρια και Βίοι (Εμφάνιση και μορφή), εν "Ο Άγιος και ο Μάρτυρας στη ζωή της Εκκλησίας" (Εισηγήσεις ΙΒ' Συνεδρίου Πατερικής Θεολογίας).* (Έκδοση: Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος), Αθήνα 1994. ΜΙΧΑΗΛ ΤΡΙΤΟΥ, *Οι Νεομάρτυρες και η προσφορά τους στο Γένος, μετά ασματικής αυτών Ακολουθίας (Εκδόσεις "Τέρτιος"),* Κατερίνη 1994. ΜΑΝΟΛΗΣ Γ. ΠΕΠΟΝΑΚΗΣ, *Εξισλαμισμοί και επανεκχριστιανισμοί στην Κρήτη (1645-1899), (Διδακτορική Διατριβή), Θεσσαλονίκη 1994. Π.Β. ΠΑΣΧΟΥ, 'Άγιοι, οι φίλοι του Θεού. Εισαγωγή στην Αγιολογία της Ορθοδόξου Εκκλησίας. (Υμνολογικά Κείμενα και Μελέτες 2), (Εκδόσεις "Αρμός"), Αθήνα 1995 Του ιδίου, Εν ασκήσει και μαρτυρίω (Ψυχολογικά Κείμενα και Μελέτες-3 (Εκδόσεις "Αρμός"), Αθήνα 1996. GEORGIOS NIKOLAOU, *Islamisations et Christianisations des le Peloponnese (1715-c1832). (Universite des Scienses Historiques), Tome 1, Strasbourg 1997, σελ. 293-298. Για τις εκδόσεις Ακολουθιών στους Νεομάρτυρες βλ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ Χ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Αρχιμανδρίτου, Βιβλιογραφία εις Ακολουθίας Νεομαρτύρων, εν "Πρακτικά Θεολογικού Συνεδρίου εις τιμήν και μνήμην των Νεομαρτύρων" (Εκδ. Ιεράς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης), Θεσσαλονίκη 1988, σελ. 565-588. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, Ο υμνογράφος Γεράσιμος Μικραγιαννανίτης και οι Ακολουθίες του σε Αγίους της Θεσσαλονίκης. Συμβολή στη μελέτη του βίου και του έργου του (Εκδ. Οργανισμός Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης), Θεσσαλονίκη 1997.**

2. Σχετική περί των "Εθνομαρτύρων" βιβλιογραφία βλ. εν ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Α. ΒΟΒΟΛΙΝΗ, *Η Εκκλησία εις τον Αγώνα της Ελευθερίας (1453-1953)*. (Εκδότης Παν. Αθ. Κλεισιούνης), Αθήναι 1953. ΧΡΙΣΤΟΥ Θ. ΚΡΙΚΩΝΗ, *Η Ορθόδοξος Εκκλησία πρωταγωνιστής της Εθνεγερσίας του 1821. Κληρικοί Νεομάρτυρες - Εθνομάρτυρες*, Θεσσαλονίκη 1991.

3. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος, *Οι Νεομάρτυρες (Εισαγωγή, σημειώσεις, επιμέλεια: Ιωάννου Χ. Κωνσταντινίδου)*. (Εκδόσεις "Τήνος"), Αθήναι 1970, σελ. 33.

4. ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ Ε. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού. Τουρκοκρατία 1453-1669. Τόμος Β'. Οι Ιστορικές βάσεις της Νεοελληνικής Κοινωνίας και οικονομίας. Έκδοση Β' Συμπληρωμένη και ενημερωμένη*, Θεσσαλονίκη 1976, σελ. 236-242.

5. ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Οι Νεομάρτυρες και το δούλον Γένος*. (Εκκλησιαστικά Εκδόσεις Εθνικής Εκατονπεντηκονταετηρίδος 16), Εν Αθήναις 1973, σελ. 28. Πρβλ. και Α. ΦΥΤΡΑΚΗ, *Οι ήρωες της Χριστιανικής Πίστεως κατά τους χρόνους της τουρκικής δουλείας*, εν "Ορθόδοξος Επιστασία", τομ. Β' (1956), σελ. 28-29 και 35-36. ΙΩΑΝΝΟΥ Ε. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, *Εισαγωγικά για τη μελέτη των Νεομαρτύρων*, εν "Πρακτικά Θεολογικού Συνεδρίου εις τιμήν και μνήμην των Νεομαρτύρων" (Εκδ. Ιεράς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης), Θεσσαλονίκη 1988, σελ. 37, ένθα σημειούται ότι "Οι Νεομάρτυρες είναι οι πρόμαχοι της ελευθερίας της σκέψεως και της συνειδήσεως, οι πρόμαχοι της ελευθερίας της σκέψεως και της συνειδήσεως, οι πρόμαχοι της ελληνικής ανεξαρτησίας. Δεν λύγισαν και πλήρωσαν με τη ζωή τους την άρνησή τους να υποταχθούν στο θέλημα του κατακτητή".

6. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗ, *Κοινωνιολογική προσέγγιση της παρουσίας των Νεομαρτύρων*, εν "Πρακτικά Θεολογικού Συνεδρίου εις τιμήν και μνήμην Νεομαρτύρων" (Εκδ. Ιεράς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης), Θεσσαλονίκη 1988, σελ. 236-237.

7. ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ, *Πρωτοπρεσβυτέρου, Τουρκοκρατία. ΟΙ Έλληνες στην Οθωμανική αυτοκρατορία* (Εκδόσεις "Ακρίτας", Σειρά "ΑΙΠΟΣ" αριθ. 3), Αθήνα 1988, σελ. 98-101.

8. ΝΙΚΟΥ Γ. ΣΒΟΡΩΝΟΥ, *Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας (Μετάφραση: Αικατερίνη Ασδραχά. Βιβλιογραφικός οδηγός: Σπύρος Ασδραχάς)*, Αθήνα 19762, σελ. 49.

9. ΧΡΙΣΤΟΥ Θ. ΚΡΙΚΩΝΗ, *όπ.π.*, σελ. 73-74. Πρβλ. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, *Η συμβολή του Κλήρου της Εκκλησίας εις τους κατά των Τούρκων απελευθερωτικούς αγώνες του Ελληνικού Έθνους*, εν "Μνήμη 1821". Αφιέρωμα εις την Εθνικήν Παλιγγενεσίαν επί τη 150ή επετείω (=Αριστοτέλειον Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης. Επιστημονική

Επετηρίς Θεολογικής Σχολής. Παράρτημα αρ. 9, του ΙΣΤ' Τόμου), Θεσσαλονίκη 1971, σελ. 162-170.

10. ΙΩΑΝΝΟΥ Φ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ, *Οι Νεομάρτυρες*, εν "Δίπτυχα της Εκκλησίας της Ελλάδος 1997" (Έκδοσις "Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος"), Αθήναι 1997, σελ. ιγ'-ιδ'.

11. Συνοδικαί Εγκύκλιοι. Εγκύκλιος 1786/19-12-1970: Προς τον Ορθόδοξον Ελληνικόν Λαόν, εν "Εκκλησία", τομ. ΜΗ' (1971), σελ. 100.

12. ΙΩΑΝΝΟΥ Ε. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, *όπ.π.*, σελ. 37.

13. Π.Β. ΠΑΣΧΟΥ, *όπ.π.*, σελ. 110. Πρβλ. και ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *όπ.π.*, σελ. 27-31.

14. Κατά τον Καθηγητή ΓΕΩΡΓΙΟ ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗ, *όπ.π.*, σελ. 229-239, τυπολογικά οι Νεομάρτυρες διακρίνονται στις ακόλουθες τέσσερις κατηγορίες: α) Εκείνους που με την ομολογία της πίστεώς τους προκάλεσαν τους Οθωμανούς και οδηγήθηκαν στο μαρτύριο, β) τους αρνησιχρίστους, εκείνους δηλαδή που παρασύρθηκαν είτε από επιπολαιότητα, είτε από βία, είτε από οικονομικά ή άλλα συμφέροντα και αρνήθηκαν τον Χριστό, μετενόησαν όμως για το ολίσθημά τους αυτό και μαρτύρησαν ως Χριστιανοί, γ) εκείνους που θανατώθηκαν με πολιτικές αφορμές κατηγορηθέντες για επαναστατικές πράξεις εναντίον των Τούρκων κατακτητών, των οποίων μάλιστα ο μαρτυρικός θάνατος δεν στηριζόταν σε οποιαδήποτε ένοχη πολιτική πράξη, αλλά στην άρνησή τους να εγκαταλείψουν την πίστη τους και να τουρκέψουν, και δ) οι λεγόμενοι εξ Αγαρηνών Νεομάρτυρες, οι προσελθόντες δηλαδή στη Χριστιανική πίστη Μωαμεθανοί, οι οποίοι και μαρτύρησαν για τον Χριστό όταν έγινε γνωστή στους Τούρκους η μεταστροφή τους. Πρβλ. και DEMETRIOS J. CONSTANTELOS, *The "Neomartyrs" as evidence for methods and motives leading to conversion and Martyrdom in the Ottoman empire*, εν "The Greek Orthodox Theological Review", tom XXIII (1978), sel. 216-234. ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Θεολογία αρχαίων και νέων Μαρτυρολογιών*, εν "Πρακτικά Θεολογικού Συνεδρίου εις τιμήν και μνήμην των Νεομαρτύρων" (Εκδ. Ιεράς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης), Θεσσαλονίκη 1988, σελ. 165-175. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΦΑΝΟΥΡΓΑΚΗ, *Μάρτυρες -Νεομάρτυρες. Τα μαρτύρια των Νεομαρτύρων ως αδιάσπαστη συνέχεια των Μαρτύρων της αρχαίας Εκκλησίας*, εν "Πρακτικά Θεολογικού Συνεδρίου εις τιμήν και μνήμην των Νεομαρτύρων" (Εκδ. Ιεράς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης), Θεσσαλονίκη 1988, σελ. 201-203. GEORGIOS NIKOLAOU, *όπ.π.*, σελ. 293-298.

15. Σχετική βιβλιογραφία περί των αιωνοβίων τούτων μεγεθών της ιστορίας, βλ. εν ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΔΗΜ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ, *Ελληνισμός - Χριστιανισμός - Ορθοδοξία. Βιβλιογραφία*, εν "Ορθοδοξία, Ελληνισμός. Πορεία στην τρίτη χιλιετία" (Έκδοσις Ιεράς

Μονής Κουτλουμουσίου), Άγιον Όρος 1996, σελ. 449-459, όπου παρατίθενται 449 σχετικά λήμματα. Βλ. και τις μελέτες που δημοσιεύονται στον ίδιο Τόμο.

16. Ματθ. κη', 19.

17. Ρωμ. α', 5.

18. Εφεσ. γ', 6

19. Α' Πετρ. β', 9.

20. Γαλάτ. γ', 27-28. Κολασσ. γ', 9-11.

21. ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΔΗΜ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ, *Το καθεστώς (status quo) των Αγίων Τόπων μεταξύ των λατινικών διεκδικήσεων και της πανσλαβιστικής προπαγάνδας, εν "Επιστημονική Επετηρίς της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών"*, τομ. Α' (1995), σελ. 751-752.

22. ΒΛΑΣΙΟΥ ΙΩ. ΦΕΙΔΑ, *Βυζάντιο. Βίος -Θεσμοί - Κοινωνία- Εκκλησία - Παιδεία -Τέχνη*, Αθήναι 1991, σελ. 18.

23. ΒΛΑΣΙΟΥ ΙΩ. ΦΕΙΔΑ, *όπ.π.*, σελ. 245.

24. Πράξ. ιζ', 24-28.

25. Ρωμ. β', 14 γ', 29. Εφεσ. γ', 6 κ.α.

26. ΒΛΑΣΙΟΥ ΙΩ. ΦΕΙΔΑ, *Εκκλησία, Εθνότητα και Διεθνείς Σχέσεις*, εν "*Απόστολος Βαρνάβας*", Περ. Γ', τόμ. ΝΣΤ' (1995), σελ. 193-195 (και *Ανάπτυπον, Λευκωσία 1995*, σελ. 6-8).

27. *Κ ο ν τ ά κ ι ο ν της Κυριακής της Πεντηκοστής. βλ. Πεντηκοστάριον (Έκδοσις της Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος)*, Αθήναι 1990, σελ. 205.

28. Πραξ. β', 5.

29. Ματθ. α', 1.

30. ΒΛΑΣΙΟΥ ΙΩ. ΦΕΙΔΑ, *όπ.π.*, σελ. 195 (και *Ανάπτυπο, Λευκωσία 1995*, σελ. 8)

**ΕΙΣΗΓΗΣΗ κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ Θ. ΠΡΙΝΤΖΙΠΑ, ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, ΜΕ ΘΕΜΑ:**

ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΕΣ ΕΚ ΚΡΥΠΤΟΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

Όπως είναι γνωστό, οι νέες συνθήκες που δημιούργησε η τουρκική κατάκτηση, καθώς και οι ποικιλόμορφες καταπιέσεις που ασκούσε ο κατακτητής στους χριστιανούς, δημιούργησαν τις συνθήκες για τον εξισλαμισμό ατόμων, ομάδων, αλλά και ολόκληρων περιοχών. Το κύμα αυτό της εξωμοσίας, πολλές φορές πήρε τεράστιες διαστάσεις και είναι ανάλογο με την εδραίωση της τουρκικής κυριαρχίας στη Μ. Ασία και την προέλαση των Οθωμανών στη χερσόνησο του Αίμου. Για τον Ελληνισμό οι εξισλαμισμοί αποτέλεσαν βαρύτατο πλήγμα είτε ως ομαδικοί, είτε ως ατομικοί, εκούσιοι ή ακούσιοι. Πρέπει δε να σημειωθεί ότι και αυτοί οι εκούσιοι εξισλαμισμοί, σε πολλές περιπτώσεις, ισοδυναμούν με ακουσίους μια και οι συνθήκες που τους προκάλεσαν, στην ουσία οδήγησαν τους υπόδουλους σε μια μονοσήμαντη συμπεριφορά.

Κύριο αποτέλεσμα των εξισλαμισμών ήταν η αύξηση της δύναμης των Οθωμανών κι η μείωση, σε σημείο αφανισμού, του υπόδουλου Ελληνισμού, μια και η άρνηση της ιδιότητας του ορθόδοξου χριστιανού συνεπήγετο και την αυτόματη μετάθεσή του από την κατηγορία του υποδούλου στην κατηγορία του κατακτητή. Αυτός ήταν ο λόγος, όπως επίσης και η πιστοποίηση της νίκης του Ισλάμ, για τον οποίο οι Οθωμανοί επεφύλασσαν εξαιρετικές τιμές στους εξισλαμισμένους ρωμιούς.

Το φαινόμενο, εντασσόμενο στην θεοκρατική πολιτειολογία του οσμάνικου κράτους, το οποίο εφήρμοζε την αρχή *cujus regio ejus religio*, και στη μανιχαϊκή κοσμολογική αντίληψη του Ισλάμ περί δύο κόσμων εκ των οποίων ο πρώτος (*dar el Islam*) πρέπει να κατακτήσει το δεύτερο (*dar el harb*), απέβη κυριολεκτικά μάστιγα για το Γένος. Το οσμάνικό κράτος, ως μουσουλμανικό, απλώς ανεχόταν τους χριστιανούς που στην ουσία ήταν ύλη προς κατάκτηση, σύμφωνα με τη διδασκαλία περί ιερού πολέμου (*djihad*).

Ενώπιον αυτού του κινδύνου το Γένος αντέδρασε. Κι η αντίδρασή του πήρε διάφορες μορφές. Η Μεγάλη του Χριστού Εκκλησία με τον ιδιότυπο, πολιτικά, ρόλο της, τα μοναστήρια και οι δάσκαλοι του Γένους, προσπάθησαν να στηρίξουν το ραγιά. Χαρακτηριστική είναι η προσπάθεια της αντιρρητικής γραμματείας που στόχευσε στο να δώσει καίρια θεολογική απάντηση στο ψευδές ισλαμικό ιδεολόγημα, περί του οποίου μιλήσαμε. Στον τομέα αυτόν διακρίθηκαν ο Παχώμιος Ρουσάνος ⁽¹⁾, ο Παναγιώτης Νικουσίος ⁽²⁾

και ο Αναστάσιος Γόρδιος⁽³⁾ που επιχείρησαν ν' ανατρέψουν τις κατά της Εκκλησίας απόψεις του Ισλάμ. Παράλληλα και η κοσμική γραμματεία, λόγιας ή δημώδους προσπάθησε ν' απαντήσει στην ισλαμική πρόκληση, προβάλλοντας την προσδοκία της αναστάσεως του Γένους ως εσχατολογική προοπτική για τη λύτρωσή του. Στην κατηγορία αυτή υπάγονται οι θρήνοι της Κωνσταντινουπόλεως, τα δημοτικά τραγούδια, οι χρησμοί⁽⁴⁾ και οι Ερμηνείες της Αποκαλύψεως, μεγάλα έπη που αποκτούν ευρύτατη διάδοση, όπως ο Διγενής Ακρίτας⁽⁵⁾ κ.α.

Βεβαίως, μεγαλύτερη και ουσιαστικότερη αντίδραση κατά των εξισλαμισμών πραγματοποιήθηκε στον ποιμαντικό χώρο, ιδίως κατά τον 18ο αιώνα. Φωτισμένοι άνδρες διακρίθηκαν στον τομέα αυτόν, όπως ο επίσκοπος Δρυϊνουπόλεως Σοφιανός⁽⁶⁾, ο μοναχός Νεκτάριος Τέρπος⁽⁷⁾ και προπάντων ο μεγάλος εθναπόστολος και ιερομάρτυς άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός⁽⁸⁾. Παράλληλα, την ίδια περίοδο, προβάλλεται το παράδειγμα των Νεομαρτύρων με σκοπό την εγκαρδίωση των υποδούλων και την αντίστασή του ενώπιον του ισλαμικού φανατισμού⁽⁹⁾.

Ο Κρυπτοχριστιανισμός.

Μέσα σ' αυτό το πνεύμα αντιστάσεως κινείται και το ζήτημα των Κρυπτοχριστιανών. Αυτών, δηλαδή, των ρωμιών, οι οποίοι εξισλαμισθέντες συνέχισαν κρυφίως να ζουν ως ορθόδοξοι κι έτσι κατόρθωσαν να κρατηθούν στο χώρο της θρησκευτικής τους πίστης και της εθνικής τους παράδοσης. Ο τρόπος με τον οποίον αντέδρασαν στο κύμα των εξισλαμισμών, στην ουσία, ήταν ο ομφάλιος λώρος που τους ένωσε με την Ορθοδοξία και το Γένος. Γι' αυτό, παρά τα χρόνια που πέρασαν, παρά τη διαδοχή των γενεών, κρυπτοχριστιανικές κοινότητες, αλλά και μεμονωμένα άτομα, διατηρήθηκαν στο χώρο της αποκρυφίας ίσαμε τα τέλη του 19ου αιώνα και τις αρχές του 20ου και εμφανίσθηκαν με ακραιφνή ελληνική συνείδηση. Ήταν η εποχή που λόγοι πολιτικής ή διπλωματικής ευπρέπειας επέβαλαν στην οθωμανική αυτοκρατορία να εφαρμόσει δήθεν την αρχή της θρησκευτικής ελευθερίας, κατά τα δυτικά πρότυπα, και ν' αναγνωρίσει και σ' αυτούς το δικαίωμα να εμφανισθούν και να πολιτογραφηθούν ως χριστιανοί.

Αντίθετα, όσοι εκ των εξισλαμισθέντων εγκατέλειψαν τη θρησκευτική τους παράδοση, διατήρησαν όμως τη γλώσσα (όπως π.χ. οι Τουρκογιαννιώτες, οι Τουρκοκρητικοί, οι Βαλαάδες στη Μακεδονία και οι Οφλήδες στον Πόντο), απώλεσαν και την εθνική τους συνείδηση. Η κοινή γλώσσα δεν στάθηκε ικανή να τους κρατήσει μέσα στον κορμό του Γένους⁽¹⁰⁾.

Το φαινόμενο του Κρυπτοχριστιανισμού εμφανίσθηκε με την αραβική κατάκτηση. Τότε δηλαδή που το Ισλάμ εισχωρούσε στο σώμα της αυτοκρατορίας. Περιπτώσεις πιθανολογούνται στην Κρήτη, κατά την κατοχή της από τους Σαρακηνούς. Πάντως η αναφορά σ' αυτές είναι δυσχερής, δεδομένου ότι λείπουν οι πηγές.

Η πρώτη αναφορά στο φαινόμενο υπάρχει σε δύο πιττάκια που έστειλε το 1339 και το 1340, αντίστοιχα, ο πατριάρχης Ιωάννης ΙΔ' ο Καλέκας στους εξισλαμισθέντες, μετά την τουρκική κατάκτηση του 1330, κατοίκους της Νίκαιας της Βιθυνίας. Φαίνεται ότι ο εξισλαμισμός τους έγινε αμέσως μετά την παράδοση της πόλεως και ότι στη συνείδησή τους έμεινε ως πράξη τυπική και όχι ουσιαστική. Για τον λόγον αυτόν ζητούν την άδεια της Μεγάλης Εκκλησίας ν' ακολουθήσουν την οδό της αποκρυφίας. Ο Πατριάρχης, αφού τονίζει ότι οφείλουν ν' ακολουθήσουν την ακρίβεια που προβλέπουν στις περιπτώσεις αυτές οι κανόνες, δηλαδή να δείξουν "φανεράν και πεπαρρησιασμένην μετάνοιαν", προτείνει την οδόν της οικονομίας, γνωρίζων ότι αλλιώς πολλοί θ' αντιμετωπίσουν τον κίνδυνο ν' αποκηρύξουν για δεύτερη, και οριστική, πλέον φορά την ορθόδοξη πίστη τους. Έτσι τονίζει ότι "όσοι τω φόβω των κολάσεων, καθ' εαυτούς και εν τω λεληθότι, δια ζήν θελήσουσι τα των χριστιανών ενστερνιζόμενοι και ποιούντες, και αυτοί σωτηρίας επιτεύξονται, μόνον κατά το δυνατόν τηρείν σπουδάζοντας του Θεού εντολάς"⁽¹¹⁾.

Με τον τρόπον αυτό δόθηκε η εκκλησιαστική άδεια για την επιλογή της αποκρυφίας. Τούτο σημαίνει ότι η Εκκλησία γνώριζε τη ύπαρξή τους, φρόντιζε για τη διατήρησή τους στον εκκλησιαστικό οργανισμό και διέθετε τα μέσα για την κατήχηση και την πνευματική τους οικοδομή. Έτσι δεν είναι τυχαίο ότι βρέθηκαν σε μοναστήρια, ή σε ενορίες, κατάστιχα με τα ονόματά τους, ότι η ανάπτυξη και η διατήρηση κρυπτοχριστιανικών κοινοτήτων έγινε πλησίον μοναστικών ή άλλων εκκλησιαστικών κέντρων, ότι μαρτυρούνται κρυπτοχριστιανοί ιερείς με κανονική ιερωσύνη, ότι υπάρχουν μαρτυρίες ιερέων χειροτονηθέντων για ελάχιστους ορθοδόξους, στην ουσία όμως για τους διάσπαρτους στην περιοχή τους κρυπτοχριστιανούς.

Έτσι, τα βασικά στοιχεία του φαινομένου είναι: 1) ο αγώνας για την εξαπάτηση των Τούρκων με εκπλήρωση των εξωτερικών τύπων της μωαμεθανικής θρησκείας, 2) η συνειδητή παραμονή στη χριστιανική πίστη και 3) η σύνδεσή τους με την εκκλησιαστική ζωή, με διάφορους τρόπους. Οπωσδήποτε απλές επιβιώσεις χριστιανικών δοξασιών και εθίμων δεν αποτελούν γνήσια φαινόμενα κρυπτοχριστιανισμού, όπως π.χ. στην περίπτωση των Αλεβήδων ή των Μπεκτασήδων⁽¹²⁾.

Εκτός των ανωτέρω προβάλλει το ερώτημα: ποιες ήταν οι περιοχές όπου εξετράφη το φαινόμενο του Κρυπτοχριστιανισμού; Σύμφωνα με τα στοιχεία που διαθέτουμε οι περισσότερες περιπτώσεις αναφέρονται βεβαίως στη Μ. Ασία, και κυρίως στον Πόντο, στην Αλβανία και στην Ήπειρο. Δηλαδή στις απομακρυσμένες περιοχές όπου η τουρκική διοίκηση ήταν χαλαρή, αλλά και σε αστικά κέντρα και σε όλες τις περιοχές της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Όπως γράφει, μάλιστα, ο Μ. Γεδεών: "το τάγμα τούτο των μιζοπίστων επεκτείνεται εις πάσας σχεδόν τας επαρχίας της άλλοτε μεγάλης τουρκικής αυτοκρατορίας" ⁽¹³⁾.

Άλλο πρόβλημα που απασχόλησε την έρευνα είναι πως κατόρθωσαν οι Κρυπτοχριστιανοί, στη διαδρομή των αιώνων, να διατηρήσουν εν αποκρυφία ένα τέτοιο μυστικό. Η απάντηση προέρχεται από την ίδια τη φύση του Κρυπτοχριστιανισμού, ως κινήματος εξαιρετικά επικίνδυνου, η αποκάλυψη του οποίου είχε καταλυτικά αποτελέσματα.

Σύμφωνα με τον ιερό νόμο - και ό, τι ο όρος συνεπάγεται - απαγορεύεται, επί ποινή θανάτου η έξοδος από το Ισλάμ. Τα δε ιερονομικά δικαστήρια, πολλές φορές οδηγούμενα από το φανατικό κοινωνικό περιβάλλον, με ευκολία προχωρούσαν στην κατάγνωση της εσχάτης των ποινών σε παρόμοιες περιστάσεις, όπως φαίνεται καθαρά, στα μαρτυρολόγια των νεομαρτύρων. Έτσι ο φόβος ήταν ο βασικός λόγος που δημιούργησε όλες της προϋποθέσεις για τη συνωμοτική διασφάλιση του Κρυπτοχριστιανισμού. Το κλίμα που δημιουργήθηκε, ήταν φυσικό να καθοδηγήσει τους Κρυπτοχριστιανούς και να προκαλέσει την καθιέρωση τέτοιων μηχανισμών που εξασφάλιζαν απόλυτη μυστικότητα στη ζωή τους. Οι πηγές μαρτυρούν περί του τρόπου διασφάλισης αυτής της μυστικότητας και των εκκλησιαστικών πρακτικών που εφαρμόζονταν. Με τον καιρό, μάλιστα, αναπτύχθηκε ένας τέτοιος συνωμοτικός μηχανισμός που δείχνει καθαρά το επίπεδο οργάνωσης των κρυπτοχριστιανικών κοινοτήτων. Π.χ. ο τρόπος που ετελείτο η θεία λειτουργία. Άλλοτε σε εκκλησίες που είχαν δημιουργηθεί στα υπόγεια των σπιτιών, ή στους απρόσιτους χώρους των αποθηκών. Ναούς ανήκοντες στην πρώτη περίπτωση, γνώριζε ο Στέφανος Gerlach ήδη στα τέλη του 16ου αι. στην Κωνσταντινούπολη πληροφορία που ο Γεδεών δέχεται ως αληθή, γράφοντας ότι και ο ίδιος είχε προσωπική πείρα του πράγματος: *"Εις τινά των ιδιωτικών μεγάρων της πρωτευούσης σώζονται βυζαντινοί ναοί υπό την γην, ους οι κάτοχοι των μεγάρων, οθωμανοί εις το φανερόν, χριστιανοί εις το κρυπτόν, περιποιούνται διατηρούντες και ιερέα προς επιτέλειαν των ιερουργιών"* ⁽¹⁴⁾.

Μάλιστα πρόσφατα σε κατεδάφιση ενός παλαιού οικήματος, στην περιοχή Βλαχερνών, αποκαλύφθηκε στα υπόγεια χώρος διαμορφωμένος σε ορθόδοξη εκκλησία. Ναούς δε της δεύτερης κατηγορίας συνάντησε ο Μ. Dawkin στο χωριό Σάραντον, στην περιοχή Αργυρουπόλεως ⁽¹⁵⁾.

Ανάλογες προφυλάξεις - που έπαιρναν κωδικοποιημένη μορφή ίσχυαν και για άλλες εκφάνσεις της ζωής τους, όπως π.χ. η βάφτιση, ο γάμος, η κηδεία. Ο φόβος του περιβάλλοντος και το πολυμήχανο του ρωμιού δημιούργησαν εκπληκτικούς τρόπους παραπλάνησης των μουσουλμάνων. Στην περίπτωση του θανάτου κρυπτοχριστιανού ξετυλιγόταν ένας ολόκερος μηχανισμός παραπλάνησης του μουσουλμανικού περιβάλλοντος. Ειδοποιείτο, αν ήταν τούτο δυνατόν, πρώτα ο ορθόδοξος ιερέας, ο οποίος τελούσε την ακολουθία της κηδείας, έστω και χωρίς την παρουσία του λειψάνου, και μετά ανακοινωνόταν ο θάνατος του κρυπτοχριστιανού. Στην περίπτωση αυτή λάβαιναν χώρα αξιοπρόσεκτες εφαρμογές της Οικονομίας. Π.χ. αν δεν ήταν δυνατόν να ειδοποιηθεί εγκαίρως ορθόδοξος κληρικός, έπαιρναν χόμα από τον τάφο του τεθνεότος, το πήγαιναν σε κάποια μονή, με χίλιες δύο προφυλάξεις, και επ' αυτού ετελείτο εξόδιος ακολουθία. Στη συνέχεια σκορπούσαν το χόμα και πάλι στον τάφο του νεκρού κι είχαν την πεποίθηση ότι αυτός δεν στερήθηκε των ευχών της Εκκλησίας.

Έτσι δεν είναι χωρίς σημασία η μεγάλη αμηχανία των οθωμανικών αρχών, κατά την περίοδο των μεταρρυθμίσεων, όταν το δικαίωμα της ανεξιθρησκίας διεξεδίκησαν και οι Κρυπτοχριστιανοί. Τότε μεμονωμένα, αλλά και συνολικά, δεν ήταν λίγοι αυτοί που τόλμησαν να προσβάλουν την άρχουσα τάξη και να γίνουν βορά στην καταδιωκτική μανία του Ισλάμ.

Ιδίως στις αρχές του 20ου αι., όταν ζήτησαν να πολιτογραφηθούν ως χριστιανοί και Έλληνες πληθυσμοί ολόκληρων περιοχών προκαλώντας την καταδιωκτική μανία των Τούρκων, με αποκορύφωση την περίπτωση των Σταυριωτών, εφευρέθηκαν διάφοροι τρόποι για την εξόντωσή τους βοηθούσης και της διεθνούς συγκυρίας, και των πολεμικών γεγονότων.

Το συνωμοτικό κλίμα, που περιγράψαμε, διασφάλισε την προστασία των Κρυπτοχριστιανών. Στις σχετικές μαρτυρίες και στην βιβλιογραφία δεν αναφέρονται περιπτώσεις διατάραξής του, παρά μόνο κάποιες γενικές νύξεις που φαίνεται ότι δεν προκάλεσαν μεγάλες αναστατώσεις. Παρά ταύτα μαρτυρούνται νεομάρτυρες εκ των Κρυπτοχριστιανών, μεμονωμένες περιπτώσεις, που πιστεύουμε αποτελούν κραυγαλέα παραδείγματα και άλλων που έμειναν εν κρυπτώ εξ αιτίας της φύσης του Κρυπτοχριστιανισμού.

Βεβαίως, μπορούμε να πούμε ότι όλοι οι νεομάρτυρες που προέρχονται εξ αρνησιθρήσκων ή εξ Αγαρηνών, κατά μία ευρεία έννοια, είναι Νεομάρτυρες εκ Κρυπτοχριστιανών, αν σκεφθούμε ότι οι πρώτοι από τη στιγμή που συναισθάνθηκαν την πτώση τους ως την ομολογία τους θα έζησαν εν αποκρυφία, και ότι οι δεύτεροι, από τότε που βαφτίστηκαν ίσαμε το μαρτύριό τους, θα έκαναν το ίδιο. Δηλαδή θα έπρεπε να έχουν μεριμνήσει για την προστασία τους, να ζουν με όρους κρυπτοχριστιανικούς. Μάλιστα οι δεύτεροι, οι εξ Αγαρηνών, δεν είχαν λόγο να επιδιώξουν την ομολογία και το μαρτύριο κι η αποκάλυψή τους οφειλόταν στις συγκυρίες της στιγμής.

Παρά ταύτα, λέγοντες Νεομάρτυρες εκ Κρυπτοχριστιανών, εννοούμε εκείνους που προέρχονται εκ του Κρυπτοχριστιανισμού, όπως τον ορίσαμε στην αρχή. Ως φαινόμενο, δηλαδή, της ελληνικής πραγματικότητας, στο οποίο συμμετέχουν εξισλαμισμένοι ρωμιοί χωρίς να χάσουν τη σύνδεσή τους με την Εκκλησία και το Γένος, ως σαφής αντίδραση κατά των εξισλαμισμών.

Οι εκ Κρυπτοχριστιανών Νεομάρτυρες μπορούν να διακριθούν σε δύο κατηγορίες. Οι γνωστοί στα μαρτυρολόγια, των οποίων η μνήμη τιμάται από την Εκκλησία, και οι άγνωστοι, των οποίων τα ονόματα τα γνωρίζουμε - αν τα γνωρίζουμε - από προσωπικές μαρτυρίες.

Στην πρώτη περίπτωση ανήκουν οι τέσσερις εις Μέλαμπες της Κρήτης άγιοι Αγγελής, Μανουήλ, Γεώργιος και Νικόλαος που μαρτύρησαν διαρκούσης της ελληνικής επανάστασεως, στις 28 Οκτωβρίου 1824 ⁽¹⁶⁾. Η περίπτωσή τους φανερώνει το σύνδεσμο των Κρυπτοχριστιανών με το Γένος τους. Με την έκρηξη της επανάστασης στην Κρήτη και οι τέσσερις, ανήκοντες στην ίδια οικογένεια, απεφάσισαν να φανερωθούν ως χριστιανοί και να λάβουν μέρος σ' αυτήν, ταυτιζόμενοι έτσι με το Γένος τους. Η ταύτιση αυτή - όπως και της οικογένειας του όμοιού τους Μιχαήλ Κουρμούλη αλλά και πολλών άλλων - με τον επαναστατημένο ελληνικό λαό αποδεικνύει τη διατήρηση της ελληνικότητας των Κρυπτοχριστιανών, όπως τονίσαμε στην αρχή και όπως θα φανεί αργότερα στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ου αι.

Μετά την καταστολή της επανάστασης στην Κρήτη συνέχισαν πλέον να ζουν ως φανεροί χριστιανοί μέχρι τη στιγμή που έγιναν αντιληπτοί από τους Τούρκους και ακολούθησε η καταδίκη τους σε θάνατο.

Εκ Κρυπτοχριστιανών προέρχονται οι άγιοι Ζώρζης, που μαρτύρησε το 1770 στη Μυτιλήνη, και Ζαχαρίας εξ Άρτης, που μαρτύρησε το 1783 στην Πάτρα. Και οι δύο σε μεγάλη ηλικία "εκκαυθέντες" εκ του πόθου της ομολογίας και του μαρτυρίου, έκαναν πανηγυρική δήλωση περί της χριστιανικής τους ιδιότητας και

οδηγήθηκαν με θάρρος στο μαρτύριο. Στο δεύτερο μάλιστα, ο πνευματικός που καταφεύγει τον αποτρέπει εφόσον έχει τις προϋποθέσεις για τη σωτηρία. Η στάση αυτή του πνευματικού δηλώνει την εκκλησιαστικότητα του Κρυπτοχριστιανισμού και την αποδοχή του από την ποιμαντική πρακτική⁽¹⁷⁾.

Ενδιαφέρουσα είναι και η περίπτωση του αγίου Αλεξάνδρου του Δερβίση που μαρτύρησε στη Σμύρνη στις 26 Μαΐου 1794. Όπως αναφέρει το Νέο Μαρτυρολόγιο, ζούσε ζωή συνετή και η διδασκαλία του ήταν στην ουσία χριστιανική. Αυτά όμως δεν ήταν ικανά να του καλύψουν το κενό που ένιωθε και γι' αυτό επιλέγει το μαρτύριο για την καταλλαγή του με τον Θεό. Το παράδειγμά του είναι μια ακόμη απόδειξη του εύρους του κρυπτοχριστιανικού φαινομένου, αποδεικνύει δε την αλήθεια των σχετικών διηγήσεων περί υπάρξεως και κρυπτοχριστιανών δερβίσηδων⁽¹⁸⁾.

Όπως φαίνεται από τα παραδείγματα αυτά, πλην των εν Κρήτη τεσσάρων Νεομαρτύρων, οι άλλοι Κρυπτοχριστιανοί Νεομάρτυρες έγιναν γνωστοί στις οθωμανικές αρχές οικειοθελώς και όχι κατόπιν προδοσίας. Ο πόθος τους για το μαρτύριο ίσως οφείλεται σε κάποιες ενθουσιαστικές τάσεις που φαίνεται πως αναπτύχθηκαν στον 18ο αι., οι οποίες αύξησαν το νέφος των Νεομαρτύρων.

Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η περίπτωση των μη αναγνωρισμένων και μη καταγεγραμμένων στα Μαρτυρολόγια Κρυπτοχριστιανών Νεομαρτύρων. Τα στοιχεία που έχουμε γι' αυτούς προέρχονται κυρίως από προσωπικές μαρτυρίες και αφηγήσεις και τα ονόματα που έχουν διασωθεί δεν είναι βέβαιον αν είναι ακριβή. Υπάρχουν βεβαίως και περιπτώσεις που δεν γνωρίζουμε καν τα ονόματα. Όπως των 23 που μαρτύρησαν το 1649 στα Θυάτειρα της Μ. Ασίας. Ο καθολικός περιηγητής Francis Lucas, που αναφέρει το μαρτύριό τους, μιλά για Τούρκους πρώην μουσουλμάνους. Αν σκεφτούμε όμως, ότι σ' αυτή την τόσο πρώιμη εποχή δεν μαρτυρούνται ακόμη εκχριστιανισμοί μουσουλμάνων και ότι σε περιπτώσεις κρυπτοχριστιανών οι ευρωπαίοι μιλούν για Τούρκους πρώην μουσουλμάνους, πρέπει να δεχτούμε την κρυπτοχριστιανική ιδιότητα αυτών των ανώνυμων μαρτύρων της Εκκλησίας.

Την ύπαρξη Κρυπτοχριστιανών Νεομαρτύρων μπορούμε να την πιθανολογήσουμε και για τα τέλη του 19ου και τις αρχές του 20ου αι., κατά την αποκάλυψη και την εμφάνιση των Κρυπτοχριστιανών ως ορθόδοξων και Ελλήνων, μετά τις μεταρρυθμίσεις στην οθωμανική αυτοκρατορία. Όπως τονίσαμε προηγουμένως επετράπη στους Κρυπτοχριστιανούς να δηλωθούν με το χριστιανικό τους όνομα και να καταγραφούν ως ορθόδοξοι χριστιανοί. Στην πράξη οι οθωμανικές αρχές είτε σε τοπικό, είτε σε εθνικό επίπεδο προσπάθησαν, με βάνανσο πολλές φορές τρόπο, ν' αποθαρρύνουν αυτές τις

αποκαλύψεις προβάλλοντας ανυπέβλητα εμπόδια στους Κρυπτοχριστιανούς. Το χειρότερο, στις απομακρυσμένες από το κέντρο περιοχές, το τοπικό μουσουλμανικό περιβάλλον, θεώρησαν την "αλλαξοπιστία" αυτή ως ύβρη κατά του Ισλάμ, προέβη σε διωγμούς ανεπανάληπτους με την ανοχή των αρχών. Τότε πολλοί των Κρυπτοχριστιανών υπέκυψαν και συνέχισαν την εν κρυπτώ ζωή τους. Άλλοι άντεξαν και μερικοί οδηγήθηκαν στο μαρτύριο.

Έτσι, δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που Κρυπτοχριστιανοί υπέστησαν φρικτά βασανιστήρια και θάνατο ή εκτελέστηκαν εν ψυχρώ πληρώνοντας τα επίχειρα της εμμονής τους στη θρησκεία των πατέρων τους. Τέτοια είναι η περίπτωση του Χασάν - Χαράλαμπου, ο οποίος μετά την αναγνώρισή του ως χριστιανού από τις αρχές, δέχθηκε την επίθεση των μουσουλμάνων συμπατριωτών του, η οποία τον οδήγησε στον δι' αγχόνης θάνατο ⁽¹⁹⁾.

Άλλη περίπτωση, γνωστή, είναι του εκ Κρώμνης του Πόντου Δημητρίου ή Πολυχρόνη Γρηγοριάδη, αρχιμεταλλουργού γνωστού με το τουρκικό όνομα Σεϊχ Ογλού Ιμπραήμ εφέντης. Το 1857 αναγνωρίστηκε, μαζί με άλλους ως ορθόδοξος χριστιανός. Λόγω της κοινωνικής του θέσης ήταν σχεδόν απρόσβλητος από τα φανατικά μουσουλμανικά στοιχεία της περιοχής, τα οποία όμως ουδέποτε αμνήστευσαν την δήθεν αλλαξοπιστία του. Έτσι, αρκετά χρόνια μετά, παγιδεύθηκε κατά μία επιθεώρησή του στα μεταλλεία του Πόντου και δολοφονήθηκε.

Την ίδια μεταχείριση είχε και ο Ιωάννης Μαυροβασιλειάδης, ή Χουρσίτ Καραβασίλογλου, τον οποίο, μετά την αναγνώρισή του, τον συνέλαβαν οι Τούρκοι των Σουρμένων και τον εκτέλεσαν στον ποταμό Καράδере.

Οι περιπτώσεις μαρτυρικών τελειωθέντων Κρυπτοχριστιανών είναι πολλές, ελάχιστες όμως αναφέρονται ονομαστικά. Σε έγγραφα του πατριαρχείου και του ελληνικού κράτους, αλλά και σε επιστολές των ίδιων των Κρυπτοχριστιανών προς τους πρέσβεις των Μ. Δυνάμεων, καταγγέλλεται η τουρκική εγκληματική δράση και γίνεται αναφορά σε εκατοντάδες δολοφονημένους.

Η θυσία όλων αυτών έχει τα στοιχεία της θυσίας των Νεομαρτύρων. Η μόνη διαφορά έγκειται στο ότι εκείνοι κατεδικάσθησαν από επίσημα όργανα της κρατικής εξουσίας. Από δικαστήρια που εφάρμοσαν, καθ' όν τρόπον εφάρμοσαν, τον ιερό νόμο. Από δικαστήρια που υπερασπίστηκαν το Ισλάμ. Τούτο το έργο, στην περίπτωση των αγνώστων Κρυπτοχριστιανών, ανέλαβε να το πράξει ο όχλος. Αυτός αντικατέστησε πλέον την κρατική εξουσία κατά πάγια τακτική του χαλαρού, στη διοίκηση, οσμανικού κράτους. Απομένει πλέον στην έρευνα να διαπιστώσει - κατά το δυνατόν - τα

πραγματικά ονόματά τους και να τα προβάλλει με όρους επιστημονικούς, ώστε να τύχουν της τιμής που τους αξίζει.

Σημειώσεις:

1. *Ι. Καρμύρη, Ο Παχώμιος Ρουσάνος και τα ανέκδοτα δογματικά και άλλα έργα αυτού. Αθήναι 1935, σσ. 242-265.*

2. *Βλ. Δ. Γόνη, "Μελέτιος Συρίγος, διδάσκαλος του οσίου Ευγενίου του Αιτωλού", στον τόμο: Σύναξις. Ευγένιος Αιτωλός και η εποχή του. Αθήναι, 1986, σσ. 448-452. Ο Π. Νικουσίος είχε μακρά συζήτηση με τον ιεροκήρυκα του σουλτάνου Βανλή εφέντη για την ορθότητα της χριστιανικής πίστης, χωρίς βεβαίως αποτέλεσμα. Το κείμενο εξέδωσεν ο Ι. Σακκελίων στην Πανδώρα 18 (1867-1868) 362-371 και στο Δελτίον της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας 3 (1890-1891) 249-273.*

3. *Α. Αργυρίου, "Αναστάσιος Γόρδιος και το σύγγραμμα αυτού Περί του Μωάμεθ και εναντίον των Λατίνων". Επετηρίς Εταιρείας Στερεοελλαδικών Μελετών 2 (1969) 305-324.*

4. *Αλ. Καριώτογλου, Η περί του Ισλάμ και της πτώσεως αυτού ελληνική χρησιμολογική γραμματεία. Αθήναι 1982, σελ. 418.*

5. *Βλ. Γ.Θ. Πρίντζιπα, "Ο εκχριστιανισμός του αμιρά στο έπος του Διγενή Ακρίτα, στα πλαίσια των χριστιανοϊσλαμικών σχέσεων". Θεολογία 65 (1994) 262-292.*

6. *Βλ. αντί άλλων Έλευθερίας Νικολαΐδου, Οι Κρυπτοχριστιανοί της Σπαθίας, Ιωάννινα, ΙΜΙΑΧ, 1979, σσ. 37-38, και Β. Μπαρά, "Πρόδρομοι του Εικοσιένα. Σοφριανός επίσκοπος Δρυϊνουπόλεως και Αργυροκάστρου". Ηπειρωτική Εστία, 3(1954) 245-249, 373-376.*

7. *Βλ. Γ. Βαλέτα, Αρματομένος Λόγος. Αθήναι 1971.*

8. *Βλ. Αυγ. Καντιώτη, Κοσμάς ο Αιτωλός, εκδ. Δ. Αθήναι, Σταυρός, 1971, και Ι. Μενούνου, Κοσμά του Αιτωλού Διδαχές. Φιλολογική Μελέτη. Κείμενα, Αθήναι, Τήνος, χ.χ.*

9. *Η θυσία των νεομαρτύρων αναβίωσε το ηρωικό πνεύμα της αρχαίας Εκκλησίας, της Εκκλησίας των Διωγμών, και ενίσχυσε το φρόνημα αντίστασης έναντι της ξένης θρησκείας, της θρησκείας των κατακτητών. Γι' αυτό και το παράδειγμά τους, το θάρρος, και η ομολογία πίστεως ενώπιον των αντιπροσώπων του Ισλάμ, των ιεροδικαστών, προβλήθηκαν από το Γένος με πανηγυρικό τρόπο. Βλ. Γ.Θ. Πρίντζιπα, Οι Κρυπτοχριστιανοί: Οι Εξισλαμισμοί και ο Κρυπτοχριστιανισμός. Προσέγγιση στα πάθη του ελληνικού λαού.*

- Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 1997, σσ. 85-90. Δεν είναι χωρίς σημασία και η ύπαρξη δύο Ακολουθιών, με έντονο δοξολογικό χαρακτήρα, του Νικηφόρου του Χίου, η πρώτη "Παρακλητική... επειδάν συμβή ταις βασάνοις εγκαρτερείν νέον τινά μάρτυρα " και η άλλη "Επικήδειος είτε επιτάφιος εις πάντα νέον μάρτυρα", που εξέδωσε ο Καθηγητής κ. Ι. Φουντούλης στον τόμο Μνήμη 1821, Θεσσαλονίκη, 1971 σσ. 61-91.
10. Βλ. Γ.Θ. Πρίντζιπα, Το συναξάρι των κρυφών ονείρων, Κατερίνη, Τέρτιος, 1992, σελ. 167.
11. F. Miklosisch - J. Mueller, Acta et Diplomata medij aevi, t. 1. Vindobone, 1860, pp. 183-184.
12. Γ.Θ. Πρίντζιπα, "Θρύλος ο Κρυπτοχριστιανισμός;" Παράδοση, Περίοδος Β, 2 (1993) 394-397.
13. Μ. Γεδεών, "Λαθρόβιος Ορθοδοξία". Ελληνικά Γράμματα, 1 (1934) 88.
14. Μ. Γεδεών, ό.π. σσ. 94-95.
15. Μ. Dawkin, "The crypto-christian of Turkey". Byzantion, 8 (1933) 262-263.
16. Για τους νεομάρτυρες αγίους στις Μέλαμπες της Κρήτης βλ. τις Ακολουθίες τους που εκδόθηκαν η μία στο Ρέθυμνο το 1888, η άλλη στην Αθήνα το 1985 και τελευταία πάλι στην Αθήνα το 1992 από τον πρωτοπρεσβύτερο π. Νικόλαο Κουτσαντάκη.
17. Νικοδήμου Αγορείτου, Νέον Μαρτυρολόγιον : ήτοι μαρτύρια των νεοφανών μαρτύρων. Εκδ, Γ επιστασία Π.Β. Πάσχου, Αθήναι, Αστήρ, 1961, σ. 190.
18. Νικοδήμου Αγορείτου, ό.π. σσ. 217-221.
19. Ν. Ανδρειώτη, Κρυπτοχριστιανικά Κείμενα, Θεσσαλονίκη 1974, σελ. 123.

ΕΙΣΗΓΗΣΗ κ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΜΑΜΑΚΗ, ΛΑΪΚΟΥ
ΙΕΡΟΚΗΡΥΚΟΣ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ
ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ ΚΑΙ ΑΙΓΙΑΛΕΙΑΣ, ΜΕ ΘΕΜΑ:

Ο ΝΕΟΜΑΡΤΥΣ ΠΑΥΛΟΣ Ο ΕΞ ΑΡΟΑΝΙΑΣ

ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ!

Αδελφοί, Γέγραπται:

#Μη φοβού το μικρόν ποίμνιον# και

#Μικρά ζύμη όλον το φύραμα ζυμεί#

Ταπεινός προσκυνητής

για πρώτη φορά, αυτής εδώ της πόλης, του Λιδωρικού, ευθύς εξ αρχής, οφείλω να μεταφέρω τας θερμάς ευχαριστίας του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Καλαβρύτων και Αιγιαλείας κυρίου Αμβροσίου προς τον αξιότιμον εμπνευστήν αυτού εδώ του Συνεδρίου, δια την ευκαιρίαν την οποίαν έδωσε στην -ΟΣΗ- σύγχρονη Ελληνική Κοινωνία, προς σκέψιν και προβληματισμόν.

Με συγκίνηση πατώ τα ματωβαμμένα χρώματα της πόλεως του Λιδωρικού και αισθάνομαι δέος αναλογιζόμενος την γενναιοτάτην μορφήν του Ιωάννη Τριανταφύλλου, γόνου της οποίας υπήρξεν σε χρόνους χαλεπούς.

Διαβάζουμε στην αυτοβιογραφία του την περιγραφή της γεννήσεώς του στο δάσος, στο λόγγο, που είχε πάει η μάννα του να μαζέψη ξύλα.

Η μάννα του, που κοιλοπόναγε εννιά μήνες και εκεί στο λόγγο,

-μόνη της γεννά τον καρπό της κοιλίας της κάτω από βαθύσκιωτο δένδρο,

-μόνη της τον αφαλοκόβει,

-μόνη της πονά,

-μόνη της φορτώνεται τα ξύλα, κι' απάνω βάζει χορτάρια, για να ακουμπήση τον Αβορικιώτη ήρωα της επαναστάσεως, τον Ιωάννη Μακρυγιάννη.

Και νοιώθω, επιτρέψτε μου να το πω,

-Σεβασμιώτατοι Αρχιερείς,

-Σεβαστοί Πατέρες,

-Εντιμότητα κ. Υπουργέ,

-Εντιμότητα κ. Δήμαρχε,

-Ελλογιμώτατοι, Κυρίες και Κύριοι

Καθηγηταί -Κύριε Διευθυντά του Μουσείου Αθηνών - διαπρεπείς διδάσκαλοι των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων της χώρας μας,

- Αξιότιμοι, Κυρίες και Κύριοι,
και βρίσκω λέγω, να μοιάζει τούτη η γέννα του Μακρυγιάννη, με τη
γέννα της επανάστασεως του 1821.
-Μόνα τους τα παιδιά τούτης της λεβεντογέννας πατρίδας,
Ανδρες και Γυναίκες,
Νέοι και Γέροι,
Παπάδες και δάσκαλοι,
όλοι αδελφωμένοι,
Κλήρος και Λαός,
ξεσηκώθηκαν κατά των Αγαρηνών,
-Μόνα τους τα παιδιά τούτης της Μαρτυρικής πατρίδας γινήκανε
πολέμαρχοι της Λευτεριάς της,
-Μόνα τους τούτα τα παιδιά σήκωσαν το βάρος της ποθητής
επιτυχίας της Ιεράς αποστολής.
-Μόνα τους. Πράγματι μόνα τους, όπως η μοναξιά συντρόφευε τη
Μάννα του Μακρυγιάννη στη γέννα. Και άθελά μου σιγοτραγουδώ
τους στίχους του εθνικού μας ποιητή:

Ω ΤΡΙΑΚΟΣΙΟΙ ΣΗΚΩΘΕΙΤΕ
ΚΑΙ ΞΑΝΑΡΘΕΤΕ ΣΕ ΜΑΣ
ΓΙΑ ΝΑ ΔΕΙΤΕ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΑΣ
ΠΟΣΟ ΜΟΙΑΖΟΥΝΕ ΜΕ ΣΑΣ.

Τούτα τα παιδιά έκρυβαν μέσα στο δισάκι της ψυχής τους το
βαθύ -ένα θησαυρό αμύθητο - αμέτρητο, έκρυβαν το μάλαμά τους,
έκρυβαν την πίστη τους την Αγία εις Ιησούν Χριστόν. Είχαν την
ακλόνητη πεποίθησι, ότι ο Κύριος θα ευλογήσει τα λιγιστά άρματα
και θα τα οδηγήσει στην ελευθέρωσι της φιλότατης πατρίδος. Πίστις εις
ΧΡΙΣΤΟΝ ΘΕΟΝ ΑΛΗΘΙΝΟΝ και εις ΠΑΤΡΙΔΑ. Καρπός της, οι
ήρωες και οι μάρτυρες. Καρπός ηδύς, γλυκύτατος, η εμφάνισις των
Νεομαρτύρων, οι οποίοι αποτελούν την συνέχειαν των πρώτων
Χριστιανών Μαρτύρων στις μέρες μας. Οι Νεομάρτυρες,
- Είναι οι φλόγες που άναψαν την πυρκαϊά του ξεσηκωμού, η οποία
κατέκαυσεν τους βαρβάρους κατακτητές,
- Είναι οι καθαιρέτες της Οθωμανικής πλάνης,
- Είναι τα στηρίγματα του δίκαιου απελευθερωτικού αγώνα,
- Είναι αυτοί, που γιγάντωσαν τον αδύναμο και καταπιεσμένο λαό με
την στάσι τους και το παράδειγμά τους, και τον οδήγησαν στον
ξεσηκωμό της λευτεριάς.

Σεβασμώτατοι Αρχιερείς, και Διαπρεπείς Καθηγηταί,
Προσωπικότητες εκλεκτές των γραμμάτων και της πίστεώς μας,
ανεφέρθησαν και ανέλυσαν διεξοδικώτατα το γεγονός της
εμφάνισεως των Νεομαρτύρων.

Ως εκπρόσωπος της Ιεράς Μητροπόλεως Καλαβρύτων και
Αιγιαλείας, θα αναφερθώ εις την συνέχειαν, εις την ομολογιακήν και

μαρτυρικήν μορφήν του Αγίου Παύλου του Νεομάρτυρος, έλκοντας την καταγωγήν εξ Αροανίας ή Σωποτού Καλαβρύτων, και θα τελειώσω την προσπάθειαν αυτήν, με απλήν απαρίθμησιν των προς τιμήν του Νεοφώτου Μάρτυρος εκτελουμένων, τουτη τη στιγμή, έργων εις την γενέτειράν του, την Αροανίαν.

Βαρύ το φορτίον το οποίον μου ενεπιστεύθη ο Σεβασμιώτατος Ποιμενάρχης μας κ. Αμβρόσιος δι' αυτό το Συνέδριο. Ο φάκελλος τον οποίον κρατείτε εις χείρας σας, αποτελεί την ευλογίαν του προς όλους τους καθ' οιονδήποτε τρόπο συμμετέχοντας και παρακολουθούντας.

Παρακαλώ οι κρίσεις σας να είναι επεικειές δια την αδεξιότητά μου.

Το Έτος 1789 βλέπει το πρώτον φως της ημέρας εις την καταπράσινην Αροανία ο Παναγιώτης, του γένους των Πανουτσαίων από γονείς αγραμμάτους αλλά πιστούς, τον Ιωάννην και την Αντώναν. Άνθρωποι του μόχθου και της πίστεως και οι δυο, σταλάζουν εις την τρυφερή καρδιά του νάματα ύδατος ζωής. Αμούστακο παιδί ξενητεύεται εις την πρωτεύουσα του Νομού, την Πάτρα δια να μάθη τέχνη. Επί δέκα τέσσερα έτη εκπαιδεύεται εργαζόμενος και εξασφαλίζει τα προς το ζην αναγκαία, υπηρετών την τέχνην του τσαγκάρη - παπουτσή.

Άνδρας πια επιστρέφει εις τα Καλάβρυτα και με τις οικονομίες του ανοίγει δικό του εργαστήριον υποδημάτων. Σεμνός και δουλευτής με συνέπεια, σύντομα αναγνωρίζεται εις την τέχνην του και αποκτά πελατεία. Όμως ο ιδιοκτήτης του εργαστηρίου τον πιέζει συνεχώς φορτικά ζητώντας του υπέρογκον ενοίκιον. Αδικούμενος και αγανακτών, κατ' ένα τρόπον ορκίζεται, "Τούρκος να γενώ εάν πληρώσω τόσα χρήματα", του λέγει. Αποτέλεσμα; Ο ιδιοκτήτης κατορθώνει συνεργαζόμενος με τον κατακτητή να τον φυλακίση και εις την συνέχεια να πάρη και το ποσόν τον οποίον ζητούσε. Βλέπει τα όνειρά του να σβύνουν. Πικραίνεται. Η πίκρα την οποίαν αισθάνεται τον οδηγεί εις το να φορέση Τούρκικα ρούχα κι' έτσι κυκλοφορεί ελεύθερος και κανένας δεν τον ενοχλεί πλέον. Δεν τον ενοχλούν οι Τούρκοι, τον ενοχλεί όμως η φλόγα της πίστεως, την οποία όταν ήταν παιδί είχαν φροντίσει ν' ανάψουν μέσα του οι ευλογημένοι γονείς του, Ιωάννης και Αντώννα.

Καταφεύγει εις τον εξομολόγο και ζητά την συγχώρησι δια την πράξι του. Ακολούθως φεύγει και εγκαθίσταται εις το περιβόλι της Παναγίας, στο Άγιον Όρος, εις τη Μονή της Μεγίστης Λαύρας, παρά τους πόδας του γέροντος Τιμοθέου, ο οποίος καταγόταν από ένα κοντινό χωριό των Καλαβρύτων, τους Ρωγούς. Δίπλα του μαθαίνει την υπακοή και φροντίζει δια την λύτρωσιν από το ατόπημά του. Δεν περνά πολύς χρόνος και ο Παναγιώτης εκδηλώνει την

επιθυμία του να καρή Μοναχός, επιθυμία και κλήσις η οποία πραγματώνεται μετά την επιβαλλομένη δοκιμασίαν. Την μοναχικήν του ζωήν χαρακτηρίζουν, η αδιάλειπτος προσευχή, η υπακοή και η μετάνοια. Γέρων και υποτακτικός πληροφορούνται ότι εις την Ιεράν Μονήν του Αγίου Παντελεήμονος στο ΡΩΣΣΙΚΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ εγκαταβιεί ο αγαθότατος, πρᾶος πνευματικός, Σάββας ο Πελοποννήσιος. Έρχονται μαζί πλησίον του, γέρων και υποτακτικός. Εδώ δια πρώτην φοράν ο νέος Μοναχός Παύλος - ο Παναγιώτης ο Τσαγκάρης - εξαγορεύεται την επιθυμίαν του να ξεπλύνει δια του αίματός του την πράξι της ενδύσεώς του με τουρκικά ρούχα. Ο συνετός γέρων Σάββας και ο μοναχός Τιμόθεος τον συμβουλεύουν να επισκεφθή τον έμπειρον πνευματικόν Ανανίαν εις την σκήτη της Αγίας Άννης. Εκεί στη σκήτη, εις τας παρειάς του αστρογοίτονα Άθωνα ο Μοναχός Παύλος βρίσκει την ανάπαυσιν της ψυχής του ζων εν μετάνοια και ασκήσει, προσευχή και νηστεία, καθοδηγούμενος από τον φωτισμένο εξομολόγο Ανανία, τον μελλοντικό "Αλείπτη" του. Ο γέρων απροθύμως εις την αρχή, με θέρμη εις την συνέχεια, προετοιμάζει τον Παύλο δια την δύσβατον οδόν του μαρτυρίου. Γνωρίζει ο ίδιος ότι ο Παύλος επιδιώκει μαρτυρικόν, αλλά γενναίον θάνατον. Θάνατον ομολογίας. Μεγίστην προσφοράν εις τον βωμόν της πίστεως και της ελευθερίας της πατρίδος.

Όταν κρίνη ότι ήλθεν η ώρα, ότι ωρίμασεν ο καρπός, με την ευχή του και τας ευχάς των υπολοίπων αδελφών της σκήτης να τον συνοδεύσουν, ξεκινά δια τον τόπον του, ο αυτόκλητος, και αυτοπροαίρετος προς την ομολογίαν και το μαρτύριον νέος. Συλλογάται εις το δρόμο του τα θεία λόγια της Σοφίας Σολομώντος: "Έδοξαν εν οφθαλμοις αφρόνων τεθνάναι και ελογίσθη κάκωσις η έξοδος αυτών και η αφ' ημών πορεία σύντριμμα, οι δε εισίν εν ειρήνη" και παρακάτω "ολίγα παιδευθέντες μεγάλα ευεργετηθήσονται", φθάνει εις την Ιεράν Μονήν του Μεγάλου Σπηλαίου και παραμένει σαράντα ημέρας σιμά στην Παναγιά την Σπηλαιώτισσα νηστεύων. Ενισχυμένος περνά απ' τ' αγαπημένα του Καλάβρυτα και συνεχίζει φθάνοντας εις την έδρα του Οθωμανού Κατακτητή, την Τρίπολι.

Η πληροφορία ότι ο Παναγής ο Τσαγκάρης ήλθε Καλόγερος απ' τ' Αγιονόρος, τρέχει από στόμα σε στόμα Χριστιανών. Τον ζυγώνουν οι Ραγιάδες, μιλούν μαζί του, θέλουν όλοι να τον αγγίξουν. Φαντάζει εις τα μάτια τους γίγαντας. Τον ακολουθούν. Έφυγε από κοντά τους Τούρκος και γυρνά φλογερός μαχητής της Αγίας πίστεως.

21η Μαΐου 1818, ημέρα Τρίτη. Παρουσιάζεται στον Τούρκο Δικαστή, στο Μουφτή και του λέγει:

"-Έδωσα σ' ένα χρυσοχόο, ένα κομμάτι μάλαμα για να μου φτιάξη κάτι και αυτός με γέλασε. Έβαλε κάλπικο μάλαμα και κράτησε το

δικό μου. Δεν είναι δίκιο να πάρω πίσω αυτό που μου ανήκει; Το μάλαμά μου;

-Σωστά τα λές, απήντησε ο Μουφτής. Αφού σε εξαπάτησε πρέπει να πάρης πίσω το μάλαμά σου.

- Δόσμου λοιπόν την απόφασί σου γραμμένη" ζήτησε ο Παύλος.

Πήρε το φετρά, την απόφασι και την άλλη μέρα, Τετάρτη - 22α Μαΐου 1818 ανεβαίνει τα σκαλιά του Αγαρηνού ηγεμόνα της Τρίπολης. Του δίδει την απόφασι, διαβάζει ο Κατακτητής, σκύβει λίγο από το Θρονί του και του λέγει:

"- Ποιος είναι Μπρε, αυτός που σε αδίκησε;"

Οι Χριστιανοί που τον συνοδεύουν και τον συνόδευαν και χθες, ακούν. Ακούν και δεν καταλαβαίνουν. Απορούν. Σκέπτονται. "Τι θησαυρό λέγει ο Παναγιώτης - Παύλος. Τούτος Τσαγκάρης ήτανε. Παπουτσιής. Που βρήκε τόσο μάλαμα;"

Ο Μοναχός Παύλος λες και διαβάζει τις σκέψεις τους, και περιμένει να τις τελειώσουν. Να μην τις ενοχλήση, σιωπά.

Ο Ηγεμόνας για δεύτερη φορά ρωτά πιο δυνατά, σχεδόν θυμωμένα:

"-Ωρέ σε σένα μιλώ. Ποιος είναι ο αντίδικός σου;"

Και τότε των Ασκητών η χαρά, ο Μοναχός Παύλος, με δυνατή φωνή απαντά:

"-Εσύ, ηγεμόνα είσαι εκείνος ο οποίος με εξαπάτησε".

"-Εγώ μπρε Ρωμιέ, δεν σ' έχω ξαναδεί στη ζήση μου".

Ο νεαρός Μοναχός Παύλος με παρρησία εξήγησε σ'αυτόν και όσους τον ακούγανε Χριστιανούς και Τούρκους, κρυφούς και φανερούς, ποιός ήταν ο αμύθητος θησαυρός του, το μάλαμά του, που του το πήρε εξαπατώντας τον η Τουρκία, και τον ανάγκασε να ντυθή Τούρκος. Εκεί, μπροστά στον Κεχαγιάμπεη ομολόγησε πίστιν εις τον αληθινό Θεό, εις την Αγία Τριάδα.

-Ζητώ την Ορθόδοξον πίστην μου, η οποία είναι μάλαμα άδολον και καθαρόν"

Και προκαλεί τον ηγεμόνα λέγοντας ότι η θρησκεία του είναι πλάνη και ψέμα και ο Μωάμεθ λαοπλάνος, αντίχριστος και ψευδοπροφήτης. Ομολογεί, διδάσκει και στηρίζει τους Χριστιανούς, στηρίζει και γιγαντώνει μέσα τους την πεποίθησιν, ότι η μέρα της λευτεριάς ζυγώνει και ο αγώνας τους θάνατι υπέρ της Αγίας Πίστεως και της γλυκυτάτης Πατρίδος.

Ο ηγεμόνας ωρυσόμενος με την απροσδόκητη εξέλιξι της υποθέσεως, καταδικάζει τον Μοναχό Παύλο εις θάνατο δι' αποκεφαλισμού. Οι αλαλάζοντες Τούρκοι - το πλήθος και οι εκτελεστές του - τον αρπάζουν, τον οδηγούν έξω από τον οντά του Κεχαγιάμπεη, τον κτυπούν με μίσος, κρατώντας ξύλα και πέτρες. Το μίσος τους μυρίζει θάνατο, πριν την εκτέλεσι της ποινής. Οι πράξεις

τους δεν ελέγχονται. Οι Χριστιανοί σκορπάνε παράμερα κρυφοκουτάζοντας. Βαθειά μέσα στην ψυχή τους παρακαλούν τον Πανάγαθο να τελειώσει γρήγορα τούτη η δοκιμασία. Τα μάτια τους υγρά. Η καρδιά στηριγμένη.

Η φρουρά οδηγεί τον καθαιρέτη της ψευδολόγου θρησκείας, στη φυλακή.

Το πλήθος, αγριεμένο κύμα, ζητά εκδίκησι. Φυλακισμένος μεταλαμβάνει δια τελευταίαν φοράν, Σώματος και Αίματος Χριστού. Λίγη ώρα μετά, φρουροί και πλήθος εις τον τόπο της θανατικής εκτελέσεως. Η κόψη του ξίφους σχίζει τον αυχένα του Μάρτυρα. Άλλη μια τέτοια, ίδια κι απaráλλακτη κίνησι και το σώμα του Μοναχού Παύλου χωρίζεται από τ' Άγιο Κεφάλι.

Το αίμα της νιότης του ποτίζει το σπόρο του ξεσηκωμού.

22 ΜΑΙΟΥ 1818, ΗΜΕΡΑ ΤΕΤΑΡΤΗ

Οι Χριστιανοί ορμούν να πάρουν το τιμώτερον λίθων πολυτελών σκήνωμα.

Οι Μισεροί Αγαρηνοί τους εμποδίζουν, και πετούν σώμα και κεφαλή σε χώρο ακαθαρσιών για να τα ατιμάσουν και να εμποδίσουν τους Χριστιανούς να τα τιμήσουν.

Η ανοιξιάτικη μοσχοβολιστή νύχτα της Τριπόλεως προσεκτικά καλύπτει τους πιστούς, που με χίλιους κινδύνους τα παίρνουν και τα ασφαλίζουν σε τόπο ιερό, εις την Ιερά Μονή του Αγίου Νικολάου, και ανακηρύσσουν πολιούχο της πόλεως, θερμόν προστάτην - βοηθόν - καταφυγή και ασπίδα τους.

Πέρασαν από την ημέρα του Μαρτυρίου 180 χρόνια.

* "Ο κάτοικος του λειμώνος του Παραδείσου",

* των "Ασκητών η χαρά",

* των "Μαρτύρων η δόξα η ανέκφραστος",

* το "Άνθος του Παραδείσου",

* ο "το της ευπρεπείας βασίλειον και το του κάλλους διάδημα εκ χειρός Κυρίου" δεξάμενος,

* ο Νεομάρτυς Παύλος ο εξ Αροανίας, ο πολιούχος της Τριπόλεως, εσπερείτο οίκου ευκτηρίου, τόσον εις την ιδιαίτεραν πατρίδα του όσον και αλλαχού. Πέρυσι, 23 ΙΟΥΝΙΟΥ 1996, ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Μαντινείας και Κυνουρίας Κύριος Αλέξανδρος, αντικαθιστώντας τον Σεπτόν Ποιμενάρχην μας, ο οποίος απουσίαζεν εις το εξωτερικόν, θεμελιώνει εις την Αροανίαν συγκρότημα κτιρίων με κυριώτατον, τον περικαλή Ιερόν Ναόν, επ' ονόματι του Νεομάρτυρος τιμωμένου. Το συγκρότημα προβλέπεται να διαθέτη επί πλέον:

-ΞΕΝΩΝΑ,

- ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΜΟΥΣΕΙΟΝ,

- ΝΕΑΝΙΚΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ,

- ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΝ,
- ΠΡΟΑΥΛΙΟΝ ΧΩΡΟΝ ΚΑΙ ΠΑΡΚΟΝ ΑΝΑΨΥΧΗΣ
- ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ,

και όλα αυτά προχωρούν κατασκευαζόμενα χάριν εις τας αόκνους προσπαθείας, τας γενναίας επιχορηγήσεις και τον Θεάρεστον ζήλον του αξιοτίμου Κυρίου Ιωάννη Αναγνωστοπούλου και της εριτίμου συζύγου του Αικατερίνας, γνησίων τέκνων της Ορθοδόξου Εκκλησίας μας και της Αροανίας.

Έκαναν όραμα της ζωής των, το ν' αποκτήση εις το χωριό του ο Μάρτυς δικό του σπίτι.

Οι οικονομίες μιάς ζωής γεμάτης εργασίας τιμίας, επενδύονται σήμερα προς τιμήν του Οσιομάρτυρος..

Προ μιας εβδομάδος ακριβώς, την 22αν Μαΐου, ημέρα Πέμπτη πανηγυρίζοντες και τιμώντες την ιεράν μνήμην του εις την ιδιαίτερη πατρίδα του, ο Σεβασμιώτατος ποιμενάρχης μας Κύριος Αμβρόσιος πλαισιωμένος υπό ευλαβών προσκυνητών από την γύρω περιοχή, αλλά και από την Αθήνα, την Πάτρα, το Αίγιον, την Καλαμάτα, τα Ιωάννινα και την Ξάνθη, επραγματοποίησε τα θυρανοίξια του Ιερού Ναού.

Σεβασμιώτατοι,

Εντιμότητα Υπουργέ,

Εντιμότητα κ. Δήμαρχε,

Πατέρες και Αδελφοί.

Οι μέρες τις οποίες ζούμε είναι δύσκολες. Δυσκολώτερες γίνονται όταν εργαζόμεθα έργα φωτός. Ο αντίδικος, μας μάχεται με ποικίλους τρόπους. Έχομεν ανάγκην σταθεράς πίστεως, ελπίδος, φωτισμού, συμπαραστάσεως και βοηθείας. Οι Άγιοί μας θα μας παράσχουν ό,τι ζητήσωμεν με θερμήν πίστην.

Παρακαλώ Επιτρέψατέ μου να ονομάσω Φίλον, Συμπαραστάτην και Βοηθόν όλων μας, τον Νεομάρτυρα Παύλο, ο οποίος δια θαυμάτων μας απαντά ότι, εισακούει τα προσευχάς μας, ιάται τας ασθενείας μας, λύει τας παγίδας του πονηρού, μεσιτεύει δι' ημάς προς τον Κύριον της δόξης.

Ευχηθείτε Άγιοι Πατέρες, να τύχωμεν όλοι οι εν πίστει τιμώντες την μνήμην του, της ευλογίας του Αγίου.

Δ'

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΝ
ΣΤΟ ΑΡΧΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

**ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ
ΚΑΡΠΕΝΗΣΙΟΥ κ.κ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ:**

Ο ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ο ΚΑΡΠΕΝΗΣΙΩΤΗΣ

Οι μεγάλες υπηρεσίες, που πρόσφεραν η Ορθόδοξη Εκκλησία στο Ελληνικόν Έθνος, και παλαιότερα, μάλιστα δε στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, είναι ιστορικών και αναμφισβήτητον γεγονός. Για όσους διατηρούν μνήμην, ανόθευτον μέσα τους ελληνικόν φρόνημα και ζωντανήν την ορθόδοξην πίστην και παράδοσιν, οι υπηρεσίες αυτές είναι ιστορική αλήθεια, τόσον φανερή και τόσον λαμπερή, σαν τον ήλιον. Αλλά στην υποβαθμισμένην πνευματικά εποχήν μας είναι κάποιιοι, που την αμφισβητούν' είναι εκείνοι που έπαψαν να σκέπτονται ελληνικά και εκείνοι που έσβησε μέσα τους η ορθόδοξη πίστη. Οι μεγάλες υπηρεσίες της Εκκλησίας προς τον Ελληνισμόν δεν είναι μεταγενέστερες και μόνον αυτές, που βλέπομε και διαπιστώνομε στο τελευταίο στάδιον της ιστορικής πορείας του Έθνους. Από πολύ παλιά η Εκκλησία με τον παγκόσμιον χαρακτήρα της, ως Εκκλησία "καθολική", έγινε ο κορμός και ο στύλος του οικουμενικού Ελληνισμού. Μέσα στην Εκκλησία ο Ελληνισμός αναγεννήθηκε, πήρε καινούργια ζωή, αναπλάσθηκε και διατηρήθηκε. Αυτές βέβαια οι αλήθειες είναι χλιοειπωμένες, είτε με τη γλώσσα της ιστορίας ως επιστήμης είτε με την τέχνη του λόγου ως ρητορείας. Όμως το τελευταίο τούτο μάλλον ζημίωσε την υπόθεση, γιατί η ρητορεία, που επηρέασε πολύ και το κήρυγμα της Εκκλησίας, δεν ενδιαφέρεται τόσο για την αλήθεια, όσο για την εντύπωση.

Μια απόδειξη της ιστορικής αλήθειας, πως μέσα στην Εκκλησία αναγεννήθηκε ο Ελληνισμός και σώθηκε το Έθνος, είναι τα γεγονότα της μεγάλης Ελληνικής Επανάστασεως. Στα γεγονότα αυτά απροκατάληπτα και αντικειμενικά διακρίνομε όχι μόνο τις θετικές και πολύτιμες υπηρεσίες, αλλά και την εκούσια κένωση της Εκκλησίας για το Έθνος. Αυτή η κένωση είναι η μεγάλη δόξα της Εκκλησίας, καθώς η δόξα του Χριστού, που δεν είναι τα θαύματα, αλλά ο Σταυρός. Όταν λέμε κένωση της Εκκλησίας, εννοούμε ότι η Εκκλησία πλήρωσε και εξακολουθεί να πληρώνει πολλές ξένες αμαρτίες. Ζημιώθηκε πολύ ως θείος οργανισμός και θεσμός του αγίου Πνεύματος, συγκαταβαίνοντας στις ανθρώπινες αδυναμίες και δοκιμασίες των λαών της, γιατί βέβαια Ορθόδοξη Εκκλησία δεν είναι μόνο οι Έλληνες. Αυτή την κένωση δεν μπορέσανε να καταλάβουν όσοι και στην εποχή μας αρνιούνται τη Θεϊότητά της και την βλέπουν μόνο και την μετρούν με καθαρά ανθρώπινα και κοσμικά μέτρα. Το

ίδιο έκαναν και οι σταυρωτές του Χριστού, "καταβάτω νυν από του σταυρού", έλεγαν, "και πιστεύσωμεν αυτώ".

Στα γεγονότα της Ελληνικής Επανάστασεως, που είναι το τελευταίο κατόρθωμα της ελληνικής ιστορίας, μία πράξη, που συνεχίζεται μέσα σε εκατόν εξήντα τώρα χρόνια, με συνέπειες ένδοξες και συμφορές μεγάλες, όπως είναι οι απελευθερωτικοί πόλεμοι του αιώνα μας κι ύστερα το ξερίζωμα του μικρασιατικού Ελληνισμού, στα γεγονότα λοιπόν της Ελληνικής Επανάστασεως πρωταγωνιστούν κληρικοί της Εκκλησίας' επίσκοποι, παπάδες, διάκοι και απλοί καλόγεροι. Όλοι αυτοί, και όταν κηρύττουν την Επανάσταση και όταν πολεμούν με το όπλο στο χέρι και όταν ανασκολοπίζονται και όταν θάπτονται ζωντανοί και όταν απαγχονίζονται και όταν ακόμη αφορίζουν δήθεν τον αγώνα, έχουν μέσα τους ενωμένες και αχώριστες δυο ιερές πραγματικότητες, την πίστη και την πατρίδα. Είναι κληρικοί, λειτουργοί της Εκκλησίας και το φρόνημά τους και τα λόγια τους είναι ελληνικά.

Από την άλωση της Κωνσταντινουπόλεως, σ' όλα τα χρόνια της Τουρκοκρατίας και πριν από την ελληνική Επανάσταση και μέχρι τις ημέρες μας, μια μεγάλη σειρά αγίων Μαρτύρων πιστοποιεί το δεσμό μεταξύ Εκκλησίας και Έθνους ή καλύτερα την επιβίωση του Έθνους μέσα στην πίστη της Εκκλησίας, η οποία έχει τον ακριβό τίτλο ότι είναι Εκκλησία Μαρτύρων. Αυτοί με ένα όνομα είναι οι Νεομάρτυρες, καινούργια θύματα στο βωμό της πίστεως και νέα προσφορά της Εκκλησίας για την ελευθερία των λαών. Όταν λέμε της Εκκλησίας, δεν εννοούμε μόνο του ιερού Κλήρου, γιατί Εκκλησία δεν είναι ούτε μόνο ο Κλήρος ούτε μόνο ο λαός, αλλά Κλήρος και λαός μαζί ή καλύτερα ο λαός με τους ιερούς ποιμένες του, που έτσι μόνο νοείται και λέγεται Εκκλησία και λαός του Θεού. Το αίμα των Νεομαρτύρων, καθώς πότιζε κάθε τόσο και σε κάθε τόπο το χώμα, κρατούσε ζωντανή την πίστη και την εκκλησιαστική παράδοση και ζωογονούσε το εθνικό φρόνημα των ραγιάδων.

Δυστυχώς δεν μελετήθηκε ακόμα όσο θα έπρεπε και δεν εκτιμήθηκε η αξία της θυσίας των Νεομαρτύρων και η σημασία της για την Εκκλησία και για το Έθνος, που κινδύνευαν από τον αθρόο εξισλαμισμό των υποδούλων. Όσοι χάνονταν ως χριστιανοί χάνονταν και ως Έλληνες. Αυτή την αλήθεια πρέπει να τη διατυπώσωμε σε χρόνο ενεστώτα, χωρίς να θεωρηθή υπερβολή και χωρίς το φόβο ότι θα είμαστε έξω από την πραγματικότητα. Πραγματικά, όσοι χάνονται ως ορθόδοξοι χριστιανοί, χάνονται και ως Έλληνες. Μέσα στη σύγχρονη επιμιξία και ανάκραση των λαών, η ειδοποιός διαφορά και η ταυτότητα των Ελλήνων είναι η ορθοδοξία τους. Ο άγιος Νεομάρτυρας και Εθναπόστολος Κοσμάς ο Αιτωλός, το φώναζε εδώ

και διακόσια χρόνια, ότι "αν χάσωμεν την ορθοδοξία μας θα χάσωμεν και την ελευθερίαν μας".

Η ζωή της Εκκλησίας είναι μαρτυρία Ιησού Χριστού. Τούτο σημαίνει πως η Εκκλησία πάντα διώκεται, γιατί η μαρτυρία ολοκληρώνεται στο μαρτύριο. Ομιλούμε για την Ορθόδοξη Εκκλησία, που είναι Εκκλησία εθνική' χωρίς να χωρίζεται, να διασπάται σε πολλές Εκκλησίες, είναι σε κάθε χώρα η Εκκλησία του λαού. Αυτό συμβαίνει περισσότερο στον ελληνικό χώρο, όπου η εκκλησιαστική ομογένεια των Ελλήνων είναι σχεδόν απόλυτη' όλοι οι Έλληνες είναι ορθόδοξοι χριστιανοί. Έτσι, η Εκκλησία που διώκεται, είναι αναγκασμένη να σηκώνει δύο σταυρούς, έναν δικόν της και έναν του Έθνους. Στα χρόνια της τουρκικής αιχμαλωσίας, αλλά και κάθε υποδούλωσης και αιχμαλωσίας του Ελληνικού λαού, η Εκκλησία ομολογεί και κηρύττει δύο αναστάσεις, την ανάσταση του Χριστού και την ανάσταση της πατρίδας. Τα ενώνει λοιπόν και τα δύο σε ένα και κάνει την πίστη πατρίδα και την πατρίδα πίστη, τεκμήρια του διωγμού και του αγώνα αυτού, τα ιερότερα και τα πιο αντιπροσωπευτικά θύματα, τα λογικά και αμώμητα σφάγια στο βωμό της πίστεως και της πατρίδος είναι οι Νεομάρτυρες της Εκκλησίας.

Οι Καρπενησιώτες εορτάζουν τον συμπατριώτη και προστάτη τους Νεομάρτυρα άγιον Νικόλαο τον Καρπενησιώτη. Δεκαπέντε ετών παιδί έφυγε από το Καρπενήσι και πήγε στην Κωνσταντινούπολη, για να εργασθή μαζί με τον πατέρα του, που είχεν εκεί ένα μικρό παντοπωλείο. Κοντά σ'έναν πρακτικό δάσκαλο άρχισε να μαθαίνει την τουρκική γλώσσα, κι έξυπνος καθώς ήταν είχε μεγάλη πρόοδο. Μια μέρα ο δάσκαλός του, μπροστά σε πολλούς γενίτσαρους, τον έβαλε να διαβάση το μάθημα, και το μάθημα ήταν ομολογία πίστεως, πως τάχα γινόταν μουσουλμάνος. Αυτό ήταν όλο' δεν μπορούσε πια να αρνηθεί πως έκαμε ομολογία και προσχώρησε στο ισλάμ, στον Μωαμεθανισμό. Τον πήγανε στον κριτή, και ο νεαρός Νικόλαος με φωνές και διαμαρτυρίες υποστήριζε την αθωότητά του. Είναι χαρακτηριστική η απάντησή του στις δελεαστικές προτάσεις του κριτή' "εγώ είμαι χριστιανός και για Θεό μου πιστεύω τον Ιησού Χριστό. Τις τιμές και τα αξιώματα, που τάζετε, δεν τα χρειάζομαι. Τον Χριστό πιστεύω και δεν το αρνιέμαι. Για το όνομα του Χριστού πεθαίνω, μα Τούρκος δεν γίνομαι". Απλά λόγια, γεμάτα πίστη. Και ποιος τα λέγει αυτά; Ένα παιδόπουλο δεκάξι ετών' ο Νικόλαος ο Καρπενησιώτης, μαθητής και πνευματικό ανάστημα του μεγάλου διδασκάλου και ευεργέτου του Γένους, οσίου Ευγενίου του Αιτωλού.

Με τον ίδιο τρόπο έδιναν τη μαρτυρία Ιησού Χριστού οι αρχαίοι Μάρτυρες και αντιστέκονταν γενναióφρονα στις δελεαστικές προτάσεις και τις εκφοβιστικές απειλές των διωκτών. Το τέλος ήταν

η μαρτυρική τελειώσή τους και η κατάταξή τους στη χορεία των Αγίων. Ο άγιος Νικόλαος, μετά την ομολογία του αυτή, ρίχτηκε στη φυλακή και βασανίστηκε 65 ημέρες χωρίς ψωμί και χωρίς νερό, και μια Δευτέρα της εβδομάδας, στις 23 Σεπτεμβρίου του 1672 ο δήμιος τον αποκεφάλισε. Οι Χριστιανοί αγόρασαν ακριβά το νεανικό σώμα και τον έθαψαν στο μοναστήρι της Παναγίας στο νησί της Χάλκης. Η ιερή κάρα του Αγίου βρίσκεται τώρα στην ιερά Μονή Ξηροποτάμου στο Άγιο Όρος.

Αδελφοί μου,

αναζητούμε και ψάχνουμε να βρούμε πρότυπα, για να παιδαγωγήσωμε τη νέα γενεά. Και βέβαια τα πρότυπα αυτά θα πρέπει να είναι δικά μας, ορθόδοξα και ελληνικά, γιατί εμείς δεν πρέπει να το λησμονούμε, κι αλλοίμονο αν το ξεχάσωμε, πως είμαστε ορθόδοξοι Έλληνες. Ποια λοιπόν καλύτερα πρότυπα μπορούμε να έχουμε, για να προβάλλωμε στα μάτια των νέων μας από παλληκαρόπουλα σαν τον Νικόλαο τον Καρπενησιώτη, που τα έδωκεν όλα για όλα για την πίστη του και για την πατρίδα του; Για τι άλλο σε κάθε καιρό, όποιο κι αν είναι οι ιδεολογικοί άνεμοι που πνέουν, θα είχε κάθε σωστός άνθρωπος, και μάλιστα νέος, να αγωνιστή παρά για την πίστη του και για την πατρίδα του; Όλα μπορούμε να τα πετάξωμε από πάνω μας, από πολλές προλήψεις και κακές κληρονομίες μπορούμε και πρέπει να απαλλαγούμε, μα δεν μπορούμε να απορρίψωμε το χρέος μας. Το χρέος δεν απορρίπτεται, είναι το ήθος του ανθρώπου, Θεός και συνείδηση μέσα του "ήθος ανθρώπου δαίμων", έλεγαν οι αρχαίοι. Το χρέος το δικό μας, το νεοελληνικό μας ήθος, η ιερή κληρονομιά των πατέρων μας είναι η ορθόδοξη πίστη μας και η ελληνική μας πατρίδα. Ο αγωνιστής Μακρυγιάννης, με τα πέντε τραύματά του στον αγώνα του Έθνους και με το επιγραμματικό του ύφος, το μοναδικό και ανεπανάληπτο στην νεοελληνική λογοτεχνία, έμαθε στα γεράματά του πέντε γράμματα και μπόρεσε να γράψη' "Η πατρίδα του κάθε ανθρώπου και η θρησκεία είναι το παν... χωρίς αρετή και πόνο εις την πατρίδα και πίστη εις την θρησκείαν έθνη δεν υπάρχουν". Ταιριάζει να θυμηθούμε τα λόγια αυτά της πείρας ενός γέρου και πιστού αγωνιστή, εορτάζοντας και τιμώντας σήμερα την ιερή μνήμη ενός παλληκαριού, που κι αν δεν πρόφτασε να γνωρίση την πείρα της ζωής, όμως ήξερε να σηκώσει το χρέος του σαν χριστιανός Έλληνας και να τιμήση την κλήση του στο μαρτύριο, μια κλήση που σαν κι αυτή δεν είναι άλλη πιο ιερή και πιο ένδοξη.

Σ' ένα "μαρτυρικό" ύμνο η Εκκλησία ψάλλει: "Μάρτυρες Κυρίου, πάντα τόπον αγιάζετε..." Κάθε τόπος, όλη η γή είναι ποτισμένη και αγιασμένη με το αίμα των αγίων Μαρτύρων, που έδωκαν την ζωή τους για την πίστη, "ένεκεν εμού και του

ευαγγελίου", καθώς είπε ο Χριστός. Και κάθε τόπος έχει "καύχησιν εν Κυρίω" για τους αγίους Μάρτυρές του, που προβάλλει "εις πρεσβείαν" προς τον αρχηγόν της πίστεως και Σωτήρα Χριστό. Κι εμείς σήμερα, εορτάζοντας την ιερή μνήμη του αγίου Νικολάου, που το ορεινό και φτωχικό Καρπενήσι τον γέννησε και τον έστειλε νικητή και τροπαιοφόρο στο μαρτύριο, δοξάζουμε "εν αγίω Πνεύματι" και μέσα στην τελουμένη θεία Λειτουργία το υπερύμνητο και δοξασμένο όνομα του Πατέρα και του Υιού Κυρίου μας Ιησού Χριστού, που και ως προς το μαρτύριο των Αγίων είναι "χθες και σήμερα ο αυτός και εις τους αιώνας". Αμήν.

Ο Καρπενησίου Νικόλαος

**ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΓΟΥΜΕΝΙΣΣΗΣ,
ΑΞΙΟΥΠΟΛΕΩΣ ΚΑΙ ΠΟΛΥΚΑΣΤΡΟΥ κ.κ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ:**

ΠΕΡΙ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΩΝ

Αγαπητέ κ. Καψάλη, χαίρετε και υγιαίνετε.

Έλαβα την από 8.2.1997 υπομνηστική επιστολή Σας με τη συνημμένη προτέρα από 30.11.96 επιστολή και Σας ευχαριστώ για την ενημέρωση και την πρόσκληση.

Παρέλκει να αποτιμήσω τη σημασία του υπό διοργάνωση Επιστημονικού Συνεδρίου με το θέμα "Νεομάρτυρες στην Ελλάδα, 1453-1821" την εκθέσετε με σαφήνεια στο σκεπτικό της πρώτης επιστολής Σας, το οποίο προσυπογράφω ανεπιφύλακτα.

Μόνο που οφείλω να σημειώσω: α) ότι, για να περιλάβουμε όλους τους υπό Οθωμανών μαρτυρήσαντες Έλληνες αγίους Νεομάρτυρες, τα χρονικά πλαίσια 1453-1821 πρέπει να τα επεκτείνουμε προς τα πρόσω (1426:μαρτύριο Νεοϊερομάρτυρος Εφραίμ στη Νέα Μάκρη Αττικής) και προς τα μετέπειτα (1838: μαρτύριο αγίου Γεωργίου του φουστανελά στα Ιωάννινα, 1867: μαρτύριο Γεωργίου του Κρητός, ως συνέπεια της Επανάστασης του 1866).

β) ότι πρέπει να επεκτείνουμε και τα γεωγραφικά όρια του θεματολογίου πέραν των σημερινών ορίων της πατρίδος μας, για να περιλάβουμε Νεομάρτυρες που μαρτύρησαν ή κατάγονταν εκ Κωνσταντινουπόλεως (Γρηγόριος Ε'), Βορείου Ηπείρου (Νικόδημος ο εξ Ελβασάν +11-7-1772), Ανατολικής Θράκης (Κύριλλος ΣΤ' πρώην Οικουμ. Πατριάρχης, εν Αδριανουπόλει μαρτυρήσας +1821), Μικράς Ασίας (Παναγιώτης ο Καισαρεύς +24-4-1752), Πόντου (Παρασκευάς ο Τραπεζούντιος, +1659), Κύπρου (Γεώργιος ο Κύπριος +23-4-1752), Αγίων Τόπων (Παναγιώτης ο εν Ιερουσαλήμ +19ος αι., πθ. 1836), Αιγύπτου (Γαβριήλ ο εν Αιγύπτω +18-10-1522).

γ) πρέπει ίσως να προσγράψουμε στο πνευματικό κεφάλαιο των αγίων Νεομαρτύρων της Ελλάδος και τους εξ Αγαρηνών Νεομάρτυρες (π.χ. ο αγ. Κωνσταντίνος ο εξ Αγαρηνών, από το Υψηλομέτωπο Λέσβου, +2 Ιουνίου 1819 στις Κυδωνίες, με το βασίμο σκεπτικό ότι δεν αποκλείεται και εκείνος, όπως και πάρα πολλοί άλλοι, να προερχόταν από εξισλαμισθέντες και επέστρεψε ενσυνείδητα και με μαρτύριο αίματος στον Χριστιανισμό και το πατρώο γένος)

και δ) σημειωτέον ότι ασφαλώς θα έχουμε και Νεομάρτυρες του τέλους του 19ου αιώνας και των αρχών του 20ου αιώνας, που δεν

είναι γνωστοί ή δεν αναγνωρίστηκαν ακόμη επισήμως από την Εκκλησία μας.

Βεβαίως, η θεματική προοπτική του Συνεδρίου αναφέρεται στην θαυμαστή επιβίωση του έθνους μας κατά τη δραματική περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας. Αλλ' οφείλω να σημειώσω ότι αυτή η περίοδος έληξε για τη νότιο Ελλάδα τον 19ο αιώνα, για τη Βόρειο και τη Νησιωτική Ελλάδα τον 20ο αιώνα, μερικά τμήματα του Ελληνισμού αντίκρυσαν επ' ολίγον την ελευθερία μέσα στον 20ο αιώνα. Συνεπώς, οι ανωτέρω παρατηρήσεις μπορούν να ενταχθούν στο θεματολόγιο του διοργανουμένου ή κάποιου άλλου μελλοντικού επιστημονικού συνεδρίου.

Όλα αυτά, πέραν των όσων σημειώνετε στην από 30.11.1996 επιστολή Σας, τεκμηριώνουν την άποψη ότι το πολύτιμο πνευματικό και εθνικό κεφάλαιο των αγίων Νεομαρτύρων είναι πολύ μεγάλο, πολύ σημαντικό και, δυστυχώς, άγνωστο εν πολλοίς και για πολλούς εντός της πατρίδος μας!

Είναι, λοιπόν, αξιότιμη η πρωτοβουλία Σας για το επιστημονικό συνέδριο, που εύχομαι και πιστεύω ότι θα έχει εξαιρετική επιτυχία, και μόνο από τη θεματική του αφιέρωση! Ιδίως, σήμερα, που ο Ελληνισμός υφίσταται μιαν άλλη, ιδιότυπη άλωση, διατρεφόμενος με υποπροϊόντα ψευδοκουλτούρας και βασανιζόμενος με τον καταγιασμό της ανούσιας φλυαρίας αυτοκλήτων φωστήρων.

Προσωπικά δεν θα δυνηθώ να συμμετάσχω στο Συνέδριο' γι' αυτό και καταγράφω εκτενώς κάποιες επισημάνσεις. Γνωρίζω, όμως, ότι επώνυμα στελέχη του Ενοριακού έργου θα συμμετάσχουν και θα ωφεληθούν τα μέγιστα από την πραγματοποίηση του Συνεδρίου.

Έγω ασχοληθεί επισταμένως με το ιστορικό της φανέρωσης των Νεοφανών Αγίων Ραφαήλ (τριήμερος βασανισμός, κρέμασμα κατά κεφαλής, πριονισμός της σιαγόνας και αποκεφαλισμός) Νικολάου (βασανισμός και ραβδισμός μέχρι θανάτου) και Ειρήνης της παρθένου (ακρωτηριασμός και κατάκαυση ενώπιον των μαρτυρησάντων, αλλά μή αγιασθέντων γονέων της), που γνώρισαν φρικτό μαρτυρικό θάνατο από τους Τούρκους το 1463, λίγους μήνες μετά την Άλωση της Μυτιλήνης (Σεπτέμβριος 1462). Από τις αποκαλύψεις περί του μαρτυρίου τους αξίζει συν τοις άλλοις να υπογραμμίσω το λεγθέν από την μικρή 12/13χρονη αγία Ειρήνη ότι την υπέβαλαν σε βασανιστήρια, αλλά ο πατέρας της μάρτυρας Βασίλειος δεν φανέρωνε που ήταν τα κρησφύγετα των καταδιωγμένων Χριστιανών. Πέραν των όσων καταγράφω στο βιβλίο μου "Η ΖΩΗ ΕΚ ΤΑΦΩΝ" δεν έχω να προσθέσω καμιά άλλη εκδοχή περί της σημασίας του μαρτυρίου των Αγίων. Σας αποστέλλω αντίτυπο του βιβλίου μου αυτού, με ιδιαίτερο φάκελλο, όπως επίσης και φωτοτυπίες με πίνακες και άλλα στοιχεία (βιβλιογραφικά) από μία αγιολογική παρουσίαση των γνωστών Νεομαρτύρων των εκδόσεων "ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΚΥΨΕΛΗ". Την ευθύνη

συλλογής, μεταφράσεως, σχολιασμού των Συναξαρίων είχε ο φιλόλογος κ. Αθανάσιος Μάργαρης, καθηγητής σε σχολείο Δ.Ε. στην Αιδηψό.

Επιπλέον, συνημμένα στην παρούσα επιστολή, σας αποστέλλω φωτοτυπίες από τη δημοσίευση ομιλίας του οδοντιάτρου κ. Δημητρίου Λάμπρου, κατοίκου Γουμένισσας, για το μαρτύριο των κατοίκων του χωριού Φουλατζίκι Νικομηδείας Μ. Ασίας, στο ετήσιο μνημόσυνο που τελείται στην επαρχία μου και συγκεκριμένα στην από αρχαιότητας (πατρίδα του Σελεύκου) ιστορική κωμόπολη Ευρωπός Παιονίας, όπου εγκαταστάθηκαν οι εκ Φουλατζικίου πρόσφυγες. Είναι μία σύγχρονη καταγραφή του μαρτυρίου νεωτέρων ηρώων της πίστεως και της πατρίδος μας, θυμάτων της αγριότητας του αυτού τυράννου ως και οι άγιοι Νεομάρτυρες του Συνεδρίου.

Με αυτές τις σκέψεις και τις επισημάνσεις, Σας χαιρετώ από την ακριτική Γουμένισσα και χαιρετίζω δι' Υμών τους εκλεκτούς συνέδρους που θα αξιωθούν να συμμετάσχουν, να τιμήσουν και να τιμηθούν από τους κατεξοχήν υπερμάχους των απαραγράπτων δικαίων μας, τους Αγίους του Θεού, τους υπερευχομένους υπέρ της πίστεώς μας και της πατρίδος μας.

Ευχετικός,
Ο Γουμενίσσης
Δημήτριος

Γουμένισσα
Ιερό Επισκοπείο
28.2.97

Οι σωστές παρατηρήσεις του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Γουμενίσσης, Αξιουπόλεως και Πολυκάστρου κ.κ. Δημητρίου, άλλαξαν την «ονομασία» του Συνεδρίου, το οποίο από «Νεομάρτυρες στην Ελλάδα, 1453-1821», έγινε «Έλληνες Νεομάρτυρες 1453-1821». Παρέμεινε ο χρονικός προσδιορισμός (1453-1821) ως «ενδεικτικός» της Τουρκοκρατίας.

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΝΑΟΥΜ, ΔΙΚΗΓΟΡΟΥ:

Ο ΕΘΝΟΜΑΡΤΥΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ
ΓΕΡΩΝ ΝΙΚΟΜΗΔΕΙΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Ο ΤΟΥ
ΚΑΡΥΔΗ, Ο ΚΥΠΡΙΟΣ Ο ΑΠΟ ΛΙΒΥΗΣ
(1755-10 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1821)

Εις εκ των επτά (7) αδαμάντων μαρτύρων Αρχιερέων, ο οποίος εκόσμησε τον μαρτυρικών στέφανον του Πατριάρχου ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ του Ε' ήτο ο από Επίσκοπος Λιβύης Μητροπολίτης Γέρων Νικομηδείας ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ο Κύπριος. Ούτος εγεννήθη το 1755 εν Κύπρω. Εσπούδασεν εν Βενετία τα ελληνικά και λατινικά γράμματα, τα οποία εδίδαξε κατόπιν εν Αθήναις, κηρύττων συγχρόνως και τον θείον λόγον (Θρ. και Ηθ. Εγκ. Τ. Α'. σ. 556). Σπεύσας κάποτε να ειρηνεύση δύο φιλονικούσας "φατρίες" ολίγον έλειψε να σχισθή υπό του όγλου. Εν συνεχεία εγένετο (δεν γράφεται τότε) Επίσκοπος Λιβύης, βοηθών τον Πατριάρχην Αλεξανδρείας εις τα καθήκοντά του και δη εις τα φιλανθρωπικά ιδρύματα. Το 1791 προήχθη μόλις 36 ετών εις Μητροπολίτην Γέροντα Νικομηδείας.

Η γεροντική Μητρόπολις Νικομηδείας, 5η σήμερον εις το Συνταγματίον του Οικουμενικού θρόνου της Κωνσταντινουπόλεως, έχει περίοπτον θέσιν εις την εκκλησιαστικήν ιστορίαν, αλλά και την τοιαύτην της Μ. Ασίας και του Ελληνισμού. Το 293 ο Διοκλητιανός είχε καταστήσει την Νικομήδειαν πρωτεύουσάν του μετά τον χωρισμόν εις δύο της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Πρώτος της Επίσκοπος υπήρξεν ο Πρόχορος, εις των 7 διακόνων. Έχομεν δε πληθύν Αγίων και μαρτύρων ως ο επίσκοπος Άνθιμος, ο Λουκιανός Αντιοχείας κ.α. Πάντοτε είχεν από τας πρώτας θέσεις εις το Συνταγματίον κατ' αρχάς 7η, μετά 6η, διάστημα 3η, αργότερον όμως σταθερώς την 5ην θέσιν μέχρι σήμερον. Πολλοί δε εγένοντο από Νικομηδείας Οικουμενικοί Πατριάρχαι, ως ο Ευσέβιος (339) ο γνωστός νεστοριανός, Σεραφείμ (1734), Παΐσιος (1726), Κύριλλος ο Καράκαλλος (1748), Άνθιμος (1840).

Μεγάλη θεολογική προσωπικότης υπήρξεν ο από Σερρών Μητροπολίτης Νικομηδείας Φιλόθεος ο Βρυέννιος (1877-1910). Τελευταίος δε Ποιμενάρχης ο από Θεσσαλονίκης Αλέξανδρος Ρηγόπουλος (1910-1928) εκδιωχθείς το 1922 και θανών εις Θεσσαλονίκη όπου και ετάφη. Γενομένης ανακομιδής των λειψάνων του, ομού μετ' άλλων Αρχιερέων το 1978 υπό του Παναγιώτατου Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης κ.κ. Παντελεήμονος του Β' αναπαύεται εις την κρύπτην του Μακεδονικού Αγώνος, κάτωθεν του ιερού

βήματος του Μητροπολιτικού Ναού Αγ. Γρηγορίου του Παλαμά, τον οποίον και ανοικοδόμησε σχεδόν καθ' ολοκληρίαν επί της ποιμαντορίας του, κατά την ηρωικήν εποχήν του Μακεδονικού Αγώνος (1903-1910). Έκτοτε εις ουδένα Ιεράρχην εδόθη ο τίτλος "Νικομηδείας". Ας ευχηθώμεν εις εκείνον, εις ον ήθελε δοθεί εν τω μέλλοντι να ανοίξη και αύθις νέα θυσιαστήρια εις την μαρτυρικήν και ιστορικήν αυτήν Μητρόπολιν του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Γένοιτο!

Γενόμενος, λοιπόν, Νικομηδείας ο εθνομάρτυς Αθανάσιος, ευθύς αμέσως συνέστησε σχολείον ελληνικόν εις την έδραν του, διέθρεψε πολλούς πτωχούς μαθητάς. Επίσης εις πολλά χωρία κατέστησε τους μορφωμένους κληρικούς διδασκάλους των νέων. Εν Κωνσταντινουπόλει μετά περισσού ζήλου επιτόρπενε της Μεγάλης του Γένους Σχολής, αγωνισθείς να προικισθή και να καλλωπισθή με όλα τα απαραίτητα. (Κ. Οικονόμου του εξ Οικονόμων, "Λόγοι Εκκλησιαστικοί" Βερολίνου 1833, σελ. 32). Ενταύθα βλέπομεν, όπως εις τον Γέροντα Εφέσου Διονύσιον, πόσον ο κλήρος ανώτερός τε και κατώτερος είχαν ως πρώτην προτεραιότητα την μόρφωσιν των νέων, όσον το δυνατόν αρτιώτεραν και με κάθε μέσον και οιαδήποτε θυσίαν, ούτως ώστε ούτε από τας ρίζας του Γένους να αποκοπώμεν, ούτε να είμεθα εύκολος λεία εις τους επιβούλους εχθρούς του Οθωμανούς τε και Λατίνους, δια των γραμμάτων και της γνώσεως ν'αντιστώμεν εις τας ποικίλλας μεθοδεύσεις αλλοιώσεως των ηθών και εθίμων και των παραδόσεων μας. Σήμερον όμως με την καλπάζουσαν κλίσιν μιμήσεως όλων των εξ εσπερίας ερχομένων ενταύθα "φρούτων" - π.χ. μουσική καννιβαλικού τύπου κ.α. - υπάρχει κίνδυνος όσα εκρατήσαμεν τα έτη της σκλαβιάς, να τα απολέσωμεν τώρα, την εποχήν, δυστυχώς, της ασυδότου ελευθερίας. Μόνη ελπίς σωτηρίας δια το Γένος των Ελλήνων είναι η Εκκλησία μας η Ορθόδοξος, ήτις παρά τας τυχόν ενίοτε ταλαντεύσεις ή λάθη ή κακής ηγεσίας, όπως τα έτη 1967-1974, πάντοτε προμαχεί των δικαίων της Φυλής. Υπάρχει δε μεγάλη τάσις στροφής προς Αυτήν από μεγάλην μερίδα της νεολαίας.

Το 1821 ο Αθανάσιος Νικομηδείας ευρέθη εις Κωνσταντινούπολιν ως μέλος της Ι. Συνόδου. Κατά την δύσιν του ηλίου του Μ. Σαββάτου οι τρεις Ιεράρχαι (Εφέσου Διονύσιος, Νικομηδείας Αθανάσιος και Αγχιάλου Ευγένιος) παρεδόθησαν εις βασανιστήρια. Κατά τον Κων. Οικονόμον (ένθα ανωτ.) "εφέρθησαν στρέβλαι, ητοιμάσθησαν μαστιγες, επυρώθησαν σίδηρα και εβιάζοντο οι ιεροί αθληταί να εξωμόσωσι την πίστιν την αμώμητον. Εστρέβλωνον, εξήρθωνον, εμάστιζον αφρίζοντες οι βασανισταί' αλλ' οι Ιεράρχαι καρτερούντες προσήχοντο". Μετά το μαρτύριον του Πατριάρχου την πρωίαν της Κυριακής του ΠΑΣΧΑ, οδηγήθησαν οι 3

Μητροπολίται μεμονομένως έκαστος εις τον τόπον του μαρτυρίου των. Ο Νικομηδείας εις την λεγομένην Κιγκλιδωτήν Πύλην (Μπαρμάκ Καπού) όπου παρεκάλεσε τον Θεόν λέγων "Ω Θεέ, μη με παραδώσης εις τα θηρία να με βασανίσουν μέχρι τελευταίας αναπνοής, αλλά παράλαβε τώρα, παρακαλώ την ψυχήν μου εις χείρας σου εν ειρήνη" (Θρ. και Ηθ. Εγκ. Τ.Α. σ. 557, Ιω. Χ. Κωνσταντινίδης). Ο Τ.Χ. Κανδηλώρος αναφέρει (ένθα ανωτ.) ότι "λόγω συγκινήσεων και των βιαιοτήτων απέθανε καθ' οδόν". Εκείνο το οποίον είναι βέβαιον είναι, ότι ο δήμιος δεν ηρκέσθη εις τον φυσικόν θάνατον του εθνομάρτυρος αλλά θέσας το νεκρόν σκηνώμα επί κτήνους τον απηγχόνισαν νεκρόν.

Χωρίς να είμαι προληπτικός αναφέρω εν τέλει τον αριθμόν 7 συμβολικόν εδώ και χιλιετηρίδας, δια τους 7 εν Κ/πόλει μετά του εθνομάρτυρος Γρηγορίου Ε' απηγχονισθέντας Ιεράρχας, επίσης 3 την αυτήν ημέραν μετ' αυτού, συμβολίζοντας τα 3 επαναλαμβανόμενα μυστήρια (θ. ευχαριστία, εξομολόγησις, ευχέλαιον) ή την τριαδικήν θεότητα. Οι 4 επίσης τα 4 μή επαναλαμβανόμενα μυστήρια (βάπτισις, χρίσμα, ιερωσύνη, γάμος), τους 4 ευαγγελιστάς.

Επίσης αναφέρεται ότι ο Αγκιάλου Ευγένιος δεν ήτο Συνοδικός, αλλά συλληφθείς εν τη επαρχία του το Σάββατον του Λαζάρου 2 Απριλίου 1821 μετά του παρεπιδημούντος εκείσε Φιλίππουπόλεως Ανθίμου, εξυβρίσθη, επροπηλακίσθη, ετέθη επί ίππου άνευ εφίππιου και με τους πόδας δεμένους εις την κοιλίαν του ζώου εστάλη με συνοδείαν εις Κωνσταντινούπολιν εις την φυλακήν του Μποσταντζή, όπου ήσαν και άλλοι Αρχιερείς, χωρίς να είναι εξηκριβωμένον αν ήσαν όλοι ή τίνες (ο Γέρων Δέρκων π.χ., δεν ήτο εισέτι κρατούμενος.)

Πλην του Αγίου ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ Ε' δεν προχωρήσαν εισέτι η διαδικασία αγιοποιήσεως των 7 εθνομαρτύρων Ιεραρχών Εφέσου Διονυσίου, Νικομηδείας Αθανασίου, Δέρκων Γρηγορίου, Θεσσαλονίκης Ιωσήφ, Αδριανουπόλεως Δωροθέου, Τυρνόβου Ιωαννικίου και Αγκιάλου Ευγενίου. Ήδη επέστη ο καιρός η Εκκλησία της Ελλάδος τη συμπράξει μετά του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας να προχωρήση εις την αγιοποίησιν αυτών. Θα είναι ελάχιστος φόρος τιμής της Εκκλησίας και του Γένους, διότι δια τον Θεόν ως μάρτυρες είναι ήδη Άγιοι.

Λυπηρόν επίσης είναι δια τα μέσα ενημερώσεως τύπον, ραδιόφωνον και τηλεόρασιν, ότι ενώ μας ενθυμίζουν άλλας ασήμους επετίους, τουλάχιστον την 10ην Απριλίου 1821 σπανιώτατα την ενθυμούνται. Η πτώσις της μνήμης του Γένους είναι φοβερά και επικίνδυνος δια την ύπαρξίν του.

Ε΄

**ΑΠΑΝΤΗΝΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΩΝ ΚΑΙ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΓΙΑ ΤΟ
ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ
ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΤΟΥΣ ΣΕ ΑΥΤΟ**

ΙΕΡΑ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ ΝΕΑΣ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΗΣ
ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ κ.κ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

Ιερά Αρχιεπισκοπή Κύπρου, 30 Δεκεμβρίου 1996
Κύριε Καψάλη,

Η Α.Μ. ο Αρχιεπίσκοπος πήρε την επιστολή σας, ημερομηνίας 2 Δεκεμβρίου 1996, και σας ευχαριστεί για την πρόσκλησή σας να συμμετάσχει στο επιστημονικό Συνέδριο, που διοργανώνετε στο Λιδωρίκι από 27-29 Μαΐου 1997 με θέμα "Έλληνες Νεομάρτυρες 1453-1821".

Ο Μακαριώτατος λυπείται σχετικά, γιατί λόγω άλλων υποχρεώσεών του στην Κύπρο δεν θα μπορέσει να ανταποκριθεί, εύχεται όμως κάθε επιτυχία στις εργασίες του Συνεδρίου σας.

Με τιμή

Φρίξος Κλεάνθους
Διευθυντής Αρχιεπισκοπικού Γραφείου

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ
ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΟΣ ΚΑΙ ΑΛΜΥΡΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ.κ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Βόλος, 15 Δεκεμβρίου 1996

Αγαπητέ μου Γιώργο,

Η πρωτοβουλία σου για τη σύγκληση στην ιδιαίτερη πατρίδα σου το Λιδωρίκι από 27-29 Μαΐου 1997 επιστημονικού Συνεδρίου με θέμα "Έλληνες Νεομάρτυρες 1453-1821" είναι επιτυχής προβολή του κυριωτέρου παράγοντος για τη διάσωση του Ελληνισμού στα χρόνια της δουλείας: της Ορθοδοξίας. Το σχέδιο του κατακτητού για αλλοτρίωση του λαού μας με τη μέθοδο των βιαίων εξισλαμισμών θα είχε επιτύχει και οι Έλληνες θα είχαμε αφομοιωθή, εάν δεν υπήρχαν οι άγιοι Νεομάρτυρες και οι άλλοι μεγάλοι Διδάχοι του Γένους, που ανέτρεψαν τα βέβηλα σχέδια και εγκαρδίωσαν τους ραγιάδες στην εμμονή των στην πατροπαράδοτη Πίστη.

Το μήνυμα δε τούτο προσλαμβάνει στις ημέρες μας δραματική επικαιρότητα, καθώς από παντού καταβάλλεται προσπάθεια εκκοσμίκευσης της Χώρας και μετατροπής της σε λαϊκό κράτος, χωρίς θρησκεία. Ο λαός, βέβαια, δείχνει αντοχή στην πίεση, αλλ' έως πότε; Όλοι όσοι πιστεύουμε στην ιστορική μοίρα της Ελλάδος και γνωρίζουμε το κοινό μυστικό της ουσιαστικής μας επιβίωσης μέσα στη χοάνη των εθνοτήτων της Ευρώπης, οφείλουμε να εντείνουμε τις προσπάθειές μας για να τονισθή η μεγάλη προσφορά της Εκκλησίας μας στην υπόθεση της Διάρκειας του Ελληνισμού τότε και τώρα.

Σε συγχαίρω λοιπόν για την καλή και ωφέλιμη πολλαπλώς πρωτοβουλία σου και εύχομαι να έχει καλά αποτελέσματα. Δεν γνωρίζω από τώρα τις υποχρεώσεις που θα έχω τότε. Αλλά πρόθεσίς μου είναι να έχω τη δυνατότητα να παρακολουθήσω τις εργασίες του Συνεδρίου. Σου εύχομαι κάθε καλό. Καλά Χριστούγεννα. Ο Θεός μαζί σου εμψυχωμένε Έλληνα.

Ο ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΟΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΕΩΣ

**ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ.κ. ΑΝΘΙΜΟΥ**

Εν Αλεξανδρουπόλει τη 26η-2-1997

Κύριε Καψάλη,

Σας ευχαριστώ πολύ δια την ευγενή πρόσκλησιν της συμμετοχής μου εις το διοργανούμενον επιστημονικόν Συνέδριον με το λίαν ενδιαφέρον θέμα: "Νεομάρτυρες στην Ελλάδα, 1453-1821".

Ανειλημμένοι υποχρεώσεις εις την ακριτικήν περιοχίν του Έβρου καθιστούν αδύνατον την συμμετοχήν μου εις το συνέδριον.

Ελπίζω ότι θα σας αποστείλω μίαν ενδιαφέρουσαν έκδοσιν δια τους Αγίους Πέντε Νεομάρτυρας της Σαμοθράκης, η οποία ευρίσκεται υπό εκτύπωσιν, επειδή πιστεύω ότι θα ενδιαφέρει το συνέδριόν σας.

Σας εύχομαι εξαιρετικήν επιτυχίαν και σας συγχαίρω δια την πρωτοβουλίαν.

Μετ' ευχών και τιμής

Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΕΩΣ ΑΝΘΙΜΟΣ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ

**ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ.κ. ΙΑΚΩΒΟΥ**

Ναύπλιον 24/2/97

Αξιότιμε κ. Καψάλη

Εύχομαι πάντοτε ο Πανάγαθος Θεός να Σας ενισχύει και να Σας ευλογή, ώστε να επιτελήτε καρποφόρως το έργον Σας.

Έλαβα προχθές την από 8-2-97 επιστολήν Σας δια της οποίας μου ανακοινώνετε την πραγματοποίησιν Συνεδρίου κατά το διάστημα 27-29 Μαΐου 1997 στο Λιδωρίκι με θέμα: "Έλληνες Νεομάρτυρες 1453 - 1821".

Σας συγχαίρω δια την πρωτοβουλίαν Σας αυτήν και εύχομαι καλήν επιτυχίαν του Συνεδρίου Σας τούτου. Δυστυχώς ο π. Δημήτριος Κωστόπουλος, ο οποίος ήτο δυνατόν να εκπροσωπήση την Μητρόπολιν μας αδυνατεί την περίοδον αυτήν να απουσιάση από την Ενορίαν του.

Και πάλιν εύχομαι, ο Πανάγαθος Θεός, δια πρεσβειών των Αγίων Νεομαρτύρων να Σας ενισχύη πλουσίως και να ευλογή το έργον Σας.

Μετά της εν Κυρίω αγάπης

Ο ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ ΙΑΚΩΒΟΣ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΑΡΤΗΣ

**ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ.κ. ΙΓΝΑΤΙΟΥ**

Έν Άρτη τη 12-12-1996

Αγαπητέ κ. Καψάλη,

Σας συγχαίρω για την απόφασή σας να διοργανώσετε επιστημονικό Συνέδριο με θέμα "Νεομάρτυρες στην Ελλάδα 1453-1821".

Εάν θα υπάρξει δυνατότης να ανταποκριθώ στο αίτημά σας για παρουσίαση κάποιας σχετικής εισηγήσεως από γνωστά μου πρόσωπα θα σας ενημερώσω συντόμως.

Ευχόμενος καλά Χριστούγεννα και ευλογημένο το νέο Έτος διατελώ
μετά πολλής αγάπης εν Χριστώ τεχθέντι.

Ο Άρτης Ιγνάτιος

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΔΡΑΜΑΣ

**ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ.κ. ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ**

Εν Δράμα τη 13-12-1996

Αγαπητέ κ. Καψάλη,

Εις απάντησιν της επιστολής σας, μετά πολλής λύπης, γνωρίζομεν υμίν ότι αδυνατούμεν να ανταποκριθώμεν εις το αίτημά σας, δια αυστηρώς προσωπικούς λόγους.

Σας συγχαίρομεν από καρδίας δια την παντοιοτρόπως προσφοράν σας προς το χειμαζόμενον Έθνος.

Ευχόμεθα επί ταις εορταίς της Θείας Επιφανείας και τω νέω έτει, ευδοούσθαι περι πάντων και υγιαίνειν.

Μετά πάσης τιμής, ευχών
και αγάπης πολλής

Ο ΔΡΑΜΑΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΗΛΕΙΑΣ

**ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ.κ. ΓΕΡΜΑΝΟΥ**

Πύργος 16 Δεκεμβρίου 1996
Αγαπητέ μου κ. Καψάλη

Έλαβα την από 2-12-96 επιστολή σου και εγκάρδια σε συγχαίρω δια την πρωτοβουλία σου να προβληθή το θέμα των Νεομαρτύρων στην Πατρίδα μας. Βεβαίως θα προσπαθήσω να λάβω μέρος στο Συνέδριο αυτό.

Με θερμές ευχές, ευχαριστίες και εκτίμησι

Ο ΗΛΕΙΑΣ ΓΕΡΜΑΝΟΣ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΙΕΡΙΣΣΟΥ,
ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ ΚΑΙ ΑΡΔΑΜΕΡΙΟΥ

**ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ.κ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ**

Εν Αρναία τη 17 Δεκ. 1996

Αγαπητέ κύριε Καψάλη

Θερμώς ευχαριστώ δια την ευγενή πρόσκλησίν Σας να συμμετάσχω εις τας εκδηλώσεις του Λιδωρικίου, εις το Συνέδριον με θέμα "Έλληνες Νεομάρτυρες στην Ελλάδα 1453-1821".

Δεχθήτε, παρακαλώ, τα εγκάρδια συγχαρητήριά μου και δια την νέαν αυτήν πρωτοβουλίαν Σας.

Τα αισθητήριά Σας είναι υψηλά εις θέματα του Γένους και της Ορθοδοξίας.

Θα προσπαθήσω με την άδεια του οικείου Μητροπολίτου να παραστώ εις το Συνέδριον.

Θερμώς Σας ευχαριστώ δια την μεγάλην τιμήν που μου προσφέρετε.

Εύχομαι ο Κύριος να ευλογή όλους τους κόπους της αγάπης Σας και της αγωνίας Σας.

Καλώς Εορτάς

Μετά πλείστης τιμής και αγάπης εν Κυρίω

Ο ΙΕΡΙΣΣΟΥ, ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ ΚΑΙ ΑΡΔΑΜΕΡΙΟΥ ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ
ΚΑΙ ΑΙΓΙΑΛΕΙΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ.κ. ΑΜΒΡΟΣΙΟΥ

Εν Αιγίω 15η Δεκεμβρίου 1996

Αγαπητέ μου κ. Καψάλη,

Με πολλήν προσοχήν ανέγνωσα την από 2ας τρ. μηνός επιστολήν σας και παρακαλώ να δεχθήτε τα συγχαρητήριά μου δια την νέαν και τόσοσ ωραίαν πρωτοβουλίαν σας. Απαντών εν συντομία επιθυμώ να σας γνωρίσω τα εξής:

1. Έπειτα από την μεγάλην δοκιμασίαν μας ένεκα των σεισμών του παρ. έτους δεν έχομεν πλέον χρόνον δια πάσης μορφής δραστηριότητας πέρα των αυστηρώς ποιμαντικών μας καθηκόντων. Αι ανάγκαι της Επαρχίας μας απορροφούν πάσαν ικμάδα της υπάρξεώς μας. Αποδέχομαι λοιπόν την πρότασιν, όπως περιληφθή και η ελαχιστότης μου εις την Τιμητικήν Επιτροπήν του Συνεδρίου, υπό τον όρον ότι η συμμετοχή αυτή δεν θα είχε οποιασδήποτε μορφής υποχρεώσεις δια τον υποσημειούμενον. Δεχθήτε τας ευχαριστίας μου δια την αγαθήν περί εμού σκέψιν σας.

2. Ως προς την συμμετοχήν θα προσπαθήσωμεν να εύρωμεν κατάλληλον πρόσωπον, προκειμένου να παρουσιάση μίαν εισήγησιν δια τον Νεομάρτυρα Άγιον Παύλον τον εξ Αροανείας, πολιούχον Τριπόλεως.

Με αγάπην σας εύχομαι επιτυχίαν εις την προσπάθειάν σας και Καλά Χριστούγεννα. Επί δε τούτοις διατελώ.

Μετ' ευχών εν Κυρίω

Ο ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ ΚΑΙ ΑΙΓΙΑΛΕΙΑΣ ΑΜΒΡΟΣΙΟΣ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΚΑΡΠΕΝΗΣΙΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ.κ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ

Εν Καρπενησίω τη 23η Μαΐου 1997

Αγαπητέ κ. Γεώργιε Καυάλη,

Ασμένως εγενόμην κάτοχος της προσκλήσεως δια την συμμετοχήν μου εις το με την επαινετήν πρωτοβουλίαν σας συγκαλούμενον επιστημονικόν Συνέδριον υπό την επωνυμίαν "Έλληνες Νεομάρτυρες 1453-1821". Ειλικρινώς λυπούμενος δια την αδυναμίαν μου να παραστώ εις αυτό, δράττομαι της ευκαιρίας να σας συχαρώ και να ευχηθώ εκ μέσης ψυχής ευόδωσιν των εργασιών του, προσδοκών πλούσιον τον επιστημονικόν αμητόν, ο οποίος θα συγκομισθή από τας εισηγήσεις και τας συζητήσεις του.

Το θέμα του Συνεδρίου σας ενέχει κεφαλαιώδη σημασίαν διττήν, εκκλησιαστικήν και εθνικήν, η δε αντιμετώπισίς του παρουσιάζει έκτακτον επικαιρότητα. Ότε το Γένος διήνυε μακρόν "δούλιον ήμαρ", επισυναχθέν υπό τας πτέρυγας της Μητρός και Τροφού του Εκκλησίας, η οποία ανέλαβε την προστασίαν και πνευματικήν καθοδήγησίν του, οι Νεομάρτυρες δια της σταθεράς μέχρι θυσίας εμμονής των εν τη πίστει εις τον Χριστόν και την Πατρίδα, εστήριζαν τους δούλους αδελφούς. Ελεύθεροι οι ίδιοι πνευματικώς δια των ομολογιών και μαρτυριών των επτέρωσαν το φρόνημά των, επέρρωσαν τον πόθον δια την λύτρωσιν και διέφλεξαν την ψυχήν των δια να επιχειρήσουν την υπερκειμένην της λογικής των αριθμών Εθνεγερσίαν, η οποία εχάρισε και την εθνικήν των ελευθερίαν.

Είναι όθεν επιβεβλημένη η κατ' αξίαν εκτίμησις της μεγάλης αυτής διπλής προσφοράς των. Οι Νεομάρτυρες δεν είναι μόνον ομολογηταί της πίστεως, όπως οι Μάρτυρες των πρώτων αιώνων, αλλά και της ελευθερίας πρόμαχοι. Άλλωστε είναι κοινώς αποδεκτόν ότι, όταν ωμολόγουν πίστιν εις Χριστόν, υπεδήλωναν άμα και της ελευθερίας την νοσταλγίαν, διεκήρυσσαν και την εθνικήν των συνείδησιν και εστήριζαν την εθνικήν των ταυτότητα. Κατ' ανάλογον τρόπον οι αγωνισταί, εμμένοντες μέχρι θανάτου εις την ελληνικότητά των, διεκήρυσσαν και την εις Χριστόν πίστιν των ως Χριστιανών.

Η υπόμνησις, συνεπώς, κατά τους σημερινούς πνευματικώς και εθνικώς κρίσιμους καιρούς μας του πνευματικού βάθρου, επί του οποίου εστηρίχθησαν οι Νεομάρτυρες, αναμφιβόλως αποτελεί εφαλτήριο δια την αγωνιστικήν πορείαν και του συγχρόνου Ελληνισμού, δια να υπερνικήση την κρίσιν και να συνεχίση την ιστορικήν του αποστολήν, συνεπής προς το ένδοξον παρελθόν και υπεύθυνος δια το κρίσιμον μέλλον του.

Μετ' ευχών εν Χριστώ παθόντι δι' ημάς και αναστάντι και αναστήσαντι ημάς, "ίνα εν καινότητι ζωής περιπατήσωμεν"

Ο ΚΑΡΠΕΝΗΣΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ.κ. ΣΕΡΑΦΕΙΜ

Εν Καστορια τη 19η Φεβρουαρίου 1997

Αγαπητέ μου κ. Διευθυντά,

Εγκαρδίως ευχαριστώ δια την τιμητικήν πρόσκλησίν σας, όπως συμμετάσχω των εργασιών εις Επιστημονικόν Συμπόσιον προς τιμήν των Αγίων ενδόξων Νεομαρτύρων.

Κωλυόμενος λόγω ανειλημμένων υποχρεώσεων εν τη Ιερά ημών Μητροπόλει, παρίσταμαι νοερώς εν μέσω υμών, συγχαίρων από καρδίας και ευχόμενος επιτυχίαν των εργασιών του ως άνω Συμποσίου και δαψιλή την ευλογίαν του Θεού, δια πρεσβειών των Αγίων Νεομαρτύρων.

Επί δε τούτοις, διατελώ,

Μετά της εν Κυρίω αγάπης
και τιμής εξαιρέτου

Ο ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ ΣΕΡΑΦΕΙΜ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΚΙΤΙΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ.κ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

Εν Λάρνακι, 24 Μαρτίου 1997

Αξιότιμε Κύριε Καψάλη,

Έχω εντολή από τον Πανιερώτατο Μητροπολίτη Κιτίου κ.κ. Χρυσόστομο, να αναφερθώ στην επιστολή σας ημερ. 30.11.96 και να σας πληροφορήσω ότι:

Σας ευχαριστεί για την πρόσκληση που του αποστείλετε για συμμετοχή του στο συνέδριο που θα διοργανώσετε με θέμα : "Έλληνες Νεομάρτυρες 1453-1821", Δυστυχώς δεν θα μπορέσει να ανταποκριθεί γιατί έχει άλλες ανειλημμένες υποχρεώσεις.

Σας συγγαίρει για αυτή την ωραία πρωτοβουλία σας και εύχεται κάθε επιτυχία στο συνέδριό σας.

Με αγάπη Χριστού

Ιεροδ. Κωνσταντίνος Κωνσταντίνου
Δ/ντης Γραφείου Θρησκευτικής Διαφώτισεως

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΚΙΤΡΟΥΣ,
ΚΑΤΕΡΙΝΗΣ ΚΑΙ ΠΛΑΤΑΜΩΝΟΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ.κ. ΑΓΑΘΟΝΙΚΟΥ

Εν Κατερίνη, 1.3.97

Αγαπητέ μου κ. Καψάλη,

Θερμά σας ευχαριστώ για την πρόσκληση, που ευγενικά μου απευθύνετε, να συμμετάσχω στο Συνέδριό σας του Λιδωρικού, τον Μάιο.

Σας γνωρίζω, ότι ούτε η ταπεινότητά μου, ούτε κανείς από τους Συνεργάτες μου θα μπορέσουμε να παραστούμε.

Σας βεβαιώνω, όμως, για την ιδιαίτερη εκτίμηση, με την οποία περιβάλλουμε την επαινετή προσπάθειά σας, που αποσκοπεί στην δικαιοτάτη προβολή του ορθοδόξου και εθνικού μας μεγαλείου. Γι' αυτό και εγκάρδια εύχομαι την πλήρη ευόδωση του Συνεδρίου σας, το οποίο με το καλό να φέρετε επιτυχώς σε πέρας.

Ευχέτης σας

Ο ΚΙΤΡΟΥΣ ΑΓΑΘΟΝΙΚΟΣ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ, ΣΙΚΥΩΝΟΣ,
ΖΕΜΕΝΟΥ, ΤΑΡΣΟΥ ΚΑΙ ΠΟΛΥΦΕΓΓΟΥΣ

**ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ.κ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ**

Εν Κορίνθω τη 12-2-1997

Αγαπητέ κ. Καψάλη,

Εις απάντησιν της υπό ημερομηνίαν 8-2-1997 επιστολής υμών, γνωρίζομεν εις υμάς, ότι εις το διοργανούμενον Επιστημονικόν Συνέδριον υμών εις Λιδωρίκι από 27-29 Μαΐου 1997 θα συμμετάσχει ως εκπρόσωπος ημών ο Αιδεσιμολ. Ιωάννης Δελημπαλάς.

Ο Μητροπολίτης

Ο ΚΟΡΙΝΘΟΥ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΚΥΔΩΝΙΑΣ
ΚΑΙ ΑΠΟΚΟΡΩΝΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ.κ. ΕΙΡΗΝΑΙΟΥ

Χανιά, 17 Ιανουαρίου 1997

Αγαπητέ μου κ. Διευθυντά,

Σχετικά με την πρότασή σας όπως την αποτυπώνετε στο παραπάνω γράμμα σας σας ευχαριστώ και σας συγχαίρω. Αποδέχομαι τελείως το σκεπτικό και την πρότασή σας. Βρίσκομαι στο ίδιο πνεύμα μαζί σας σχετικά με τους Νεομάρτυρες και θα είναι και χαρά και τιμή μου να λάβω μέρος στο Συνέδριο και να κάνω ό,τι μπορώ για την επιτυχία του.

Είμαι στην διάθεσή σου. Ευλογημένο το νέον έτος 1997.

Με ευχές και εν Κυρίω αγάπη

Ο ΚΥΔΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΟΡΩΝΟΥ ΕΙΡΗΝΑΙΟΣ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΚΥΡΗΝΕΙΑΣ

**ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ.κ. ΠΑΥΛΟΥ**

Λευκωσία, 19 Φεβρουαρίου 1997.

Κύριε Καψάλη,

Σχετικά με την πρόσκλησή σας για συμμετοχή στο επιστημονικό συνέδριο "Έλληνες Νεομάρτυρες 1453 - 1821», σας πληροφορώ, ότι ο Πανιερότατος Μητροπολίτης Κυρήνειας κ. Παύλος, δεν θα δυνηθεί να παραστεί λόγω πολλών άλλων υποχρεώσεων.

Με τιμή,

Χριστόδουλος Παχουλίδης,
Γραμματέας.

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΚΩΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ.κ. ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΥ

Εν Κω, εν τη Ιερά Μητροπόλει τη 24η Μαΐου 1997

Αγαπητέ Κύριε Καψάλη,

Επανελθόντες την 22αν οδεύοντος εις την Κω, κατόπιν 10ημέρου απουσίας, λόγω ασθενείας, εύρομεν την ευγενώς αποσταλείσαν ημίν επιστολήν ως και το πρόγραμμα του Συνεδρίου δια τους Έλληνες Νεομάρτυρες από το έτος 1453 μέχρι το 1821.

Ευχαριστούντες θερμώς δια την τιμητικήν πρόσκλησιν, γνωρίζομεν ότι, δυστυχώς, αδυνατούμεν να παραστώμεν και ακούσωμεν τας εισηγήσεις των εκλεκτών ομιλητών.

Επιλαμβανόμεθα δε της ευκαιρίας να συγχαρώμεν, εκ καρδίας αγαθής, δια το Πρώτον Συνέδριον, το οποίον θα προβάλη την Αγίαν ημών Ορθόδοξον θρησκείαν και τους εν μαρτυρίω, σιδήρω, εξορία τελειωθέντας μάρτυρας κατά την χρονικήν περίοδον των τεσσάρων περίπου αιώνων.

Επί δε τούτοις, διατελούμεν μετ' ευχών και τιμής

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΚΩΟΥ ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΣ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΛΑΓΚΑΔΑ

**ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ.κ. ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ**

Εν Λαγκαδά τη 14.2.1997

Αγαπητέ κ. Καψάλη,

Σας συγχαίρω ολοψύχως για τη θαυμάσια πρωτοβουλία σας να διοργανώσετε το Συνέδριο «Έλληνες Νεομάρτυρες 1453-1821».

Θα θέλαμε πολύ να βοηθήσουμε την προσπάθειά σας αυτή πλην, όμως, προσωπικώς θα απουσιάζω την περίοδο αυτή.

Εύχομαι καλήν επιτυχίαν, εις άλλην περίπτωση που θα ημπορώ να παρευρεθώ εγώ προσωπικώς.

Με τιμή και αγάπη

Ο ΛΑΓΚΑΔΑ ΣΠΥΡΙΔΩΝ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΛΕΡΟΥ, ΚΑΛΥΜΝΟΥ
ΚΑΙ ΑΣΤΥΠΑΛΛΙΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ.κ. ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ

Λέρος 11.3.1997

Αξιότιμε κ. Καψάλη,

Εις απάντησιν της περί των Νεομαρτύρων επιστολής σας σας γράφω τα κάτωθι:

1. Ολοκάρδια συγχαρητήρια δια την ωραίαν πρωτοβουλίαν σας. Έχετε δίκαιον. Χάρις εις τους νεομάρτυρας ανεδείχθη η Εκκλησία μας Εκκλησία του αιωνίου μαρτυρίου της Ορθοδοξίας και κιβωτός των Ιερών και Οσίων του μαρτυρικού Γένους των Ελλήνων.

2. Εις την καθ' ημάς Ι. Μητρόπολιν δεν έχομεν ανεγνωρισμένους επισήμως νεομάρτυρες.

3. Δυστυχώς ανειλημμένα υποχρεώσεις με εμποδίζουν να μετέχω του Συνεδρίου σας.

4. Εις την Μητρόπολιν μας, εις το Κάστρο της Λέρου, αναστηλώσαμε παλαιόν χριστιανικόν Ναόν του 11ου αιώνος του οποίου δεν γνωρίζαμε το όνομα του Αγίου εις τον οποίον ετιμάτο, και edώσαμε το όνομα του Αγνώστου Χριστιανού Μάρτυρος, δια να τιμήσωμε τα εκατομμύρια των ανωνύμων χριστιανών μαρτύρων που εθυσιάσθησαν υπέρ της πίστεως και της πατρίδος του ευσεβούς ημών Γένους.

5. Πάλιν και πολλάκις ευλογώ την προσπάθειάν σας και εύχομαι η χάρις του Αγίου Τριαδικού Θεού και άπαν το νέφος των Νεομαρτύρων να ευλογήση το πολυσήμαντο τούτο Συνέδριον ως και το πρόσωπον και το θεοφιλές έργον σας.

Διάπυρος Ευχέτης Υμών

Ο ΛΕΡΟΥ ΚΑΛΥΜΝΟΥ ΚΑΙ ΑΣΤΥΠΑΛΛΙΑΣ ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ ΚΑΙ ΙΘΑΚΗΣ

**ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ.κ. ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ**

Λευκάδα 13-12-96

Αγαπητέ κ. Καψάλη,

Έλαβα την από 2-12-96 επιστολή σας. Ευχαριστώ.

Είστε αξιέπαινος για την ευγενική προσπάθειά σας να τιμηθούν οι "Έλληνες Νεομάρτυρες...". Λυπούμαι που αδυνατώ να βοηθήσω για τον σκοπό αυτό. Παρακαλώ να με κατανοήσετε.

Εύχομαι ολόψυχα να ευλογήσει ο Θεός το Συνέδριό σας.

Ευλογημένα Χριστούγεννα, "και παν δώρημα τέλειον" κατά το νέο έτος.

Με θερμές ευχές Χριστού

Ο ΛΕΥΚΑΔΟΣ ΚΑΙ ΙΘΑΚΗΣ ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΜΑΝΤΙΝΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΚΥΝΟΥΡΙΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ.κ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

Εν Τριπόλει τη 17 Δεκεμβρίου 1996

Αγαπητέ κ. Καψάλη,

Σας εύχομαι ευφρόσυνα Χριστούγεννα και το Νέον Έτος ευλογημένον παρά Κυρίου.

Εδιάβασα το από 2-12-1996 γράμμα σας και σας συγχαίρω δια την πρωτοβουλίαν που ελάβατε να οργανώσετε επιστημονικό Συμπόσιο στο Λιδωρίκι με θέμα τους Νεομάρτυρες.

Σας πληροφορώ ότι ευχαρίστως δέχομαι να συμμετάσχω εις το Συνέδριον και την Επιτροπήν που καταρτίζετε και ακόμη είμαι πρόθυμος να κάμω και ανακοίνωσι με θέμα "Εθνομάρτυρες-Νεομάρτυρες".

Επί δε τούτοις διατελώ μετά τιμής πολλής και ευχών από
καρδίας.

Ο ΜΑΝΤΙΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΚΥΝΟΥΡΙΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΜΕΓΑΡΩΝ ΚΑΙ
ΣΑΛΑΜΙΝΟΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ.κ. ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ

Εν Μεγάροις Τη, 16 Μαΐου 1997
Κύριε Διευθυντά,

Αποκρινόμενοι εις το από 14-5-97 Υμέτερον γράμμα προς τον Σεβ. Μητροπολίτην μας, περί του εν Λιδωρικίω συνερχομένου Α' Συνεδρίου με θέμα "Έλληνες Νεομάρτυρες 1453-1821", προαγόμεθα να γνωρίσωμεν Υμίν, ότι η καθ' ημάς Ι. Μητρόπολις ευρίσκεται εν αδυναμία να παραστή εις το εν λόγω Επιστημονικόν Συνέδριον, λόγω ανειλημμένων υποχρεώσεων του Σεβ. Μητροπολίτου μας και των Ιεροκηρύκων της Ι. Μητροπόλεως μας.

Επευχόμενοι όπως το Συνέδριον τούτο στεφθή υπό πάσης επιτυχίας, διατελούμεν

Μετά τιμής και
ευχών
Ο ΓΕΝΙΚΟΣ
ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΟΣ ΕΠΙΤΡΟΠΟΣ
Αρχιμανδρίτης
ΔΩΡΟΘΕΟΣ
ΜΟΥΡΤΖΟΥΚΟΣ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ
ΚΑΙ ΣΠΑΡΤΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ.κ. ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ

Εν Σπάρτη τη 28η Μαΐου 1997

Κύριε Διευθυντά,

Συγχαίρω όλη καρδιά τον "ΣΤΟΧΟΝ" δια την πρωτοβουλία
οργανώσεως του πολύ ενδιαφέροντος Συνεδρίου με σημαντικό θέμα
"Έλληνες Νεομάρτυρες".

Είμαι βέβαιος ότι τα πορίσματα τούτου θα καταδείξουν την
προσφοράν της αγιωτάτης Εκκλησίας μας και των τιμίων μελών της,
δια την επιβίωσιν του Έθνους μας, εις ημέρας τας οποίας τρέμει ο
λογισμός και θα τονώσουν την εθνικήν συνείδησιν των νεοελλήνων.

Λυπούμαι διότι δεν δύναμαι να παραστώ, όπως το επιθυμώ,
λόγω των τελουμένων εν Μυστρά εορταστικών εκδηλώσεων εις τιμήν
και μνήμην του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου.

Εύχομαι λαμπράν την επιτυχίαν του Συνεδρίου σας.

Ο ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΣΠΑΡΤΗΣ ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ
ΚΑΙ ΑΓΙΟΥ ΒΛΑΣΙΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ.κ. ΙΕΡΟΘΕΟΥ

Μάρτιος 1997
Κύριε Διευθυντά,

Τις ημέρες εκείνες θα είμαι στην Αμερική για μια σειρά διαλέξεων για την αξία της Ελληνορθόδοξου Παραδόσεως.

Ρώτησα κάποιον Κληρικό που ασχολείται με θέματα ιστορικά της περιοχής και δεν γνώριζε κάποιο νέο στοιχείο για τους Νεομάρτυρες από όσα έχουν δημοσιευθή έως τώρα.

Εύχομαι καλή επιτυχία

Με θερμές ευχές

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ ΚΑΙ ΑΓΙΟΥ ΒΛΑΣΙΟΥ
ΙΕΡΟΘΕΟΣ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΝΕΑΠΟΛΕΩΣ
ΚΑΙ ΣΤΑΥΡΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ.κ. ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ

Εν Νεαπόλει τη 14 Φεβρουαρίου 1997

Αγαπητέ κ. Καψάλη

Επιθυμώ να σας συγχαρώ δια την αγίαν αυτήν σας πρωτοβουλίαν συγκλήσεως επιστημονικού Συνεδρίου με θέμα τους δυστυχώς αγνώστους Νεομάρτυρας της πίστεως και του Έθνους μας. Η κολοσσιαία συμβολή τους εις την επιβίωσιν του μαρτυρικού μας Γένους, κρίμασιν οϊς οΐδε Κύριος, παραμένει άγνωστος δια πολλούς και ... γνωστούς λόγους, βασικώτερος των οποίων υπήρξεν η επίσημος κρατική πολιτική της δια της βίας, σχεδόν, δυτικοποιήσεως του λαού, της διαβολήτου "μετακενώσεως". Αυτή η σιγή, αυτή η αποσιώπησις των προσώπων που υποστασιοποίησαν τις αξίες του Γένους αποτελεί ένα από τα πλέον σοβαρά, τουλάχιστον σφάλματα του δήθεν νέου ελληνισμού. Γι' αυτό και η αποκοπή από τις διαιώνιες ρίζες μας. Δεν είναι μόνον οι δια του αίματός των ποτίσαντες το δένδρον της πίστεως και του Γένους Νεομάρτυρες. Είναι και τα εκατομμύρια αφανείς κληρικοί και λαϊκοί που έζησαν τον θησαυρό της πίστεως κατά την μαρτυρικήν περίοδον του 1452-1821. Αν μη και μέχρι σήμερα. Η Ιερά μας Μητρόπολις έχει την μεγίστην ευλογίαν να μπορή να παρουσιάση δύο τέτοια πρόσωπα, που δια του μαρτυρίου των επότισαν τις αξίες του Γένους: τον άγιον Ακάκιον τον ασβεστοχωρίτην και τον άγιον Αθανάσιον Κουλακιώτην.

Ευχόμενος ολοψύχως επιτυχίαν του Συνεδρίου
διατελώ μετ' ευχών και αγάπης Χριστού

Ο ΝΕΑΠΟΛΕΩΣ ΚΑΙ ΣΤΑΥΡΟΥΠΟΛΕΩΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΝΕΑΣ ΙΩΝΙΑΣ
ΚΑΙ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ.κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Εν Ν. Ιωνία τη 3 Απριλίου 1997

Κύριε Διευθυντά,

Εις απάντησιν της από 19-3-97 επιστολής Σας συγχαίρων ολοθύμως δια το διοργανούμενον παρ' Υμών Συνέδριον και ευχαριστών θερμώς δια την τιμητικήν πρόσκλησίν Σας να παραστώ εις τούτο. Σας πληροφορώ ότι αδυνατώ δυστυχώς ν' ανταποκριθώ, λόγω ανειλημμένων ήδη υποχρεώσεων, αντ' εμού όμως θα προσέλθη εις τούτο ο Γεν. Αρχιερατικός Επίτροπος της Ιεράς Μητροπόλεως ημών Αιδεσ. Πρωτοπρ. Γεώργιος Σουλιώτης.

Ευχόμενος από μέσης καρδίας ευόδωσιν των εργασιών του Συνεδρίου τούτου, διατελώ,

Μετ' ενθέρμων ευχών

Ο Ν. ΙΩΝΙΑΣ & ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΝΕΑΣ ΚΡΗΝΗΣ
ΚΑΙ ΚΑΛΑΜΑΡΙΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ.κ. ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ

Εν Καλαμαριά τη 26η Φεβρουαρίου 1997

Κύριε Καψάλη, χαίρετε εν Κυρίω.

Εις απάντησιν του υμετέρου εγγράφου, αναφορικώς με το υφ' υμών διοργανούμενον, εις Λιδωρίκιον, επιστημονικόν Συνέδριον, υπό την επωνυμίαν "Έλληνες Νεομάρτυρες 1453-1821", σας γνωρίζομεν ότι άρτι ελάβομεν την είδησιν περί της διεξαγωγής αυτού.

Όσον δε αφορά την προσέλευσιν εκείσε εισηγητού ημών ή ετέρου τινός, γνωρίζομεν υμίν ότι δεν καθίσταται τούτο εφικτόν ένεκα περιορισμένου χρόνου.

Ευχόμενοι εκ προτέρων καλήν επιτυχίαν εις την όντως αξιόλογον αυτήν προσπάθειάν σας, διατελούμεν,

Μετ' ευχών εν Κυρίω και τιμής

Ο ΚΑΛΑΜΑΡΙΑΣ ΠΡΟΚΟΠΙΟΣ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΝΕΑΣ ΣΜΥΡΝΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ.κ. ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΥ

Εν Νέα Σμύρνη τη 1η Απριλίου 1997

Αγαπητέ κ. Καψάλη

Εις απάντησιν της από 1-2-1997 υμετέρας επιστολής μετά της από 30-11-1996 συνημμένης τοιαύτης "περί συμμετοχής ημών εις το διοργανούμενον υπό της Εφημερίδος υμών Επιστημονικόν Συνέδριον εις Λιδωρίκι από 27-29 Μαΐου ε.ε. "προαγόμεθα, ίνα γνωρίσωμεν υμίν ότι αδυνατούντες να συμμετάσχωμεν αυτό λόγω ανειλημμένων υποχρεώσεων ημών, έχομεν ορίσει προς τον σκοπόν αυτόν τους Αιδεσιμολ. Πρωτοπρεσβυτέρους Σταμάτιον Σκλήρην, εφημέριον του Ι. Ναού Κοιμήσεως της Θεοτόκου Βούλας και Κων/νον Στρατηγόπουλον, Εφημέριον του Ι. Ναού Κοιμήσεως της Θεοτόκου Δικηγορικόν Γλυφάδας.

Επί τούτοις ευχόμενοι ευόδωσιν των εργασιών του ως άνω Συνεδρίου.

Διατελούμεν
Μετ' εγκαρδίων Ευχών

Ο ΝΕΑΣ ΣΜΥΡΝΗΣ ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΣ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ
ΚΑΙ ΠΡΕΒΕΖΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ.κ. ΜΕΛΕΤΙΟΥ

Εν Πρεβέζη, τη 17 Φεβρουαρίου 1997

Αξιότιμε κ. Καψάλη,

Έλαβα την από 8.2.97 επιστολή Σας. Σας συγχαίρω για την πρωτοβουλία ενός Συνεδρίου, προς τιμήν των Αγίων Νεομαρτύρων, που είναι η μεγάλη δόξα της Ορθοδοξίας και του Γένους μας κατά τους μετά την Άλωση χρόνους.

Αν δεν μπορέσω να έλθω εγώ, θα με αντιπροσωπεύσει κληρικός, ο οποίος και θα κάμει μικρή εισήγηση για τον μόνο από την περιοχή της μητροπόλεώς μας άγιο νεομάρτυρα Χρήστο, που είναι σχετικά άγνωστος, διάρκειάς 10-15 λεπτών.

Σας στέλνω δύο βιβλία, διασκευές βίων αγίων νεομαρτύρων τιμής ένεκεν. Μπορείτε να τα παρουσιάσετε. Θα σας είμαι ευγνώμων.

Εύχομαι επιτυχία στο Συνέδριο προς μείζονα δόξα και τιμή των αγίων νεομαρτύρων μας.

Με θερμές ευχές

Ο ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ ΜΕΛΕΤΙΟΣ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΞΑΝΘΗΣ ΚΑΙ
ΠΕΡΙΘΕΩΡΙΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ.κ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ

Εν Ξάνθη τη 20η Μαΐου 1997

Κύριε Διευθυντά,

Ευχαριστούντες Υμάς θερμώς δια την πρόσκλησίν Σας όπως παραστώμεν εις τας εργασίας του Συνεδρίου με θέμα: "Έλληνες Νεομάρτυρες 1453-1821" που διοργανώνει η εφημερίδα Σας εις Λιδωρίκιον την 29ην και 30ή τρέχοντος μηνός Μαΐου συγχαίρομεν Υμάς δια την πρωτοβουλίαν διοργανώσεως του εν λόγω Συνεδρίου.

Επί δε τούτοις, γνωρίζομεν Υμίν ότι τόσον λόγω της χιλιομετρικής αποστάσεως, όσον και λόγω του πανηγυρικού εν Ξάνθη εορτασμού της επετείου της Αλώσεως της Κωνσταντινουπόλεως, αδυνατούμεν να ανταποκριθώμεν εις την πρόσκλησίν Σας.

Ευχόμενοι δε ευόδωσιν των εργασιών του Συνεδρίου ως και πλουσίαν την χάριν και την ευλογίαν του Κυρίου διατελούμεν

Μετ' ευχών και ευχαριστιών

Ο ΞΑΝΘΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΘΕΩΡΙΟΥ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΠΑΡΟΝΑΞΙΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ.κ. ΑΜΒΡΟΣΙΟΥ

Νάξος 20-2-1997

Αγαπητέ κ. Διευθυντά,

Έχομεν ανά χείρας την από 8ης παρόντος μηνός προς ημάς επιστολήν - υπενθύμισίν Σας περί του Επιστημονικού Συνεδρίου το οποίον διοργανώνεται τη εμπνευσμένη πρωτοβουλία της Εφημερίδος Σας κατά τον προσεχή Μάιον εις Λιδωρίκιον και το οποίον θα πραγματευθεί το μεγίστης εθνικής σημασίας έργον και προσφοράν των εν Ελλάδι Νεομαρτύρων κατά την Τουρκοκρατίαν.

Ανειλημμένοι Ποιμαντορικά ημών υποχρεώσεις καθιστούν αδύνατον την παρουσίαν και συμμετοχήν μας εις το εν λόγω συνέδριον, παρά την διακαή μας επιθυμίαν όπως μετάσχωμεν των εργασιών του.

Είσθε άξιος παντός επαίνου και τιμής, κ. Καψάλη, διότι η Εφημερίς "Στόχος" έθεσεν ως ουσιαστικόν Στόχον την εξαφάνισιν του επαράτου ραγιαδισμού ο οποίος κατατρώγει κάθε ιερόν αίσθημα φιλοπατρίας μέσα εις τας ψυχάς των Νεοελλήνων.

Αλλά και η διοργάνωσις του προσεχούς Συνεδρίου καταδεικνύει την μεγάλην ευλάβειάν Σας και προς την Μητέρα μας Ορθοδοξίαν, την πλουσίως ποτίσασαν με την πορφύραν και τον βύσσον ήτοι το πολύτιμον αίμα των τέκνων της Νεομαρτύρων, το δένδρον της Ελληνίδος Ελευθερίας.

Ο τοςούτον προσφιλής εις Εσάς και τους πολυπληθείς αναγνώστας Σας χαρακτηρισμός "Ελληνόψυχος" αντιπροσωπεύει την ουσίαν του Ιερού Σας Αγώνος. Η Βασιλεύουσα Πόλις αντικατοπτρίζει τους οραματισμούς Σας.

Ελπίζομεν ότι θα τύχωμεν της κατανοήσεώς Σας δια την απουσίαν μας εκ του προσεχούς Συνεδρίου. Ευχή μας και πόθος μας διάπυρος όπως πραγματοποιούν οι ευσεβείς και θεάρεστοι Στόχοι του.

Επί δε πάσι τούτοις Σας Συγχαίρομεν ολοκαρδίως και Ευχαριστούμεν, δεόμενοι του Παντάνακτος Θεού όπως πάντοτε Σας χαρίζη Δύναμιν εξ ' Υψους προς συνέχισιν του υπέρ Πίστεως και Πατρίδος Αγώνος Σας.

Μετ' εγκαρδίων Ευχών και Τιμής

Ο ΠΑΡΟΝΑΞΙΑΣ ΑΜΒΡΟΣΙΟΣ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΠΑΤΡΩΝ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ.κ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ

Εν Πάτραις τη 10η Απριλίου 1997

Αγαπητέ κ. Καψάλη,

Δια του παρόντος, εις απάντησιν της από 19-3-1997 υμετέρας επιστολής, ευχαριστούμεν υμάς δια την πρόσκλησιν συμμετοχής ημών εις το εν Λιδωρικίω διεξαχθησόμενον Συνέδριον με θέμα : "Έλληνες Νεομάρτυρες 1453-1821", κατά το διήμερον 29-30 Μαΐου 1997.

Την ιδίαν ημερομηνίαν έχομεν ανειλημμένην υποχρέωσιν εν Πάτραις, ως ομιλητής επί τη Επετείω της Αλώσεως της Κωνσταντινουπόλεως.

Όθεν λυπούμεθα διότι δεν θα δυνηθώμεν να μετάσχωμεν αυτοπροσώπως. Προτιθέμεθα όμως να αποστείλωμεν το συνεργείον του Τηλεοπτικού Σταθμού της Ιεράς Μητροπόλεως Πατρών (3 άτομα) προκειμένου να καλύψη τηλεοπτικώς τας εργασίας του Συνεδρίου, εάν βεβαίως έχομεν προς τούτο και την υμετέραν συγκατάθεσιν, την οποίαν δέον όπως γνωστοποιήσητε εις ημάς, ει δυνατόν μέχρι τέλους Απριλίου ε.ε., δια τον προγραμματισμόν της αποστολής του τηλεοπτικού συνεργείου.

Πάντως ευχόμεθα πλήρη ευόδωσιν των εργασιών και των σκοπών του Συνεδρίου.

Ευχέτης προς Κύριον

Ο ΠΑΤΡΩΝ ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ.κ. ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ

Εν Πειραιεί τη 18η Φεβρουαρίου 1997

Αγαπητέ κ. Καψάλη,

Έλαβον την επιστολή σας και σας ευχαριστώ.

Η αργοπορία της απαντήσεώς μου δεν οφείλεται σε αδιαφορία, αλλά σε προβληματισμόν μου, ως προς την δυνατότητα βοήθειάς προς το Συνεδριόν σας.

Κατ' αρχήν συμφωνώ απόλυτα με το θέμα του Συνεδρίου σας και με την πρωτοβουλία σας και σας συγχαίρω ειλικρινώς. Όμως δεν έχω δυστυχώς πρόσωπο κατάλληλο, που να μπορή να παρουσιάση κάποια εισήγησιν. Ούτε δυστυχώς από τον Πειραιά έχει προέλθει ποτέ κάποιος Νεομάρτυρας. Δια την δικήν μου συμμετοχήν είναι αφαντάστως δύσκολη. Δυστυχώς και η ηλικία μου πλέον και ο φόρτος των ασχολιών μου και η κόπωσησ την οποίαν έχω, δεν μου επιτρέπουν συμμετοχή σε Συνέδριο. Θα προσπαθήσω εάν καταστή δυνατόν να στείλωμε κάποιον εκπρόσωπον, αν και το βλέπω αρκετά δύσκολο, διότι δημιουργούνται προβλήματα και ως προς την εξεύρεσιν καταλλήλου προσώπου, που να μπορή να εκπροσωπήση την Μητρόπολιν και ως προς την δυνατότητα διαμονής του εις Λιδωρίκι. Κρατώ πάντως σημείωσιν και θα σας ενημερώσω αρχές Μαΐου.

Ανεπιφύλακτα δύναμαι εάν το θέλετε, να το ανακοινώσωμε τότε στον Ραδιοφωνικόν Σταθμόν της Μητροπόλεως και να δημοσιεύσωμε ένα πλήρες ρεπορτάζ του Συνεδρίου στο Τεύχος της Πειραιϊκής Εκκλησίας του Ιουνίου, εφ' όσον βέβαια θα μας το αποστείλετε. Το να συμπεριληφθή το όνομά μου εις την τιμητικήν επιτροπήν του Συνεδρίου, δεν έχω απολύτως καμμίαν αντίρρησιν. Δεν έχω όμως δυστυχώς δυνατότητα καθόλου προσωπικής παρουσίας.

Και πάλιν σας συγχαίρω δια την πρωτοβουλίαν του Συνεδρίου και εύχομαι απόλυτον επιτυχίαν.

Σας εύχομαι την παρά Κυρίου ευλογίαν και Χάριν.

Μετ' ευχών και αγάπης

Ο ΠΕΙΡΑΙΟΣ ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΡΟΔΟΥ

**ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ.κ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ**

Αγαπητέ κύριε Καψάλη,

Ευχαριστώ εγκαρδίως δια τιμητικήν πρόσκλησιν - Λόγοι υπηρεσιακοί με αναγκάζουσι να μη παρίσταμαι εις όντως αξιόλογον συνέδριόν σας.

Η σκέψις μου ευρίσκεται πλησίον υμών.

Ευχόμενος ευόδωσιν του συνεδρίου σας διατελώ,

Ο ΡΟΔΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΣΑΜΟΥ ΚΑΙ ΙΚΑΡΙΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ.κ. ΕΥΣΕΒΙΟΥ

Εν Σάμω τη 16-12-96

Αγαπητέ κ. Καψάλη,

Έλαβον την από 2-12-1996 επιστολήν σας, και επιθυμώ να σας εκφράσω τα συγχαρητήριά μου για την αναληφθείσαν προσπάθειάν σας διοργανώσεως στο Λιδωρίκι, επιστημονικού Συνεδρίου με θέμα: "Έλληνες Νεομάρτυρες 1453-1821".

Όπως κάθε τόπος της ηρωϊκής μας Πατρίδος, ανέδειξεν ισχυρές εθνικές και εκκλησιαστικές φυσιογνωμίες, έτσι και η Νήσος μας, η ηρωϊκή Σάμος, ανέδειξεν την περίοδο αυτήν τον Νεομάρτυρά της Γεώργιον.

Και πάλιν σας συγχαίρομεν, και ευχόμεθα ολοψύχως όπως ο κύριός μας σας χαρίζη υγιείαν, προκοπήν βίου και πίστεως και πάσαν, εξ ύψους, ενίσχυσιν.

Με ευχές και αγάπη Χριστού

Ο ΣΑΜΟΥ ΚΑΙ ΙΚΑΡΙΑΣ ΕΥΣΕΒΙΟΣ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΣΕΡΡΩΝ ΚΑΙ ΝΙΓΡΙΤΗΣ

**ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ.κ. ΜΑΞΙΜΟΥ**

Σέρρες, 10 Φεβρουαρίου 1997

Αγαπητέ κ. Καψάλη,

Απαντώντας στην από 2/12/96 επιστολή σας, την οποία μόλις προχθές (!) έλαβα, σας γνωρίζω ότι οι καθηγητές της Θεολογικής Σχολής του Α.Π.Θ. κ.κ. Χρήστος Κρικώνης και Βασίλειος Ψευτογκάς έχουν ασχοληθεί με τους Νεομάρτυρες και πιθανόν να μπορέσουν να παρουσιάσουν σχετική εισήγηση στο επιστημονικό Συνέδριο με θέμα: "Νεομάρτυρες στην Ελλάδα, 1453-1821", που με πρωτοβουλία της εφημερίδος σας διοργανώνεται κατά τον προσεχή Μάιο, στο Λιδωρίκι. Καλό θα ήταν, λοιπόν, να είχατε μία επικοινωνία μαζί τους.

Σας εύχομαι καλή επιτυχία και κάθε από Θεού ευλογία.

Ο ΣΕΡΡΩΝ ΚΑΙ ΝΙΓΡΙΤΗΣ ΜΑΞΙΜΟΣ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΣΙΣΑΝΙΟΥ ΚΑΙ ΣΙΑΤΙΣΤΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ.κ. ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Εν Σιατίστη τη 24η Φεβρουαρίου 1997

Κύριε Καψάλη,

Δια του παρόντος γνωρίζομεν Υμίν, ότι ελάβομεν την προς ημάς αποσταλείσαν πρόσκλησιν, όπως παραστώμεν εις το Συνέδριον το οποίον διοργανώνει η καθ' Υμάς Εφημερίς "Στόχος" με θέμα "Έλληνες Νεομάρτυρες 1453-1821".

Ευχαριστούντες θερμώς δια ταύτην, γνωρίζομεν Υμίν ότι, δια λόγους ανεξαρτήτους της θελήσεως ημών, δεν θα δυνηθώμεν να παραστώμεν εις αυτό.

Συγχαίροντες όμως θερμώς δια την ως άνω πρωτοβουλίαν Σας, ευχόμεθα εκ καρδίας μέσης υγείαν κατ' άμφω, δύναμιν και πάσαν ευλογίαν και ευόδωσιν των σκοπών του Συνεδρίου.

Μετά διαπύρων ευχών

Ο ΣΙΣΑΝΙΟΥ ΚΑΙ ΣΙΑΤΙΣΤΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΣΤΑΓΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΕΩΡΩΝ

**ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ.κ. ΣΕΡΑΦΕΙΜ**

26/2/97

Αγαπητέ κ. Καψάλη

Έλαβον την από 8/2/97 επιστολήν σας. Δυστυχώς εγώ δεν θα ημπορέσω να ευρεθώ διότι την ημερομηνία αυτή θα απουσιάζω στο εξωτερικόν και δεν έχομεν κατάλληλο και εύκαιρο πρόσωπο να αναλάβη να παρουσιάσει σχετικήν εισήγησιν.

Πάντως σας συγχαίρω δια την πρωτοβουλίαν σας αυτήν η οποία θίγει ένα πολύ σημαντικόν θέμα δια την πορείαν του Έθνους μας κατά την Τουρκοκρατίαν, αλλά και που αναδεικνύει την προσφοράν της Εκκλησίας μας με την θυσίαν και το αίμα των μαρτύρων Αυτής.

Ευχόμενος καλήν επιτυχίαν εις την ευγενή αυτήν προσπάθειάν σας, διατελούμεν μετ' ευχών και αγάπης

Ο ΣΤΑΓΩΝ & ΜΕΤΕΩΡΩΝ ΣΕΡΑΦΕΙΜ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΤΡΙΚΚΗΣ ΚΑΙ ΣΤΑΓΩΝ

**ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ.κ. ΣΕΡΑΦΕΙΜ**

Αγαπητέ κ. Καψάλη,

Θερμώς Σας ευχαριστώ για την πρόσκλησιν να παραστώ στο επιστημονικό Συνέδριον της 27-29ης/5 ε.έ.

Λυπάμαι που η εορτή του Πολιούχου Τρικάλων Αγίου Βησσαρίωνος και λοιπές ανειλημμένες υποχρεώσεις με εμποδίζουν να λάβω μέρος.

Συγχαίρω δια την πρωτοβουλίαν και εύχομαι καλήν επιτυχίαν.

Ευφρόσυνον το άγιον Πάσχα οικογενειακώς.

Μετ' ευχών

Ο ΤΡΙΚΚΗΣ & ΣΤΑΓΩΝ ΣΕΡΑΦΕΙΜ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΥΔΡΑΣ,
ΣΠΕΤΣΩΝ ΚΑΙ ΑΙΓΙΝΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ.κ. ΙΕΡΟΘΕΟΥ

Εν Ύδρα τη 27η Φεβρουαρίου 1997

Αγαπητέ κ. Καψάλη,

Χαίρετε εν Κυρίω.

Ελάβομεν την επιστολήν σας, την αναφερομένην εις το από 27-29 Μαΐου ε.έ. διοργανούμενον εις Λιδωρίκιον Φωκίδος επιστημονικόν Συνέδριον εις δόξαν, τιμήν και προβολήν του αγνού προτύπου των αγίων ενδόξων Νεομαρτύρων της Ορθοδοξίας μας. Συγχαίρομεν ολοκαρδίως δια την επιλογήν του πάνυ ενδιαφέροντος και σπουδαίου θέματος, όσον και δια την επιδίωξιν του Συνεδρίου να καταδειχθή ο βαθύτερος λόγος της επιβιώσεως του Ορθοδόξου Γένους μας κατά την ζοφεράν περίοδον της Τουρκοκρατίας.

Ευχαριστούμεν θερμώς δια την τιμητικήν πρότασιν συναριθμήσεώς μας εις την Οργανωτικήν Επιτροπήν, αλλ' αδυνατούμεν αυτήν την περίοδον, δια λόγους υγείας. Εις το Συνέδριον θα μας εκπροσωπήση ο Πανοσιολογιώτατος Αρχιμανδρίτης π. Σεραφείμ Στεργιούλης, Ιεροκήρυξ - Γενικός Αρχιερατικός Επίτροπος της καθ' ημάς Ιεράς Μητροπόλεως, όστις και θα εισηγηθή το θέμα: "Ο άγιος νεομάρτυς Κωνσταντίνος ο Ύδραίος, προάγγελος της Εθνεγερσίας του 1821 και ηρωϊκόν πρότυπον των θρυλικών Ναυμάχων του Μεγάλου Αγώνος.»

Επί τούτοις, ευχόμενοι πάσαν από Κυρίου ευλογίαν και πλήρη επιτυχίαν και ευόδωσιν του Συνεδρίου σας, διατελούμεν

Μετά τιμής ιδιαιτέρας και ευχών

Ο ΥΔΡΑΣ ΙΕΡΟΘΕΟΣ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ

**ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ.κ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ**

Μάρτιος 1997

Αξιότιμε κύριε Καψάλη.

Με πολλή ικανοποίηση πληροφορήθηκα από την επιστολή που μου στείλατε για το επιστημονικό συνέδριό σας με θέμα "Έλληνες Νεομάρτυρες 1453 - 1821".

Λυπούμαι πολύ διότι αυτές τις ημέρες ακριβώς θα απουσιάζω εις την ιδιαίτέρα μου πατρίδα την Τήνο δια την εορτήν του Ησυχαστηρίου τιμωμένου εις τον Άγιον Ιωάννην τον Ρώσον.

Σας εύχομαι καλή επιτυχία για τη στήριξη του Λαού μας και δόξα της Εκκλησίας μας.

Με εκτίμηση και ευχάς

Ο ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

ΣΤ΄

**ΕΟΡΤΟΛΟΓΙΟ ΤΩΝ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΩΝ ΤΩΝ
ΟΠΟΙΩΝ ΔΙΕΣΩΘΗ Η ΜΝΗΜΗ (ΧΙΛΙΑΔΕΣ
ΑΛΛΟΙ ΕΜΕΙΝΑΝ ΣΤΗΝ ΑΦΑΝΕΙΑ)**

ΕΟΡΤΟΛΟΓΙΟ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΩΝ

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ

- Α'. Αγγελής ο εκ Κωνσταντινουπόλεως (1680)
- Γ'. Πολύδωρος ο εκ Λευκωσίας (1794)
- Η'. Αθανάσιος ο εν Θεσσαλονίκη (1774)
- ΙΔ'. Μακάριος ο μοναχός (1527)
- ΙΕ'. Ιωάννης ο εκ Κρήτης (1811)
- Κ'. Παρίων οσιομάρτυς (1804)
- ΚΓ'. Ιωάννης ο εκ Μουσουλμάνων (1814)
Νικόλαος ο εκ Καρπενησίου (1672)
- ΚΖ'. Ακυλίνα (1764)
- ΚΘ'. Μαλαχίας οσιομάρτυς (1500)

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ

- Β'. Γεώργιος ο εκ Φιλαδελφείας (1794)
- ΣΤ'. Μακάριος οσιομάρτυς (1590)
- Η'. Ιγνάτιος οσιομάρτυς (1814)
- ΙΓ'. Χρυσή (1795)
- ΙΗ'. Γαβριήλ εν Αιγύπτω (1522)
Κυρμιδώλης (1522)
- ΚΑ'. Ιωάννης ο εκ Μονεμβασίας (1773)
- ΚΣΤ'. Ιωάσαφ οσιομάρτυς (1536)
- ΚΗ'. Αγγελής ο εκ Μελάμπων (1824)
Γεώργιος ο εκ Μελάμπων (1824)
Μανουήλ ο εν Ρεθύμνη (1824)
Νικόλαος ο εν Ρεθύμνη (1824)
- ΚΘ'. Αθανάσιος ιερομάρτυς (1653)
Τιμόθεος οσιομάρτυς (1820)
- ΛΑ'. Νικόλαος ο εν Χίω (1754)

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ

- Α'. Ελένη παρθενομάρτυς (18ος αι.)
Διονύσιος οσιομάρτυς (1520)
Ιάκωβος διάκονος (1520)
Ιάκωβος οσιομάρτυς ο εκ Καστορίας (1520)
- Γ'. Γεώργιος ο Νεαπολίτης (1797)
- ΙΒ'. Νικόλαος ο εκ της ενορίας των εξ Μαρμάρων (1732)
Σάββας Νιγδελής (1726)
- ΙΓ'. Δαμασκηνός ο εκ Κωνσταντινουπόλεως (1681)

ΙΔ'. Κωνσταντίνος ο εξ' Ύδρας (1800)
ΙΗ'. Αναστάσιος ο εκ Παραμυθίας (1750)
ΚΣΤ'. Γεώργιος ο Χιοπολίτης (1807)

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

Γ'. Αγγελής ιατρός εξ Άργους (1813)
Γαβριήλ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (1659)
Δ'. Σεραφείμ ιερομόρτυς (1601)
ΙΓ'. Γαβριήλ αρχιεπίσκοπος Πεκίου (1659)
Κ'. Ιωάννης ο εκ Θάσου (1652)
ΚΣΤ'. Κωνστάντιος ο Ρώσος (1743)
Λ'. Γεδεών οσιομόρτυς (1818)

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ

Α'. Πέτρος ο Πελοποννήσιος (1776)
Β'. Γεώργιος ο Ίβηρ (1770)
Δ'. Ονούφριος οσιομόρτυς (1818)
Ε'. Ρωμανός οσιομόρτυς (1694)
ΣΤ'. Ρωμανός ιερομόρτυς (1695)
Ζ'. Αθανάσιος ο εξ Ατταλείας (1700)
ΙΣΤ'. Δαμασκηνός ιερομόρτυς (1771)
Νικόλαος ο Μυτιληναίος (1771)
ΙΖ'. Γεώργιος ο εν Ιωαννίνους (1838)
Κ'. Ζαχαρίας ο εξ Άρτης (1782)
ΚΕ'. Αυξέντιος (1720)
ΚΖ'. Δημήτριος ο εν Κωνσταντινουπόλει (1784)
ΚΘ'. Δημήτριος ο Χιοπολίτης (1802)
Λ'. Θεόδωρος ο εκ Μυτιλήνης (1784)
ΛΑ'. Ηλίας ο Αρδούνης (1686)

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ

Α'. Αναστάσιος ο εκ Ναυπλίου (1655)
Β'. Γαβριήλ οσιομόρτυς (1676)
Ιορδάνης ο εκ Τραπεζούντος (1650)
Γ'. Ιωάννης ο εκ Σπετσών (1822)
Σταμάτιος ο εκ Σπετσών (1822)
Νικόλαος ο εκ Σπετσών (1822)
Δ'. Ιωσήφ ο Χαλεπλής (1686)
Ε'. Αντώνιος ο Αθηναίος (1774)
ΙΑ'. Βλάσιος ο εν Σκλαβαίνους (11ος αι.)

Γεώργιος ο εκ Σερβίας (1515)
ΙΒ'. Χρήστος ο κηπουρός (1748)
ΙΔ'. Γεώργιος ο Μυτιληναίος (1693)
 Δαμιανός οσιομάρτυς (1568)
 Νικόλαος ο εξ Ιχθύος Κορινθίας (1554)
ΙΖ'. Θεόδωρος ο Βυζάντιος (1795)
ΙΘ'. Νικήτας ιερομάρτυς (1809)
 Φιλοθέη η Αθηναία (1589)
ΚΣΤ'. Ιωάννης ο Κάλφας (1575)
ΚΖ'. Ηλίας ο Τραπεζούντιος (1749)
ΚΗ'. Κυράννα (1751)

ΜΑΡΤΙΟΣ

Α'. Παρασκευάς ο Τραπεζούντιος (1659)
Ε'. Γεώργιος ο εκ Ραψάνης (1818)
 Ιωάννης ο εκ Βουλγαρίας (1784)
ΙΕ'. Μανουήλ ο εκ Σφακίων (1792)
ΙΘ'. Δημήτριος Τορναράς (1564)
 Νικόλαος Καραμάνος (1657)
Κ'. Μύρων (1793)
ΚΑ'. Μιχαήλ Μαυρούδης (1547)
ΚΒ'. Ευθύμιος οσιομάρτυς ο εκ Δημητσάνης (1814)
ΚΓ'. Λουκάς οσιομάρτυς ο εξ Αδριανουπόλεως (1802)
ΚΔ'. Παρθένιος ο Γ'. ιερομάρτυς (1657)
ΚΣΤ'. Γεώργιος ο εκ Βουλγαρίας (1437)
Λ'. Ζαχαρίας μητροπολίτης Κορίνθου (1684)

ΑΠΡΙΛΙΟΣ

Γ'. Παύλος ο Ρώσος (1683)
Ε'. Αργυρή (1721)
 Γεώργιος ο εξ Εφέσου (1801)
ΣΤ'. Γεννάδιος οσιομάρτυς (1818)
 Γεώργιος ο εκ Σαμοθράκης (1835)
 Γεώργιος νεώτερος ο εκ Σαμοθράκης (1835)
 Θεόδωρος ο εκ Σαμοθράκης (1835)
 Μιχαήλ ο εκ Κύπρου (1835)
Η'. Ιωάννης Κουλικάς οσιομάρτυς (1564)
 Ιωάννης ο ναύκληρος (1669)
Θ'. Ειρήνη παρθενομάρτυς (1463)
 Νικόλαος ιερομάρτυς (1463)
 Ραφαήλ ιερομάρτυς (1463)

Γ'. Γρηγόριος Ε' ιερομάρτυς (1821)
Δήμος εν Σμύρνη (1763)
ΙΔ'. Δημήτριος ο Πελοποννήσιος (1803)
ΙΣΤ'. Μιχαήλ ο Βουρλιώτης (1772)
Χριστόφορος οσιομάρτυς (1818)
ΙΗ'. Ιωάννης ράπτης ο εξ Ιωαννίνων (1526)
ΙΘ'. Αγαθάγγελος οσιομάρτυς (1818)
ΚΓ'. Γεώργιος ο Κύπριος (1752)
Λάζαρος ο βοσκός ο εκ Βουλγάρων (1802)
ΚΔ'. Δούκας ράπτης ο Μυτιληναίος (1564)
Νικόλαος ο εν Μαγνησία (1796)

ΜΑΙΟΣ

Α'. Ακάκιος οσιομάρτυς (1816)
Γ'. Αχμέδ Κάλφας (1682)
Ε'. Εφραίμ ιερομάρτυς (1426)
Θ'. Νικόλαος ο εν Βουνένοις (14ος αι.)
ΙΑ'. Αργυρός (1806)
ΙΒ'. Ιωάννης ο Βλάχος (1662)
ΙΔ'. Ιωάννης ο χρυσοχόος (1802)
Μάρκος ο εν Σμύρνη (1643)
ΙΖ'. Νικόλαος ο εκ Μετσόβου (1617)
ΙΘ'. Οι εν Καντάρα 13 οσιομάρτυρες (1231)
ΚΑ'. Παχώμιος οσιομάρτυς (1730)
ΚΒ'. Παύλος οσιομάρτυς ο Πελοποννήσιος (1818)
ΚΣΤ'. Αλέξανδρος (1794)
ΚΗ'. Ζαχαρίας ιερομάρτυς εκ Προύσσης (1802)
Μήτρος ο Πελοποννήσιος (1794)
ΚΘ'. Ανδρέας ο Αργέντης (1465)
Ιωάννης ο εκ Θεσσαλονίκης ο Νάννος (1802)
Μαρία (1826)

ΙΟΥΝΙΟΣ

Β'. Δημήτριος ο εκ Φιλαδελφείας (1657)
Κωνσταντίνος ο εξ Αγαρηνών (1819)
Ε'. Μάρκος ο εν Χίω (1801)
Η'. Θεοφάνης ο εν Κωνσταντινουπόλει (1559)
ΙΒ'. Ιωάννης ο εν Ασπροκάστρω (1492)
ΚΑ'. Νικήτας ο Νισύριος (1732)
ΚΔ'. Παναγιώτης ο Καισαρεύς (1765)
ΚΕ'. Γεώργιος ο εξ Ατταλείας (1823)

Προκόπιος (1810)
ΚΣΤ'. Δαβίδ οσιομάρτυς (1813)
Λ'. Μιχαήλ Πακνανάς (1771)

ΙΟΥΛΙΟΣ

Β'. Λάμπρος (1835)
Γ'. Γεράσιμος οσιομάρτυς (1812)
Ε'. Κυπριανός ιερομάρτυς (1679)
ΣΤ'. Κύριλλος οσιομάρτυς εκ Θεσσαλονίκης (1566)
Η'. Αναστάσιος ιερομάρτυς (1743)
Θ'. Μεθόδιος ιερομάρτυς (1793)
ΙΑ'. Νεκτάριος ο εκ Βρυούλλων (1820)
 Νικόδημος ο εξ Ελβασάν (1772)
ΚΔ'. Αθανάσιος ο εκ Κίου (1670)
 Θεόφιλος ο εκ Ζακύνθου (1635)
ΚΗ'. Χριστόδουλος ο εκ Κασσάνδρας (1777)
Ανώνυμος νεομάρτυς εκ Κρήτης (1811)

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ

Β' Θεόδωρος ο Δαρδανελλιώτης (1690)
Ε'. Χρήστος ο εκ Πρεβέζης (1668)
ΣΤ'. Αββακούμ (1628)
Η'. Αναστάσιος ο εκ Βουλγαρίας (1794)
 Τριαντάφυλλος ο εκ Ζαγοράς (1680)
ΙΑ'. Αναστάσιος ο Πανέρης (1816)
 Δημήτριος Μπεγιάζης (1816)
ΙΔ'. Συμεών ο Τραπεζούντιος (1653)
 Απόστολος ο εξ αγίου Λαυρεντίου (1686)
 Νικόδημος ο μοναχός (1551)
ΙΣΤ'. Σταμάτιος ο εκ Βόλου (1680)
ΙΗ'. Δημήτριος οσιομάρτυς εκ Σαμαρίνης (1808)
ΚΔ'. Κοσμάς ο Αιτωλός (1779)

Μακάριος οσιομάρτυς (1590)
Αρσένιος Μητροπολίτης Βεροίας (14ος αι.)

Χωρίς επαρκή ημερομηνία ή χρονολογία:

Κοσμάς: Εμαρτύρησεν ολίγον μετά την Άλωσιν.
Πέτρος ιερομάρτυς: Εμαρτύρησεν ολίγον μετά την Άλωσιν
Χότζα Αμίρης (1614)

Κοσμάς οσιομάρτυς Αγιαννανίτης (1760)
Αναστάσιος ο εξ Αγκύρας (1777)
Ανώνυμοι τρεις μάρτυρες (1786)
Ιωσήφ οσιομάρτυς ο ζωγράφος (1819)
Αθανάσιος ο εκ Λήμνου (1846)
Γεώργιος ο Κρής (1867)
Παναγιώτης ο εν Ιερουσαλήμ (19ος αι.)

Z'

ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ

ΧΟΡΗΓΟΙ

ΔΙΑΦΟΡΑ

Η ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Με πρωτοβουλία της εφημερίδος «Στόχος», διοργανώνεται, κατά το διάστημα 29-30 Μαΐου 1997, στο Λιδωρίκι, Επιστημονικό Συνέδριο με θέμα : «Έλληνες Νεομάρτυρες 1453 – 1821». Το Συνέδριο σας προσκαλούμε να τιμήσετε δια της παρουσίας σας.

Σε αυτό θα πάρουν μέρος Κληρικοί, Πανεπιστημιακοί και, γενικώς, Ερευνητές απ' όλες τις περιφέρειες του Ελλαδικού χώρου. Η επιλογή του Λιδωρικού έγινε γιατί η περιοχή του έπαιξε σημαντικό ρόλο στα σκοτεινά χρόνια της Τουρκοκρατίας.

Σκοπός του Συνεδρίου είναι να καταδειχθεί στην Ελληνική και, ει δυνατόν, την διεθνή κοινή γνώμη, η σπουδαιότητα της επιβίωσης του Γένους κατά την δραματική περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας.

Στις ημέρες μας, πολλά λέγονται για την Αρχαία Ελλάδα, αρκετά για τη Μεσαιωνική, αλλά ελάχιστοι επισημαίνουν ότι μόνο ο Ελληνικός Λαός κατόρθωσε να διατηρήσει τη θρησκευτική και, συνακολούθως, την εθνική του ταυτότητα, κάτω από συνθήκες βαρβαρότητας, ουσιαστικώς μοναδικές στον ευρωπαϊκό χώρο. Αυτό επιτεύχθηκε, κατά κύριο λόγο, χάρη στους Νεομάρτυρες, οι οποίοι, ανανεώνοντας την παράδοση του Γένους, προτίμησαν να χάσουν τη ζωή τους παρά ν' αφήσουν την πίστη τους.

Η ακτινοβολία, όμως, του παραδείγματος που προσέφεραν, ενώ διατηρείται στο Λαό, δεν έχει πλήρως αποτιμηθεί από τον επιστημονικό κόσμο της χώρας μας. Γι' αυτό, λοιπόν, και η εφημερίδα «Στόχος» ανέλαβε τη σχετική πρωτοβουλία, με την πεποίθηση ότι η ανταπόκριση θα είναι θετική.

Συνημμένως θα βρείτε το πρόγραμμα εργασιών του Συνεδρίου, στο οποίο θα έδιδε ιδιαίτερη τιμή η παρουσία Σας.

ΧΟΡΗΓΟΙ ΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

Στην κάλυψη των εξόδων του Συνεδρίου, συνέβαλαν οι Ελληνολάτρες **Δημήτριος Κοντομηνάς** (Πρόεδρος Ομίλου Εταιρειών «Ιντεραμερικαν»), **Γεώργιος Σκούρτης** (Γενικός Διευθυντής της Α.Ε.Γ. Ασφαλειών «Γ. Η. Σκούρτης» και **Κυριάκος Φιλίππου**, Δωριεύς και ιδιοκτήτης ομίλου Εταιριών (ΦΑΓΕ κλπ.).

Ο Δημήτριος Κοντομηνάς χρηματοδότησε την εκτύπωση κλπ των εντύπων και ειδών συνεδρίου που χρησιμοποιήθηκαν στο Λιδωρίκι. Ο Γεώργιος Σκούρτης παρέθεσε δείπνο προς τιμήν των Μητροπολιτών και των Εισηγητών του Συνεδρίου στο πολυτελές ξενοδοχείο «Βίλα Ολύμπια» του Γαλαξειδίου. Ο Κυριάκος Φιλίππου κάλυψε όλα τα έξοδα του μεγάλου γεύματος που δόθηκε στην Κεντρική Πλατεία Λιδωρικίου, το μεσημέρι της πρώτης ημέρας του Συνεδρίου – μετείχαν αυτού περισσότερα από 300 άτομα – και το μεγαλύτερο μέρος των εξόδων διανυκτερεύσεως στο πολυτελές ξενοδοχείο «Ναυσικά» της Ιτέας, όπου διέμειναν τις ημέρες του Συνεδρίου, εκατό εκ των συνέδρων.

Το υπόλοιπο μέρος των εξόδων καλύφθηκε από τον «Στόχο».

Ο «Στόχος» ευχαριστεί τους Δημήτριο Κοντομηνά, Γεώργιο Σκούρτη και Κυριάκο Φιλίππου.

ΔΥΟ ΜΕΓΑΛΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
«ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΗΣ» ΚΑΙ ΝΑΟΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ
ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΕΣ ΑΓΙΟΥΣ

Στο Συνέδριο ανακοινώθηκε από τον Εκδότη του «Στόχου» Γεώργιο Καψάλη, πως θα συσταθεί σύντομα στο Λιδωρίκι «Κέντρο Μελέτης του Βίου των Νεομαρτύρων» και πως θα ανεγερθεί στο Λιδωρίκι ο πρώτος Ναός αφιερωμένος στους Νεομάρτυρες του Ελληνισμού. (Ήδη, ο παρακολουθείσας το Συνέδριο Λιδωρικιώτης Γεώργιος Λακαφώσης, συνταξιούχος, Δημόσιος Υπάλληλος, δήλωσε πως παραχωρεί για το σκοπό αυτόν έκταση πέντε στρεμμάτων, ενώ Δωριεύς Επιχειρηματίας ανακοίνωσε πως θα δώσει – σαν πρώτη του προσφορά – 10 εκατομμύρια δραχμές).

Φυσικά, τα σχετικά με την ανέγερση του Ναού θα τα αναλάβει η Μητρόπολη Φωκίδος.

**ΠΟΙΟΙ ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΠΤΙΚΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ
‘ΚΑΛΥΨΑΝ’ ΤΙΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ**

Την εκδήλωση κάλυψαν το «Τελεσίτυ», το «Κανάλι 5», η «Αχαϊκή Τηλεόραση» (Δυτ. Ελλάδα), ο Ραδιοφωνικός σταθμός της Εκκλησίας Πειραιώς, ο Ραδιοφωνικός σταθμός «Αθήνα 99 FM» και τοπικοί σταθμοί Φωκίδος και Αιτωλοακαρνανίας.

Οι Ραδιοτηλεοπτικοί Σταθμοί αναφέρθηκαν πολλές φορές στην εκδήλωση. (Το «Τελεσίτυ» π.χ., αφιέρωσε τρεις ωριαίες εκπομπές.)

ΠΟΥΛΜΑΝ ΑΠΟ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

Πιστούς – Κληρικούς και Λαϊκούς – έστειλε με πούλμαν ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Αιτωλίας και Ακαρνανίας Θεόκλητος, για να παρακολουθήσουν το Επιστημονικό Συνέδριο για τους Νεομάρτυρες.